

 ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

1914

Η ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ε ΙΣΤΟΡΙΚΑ

1914
Η ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ
ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ιδιοκτησία: Χ.Κ. ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.
Ιδρυτής: ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ
Εκδότης: ΜΑΝΙΑ ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΥ
Διευθυντής: ΚΥΡΑ ΑΔΑΜ

Επιμέλεια Εκδόσης: ΑΡΤ. ΨΑΡΟΜΗΛΙΓΚΟΣ, ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΛΑΖΟΥ

Διανέμεται μαζί με την «Ελευθεροτυπία». Ιούνιος 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ «ΕΘΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ» <i>Του ΗΛΙΑ Γ. ΣΚΟΥΛΙΔΑ</i>	9-32
Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ <i>Της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Κ. ΜΑΝΤΑ</i>	33-88
ΠΩΣ ΕΙΔΕ Ο ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ <i>Της ΓΙΟΥΛΗΣ ΚΟΚΚΟΡΗ</i>	89-116
Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΤΟ 1914 <i>Του ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΔΙΑΜΑΝΤΗ</i>	117-148
Η ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ (ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1914 - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1916) <i>Της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Κ. ΜΑΝΤΑ</i>	149-192

Στις 17 Φεβρουαρίου 1914 μέσα σε πανηγυρικό κλίμα η Πανηπειρωτική Συνέλευση ανακήρυξε την «Αυτόνομη Πολιτεία της Βορείου Ηπείρου», με έδρα το Αργυροκάστρο και πρόεδρο τον Γεώργιο Ζωγράφο.

Η Βόρειος Ηπειρος είχε καταληφθεί κατά τη διάρκεια των νικηφόρων Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913 από τον ελληνικό στρατό. Με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας ωστόσο, στις 17 Δεκεμβρίου 1913, οι Μεγάλες Δυνάμεις δημιούργησαν ένα νέο κράτος, την Αλβανία, στην οποία παραχώρησαν τη Βόρειο Ηπειρο, παρόλο που είχε αμιγώς ελληνικό πληθυσμό και οι κάτοικοί της είχαν εκδηλώσει με κάθε τρόπο την άρνησή τους να ενταχθούν στην αλβανική επικράτεια. Ο ελληνικός στρατός αναγκάστηκε να αποχωρήσει από τα βορειοηπειρωτικά εδάφη, ως μέσο πίεσεως δε κατά της Ελλάδας χρησιμοποιήθηκε το αντάλλαγμα των νησιών του Αιγαίου.

Αν και το κίνημα των Ηπειρωτών δεν είχε τη στήριξη του ελληνικού κράτους, καθώς η κυβέρνηση Βενιζέλου ήταν ειλικρινής στην πρόθεσή της να τηρήσει απαρέγκλιτα τις διεθνείς αποφάσεις, είχε τη στήριξη ιδιωτών και εθελοντών από αρκετές περιοχές της Ελλάδας που αρνήθηκαν να συμβιβαστούν με την επίσημη πολιτική και βοήθησαν αποφασιστικά στην επιτυχή έκβαση του αγώνα.

Η μαχητικότητα των Βορειοηπειρωτών και η αταλάντευτη προσήλωσή τους στην αίτηση της εθνικής τους καταγωγής είχαν αποτέλεσμα την υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας στις 17 Μαΐου 1914, με το οποίο δινόταν αυτονομία στη Βόρειο Ηπειρο και διασφαλιζονταν πλήρως ο εθνικός – ελληνικός χαρακτήρας της και τα δικαιώματα της ελεύθερης έκφρασης, της παιδείας και της θρησκείας.

Με την έκρηξη του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, ο ελληνικός στρατός εισήλθε εκ νέου στις περιοχές της Βορείου Ηπείρου, τον Οκτώβριο του 1914, θέτοντάς τες υπό ελληνική διοίκηση. Τελικά, στις 9 Νοεμβρίου 1921 οι Μεγάλες Δυνάμεις αποφάσισαν την οριστική παραχώρηση των επαρχιών Αργυροκάστρου και Κορυτσάς στην Αλβανία, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας. Στο μεταξύ, η Αλβανία, ως μέλος της Κοινωνίας των Εθνών, είχε προβεί στην αναγνώριση ως μειονότητας των Ελλήνων που κατοικούσαν στις περιφέρειες Αργυροκάστρου και Αγίων Σαράντα και σε τρία από τα χωριά της Χιμάρας.

Μέσα από τις σελίδες του «*E - Ιστορικά*» ξετυλίγονται το έντονο διπλωματικό παρασκήνιο των ετών 1913-1921 σχετικά με τη Βόρειο Ηπειρο, οι διαμάχες των Μεγάλων Δυνάμεων, η στάση του ελληνικού κράτους, η δράση των Βορειοηπειρωτών και η απεικόνιση του βορειοηπειρωτικού ζητήματος στον ελληνικό Τύπο της εποχής. Ξεχωριστή αναφορά γίνεται στο αλβανικό «εθνικό κίνημα» και στις απαρχές του αλβανικού εθνικισμού.

ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ «ΕΘΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ»

Του ΗΛΙΑ Γ. ΣΚΟΥΛΙΔΑ
ιστορικού, ΤΕΙ Ηπείρου

Η διαμόρφωση της εθνικής αφήγησης για το αλβανικό κίνημα¹ κατά τη γνώμη μας συσχετίζεται με τα ανταγωνιστικά εθνικά κινήματα των βαλκανικών λαών, τα οποία συγκροτούνται το 19^ο αιώνα, καθώς και με την οθωμανική ιστορία της αντίστοιχης περιόδου αλλά και την πολιτική ευρωπαϊκών δυνάμεων αναφορικά με τα Βαλκάνια.

Όπως είναι γνωστό, στις βαλκανικές εθνικές ιστοριογραφίες υπάρχουν διαφορετικές προσλήψεις σχετικά με την έννοια του έθνους και ως εφαρμογή στην αλβανική περίπτωση έχουν, τουλάχιστον, τρεις θεωρήσεις: από τη «συνέχεια» στην καταγωγή από τους αρχαίους Ιλλυριούς έως την εθνοποιητική διαδικασία το 19ο αιώνα. Η τελευταία τοποθετείται είτε τις πρώτες δεκαετίες του συγκε-

κριμένου αιώνα είτε, η περισσότερη αποδεκτή τάση, το β' μισό του 19ου αι. και τις αρχές του 20ού αι., περίοδο κατά την οποία οι περισσότεροι βαλκανικοί λαοί μετείχαν ήδη σε ανάλογες διαδικασίες. Η ιδιοτυπία του αλβανικού κινήματος έγκειται και στο ότι προτάσσει ως καθοριστικό κριτήριο της εθνικής ταυτότητας τη γλώσσα.

Στην περίπτωσή μας η ιστοριογραφία συνδέεται με την πολιτική συγκυρία και την παραγωγή του αντίστοιχου λόγου εντός ή εκτός της Αλβανίας. Κατά τη «σοσιαλιστική» περίοδο στην Αλβανία υπάρχει μία σύνδεση της μαρξικής θεωρίας και του εθνικιστικού λόγου και παράλληλα προβάλλεται η εστίαση των συμβάντων στην Αλβανία, απόρροια και των πολιτικών επιλογών της περιόδου.² Την μεταψυχροπολεμική περίοδο ο λόγος είναι πολύμορφος, σύμφωνος με τη νέα γεω-

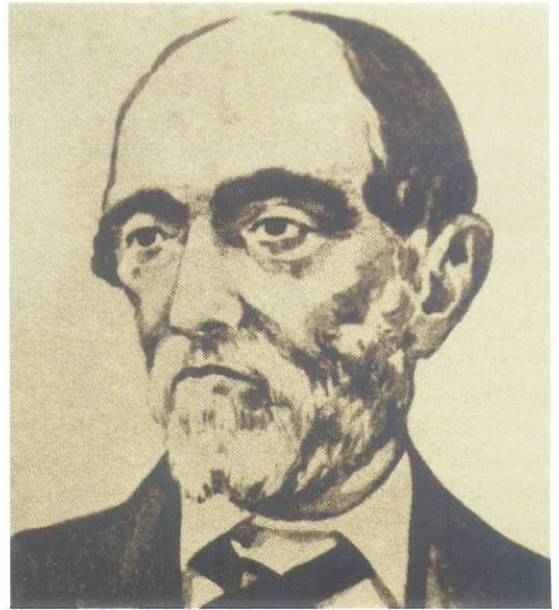
πολιτική συγκυρία³ και τονίζονται διαφορετικές παράμετροι, π.χ. ο ρόλος των καθολικών κοινοτήτων ή των Κοσοβάρων, χωρίς να αμφισβητείται το εθνικό αφήγημα. Εκτός Αλβανίας κατά την ψυχοπολεμική περίοδο υπάρχουν σημαντικές μελέτες όπως οι εργασίες του Σταύρο Σκέντι⁴ ο οποίος, αν και χρησιμοποιεί την έννοια της «εθνικής αφύπνισης», εντάσσει την αλβανική περίπτωση στη διεθνή συγκυρία και την πολιτική της Αυστροουγγαρίας και της Ιταλίας, και του Πέτερ Μπαρτλ για τη συμμετοχή των μουσουλμάνων Αλβανών στην αλβανική εθνική ιδέα.⁵ Την πρόσφατη περίοδο ξεχωρίζουν οι εργασίες της Ναταλί Κλαϊέρ, με κορύφωση την υποδειγματική μελέτη για τις απαρχές του αλβανικού εθνικισμού⁶ και η συλλογική προσπάθεια για τους μύθους στην αλβανική ιστορία.⁷

Οι «δυσκολίες» συγκρότησης της αλβανικής περίπτωσης εστιάζονται, κυρίως, σε θρησκευτικές διαφοροποιήσεις. Η θρησκευτικότητα των μουσουλμάνων Αλβανών υπήρξε ευμετάβλητη και σταδιακά και για πολιτικούς λόγους έγινε προσπάθεια «κατασκευής» δύο ταυτοτήτων, μίας μουσουλμανικής σουνιτικής και μίας αντίστοιχης μπεκτασιικής. Ο διαχωρισμός ήταν περισσότερο ανεπίσημος. Μουσουλμάνοι Αλβανοί στελέχωναν το διοικητικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως και τα στρατιωτικά σώματά της, και μία οθωμανική ταυτότητα επέτεινε το πρόβλημα ταύτισης, αλλά και ανέδειξε τα δίκτυα των σχέσεων. Οι χριστιανοί διακρίνονταν σε ορθόδοξες και καθολικές κοινότητες και διαβίωναν οργανωμένοι στα *millet* της αυτοκρατορίας. Σημείο τομής αποτέλεσε η προσπάθεια ανασυγκρότησης των κοινοτήτων ως συνέπεια του *tanzimat* και η εφαρμογή νέου θεσμικού πλαισίου. Ευάριθμοι αλλά με σημαίνουσα παρουσία ως προς τη συγκρότηση εθνικής ταυτότητας ήταν οι προτεστάντες. Είναι ευνόητο ότι οι χρι-

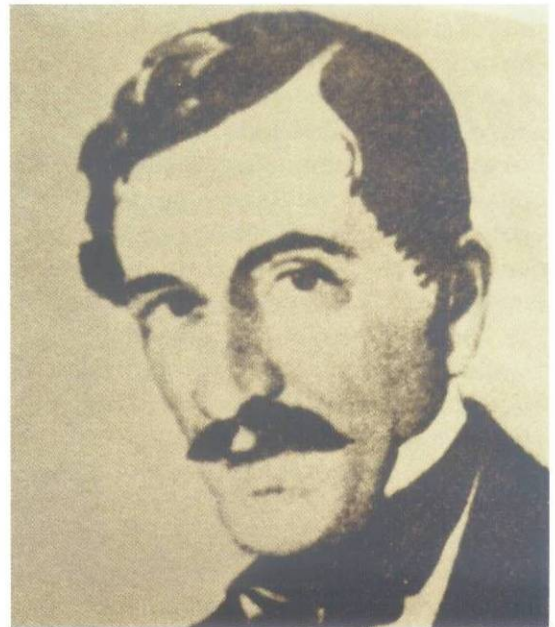
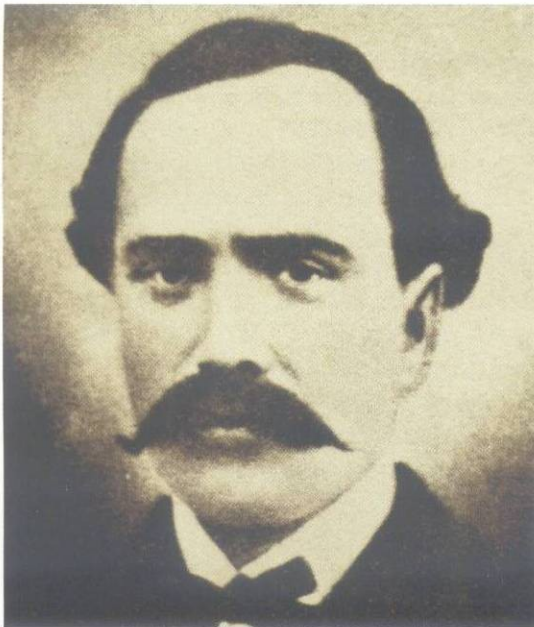
στιανοί Αλβανοί δεν μπορούσαν να έχουν την ίδια σχέση με την Οθωμανική Αυτοκρατορία όπως οι μουσουλμάνοι, λόγω και της αυτοκρατορικής πολιτικής απέναντι στους μη μουσουλμανικούς πληθυσμούς. Η θρησκευτική ταυτότητα ως παράγων που δυσχέρανε τη συγκρότηση της αλβανικής εθνικής ταυτότητας πολύ γρήγορα οδήγησε σε εθνικούς μύθους με στόχο την υπέρβασή της. «Η αληθινή θρησκεία των Αλβανών είναι ο αλβανισμός» και «η αδιαφορία των Αλβανών απέναντι στη θρησκεία» υπήρξαν οι πλέον διαδεδομένοι.

Η γεωγραφική πολυμορφία με αποτέλεσμα τη διάκριση σε μικρότερες ομάδες (Γκέγκηδες στο βορρά, Τόσκηδες, Λιάμπηδες και Τσάμηδες στο νότο), η ανυπαρξία αποδεκτού αλφαβήτου για την αλβανική γλώσσα, η φυλετική οργάνωση της κοινωνίας (κατεξοχήν μεταξύ των αλβανικών πληθυσμών στις βορειότερες περιοχές), καθώς και η σύμπτωση συμφερόντων Αλβανών γαιοκτημόνων με την κεντρική οθωμανική εξουσία δυσχέραναν περαιτέρω την εθνοποιητική διαδικασία.

Αλβανοί ακτιβιστές, από τα μέσα του 19ου αι., ενδιαφέρθηκαν για τη γλώσσα, τον πολιτισμό και την ανάδειξη της ιστορικής ιδιαιτερότητας των Αλβανών, ενέργεια σύμφωνη με το σχήμα των τριών δομικών φάσεων στην εξέλιξη των εθνικών κινημάτων, το οποίο πρότεινε ο Μίροσλαβ Χροχ.⁸ Η παραγωγή του εθνικού λόγου αναπτύσσεται πρώτιστα στις κοινότητες της αλβανικής διασποράς εντός και εκτός των ορίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: στους *Αρμπερές* της νότιας Ιταλίας, στις παροικίες στην Αίγυπτο και στις ρουμανικές ηγεμονίες, αλλά και στην Κωνσταντινούπολη και στη Θεσσαλονίκη και σε γειτονικές περιοχές όπως τα Ιωάννινα και η Πρέβεζα. Η περίοδος έχει επικρατήσει στη βιβλιογραφία, ιδιαίτερα την αλβανική, να ονομάζεται *Rilindja* (Αναγέννηση), αντανakλώντας παλαιότερες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις.

Αριστερά, ο Ναούμ Βεκιλχάρτζι, συγγραφέας αλβανικού αλφάβητου, του πρώτου που εκδόθηκε. Δεξιά, ο Ιερώνυμος (Girolamo) ντε Ράντα, λόγιος Αρμπερές από την Καλαβρία

Αριστερά, ο Κωνσταντίνος Χριστοφορίδης/ Κονσταντίν Κριστοφορίδι, μεταφραστής κειμένων της Αγίας Γραφής στα αλβανικά. Δεξιά, ο Ευθύμιος Μήtkος/ Θύμι Μίtkο, λόγιος με καταγωγή από την Κορυτσά, ο οποίος και δραστηριοποιείται κυρίως στην Αίγυπτο

Δίκτυα αλληλεγγύης αρχίζουν και αναπτύσσονται το 19ο αιώνα στην προσπάθεια συγκρότησης ταυτότητας, ενώ ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η «ανακάλυψη» των Αλβανών από τους λόγιους της δυτικής Ευρώπης. Ας σημειωθεί ότι οι αποκαλούμενοι πρωτοπόροι στη δυτική φιλολογία Γ. Ρίτερ φον Ξιλάντερ και Γιόχαν Γκέοργκ φον Χαν είναι περισσότερο «μορφωμένοι ερασιτέχνες».⁹ Οι Αλβανοί διανοούμενοι, επηρεασμένοι από το αντίστοιχο ενδιαφέρον Ευρωπαίων ερευνητών, αντιλαμβάνονται τη σημασία της γλώσσας ως στοιχείου εθνικής ενότητας και προτάσσουν τη δημιουργία αλφάβητου και στη συνέχεια μελλοντική χρήση του στην εκπαίδευση. Ο Ναούμ Βεμιλχάρτζι, μετανάστης στις ρουμανικές χώρες, δημοσίευσε το *Envetor* (1844), σχολικό εγχειρίδιο, στο οποίο πρότεινε ένα δικό του αλφάβητο. Στην Κωνσταντινούπολη, ο Κωνσταντίνος Χριστοφορίδης/Κωνσταντίν Κριστοφορίδι, εκπρόσωπος της British and Foreign Bible Society, συνέταξε αλφάβητο με ελληνικούς χαρακτήρες –με συμπληρώσεις και προσαρμογές στη φωνητική των Αλβανών–, όπως και γραμματική. Στην Ιταλία ο Τζιρόλαμο (Ιερώνυμος) ντε Ράντα και ο Ντεμέτριο Καμάρντα αναζητούσαν το «πνεύμα» του έθνους στη λαϊκή παράδοση και στη γλώσσα, όπως άλλωστε και ο ρομαντισμός, ιδιαίτερα στις γερμανικές περιοχές. Το επικό ποίημα του Ντε Ράντα για τον Σκεντέρμπεη μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες, ενώ ο Καμάρντα προσπάθησε να αποδείξει την αρχαιότητα της αλβανικής γλώσσας. Μεταξύ άλλων αξιόλογων λογίων ο Ευθύμιος Μήτσος/Θύμι Μίτκο στην Αίγυπτο ασχολήθηκε περισσότερο με τον λαϊκό πολιτισμό –και δημοσίευσε την «Αλβανική Μέλισσα», «σύγγραμμα αλβανο-ελληνικών, περιέχον μέρος ιστορίας... παροιμίας και αινίγματα...» (1878). Σταδιακά και ιδιαίτερα μετά τον Κριμαϊκό Πόλεμο αρχίζει να διαμορφώνεται ένα δίκτυο αλβανιστών που συμ-

μετέχει σε δημόσιο διάλογο στη διασπορά, στην Οθωμανική Αυτοκρατορία αλλά και στο Ελληνικό Βασίλειο, χώρες με διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, όπου αναπτύσσονται και ανάλογα πολιτικά αιτήματα (οι μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και η επίδρασή τους στην ανάπτυξη του αλβανισμού, η ταυτότητα των Αρμενιές με ταξύ της ιταλικής ενοποίησης και των αιτημάτων των Γαριβαλδινών στα Βαλκάνια, η ελληνική «Μεγάλη Ιδέα» και η επέκταση του Ελληνικού Βασιλείου). Σημαντική συμβολή κατά το τρίτο τέταρτο του 19^{ου} αι. είχε η Ντόρα ντ' Ιστρια (ψευδώνυμο της λόγιας πριγκίπισσας Ελενας Γκίκα).

Η Ανατολική Κρίση (1875-1878) σηματοδότησε την πολιτική διάσταση του αλβανικού εθνικού κινήματος. Η πατριωτική προπαγάνδα χρησιμοποιήθηκε για την καλλιέργεια εθνικής συνείδησης με απολαβή μια αυξανόμενη απήχηση, σύμφωνα και με την πρόταση του Χροχ. Οι Αλβανοί ακτιβιστές διατύπωσαν τις προτάσεις τους ως προς τα εδάφη τα οποία έπρεπε να περιλαμβάνει η «Αλβανία». Οι αντιλήψεις τους συνδιαλέγονταν και, σε ορισμένες περιπτώσεις, αντιπαρετίθεντο με τις αντίστοιχες των γειτόνων τους, εθνικών ομάδων ή κρατών. Παράλληλα, οι ευρωπαϊκές δυνάμεις ενέταξαν στη διαπραγματευτική τους πολιτική τις απαιτήσεις των Αλβανών ακτιβιστών. Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (3 Μαρτίου 1878) έθετε τέλος στον ρωσο-οθωμανικό πόλεμο ικανοποιώντας τις ρωσικές διεκδικήσεις. Επίσης, προέβλεπε τη δημιουργία βουλγαρικού κράτους τα δυτικά όρια του οποίου περιελάμβαναν και εδάφη στα οποία κατοικούσαν αλβανικοί πληθυσμοί, στα όρια της σημερινής Αλβανίας και της ΠΓΔΜ. Η σημαντικότερη αντίδραση των Αλβανών ακτιβιστών –εκτός από τα υπομνήματα κατοίκων των περιοχών προς τους πρεσβευτές της Μεγάλης Βρετανίας και της Αυστροουγγαρίας στην Κωνσταντινούπολη– ήταν η συ-

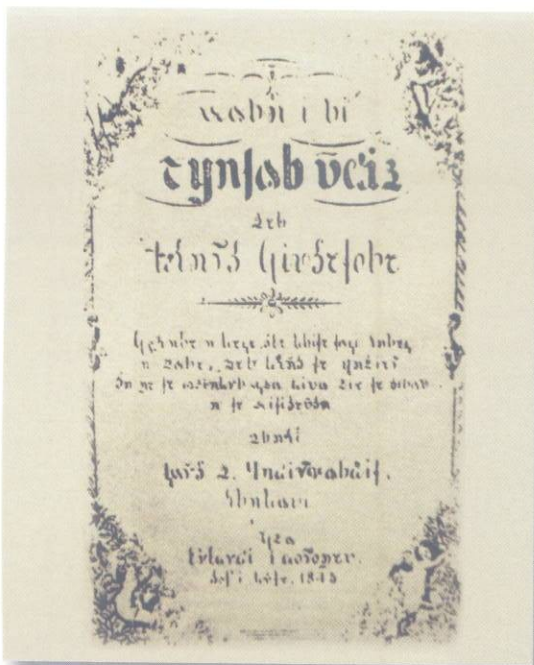

Πάσκο Βάσα, πολύγλωσσος καθολικός από τη Σκόδρα, κάτοχος υψηλών αξιωματών στην οθωμανική διοίκηση

**Παράθεμα 1:
Τι σημαίνει
να είσαι Αλβανός
– η άποψη
του Πάσκο Βάσα (1879)**

Σύμφωνα με την ιδέα μας λοιπόν, είτε είναι μουσουλμάνοι είτε ορθόδοξοι ή καθολικοί, ο αλβανικός πληθυσμός είναι και παραμένει τέτοιος όπως ήταν εδώ και τριάντα αιώνες: ο πιο αρχαίος λαός της Ευρώπης, η ράτσα που έχει ανακατευτεί λιγότερο απ' όλες τις γνωστές ράτσες, μια ράτσα η οποία, χάρη σ' ένα φαινόμενο που μοιάζει θαυμαστό και ανεξήγητο, αντιστάθηκε στον καιρό που τα πάντα καταστρέφει και μεταμορφώνει και κατόρθωσε να διατηρήσει τη γλώσσα της χωρίς να έχει καμιά λογοτεχνία ή κανέναν ανεπτυγμένο πολιτισμό και μάλιστα, κατόρθωσε να διατηρήσει τον αρχικό και χαρακτηριστικό της τύπο χωρίς να φανεί αντικοινωνική και χωρίς ν' αρνηθεί, στις εξωτερικές τους εκδηλώσεις, την πίστη και το τελετουργικό των θρησκειών τις οποίες αγκάλιασε στη νικηφόρα τους πορεία μέσα από τις εξελίξεις των αιώνων.

[Όπως παρατίθεται στο Μιρέλα-Λουμνίτα Μουργκέσκου (επιμ.), Βιβλίο Εργασίας 2. Έθνη και κράτη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, Διεύθυνση σειράς: Χριστίνα Κουλούρη. Μετάφραση: Σπύρος Μαρκέτος, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2006, σ. 101-102]

Εβετόρ (Αλφαβητάριο) του Ναούμ Βεκλχάρτζι

Παράθεμα 2:
Η σημασία της γλώσσας
και της λογοτεχνίας
στην ανάπτυξη των εθνών
– μια δήλωση στο καταστατικό
της «Εταιρείας για την έκδοση
εντύπων στα αλβανικά» (1879)

Όλα τα έθνη είναι φωτισμένα και πολιτισμένα χάρη στη λογοτεχνία που υπάρχει στη γλώσσα τους. Και κάθε έθνος το οποίο δεν έχει γραπτή γλώσσα ούτε λογοτεχνία στη γλώσσα του ζει ακόμη μέσα στο σκοτάδι και είναι βαρβαρικό.

[Όπως παρατίθεται στο Μιρέλα-Λουμνίτα Μουργέσκου (επιμ.), Βιβλίο Εργασίας 2. Εθνη και κράτη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, Διεύθυνση σειράς: Χριστίνα Κουλούρη. Μετάφραση: Σπύρος Μαρκέτας, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2006, σ. 89]

γκρότηση επιτροπής στην πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η «Κεντρική Επιτροπή για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων της αλβανικής εθνότητας» είχε πρόεδρο τον Αμπντούλ Φράσερι, ηγετική προσωπικότητα του αλβανικού εθνικού κινήματος. Ο Αμπντούλ Φράσερι, ο μεγαλύτερος από τα τρία αδέρφια, είχε σπουδάσει στη Ζωσιμαία Σχολή των Ιωαννίνων και κατείχε διάφορες θέσεις στην οθωμανική διοίκηση. Στην κίνηση συμμετείχαν Αλβανοί διανοούμενοι και αξιωματούχοι της οθωμανικής κυβέρνησης, μουσουλμάνοι και χριστιανοί, όπως ο Πάσκο Βάσα, καθολικός από τη Σκόδρα, μέλος της οθωμανικής γραφειοκρατίας.

Τη χρονική περίοδο κατά την οποία διπλωματικές αποστολές των ευρωπαϊκών δυνάμεων προετοιμαζόνταν για το Συνέδριο του Βερολίνου (13 Ιουνίου – 13 Ιουλίου 1878), Αλβανοί εκπρόσωποι, με την ανοχή της Υψηλής Πύλης, συναντήθηκαν στην Πριζρένη στις 10 Ιουνίου 1878 και αποφάσισαν να αναπτύξουν δραστηριότητα με σκοπό την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του αλβανικού λαού. Η επιτροπή της Πριζρένης είχε τον κεντρικό συντονισμό των προσπαθειών, ενώ αποφασίστηκε η ίδρυση τοπικών επιτροπών. Οι εκπρόσωποι υποστήριζαν τη διατήρηση της εξουσίας του σουλτάνου ως ενοποιητικού παράγοντα. Αυτή η συνέλευση αργότερα έγινε γνωστή με την ονομασία «Αλβανικός Σύνδεσμος» ή «Σύνδεσμος (Λίγκα) της Πριζρένης». Με μία σειρά υπομνημάτων προς τους συνέδρους του Βερολίνου οι διάφορες επιτροπές της Λίγκας ανέδειξαν τα αιτήματα της αλβανικής εθνότητας –«δεν είμαστε και δεν θέλουμε να είμαστε Τούρκοι και θα αντισταθούμε σε όσους θέλουν να μας κάνουν Σλάβους ή Αυστριακούς ή Ελληνες»– και της ακεραιότητας του «αλβανικού» εδάφους.

Στη Λίγκα εκπροσωπούνταν διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, οι οποίες είχαν και διαφορετικές προσδοκίες από τη δημιουργία της

Αλβανοί από τις βόρειες επαρχίες. Φωτογραφία του Pieter Marubi το 1910

κίνησης. Οι αξιωματούχοι της οθωμανικής κυβέρνησης και ο ανώτερος μουσουλμανικός κλήρος διεβλεπαν συγκρότηση μίας ισλαμικής οργάνωσης με προοπτική τη συσπείρωση των μουσουλμανικών πληθυσμών στο βαλκανικό χώρο και με απώτερο στόχο την υπεράσπιση της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας απέναντι στα εθνικά κινήματα των χριστιανών της Χερσονήσου του Αίμου και τις επιδιώξεις ευρωπαϊκών δυνάμεων όπως η Ρωσία και η Αυστροουγγαρία. Οι υποστηρικτές της εθνικής ενότητας αρχικά επιθυμούσαν την αυτονομία της «Αλβανίας» στα όρια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η δυναμική τους υπερίσχυσε και τον Νοέμβριο του 1878 η Λίγκα ενδιαφερόταν για την ένωση σε μία διοικητική ενότητα (βιλαέτι) των αλβανικών πληθυσμών, με εθνική συνέλευση, υπαλλήλους γνώστες της αλβανικής γλώσσας και εκπαίδευση στα αλβανικά. Οι τάσεις αναδιαμορφώνονται και το 1880 υπήρχαν οι μεταρρυθμιστές και οι αυτονομιστές. (Ο Α. Φράσερι τη συγκεκριμένη περίοδο ζητούσε αυτόνομη αλβανική επικράτεια και κυβέρνηση όπου η Υψηλή Πύλη θα όριζε μόνο τον κυβερνήτη.) Η Λίγκα στα τέλη του ίδιου έτους αυτοανακηρύχθηκε προσωρινή κυβέρνηση της Αλβανίας, ενώ παράλληλα ανέλαβε και την οργάνωση ένοπλων σωμάτων. Η διευθέτηση των νέων ελληνο-οθωμανικών συνόρων (1881) επέτρεψε στην οθωμανική κυβέρνηση να αποστείλει στρατεύματα ενάντια στους Αλβανούς και να αποκτήσει τον έλεγχο στα δυτικά Βαλκάνια. Η Λίγκα διαλύθηκε. Η διείσδυση του εθνικισμού στους αγροτικούς πληθυσμούς, όπως κατά βάση υπήρχαν στα Βαλκάνια της περιόδου, δεν είναι ιδιαίτερα εύκολη υπόθεση.

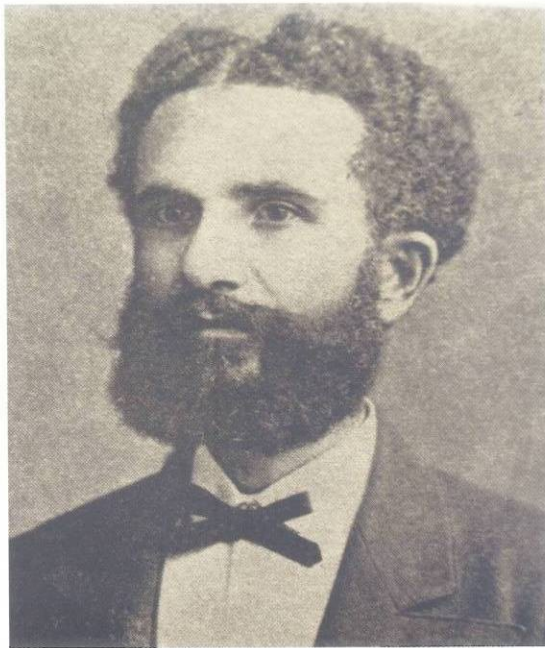
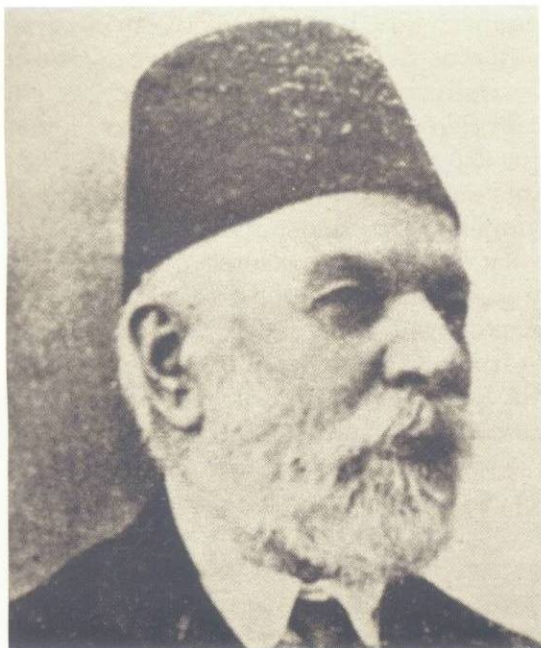
Τα πολιτισμικά αιτήματα των εκπροσώπων του αλβανικού εθνικού κινήματος κατά την περίοδο της Λίγκας εκφράστηκαν με την ίδρυση της «Εταιρείας για την έκδοση εντύπων στα αλβανικά» το 1879 από τον Σάμι ή

Σεμσεντίν Φράσερι, εκφραστή ενός ιδιότυπου μουσουλμανικού εθνικισμού και προσώπου που διεκδικείται από δύο εθνικές ιστοριογραφίες, την αλβανική και την τουρκική,¹⁰ και στόχος υπήρξε η σύνταξη αλβανικού αλφαβήτου και η διάδοση της αλβανικής γλώσσας με την έκδοση βιβλίων.

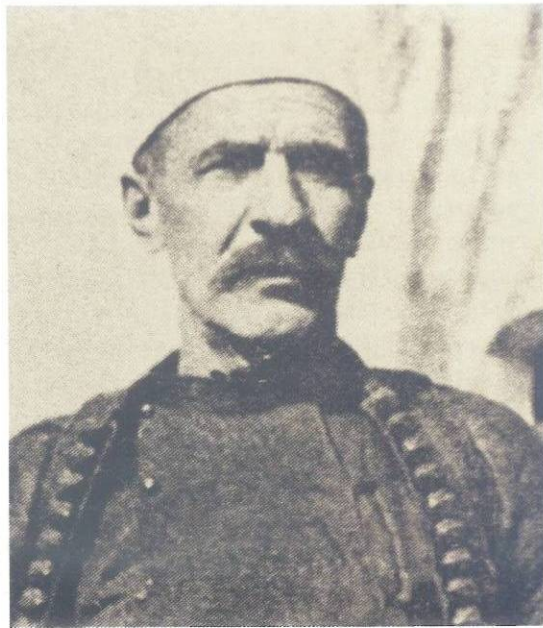
Τη δεκαετία του 1880 σημαντική δραστηριότητα επιδεικνύει η διασπορά στη Ρουμανία με την ίδρυση συλλόγων και την έκδοση εντύπων. Εχουμε τη μετάβαση από τα δίκτυα των αλβανιστών σε διευρυμένες ομάδες από αναγνώστες των ιδεών του αλβανικού κινήματος. Η διάλυση της Λίγκας οδήγησε μέλη της, όπως ο ορθόδοξος Ιωάννης Βρετός/Γιάνι Βρέτο, στη Ρουμανία, όπου το 1884 ιδρύεται, ως συνέχεια της εταιρείας, ο σύλλογος Ντρίτα (Φως) με πρωτεργάτη τον τρίτο αδελφό Φράσερι, τον ποιητή Ναϊμ και επικεφαλής τον Αναστάς Αβραμίδη Λάκτσε, έμπορο από την Κορυτσά, και τον Κωνσταντίν Ευθύμι, έμπορο από το Ντρένοβο.

Η Εταιρεία μετονομάστηκε το 1887 σε Ντιτούρια (Γνώση). Ανάλογη εταιρεία ιδρύθηκε και στη Βουλγαρία. Επειτα από προσπάθειες ακτιβιστών η Υψηλή Πύλη ενέκρινε την άδεια λειτουργίας αλβανόγλωσσου ιδιωτικού σχολείου στην πόλη της Κορυτσάς προοριζόμενου για μαθητές χριστιανούς και μουσουλμάνους (1887, ενδεχομένως ο Σ. Φράσερι είχε πάρει τη σχετική άδεια από το 1885). Ηδη υπήρχε «Αλβανικός Σύνδεσμος» στην πόλη, ο οποίος, μεταξύ άλλων, αναζητούσε δασκάλους της αλβανικής γλώσσας. Στην Κορυτσά την ίδια περίοδο δραστηριοποιείται και ένας κύκλος προτεσταντών με τον Γεράσιμο Κυριαζή και την αδελφή του Σεβαστή, οι οποίοι και συνδέονται με την ίδρυση σχολείου θηλέων στην πόλη το 1891.

Οι κοινότητες της αλβανικής διασποράς δραστηριοποιήθηκαν με την έκδοση εφημερίδων, περιοδικών και βιβλίων, αλλά και την ίδρυση επιτροπών και ομίλων, για την ανά-

Αριστερά, ο Ισμαήλ Κεμάλ Βλιώρα, πρόεδρος της πρώτης αλβανικής εθνικής κυβέρνησης (1912)
Δεξιά, ο Αμπντ(ο)ύλ Φράσερι, πρωτεργάτης του αλβανικού εθνικού κινήματος

Αριστερά, ο Σάμι ή Σεμσεντίν Φράσερι, αδελφός του Αμπντ(ο)ύλ και του Ναΐμ, λόγιος μουσουλμάνος με παρουσία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Δεξιά, ο Ισά Μπολετίν, Κοσοβάρος ηγέτης

Παράθεμα 3: Ο αλβανικός εθνικός ύμνος (1912)

Όλοι γύρω απ' τη σημαία ενωμένοι
Μ' έναν πόθο κι ένα σκοπό
Ας δώσουμε το λόγο της τιμής μας
Πως για τη σωτηρία μας θ' αγωνιστούμε
Μόνον ο γεννημένος προδότης
Αφήνει τον αγώνα μας.
Ο γενναίος δε δειλιάζει
Αλλά γίνεται μάρτυρας.
Με τ' όπλο στο χέρι θα μείνει
Να φυλά από παντού την πατρίδα.
Τα δικαιώματά μας δεν τα δίνουμε
Οι εχθροί δεν έχουνε θέση εδώ.
Γιατί ο ίδιος ο Παντοδύναμος όρισε
Τα άλλα έθνη να χαθούν από τη γη
Αλλά η Αλβανία πάντα να ζει
Γιατί γι' αυτήν, γι' αυτήν αγωνιζόμαστε.

Οι στίχοι γράφηκαν από τον Αλέξη Σταύρο Δρένοβα ή αλλιώς Ασδρένη (1872-1947). Ο ποιητής πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στη Ρουμανία και πέθανε στο Βουκουρέστι. Ο αρχικός τίτλος ήταν *Betimi mi flamur* (*Ορκος στη σημαία*) και δημοσιεύτηκε το 1912 στο *Liri e Shqiperise* (*Αλβανική Ελευθερία*), μία αλβανική εφημερίδα της Σόφιας. Οι δύο πρώτες στροφές, σε μουσική του Ρουμάνου συνθέτη Κυπριανού Πορουμπρέσκου (1853-1883), έγιναν ο επίσημος ύμνος της Αλβανίας το 1912.

[Όπως παρατίθεται, καθώς και το σχόλιο στο Μιρέλα-Λουμνίτα Μουργκέσκου (επιμ.), Βιβλίο Εργασίας 2. Έθνη και κράτη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, Διεύθυνση σειράς: Χριστίνα Κουλούρη. Μετάφραση: Σπύρος Μαρκέτος, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2006, σ. 108]

δειξη εθνοπολιτισμικών και γλωσσικών αιτημάτων σε Ευρώπη και Αμερική. Στην Ιταλία πραγματοποιήθηκαν δύο συνέδρια (1895 και 1897) σχετικά με τα προβλήματα ενοποίησης του αλβανικού αλφαβήτου και λεξιλογίου. Η ιταλική κυβέρνηση ίδρυσε το 1900 στο Πανεπιστήμιο της Νεάπολης (Napoli) έδρα αλβανικής γλώσσας. Οι κοινότητες στις ενέργειές τους είχαν την ενθάρρυνση του Σικελού πολιτικού, ιταλο-αλβανικής καταγωγής, Φραντσέσκο Κρίσπι, ο οποίος διετέλεσε υπουργός Εξωτερικών και πρωθυπουργός της Ιταλίας. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και συγκεκριμένα στην κοινότητα της Βοστώνης ιδρύθηκε η πρώτη αλβανική ορθόδοξη Εκκλησία (1908), ιεραποστολικού χαρακτήρα, υπό τη δικαιοδοσία της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και με την τέλεση της λειτουργίας να πραγματοποιείται στα αλβανικά. Η ενέργεια αυτή αποσκοπούσε στην απομάκρυνση των Αλβανών ορθόδοξων χριστιανών από την επιρροή του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινουπόλεως και ήταν ενάντια στις ελληνικές επιδιώξεις. Πρωτεργάτης ήταν ο Φαν Νόλι (Fan Stylian Noli), μετέπειτα αρχιεπίσκοπος και πρωθυπουργός της Αλβανίας, ο οποίος είχε ελληνική παιδεία (Αθήνα, Αίγυπτος – γνωστός στην ελληνική βιβλιογραφία και με το όνομα Θεοφάνης Μαυρομάτης και με καταγωγή από την Ανατολική Θράκη).

Το εθνικό πρόγραμμα απέκτησε σταδιακά μεγαλύτερη απήχηση, αλλά η επιτυχία του εξακολούθησε να είναι περιορισμένη. Τα πολιτικά αιτήματα στο τέλος του 19ου αι. αποτελούσαν προέκταση των θέσεων που είχαν διατυπωθεί την περίοδο της Λίγκας της Πριζρένης. Διάσταση απόψεων υπήρχε και ως προς τα εδάφη τα οποία θα μπορούσε να περιλαμβάνει μία αυτόνομη διοικητική ενότητα, στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: συνένωση πέντε βιλαετιών (Σκόδρας, Ιωαννίνων, Κοσσυφοπεδίου, Μοναστηρίου

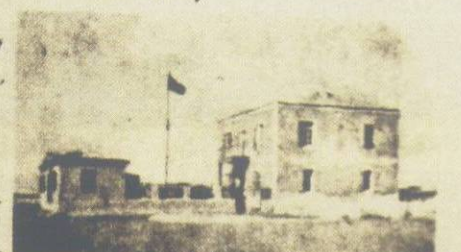
Në Vlonë më 15/28 të Gjeshties së tretë 1327/1912.

Pas fjalimit që tha L. Kryetari Ismail Kemal
 Beu, me të cilat tregoi vendimin e madh në
 të cilin ndodhet sot Shqipëria të gjithë delegatet
 të me një të venduan që Shqipëria me
 sot të bëhet në vehtë, e lirë e e mosvarme

Handwritten text in Albanian script, likely a translation or continuation of the speech above.

Handwritten names and signatures in Albanian script, including "Haxhi Mehmet" and "Abdi".

Handwritten text in Albanian script, including "Urimbosh" and "Bekhet".

Abdi Has Dervishi
 Zikret Abbas Kaminari
 Hajredin Cakiraj
 Cemal elbasani

Shashigen Salih Gjokaj
 Mustafa Shkumbani
 Durriz Zogoraj

Murat Topçani
 Ruz Gurakaj
 Basm Refikaj
 Pandër Caku
 Spiro Dilo
 Haxhi V. Flaj

Handwritten text at the bottom of the page, including "Zuhdi Chou".

Η ανακήρυξη της εθνικής ανεξαρτησίας από τη συνέλευση του Αυλώνα, 28 Νοεμβρίου 1912

και Θεσσαλονίκης), με την αλβανική γλώσσα να εισάγεται στα σχολεία, ή τεσσάρων (τα προαναφερόμενα εκτός από εκείνο της Θεσσαλονίκης) με χρήση της αλβανικής γλώσσας στη διοίκηση και στην εκπαίδευση. Τα παραπάνω διλήμματα απασχόλησαν τους αντιπροσώπους οι οποίοι συμμετείχαν στις βραχύβιες συνελεύσεις του Ιπεκείου (Peç/Peja) και της Δίβρης (Dibër) (1899). Παράλληλα υπήρξαν αντιδράσεις, ακόμη και ένοπλες, απέναντι σε πολιτικές κινήσεις και διεκδικήσεις άλλων βαλκανικών λαών (Μαυροβούνιων, Σέρβων, Ελλήνων, Μακεδονικό ζήτημα). Σε αυτές τις συνθήκες συστάθηκαν και αλβανικές μυστικές επιτροπές (Μοναστήρι, Βουλγαρία). Το 1905 είχε ιδρυθεί η πρώτη αλβανική εθνικιστική «τσέτα» (αντάρτικη ομάδα).

Η επανάσταση των Νεοτούρκων και η άνοδος τους στην εξουσία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1908) δημιούργησαν προσδοκίες στους Αλβανούς ακτιβιστές. Αλλωστε, προϋπήρχαν επαφές με το κίνημα των Νεοτούρκων. Το Σύνταγμα των Νεοτούρκων υποσχόταν αναγνώριση των δικαιωμάτων των εθνοτήτων στα όρια της αυτοκρατορίας. Δημιουργήθηκαν αλβανικά σωματεία και λέσχες με εθνικούς προσανατολισμούς – τα σημαντικότερα στο Μοναστήρι, στη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη, καθώς και σχολεία. Η «Ένωση» (Bashkimi) του Μοναστηρίου οργάνωσε συνέδριο (Νοέμβριος 1908) στο οποίο αποφασίστηκε το αλφάβητο της αλβανικής γλώσσας να χρησιμοποιεί λατινικούς και όχι αραβικούς χαρακτήρες (επιβεβαίωση της απόφασης και το 1909 στο Ελμπασάν, όχι όμως και στο δεύτερο συνέδριο στο Μοναστήρι το 1910, όπου αποφασίστηκε η δυνατότητα επιλογής της γραφής στη χρήση της αλβανικής γλώσσας στα αλβανικά σχολεία). Η διαφοροποίηση η οποία σημειώθηκε στις πολιτικές επιλογές των Νεοτούρκων, μη αναγνωρίζοντας τους Αλβανούς ως ξεχωριστή εθνότητα, είχε ως συνέπεια την

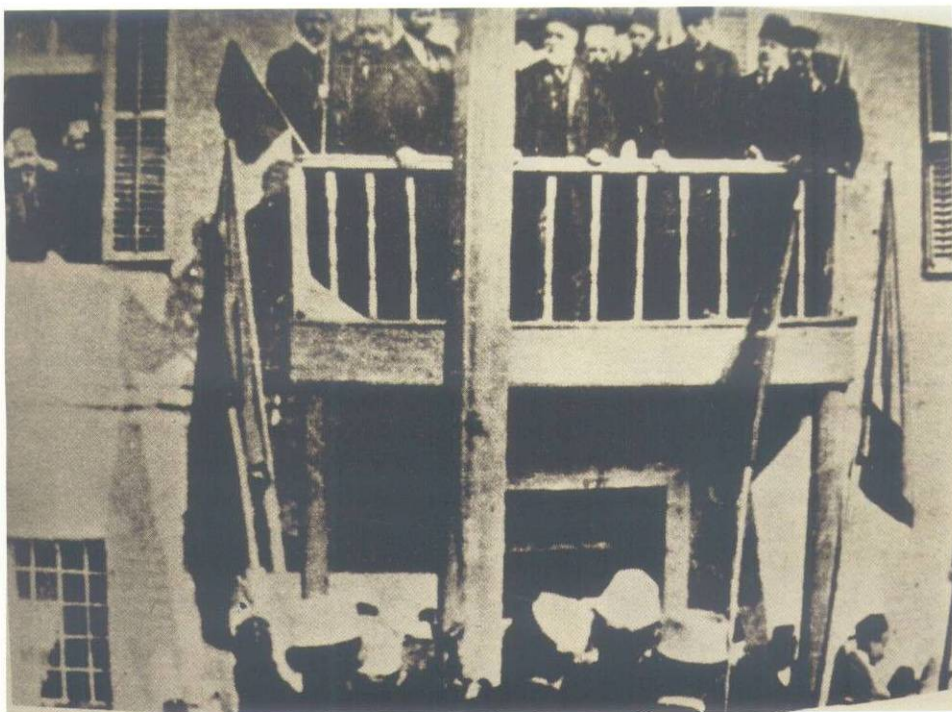
εκδήλωση μίας σειράς εξεγέρσεων, κυρίως στο Κοσσυφοπέδιο (1909, 1910, 1911, η σημαντικότερη ξεκίνησε από καθολικούς Μαλισόρι και είχε την υποστήριξη του Μαυροβουνίου, 1912). Η προσπάθεια καταστολής τους από τις στρατιωτικές δυνάμεις των Νεοτούρκων είχε ως επακόλουθο την απαγόρευση λειτουργίας αλβανικών εθνικών οργανώσεων, σχολείων και εντύπων, όχι όμως και την επικράτησή τους στους ορεισίβιους πληθυσμούς. Οι ενέργειες των ακτιβιστών για την ίδρυση αλβανικού κράτους απέκτησαν περαιτέρω μαζικό χαρακτήρα – σε συμφωνία εκ νέου με την πρόταση του Χροχ, ενώ έκδηλο ενδιαφέρον επέδειξαν και οι δύο ευρωπαϊκές δυνάμεις με εδαφικές αξιώσεις στην περιοχή: η Αυστροουγγαρία και η Ιταλία, καθώς και οι γειτονικοί ανταγωνιστικοί εθνικισμοί, ο ελληνικός, ο σερβικός και ο μαυροβουνιακός¹¹.

Χρονικό σημείο αναφοράς αποτελεί η περίοδος 1912-1913. Ο Ισμαήλ Κεμάλ Βλιώρα πρωταγωνιστεί στη διακήρυξη της ανεξαρτησίας της Αλβανίας (28 Νοεμβρίου 1912) και το 1913 οι «Μεγάλες Δυνάμεις» αναγνωρίζουν την αλβανική ηγεμονία ως ανεξάρτητη.

Οι σχέσεις Ελλήνων και Αλβανών κατά τον 19ο αι. και τις αρχές του 20ού: «ελληνικές θεωρήσεις»

Η ελληνική αφήγηση ως προς τους Αλβανούς κατά την εξεταζόμενη περίοδο περιλαμβάνει τις κρατικές πολιτικές, όπως εκδηλώνονται με τη διπλωματία και την ενίσχυση δικτύων αλληλέγγυων ως προς τη «Μεγάλη Ιδέα», αλλά και την εκφορά λόγου στο δημόσιο χώρο.

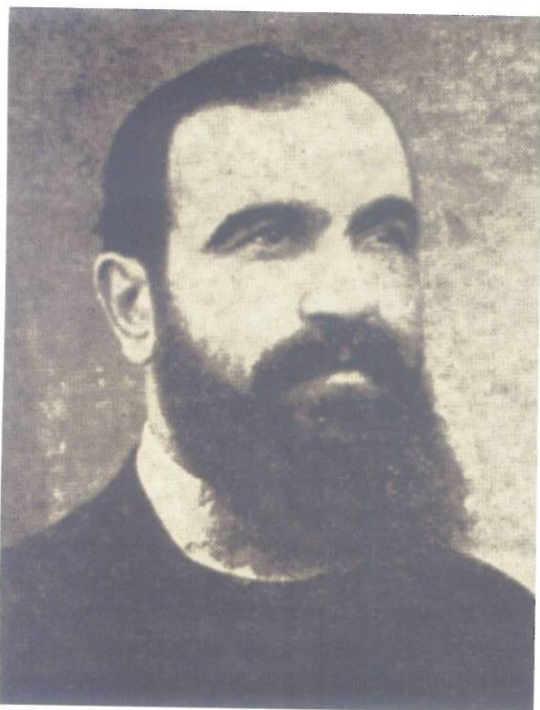
Σε πολιτικό επίπεδο το κυριότερο πρόβλημα στις σχέσεις Ελλήνων και Αλβανών κατά την περίοδο της συγκρότησης των εθνικών κινήματων στα Βαλκάνια υπήρξε η διεκδίκηση της ίδιας, ουσιαστικά, γεωγραφικής περιοχής: τα εδάφη του βιλαετίου Ιωαννίνων στην

Η πρώτη
αλβανική εθνική
κυβέρνηση σε
συλλαλητήριο
στον Αυλώνα

Η έδρα του
Συνδέσμου
στην Πριζρένη

Ο Φαν Νόλι (Fan Stylian Noli), μετέπειτα αρχιεπίσκοπος και πρωθυπουργός της Αλβανίας

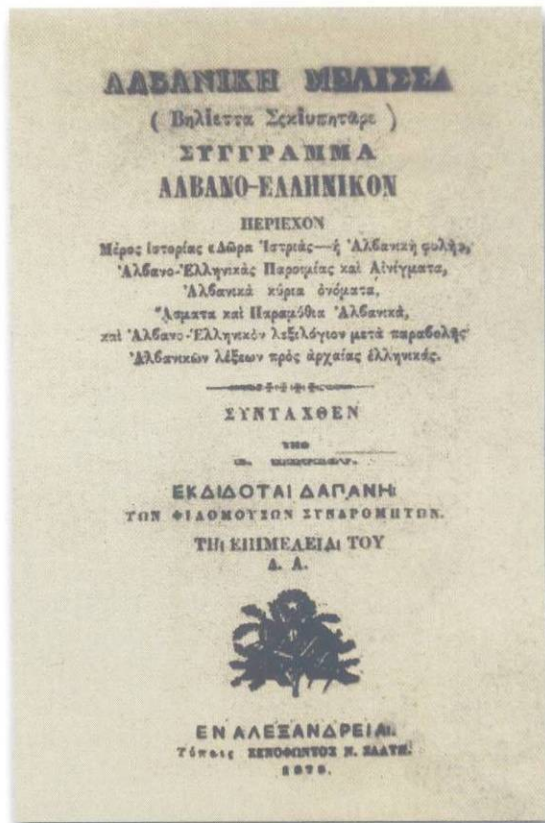
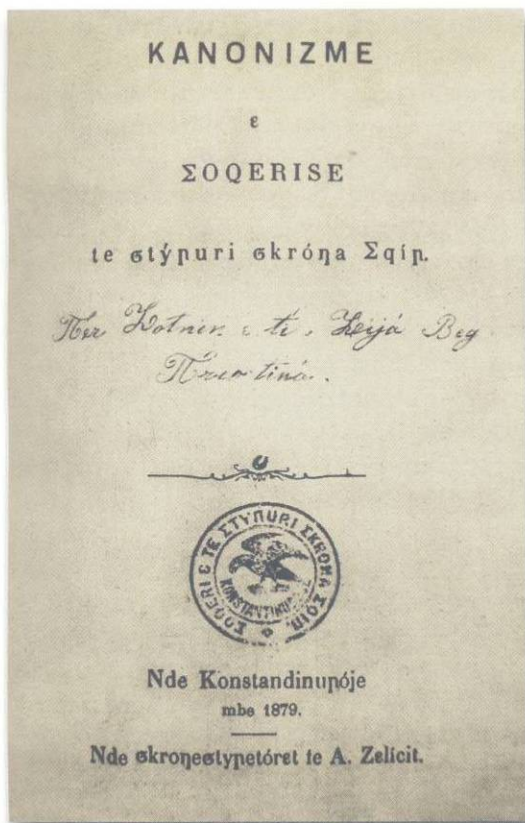
Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι «κατασκευές» της ιστορικής συνέχειας αλλά και της αρχαιότητας της παρουσίας στο χώρο αποτυπώνονταν με την οικειοποίηση του παρελθόντος και στους χάρτες η «Αλβανία», διακρινόμενη σε Ανω και Κάτω ή Ιλλυρία και Ηπειρο, είχε ως νότια σύνορα ενίοτε τις όχθες του ποταμού Αώου (Βογιούσα) και συχνότερα τον Αμβρακικό κόλπο, ενώ η «Ηπειρος», αποτελούμενη από την Παλαιά και τη Νέα (η τελευταία ξεκινούσε νότια ή βόρεια από την περιοχή της Χιμάρας), είχε τα βόρεια σύνορά της, συνήθως, έως τον ποταμό Σκούμπι (Γενούσο).¹²

Η συγκατοίκηση Ελλήνων και Αλβανών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία στις ίδιες διοικητικές περιφέρειες, κυρίως στο βιλαέτι Ιωαννίνων, διαμόρφωσε μία οικονομική ενότητα ταυτιζόμενη και με το γεωγραφικό χώρο νότια του Σκούμπι. Η ελληνική γλώσσα απο-

τελούσε *lingua franca* στο δημόσιο χώρο, ενώ πρέπει να σημειωθεί και η ίδρυση ελληνικών εκπαιδευτηρίων, η οποία συνέτεινε στη διαμόρφωση και ελληνόφωνων ελίτ. Επίσης, οι χριστιανοί ορθόδοξοι Αλβανοί ανήκαν όπως και οι ομόθρησκοί τους Έλληνες στο *millet* των Ρωμιών (*rum millet*) υπό τη δικαιοδοσία του Οικουμενικού πατριάρχη Κωνσταντινούπολεως.

Ως προς την πολιτική, μετά τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους, η ελληνική πολιτεία προσπάθησε να προσεταιριστεί σημαίνοντες Αλβανούς. Πρέπει να σημειωθεί ότι ήδη κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, αλλά και ενδεχομένως από τα Ορλωφικά, υπήρξε διαφορετική πρόσληψη των μουσουλμάνων Αλβανών από τους υπόλοιπους μουσουλμάνους και ιδιαίτερα τους μη Βαλκάνιους. Υπό αυτό το πρίσμα μπορούμε να ερμηνεύσουμε και την προσέγγιση κατά το πρώτο έτος της Ελληνικής Επανάστασης Σουλιωτών και μουσουλμάνων Αλβανών για την υπεράσπιση του Αλή πασά, αργότερα και Ακαρνάνων με στόχο την κατάληψη της Αρτας. Ανάλογες διαπραγματεύσεις διαπιστώνονται και την περίοδο 1827-1829 (αίτημα 56 αγάδων «Λιαπουριάς»).¹³ Η σημαντικότερη προσπάθεια την οθωνική περίοδο εκδηλώθηκε με την επανάσταση του Ζενέλ Γκιολέκα το 1847, κίνημα το οποίο είχε χαρακτηριστικά αντίδρασης στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της Πύλης να επιβάλει το σύστημα της υποχρεωτικής στρατολογίας. Πιθανολογείται η σύνδεσή του με την πολιτική του Ιωάννη Κωλέττη και τις προσπάθειες για τη διάδοση της Μεγάλης Ιδέας στον ηπειρωτικό χώρο.¹⁴

Κατά τη διάρκεια της Ανατολικής Κρίσης (1875-1878) υπήρξαν νέες αξιοσημείωτες επαφές. Η εξέλιξη του ρωσο-οθωμανικού πολέμου (1877) δημιούργησε τις συνθήκες ώστε Έλληνες και Αλβανοί αντιπρόσωποι να προσπαθήσουν να ανιχνεύσουν τις προθέσεις αμφοτέρων. Ο προβληματισμός ενισχυόταν από

Το καταστατικό της «Εταιρείας για την έκδοση εντύπων στα αλβανικά». Δεξιά, η «Αλβανική Μέλισσα» του Ευθύμιου Μήτκου

Από τη φωτογραφική συλλογή της Ολλανδικής Στρατιωτικής Αποστολής στην Αλβανία 1913-1914

τη στάση που θα τηρούσαν απέναντι στις ιδέες του πανσλαβισμού και με δεδομένα τα προβλήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι επαφές ήταν θεωρητικά μυστικές, αλλά πρακτικά ήταν ενήμερη η οθωμανική εξουσία σε τοπικό και κεντρικό επίπεδο, καθώς και η κυβέρνηση της Μεγάλης Βρετανίας. Διεξήχθησαν στα Ιωάννινα, στην Κέρκυρα και στην Κωνσταντινούπολη (1877-1878).

Από ελληνικής πλευράς συμμετείχαν διπλωμάτες (Επαμεινώνδας Μαυρομάτης, Λόντος), πολιτικοί (Πετμεζάς, Πλέσσας, Σκουλούδης), στρατιωτικοί (Στεφάνου), αλλά και Ηπειρώτες ακτιβιστές (Κωνσταντίνος Αραβαντινός), ενώ από αλβανικής πλευράς εκπρόσωποι του αλβανικού εθνικού κινήματος (Αμπντούλ Φράσερι, Μεχμέτ Αλή Βουώνης) και οπλαρχηγοί (Μουσλή Γκιολέκα, γιος του Ζενέλ). Οι ελληνικές προτάσεις εστίαζαν στην ένωση μέρους της «Αλβανίας» με την Ελλάδα, με την παραχώρηση σημαντικής αυτονομίας στις αλβανικές περιοχές, ενώ οι εκπρόσωποι του αλβανικού εθνικού κινήματος ζητούσαν από την Ελλάδα την αναγνώριση αλβανικής ηγεμονίας. Ο προσδιορισμός των γεωγραφικών συνόρων κατέστησε δυσχερή την εξεύρεση κοινά αποδεκτής λύσης, ενώ η προέλαση των Ρώσων οδήγησε στην ουσιαστική διακοπή των διαπραγματεύσεων.¹⁵

Οι αποφάσεις του Βερολίνου Συνεδρίου για τη διευθέτηση των νέων ορίων του Ελληνικού Βασιλείου και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας προέβλεπαν και την παραχώρηση εδαφών από το βιλαέτι Ιωαννίνων στην Ελλάδα, ενέργεια η οποία είχε ως αποτέλεσμα την αντίδραση των Αλβανών ακτιβιστών. Η μεταβολή στις σχέσεις Οθωμανών και Αλβανών, οι οποίες σταδιακά κατέληξαν σε ρήξη, είχε συνέπεια και στη στάση των Οθωμανών απέναντι στους Έλληνες, με την παραχώρηση της περιοχής της Αρτας, ανατολικά του ποταμού Αράχθου (1881), στο ελληνικό κράτος.

Τις επόμενες δεκαετίες η πρόταση δημιουργίας δυαδικού βασιλείου, ελληνοαλβανικού, με ηγεμόνα τον Γεώργιο Α', κατά το πρότυπο της Αυστροουγγαρίας, ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής σε Έλληνες υποστηρικτές της Μεγάλης Ιδέας. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19ου αι. υπήρξαν ανάλογες πρωτοβουλίες προσέγγισης Ελλήνων και Αλβανών στο ιδεολογικό περίγραμμα που διατυπώθηκε καθόλη τη διάρκεια της βασιλείας του Γεωργίου Α'. Στις πρωτοβουλίες αυτές συμμετείχαν και Αλβανοί της διασποράς, όπως και Γκέγκηδες και Μιρδίτες. Αξιοπρόσεκτες ήταν οι ενέργειες και η δράση του Αρβανίτη στην καταγωγή και εκπροσώπου της British and Foreign Bible Society, Αναστασίου Κουλουριώτη. Ο Κουλουριώτης είχε εκδώσει διάφορες μελέτες, καθώς και την εφημερίδα «Φωνή της Αλβανίας» (1879-1880) στην Αθήνα και υπήρξε εμπνευστής της δημιουργίας του συλλόγου «Οι Αλβανοί Αδελφοί» (1883). Υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής του αλβανικού εθνικού κινήματος και προσπάθησε, ανεπιτυχώς, να επηρεάσει την ελληνική πολιτική προς την κατεύθυνση της υποστήριξης του αλβανικού εθνικού κινήματος.¹⁶

Η ελληνική πολιτική εξουσία μετά την ήττα το 1897, στον ελληνο-οθωμανικό πόλεμο, προσπάθησε να προσελκύσει τους Αλβανούς στο πλαίσιο της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας και της θεωρίας που προέβλεπε «δύο φυλές – ένα έθνος» με την «κατασκευή» σχετικών εγγράφων («Προκήρυξη του Αρβανίτικου Συνδέσμου» - 1899).¹⁷

Στις αρχές του 20ού αι. έγινε αντιληπτό ότι οι προτάσεις για ελληνοαλβανική ένωση δεν ήταν πρακτικές και η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να έρθει σε συνεννόηση με Αλβανούς ηγέτες με διαφορετική προοπτική. Η πλέον σημαντική περίπτωση ήταν οι επαφές με τον Ισμαήλ Κεμάλ Βλιώρα από τον Αυλώνα, εξόριστο φιλελεύθερο ακτιβιστή και εκδότη της τρίγλωσσης εφημερίδας «Σω-

Ο βασιλιάς Βιτ της Αλβανίας με την οικογένειά του

**Πρεσβεία Κων/πόλεως
προς Υπουργείο Εξωτερικών**
**Επίσκεψη του Ισμαήλ Κεμάλ Βλιώρα
στην Αθήνα**

A.Y.E., 1900, A.A.K., άρ. 412

Κωνσταντινούπολη 20 Μαΐου 1900

Εν τοις παρά του Ισμαήλ Κεμάλ Βέη αποστελλομένης προς την ενταύθα οικογένειάν του γράμμασιν εξαίρει ούτος την άκραν φιλοξενίαν ης έτυχεν εις Αθήνας επί τοσούτον ώστε λέγει ότι μένων εκεί νομίζει ότι ευρίσκεται εν τη ιδία αυτού πατρίδι και εκφράζεται μετ' ευγνωμοσύνης προς την Ελληνικήν Κυβέρνησιν επί τοις προς αυτόν επιδειχθείσι φιλικωτάτοις αισθήμασι.

Των αισθημάτων τούτων εγένετο παρ' εμοί διερμηνεύς κατ' εντολήν του Ισμαήλ Κεμάλ Βέη ο υιός του Μαχμούτ Νεντίν Βέης Βλιώρα, διά καταλλήλου προσώπου δηλώσας μοι ότι ο πατήρ του λίαν ευγνώμονα έχει προς την Ελλ. Κυβέρν. αισθήματα και θέλει τηρήσει αυτά αμείωτα, αυτός δε ο υιός του μοι εδήλωσε ότι ευγνωμονών διά την προς τον πατέρα αυτού συμπαθητικωτάτην δεξίωσιν, τίθησιν εαυτόν εις τας διαταγάς μου επί πάσης υποθέσεως αφορώσης τα συμφέροντα της Ελλάδος και εφ' ης η μεσολάβησις αυτού ηδύνατο να η ημίν χρήσιμος.

Ευπειθέστατος
ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

[Βασίλης Κόντης (επιμ.), *Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου και ελληνοαλβανικές σχέσεις*, τόμ. 1 (1897-1918), Αθήνα, Κοινωνικώς Ιδρυμα Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης, 1995, σ. 79]

τηρία» (αλβανικά, τουρκικά και ελληνικά). Η υπογραφή μυστικής συμφωνίας με τον Ελληνα πρωθυπουργό Γεώργιο Θεοτόκη, παρουσία του Λάμπρου Κορομηλά (1907), ήταν

συμφωνία ενός ιδιώτη και της ελληνικής κυβέρνησης και δεν υλοποιήθηκε, καθώς η επανάσταση των Νεοτούρκων επαναπροσδιόρισε τις πολιτικές προτεραιότητες των δύο πλευρών.

Νέες προτάσεις συνεννόησης της ελληνικής κυβέρνησης με τον Ισμαήλ Κεμάλ Βλιώρα το 1911 επίσης δεν τελεσφόρησαν, όπως και αντίστοιχη προσπάθεια συνεργασίας που διατυπώθηκε στην Ουάσινγκτον από τον Φαϊκ Κονίτσα, εκπρόσωπο των Μαλισσόρων, στον Λυσίμαχο Καυταντζόγλου, επιτετραμμένο της εκεί ελληνικής πρεσβείας.¹⁸ Η προώθηση των εθνικών προγραμμάτων αποτέλεσε την κυρίαρχη επιλογή στις πολιτικές ελίτ και των δύο λαών.

Η εκφορά του δημόσιου λόγου στην Ελλάδα για τον «άλλο» και στην περίπτωση μας τον Αλβανό είναι αποτέλεσμα σημαντικής παραγωγής μελετών καθόλη τη διάρκεια της μελετώμενης περιόδου.

Υπενθυμίζουμε τις θεωρίες / μύθους σχετικά με τους Αλβανούς που αναπτύσσονται στον ελληνικό δημόσιο λόγο κατά το 19ο αι. και τις αρχές του 20ού αι.

α. Οι Αλβανοί ανήκουν σε διαφορετική φυλή, αλλά δεν αποτελούν ξεχωριστό έθνος. Με τη βάση του επιχειρήματος του Παπαρηγόπουλου, όπως το διατύπωσε ότι το έθνος αποτελεί μία κοινότητα αισθημάτων, συμφέροντα - επιδιώξεις, αλλά και γλώσσα, συντάσσεται και ο Λέων Μιχαήλ Μελάς, Ηπειρώτης βουλευτής (Αστύ 1902) και ο Παύλος Καρολίδης, ενώ τη σχέση των δύο γλωσσών προσπαθούν να «γεφυρώσουν» τα επιχειρήματα, μεταξύ άλλων, των Παναγιώτη Κουπιτώρη και Κωνσταντίνου Βάμβα.

β. Οι Αλβανοί ανήκουν στο ελληνικό έθνος, δεν είναι Οθωμανοί. Η «κατασκευή» της κοινής δράσης εξασφαλίζεται με την οικειοποίηση μορφών του παρελθόντος, όπως ο Πύρρος και ο Σκεντέρμπεης (σημειώνουμε τη διαφωνία Παπαρηγόπουλου και Μαργαρί-

Ο Σάμι Φράσερι με τη γυναίκα του

**Πρεσβεία Ρώμης
προς Υπουργείο Εξωτερικών
Πληροφορίες για Αλβανικό
Κομιτάτο στην Ιταλία**

A.Y.E. 1900, A.A.K., άρ. 641
Ρώμη, 6 Νοεμβρίου 1900

Ως έλαβον την τιμήν να ανακοινώσω προς την Υ. Ε. συνεστήθη ενταύθα το Αλβανικόν Κομιτάτον Pro Patria το οποίον αφού διεσκόρπισε προγράμματα καθ' άπασαν την Ιταλίαν ήρχισε να εργάζητε δραστηριώτερον, ως εμφανίζεται εκ των εγκλειστώσ αποστελλομένων δύο αριθμών του μηνιαίου δελτίου του και του πρώτου αριθμού της Αλβ. εφημερίδος ην ήρχισε να εκδίδη εν Νεαπόλει, προσπαθεί να συστήση κομιτάτα και εις άλλας ιταλικάς πόλεις, απευθύνει δε και έκκλησιν προς τους εν Ελλάδι, Ρουμανία και Αιγύπτω Αλβανούς ίνα ενούντες τας ενεργείας των και συνιστώντες συνδέσμους συνεργασθώσι από κοινού υπέρ της ανεξαρτησίας των υποδούλων Αλβ. πληθυσμών.

Εις τας ενεργείας του νέου τούτου Αλβ. Κομιτάτου δεν δύναται ν' αποδοθή μεγαλειτέρα σημασία τού προ πολλού υπάρχοντος ετέρου. Αμφότερα δυνατόν να περικλειώσι μεταξύ των μελών των άνδρας φιλοπάτριδας, ειλικρινώς επιθυμούντας την ανεξαρτησίαν της Αλβανίας, αλλ' υπάρχουσι και πρόσωπα, άτινα υπό το πρόσχημα δήθεν της αλβανικής καταγωγής των αποβλέπουσι μάλλον εις ιδιοτελείς σκοπούς ή εις τα αληθή συμφέροντα των Αλβανών.

Ευπειθεστάτος
ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

[Βασίλης Κόντης (επιμ.), *Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου και ελληνοαλβανικές σχέσεις, τόμ. 1 (1897-1918)*, Αθήνα, Κοινωνιφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης, 1995, σ. 84]

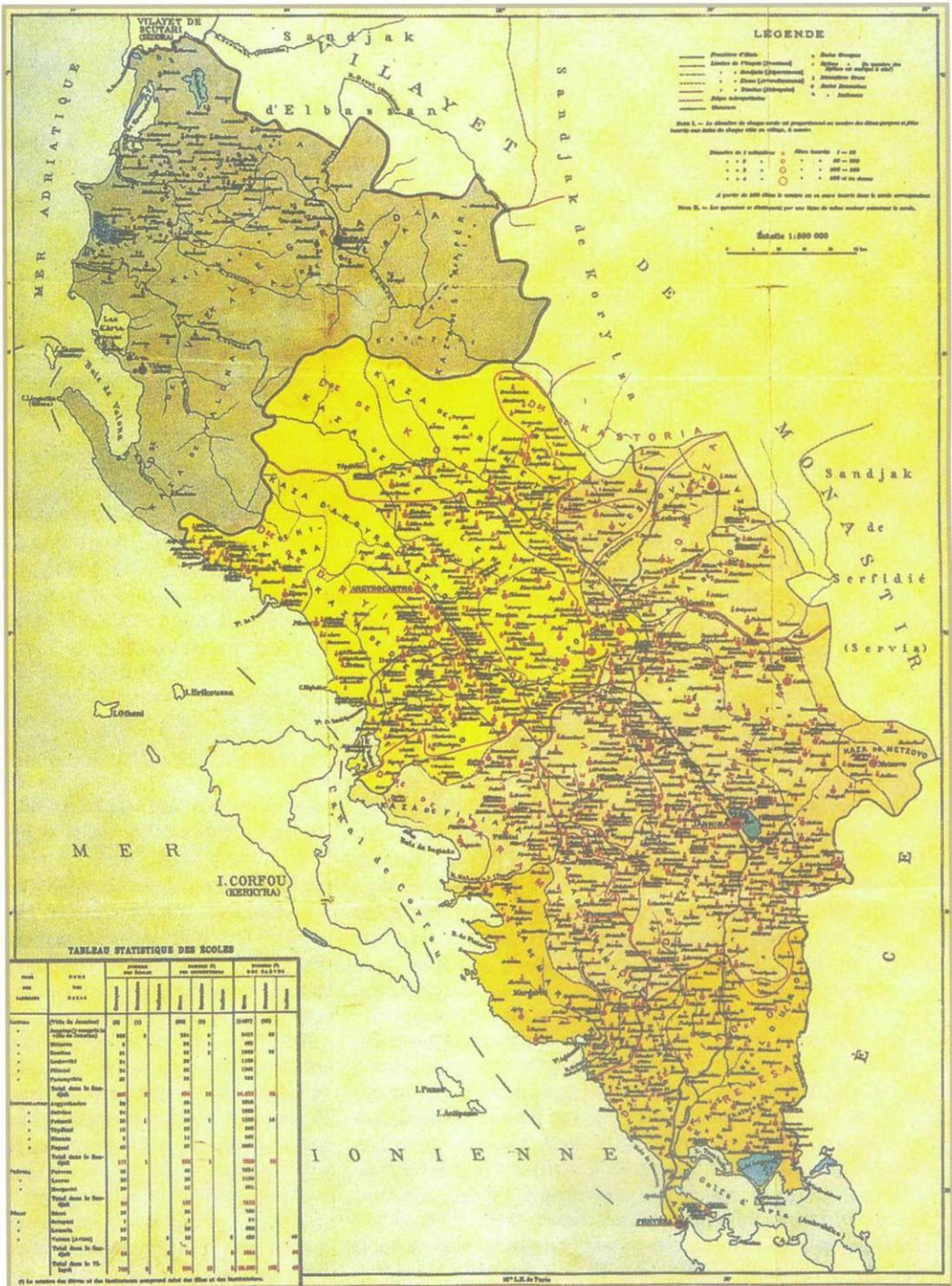
τη Δήμητρα το 1876, σχετικά με την ενδεχόμενη σλαβική καταγωγή του Σκεντέρμπεη). Η κοινή θρησκεία δεν σήμαινε ότι οι Αλβανοί ήταν Οθωμανοί.

Πρέπει να σημειώσουμε την εμφάνιση των πελασγικών θεωριών στα μέσα του 19ου αιώνα, πρώτα από Ευρωπαίους διανοούμενους, οι οποίες σχετίζονται με τα επιχειρήματα της απόδειξης στη «συνέχεια» στο χώρο. Οι θεωρίες χρησιμοποιήθηκαν στη λογική απόδειξης της σχέσης των δύο λαών και σε κάποιες περιπτώσεις απέναντι στις επιδιώξεις του πανσλαβισμού. Σε κάποιες από τις εκφάνσεις της οι Έλληνες και οι Αλβανοί παρουσιάζονται και ως μία διαφορετική σχέση αλλά εξίσου στενή.

γ. Η Αλβανία δε μπορεί να αποτελέσει ξεχωριστό κράτος. Θυμίζουμε τις προσπάθειες δημιουργίας δυαδικού βασιλείου με ηγεμόνα τον Γεώργιο Α'. Είναι εντυπωσιακό ότι το 1884 ο Επ. Μαυρομμάτης γράφει ότι «...η Ελλάς δεν είναι απορροφητικόν και συγκεντρωτικόν κράτος...», όταν ως υπουργός του Στέφανου Δραγούμη (1910) συμμετείχε στην κοινωνική ομογενοποίηση και έδινε διαφορετική γραφή απέναντι στην ετερότητα.

δ. Η καλύτερη προοπτική κρατικής αποκατάστασης και εκπολιτισμού για τους Αλβανούς είναι η ελληνική. Η Ελλάδα του 1850 ή του 1880 είναι διαφορετική από την Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων και η συνύπαρξη με τους μουσουλμάνους Αλβανούς υποχώρησε μετά την πρώτη δεκαετία του 20ού αι.¹⁹

Την ίδια περίοδο στο δημόσιο λόγο οι αλβανόφωνοι πληθυσμοί του Ελληνικού Βασιλείου, οι Αρβανίτες, αντιμετωπίστηκαν αρχικά στο πλαίσιο εθνοφυλετικών θεωριών ως «εθνικώς άστεγοι»²⁰ και σύμφωνα με Έλληνες λογίους εντάχθηκαν στο σχήμα της ελληνικής ιστορίας ως συστατικό φύλο του ελληνικού έθνους. Υπήρχε η βεβαιότητα της αφομοιωτικής ικανότητας από την πολιτισμική δυναμική του Ελληνισμού, άλλωστε, το Ελλη-

TABLAU STATISTIQUE DES ECOLES

Noms des provinces	Noms des villes	Nombre des écoles		Nombre des élèves	
		1908	1910	1908	1910
Epirote	Ville de Janina	10	10	1000	1000
	Province de Berat	100	100	10000	10000
	Province de Durrës	100	100	10000	10000
	Province de Elbasan	100	100	10000	10000
	Province de Gjirokastra	100	100	10000	10000
	Province de Korçë	100	100	10000	10000
	Province de Kruja	100	100	10000	10000
	Province de Lezë	100	100	10000	10000
	Province de Pogradec	100	100	10000	10000
	Province de Shkërbert	100	100	10000	10000
Thrace	Ville de Salonique	100	100	10000	10000
	Province de Edirne	100	100	10000	10000
	Province de Kütahya	100	100	10000	10000
	Province de Bursa	100	100	10000	10000
	Province de Izmit	100	100	10000	10000
	Province de Samsat	100	100	10000	10000
	Province de Çorum	100	100	10000	10000
	Province de Tokat	100	100	10000	10000
	Province de Amasya	100	100	10000	10000
	Province de Sinop	100	100	10000	10000
Macedoine	Ville de Salonique	100	100	10000	10000
	Province de Thessalonique	100	100	10000	10000
	Province de Kavala	100	100	10000	10000
	Province de Xanthi	100	100	10000	10000
	Province de Comane	100	100	10000	10000
	Province de Drama	100	100	10000	10000
	Province de Serres	100	100	10000	10000
	Province de Florina	100	100	10000	10000
	Province de Kastoria	100	100	10000	10000
	Province de Pella	100	100	10000	10000

Στατιστικός χάρτης των ελληνικών σχολείων της Ηπείρου την περίοδο της οθωμανικής διοίκησης

Πρεσβεία Κων/πόλεως
 προς Υπουργείο Εξωτερικών
 Σχέδιο προκήρυξης του Ισμαήλ
 Κεμάλ Βλιώρα

A.Y.E. 1911, B/52, άρ. 1272

Κωνσταντινούπολη, 10 Μαΐου 1911

Ο Ισμαήλ Κεμάλ ανακοίνωσε στον Έλληνα πρεσβευτή την κατάρτιση σχεδίου προκήρυξης των Αλβανών και του παρέδωσε πρόχειρο σημείωμα με το περιεχόμενο αυτής. Στην προκήρυξη διατυπώνεται το αίτημα της διοικητικής αποκέντρωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και δεν υπάρχει αξίωση για αυτονομία της Αλβανίας, γιατί ο Κεμάλ θέλει να δώσει την εντύπωση ότι οι Αλβανοί δεν έχουν αποχωριστικές τάσεις. Ο Έλληνας πρεσβευτής ζήτησε τροποποιήσεις σε κάποια άρθρα της διακήρυξης που αναφέρονται στον τρόπο αντιπροσώπευσης των Αλβανών στη Βουλή και στη σύσταση δημόσιων αλβανικών σχολών. Ο Ισμαήλ Κεμάλ έδειξε διατεθειμένος να συζητήσει τα ελληνικά αιτήματα για τροποποίηση του περιεχομένου της αλβανικής διακήρυξης.

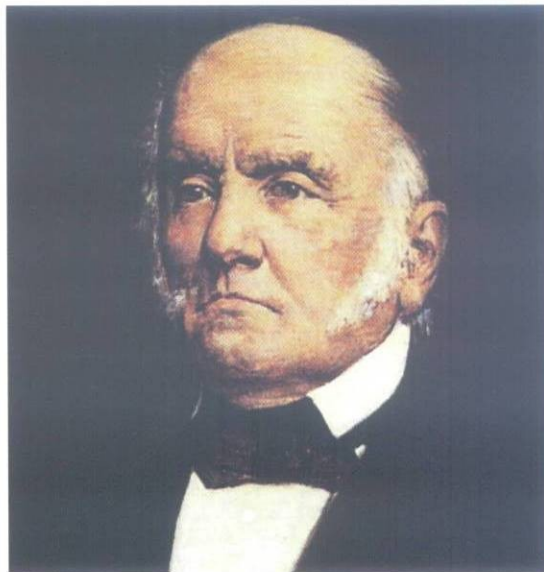
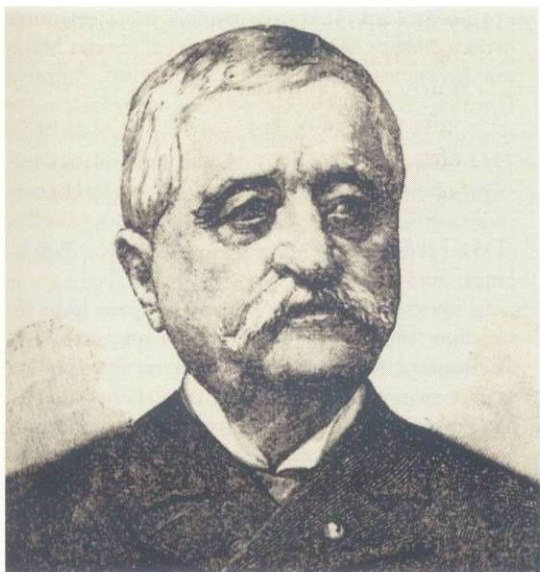
[Βασίλης Κόντης (επιμ.), *Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου και ελληνοαλβανικές σχέσεις*, τόμ. 1 (1897-1918), Αθήνα, Κοινωνοφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης, 1995, σ. 203]

νικό Βασίλειο δεν γειννίαζε άμεσα με ομόγλωσσους των Αρβανιτών πληθυσμούς και το αλβανικό εθνικό κίνημα δεν υπήρχε ως πολιτικά συγκροτημένη πρόταση.²¹ Αργότερα, οι Αρβανίτες της Ελλάδας αποτέλεσαν «όχημα» του ελληνικού επεκτατισμού για την προσέγγιση των Αλβανών, ιδιαίτερα των μουσουλμάνων. Πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι οι

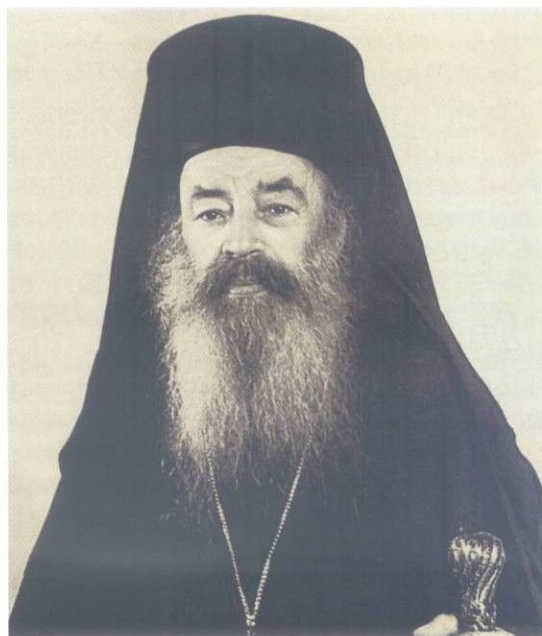
δύο έννοιες «Αλβανός» και «Αρβανίτης» μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους δήλωναν κατ' ουσίαν τον αλβανόφωνο εντός και εκτός ελληνικών συνόρων και ανεξάρτητα από τη θρησκεία, με κάποιες επιμέρους διαφοροποιήσεις ανάλογα με τη χρονική συγκυρία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η χρήση του όρου «εθνικό κίνημα» είναι σχηματική και ανταποκρίνεται στην οπτική του Χροχ, βλ. Miroslav Hroch, «Από το εθνικό κίνημα στην εθνική ολοκλήρωση» στο *Εθνικό κίνημα και Βαλκάνια*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1996, σ. 17-54.
2. Βλ. την ημι-επίσημη εκδοχή που μεταφράστηκε και στα ελληνικά Stefanag Pollo – Arben Puto, *Ιστορία της Αλβανίας (από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα)*, Θεσσαλονίκη, Εκδοτική Ομάδα, χ.χ.
3. Για τη νέα «πρόσληψη» μεταξύ άλλων βλ. Isa Blumi, *Rethinking the Late Ottoman Empire. A Comparative Social and Political History of Albania and Yemen, 1878-1918*, Istanbul, The Isis Press, 2003.
4. Μεταξύ άλλων εργασιών του βλ. Stavro Skendi, *The Albanian National Awakening (1878-1912)*, Princeton, Princeton University Press, 1967.
5. Peter Bartl, *Die albanischen Muslime zur Zeit der nationalen Unabhängigkeitsbewegung (1878-1912)*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1968.
6. Nathalie Clayer, *Οι απαρχές του αλβανικού εθνικισμού*, Μετάφραση: Ανδρέας Σιδέρης, Επιμέλεια: Λεωνίδας Εμπειρικός – Ανδρέας Σιδέρης, Εισαγωγικό σημείωμα: Κώστας Κωστής, Ιωάννινα, Ισνάφι, 2009.
7. Βλ. Stephanie Schwandner-Sievers - Bernd J. Fischer (eds), *Albanian Identities: Myth and History*, London, Hurst, 2002.
8. Σύμφωνα με το σχήμα του Χροχ υπάρχει μία αρχική ομάδα ακτιβιστών με στόχο τη λόγια έρευνα, στη συνέχεια μία νέα γενιά ακτιβιστών με προσέγγιση στον πατριωτικό χαρακτήρα της εθνοπολιτισμικής ομάδας και τέλος μία τρίτη φάση με ανάπτυξη μαζικού κινήματος βλ. και Miroslav Hroch, *Social Preconditions of National Revival in Europe. A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations*, Translated by Ben Fowkes, New York, Columbia University Press, 2000.
9. Βλ. Clayer, ό.π., σ. 159.
10. Βλ. Bülent Bilmez, «Sami Frashëri or emseddin Sami? Mythologization of an Ottoman intellectual in modern Turkish and socialist Albanian historiographies based

Αριστερά, ο Χρηστάκης Ζωγράφος (1820-1896 ή 1897), τραπεζίτης και μεγαλοκτηματίας από το Αργυρόκαστρο, ο οποίος ενίσχυσε με μεγάλα ποσά τα σχολεία της γενέτειράς του. Δεξιά, ο Απόστολος Αρσάκης από την Κορυτσά, ο οποίος διέθεσε το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του για τους σκοπούς της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας και για την ίδρυση σχολείων και εκκλησιών στην Κορυτσά

Αριστερά, ο εθνικός ευεργέτης Νικόλαος Ζωσιμιάς. Δεξιά, ο μητροπολίτης Βελάς και Κονίτης Σπυρίδων Βλάχος, αργότερα αρχιεπίσκοπος Αθηνών

- on *selective perception*», *Balkanologie*, VII/2 (2003) 19-46.
11. Για τις διάφορες αντιπαλότητες βλ. μεταξύ άλλων Ελευθερία Ι. Νικολαΐδου, Ξένες προπαγάνδες και εθνική αλβανική κίνηση στις μητροπολιτικές επαρχίες Δυρραχίου και Βελεγράδων κατά τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα, Ιωάννινα, Ίδρυμα Μελετών Ιονίου και Αδριατικού Χώρου, 1978.
  12. Βασίλης Κόντης (επιμ.), *Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου και ελληνοαλβανικές σχέσεις*, Τόμ. 1 (1897-1918), Αθήνα, Κοινωφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης, 1995, σ. 11-14.
  13. Τίτος Π. Γιοχάλας, «Ανέκδοτα τινά κείμενα περί Αλβανίας, αλβανικού αλφαβήτου και ελληνοαλβανικών σχέσεων», *Μνημοσύνη* 2 (1968-69) 429-430.
  14. Για τις προσπάθειες των πρώτων δεκαετιών του ελληνικού κράτους βλ. Μίλτος Μ. Σπυρομιλιος, «Ελλάς και Αλβανία. Ο Γκιολέκας», *Ο Νέος Κουβαράς* 3 (1965) 135-177, Ελευθερία Ι. Νικολαΐδου, «Η στάση της Τουρκίας απέναντι στους Αλβανούς σε συνάρτηση με τη διάδοση της Μεγάλης Ιδέας στην Ηπειρο (μέσα 19ου αι.)», *Δωδώνη* 8 (1979) 81-109, Filip Lico, Politika Greke ndaj Shqipërisë në vitet 60 të Shek. XIX, *Studime Historike* / 2 (1980) 99-126, Shkëlzen Raça, *Marrëdhëniet Shqiptar – Greke 1829-1881*, Prishtinë 1990.
  15. Βλ. Ευάγγελος Κωφός, *Η Ελλάδα και το Ανατολικό ζήτημα 1875-1881. Από τις επαναστάσεις Βοσνίας – Ερζεγοβίνας στην ενσωμάτωση της Θεσσαλίας*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 2001 και Ηλίας Γ. Σκουλίδας, *Οι σχέσεις Ελλήνων και Αλβανών κατά το 19ο αιώνα: Πολιτικές επιδιώξεις και θεωρήσεις (1875-1897)*, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Ιωάννινα 2001, όπου και η προγενέστερη συζήτηση, σ. 80-121 και 147-168.
  16. Βλ. Ηλίας Γ. Σκουλίδας, «Ο Αναστάσιος Κουλουριώτης και το έργο του. Συμβολή στη μελέτη των ελληνοαλβανικών σχέσεων (β' μισό 19^{ου} αι.)», *Δωδώνη* 21/1 (1992) [=1995] 221-249.
  17. Βλ. Αριστείδης Π. Κόλλιας (επιμ.), *Η προκήρυξη του Αρβανίτικου Συνδέσμου*, Αθήνα, Θάμυρις, 1996.
  18. Για τις ελληνικές κινήσεις αυτής της περιόδου βλ. Βασίλης Κόντης, *Ευαίσθητες ισορροπίες. Ελλάδα και Αλβανία στον 20ό αι.*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1994, Ελευθερία Ι. Νικολαΐδου, *Η αλβανική κίνηση στο βιλαέτι Ιωαννίνων και η συμβολή των λεσχών στην ανάπτυξη της (1908-1912)*, Ιωάννινα, Ίδρυμα Μελετών Ιονίου και Αδριατικού Χώρου, 1984, Χριστίνα Πιτούλη – Κίτσου, *Οι ελληνοαλβανικές σχέσεις και το Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα κατά την περίοδο 1907-1914*, Αθήνα, Ολκός, 1997, Γιάννης Γιανουλόπουλος, «*Εχω μια αδελφή κουκλίτσα αληθινή...*». *Οι ελληνικές εδαφικές διεκδικήσεις στο Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων (1946) και η προϊστορία τους*, Αθήνα, Βιβλιόγραμμα, (υπό έκδοση).
  19. Για την περαιτέρω ανάλυση των θεωριών αλλά και τις «προσλήψεις» των Ελλήνων για τους Αλβανούς βλ. Βασίλης Κ. Γούναρης, «Σύνιοκοι, θυρωροί και φιλόξενοί μνηστοί: διερευνώντας τη “μεθόριο” του ελληνικού και του αλβανικού έθνους κατά τον 19ο αιώνα» στο *Παντελής Βουτουρής – Γιώργος Γιωργής (επιμ.), Ο Ελληνισμός στον 19ο αιώνα. Ιδεολογικές και αισθητικές αναζητήσεις*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2006, σ. 38-54, Βασίλης Κ. Γούναρης, *Τα Βαλκάνια των Ελλήνων. Από το Διαφωτισμό έως τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2007.
  20. Για τη σύνδεσή τους με τους ιδεολογικούς προβληματισμούς των Ελλήνων βλ. Ελλη Σκοπετέα, *Το «πρότυπο βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα. Οφεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*, Αθήνα, Πολύτυπο, 1988.
  21. Για τους Αρβανίτες βλ. Τίτος Π. Γιοχάλας, *Ανδρος. Αρβανίτες και Αρβανίτικα*, Αθήνα, Πατάκης, 2000, Τίτος Γιοχάλας, *Εύβοια. Τα Αρβανίτικα*, Αθήνα, Πατάκης, 2002, Τίτος Γιοχάλας, *Υδρα. Αησιμονημένη Γλώσσα*, Τομ. Α' – Β', Αθήνα, Πατάκης, 2006 αλλά και Lambros Baltisiotis, *L' albanophonie dans l' État grec. Expansion et déclin des parlers albanais*, Diplôme de l' EHESS, Paris 2002, σ. 610 (αδημοσίευτο), Léonidas Embirikos, *Histoire de la langue albanaise en Grèce de la creation de l' État hellénique jusqu' à nos jours*, Diplôme de l' EHESS, Paris 2002, σ. 354 (αδημοσίευτο), Lambros Baltisiotis - Léonidas Embirikos, «De la formation d' un ethnonyme. Le terme *Arvanitís* et son évolution dans l' État hellénique» στο Gilles Grivaud – Socrate Petmezas (eds), *Byzantina et Moderna. Mélanges en l' honneur d' Hélène Antoniadis-Bibicou*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2007, σ. 417-448.

Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Κ. ΜΑΝΤΑ
Λέκτορας Νεότερης Ιστορίας ΑΠΘ

Τα ελληνοαλβανικά σύνορα καθορίστηκαν με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας, της 17ης Δεκεμβρίου 1913, κατά τρόπο που δεν ικανοποιούσε την ελληνική πλευρά, αφού απέρριπτε τα βασικά αιτήματα που είχαν προβληθεί σχετικά με τα εδάφη της Βόρειας Ηπείρου. Η κυβέρνηση Βενιζέλου, όμως, φάνηκε διατεθειμένη να αποδεχθεί τη ρύθμιση αφού τακτοποιούσε με τρόπο ευνοϊκό το θέμα της ελληνικής κυριαρχίας επί των νησιών του Αιγαίου, θέμα πρώτης προτεραιότητας για την ελληνική εξωτερική πολιτική. Η οριστική προσάρτησή τους στην Ελλάδα θα επιτυγχανόταν, ωστόσο, μόνο όταν ο ελληνικός στρατός θα αποχωρούσε από τις περιοχές της Βόρειας Ηπείρου τις οποίες ήλεγχε έως τότε και οι οποίες παραχωρούνταν πλέον στο αλβανικό κράτος.

Οι σχετικές αποφάσεις των Δυνάμεων κοινοποιήθηκαν στην ελληνική κυβέρνηση με υπόμνημα, στις 31 Ιανουαρίου/13 Φεβρουαρίου 1914, στο οποίο επισημαινόταν επιπλέον ότι η αποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων θα έπρεπε να ξεκινήσει την 1η Μαρτίου 1914 από τον καζά της Κορυτσάς και να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του μήνα, με τελευταίο τον καζά του Δελβίνου. Η Ελλάδα υποχρεωνόταν επίσης να μην προβάλλει η ίδια αντίσταση, να εγγυηθεί ότι δεν θα ενθάρρυνε οποιασδήποτε μορφής αντίδραση εκ μέρους του τοπικού ελληνικού πληθυσμού στις αποφάσεις αυτές, ούτε θα προέβαινε σε ενέργειες που θα όξυναν την ήδη τεταμένη κατάσταση που είχε δημιουργηθεί στην περιοχή, αλλά θα συμμορφωνόταν απόλυτα προς τα συμφωνημένα από τη διεθνή κοινότητα.

Πράγματι, η κυβέρνηση, μη έχοντας περι-

θώρια –ή και πρόθεση– να αντιταχθεί, γνωστοποίησε στις Δυνάμεις, με κοινοποίησή της στις 8/21 Φεβρουαρίου 1914, τη συμφωνία της για την αποχώρηση του ελληνικού στρατού από το αλβανικό έδαφος στις προκαθορισμένες ημερομηνίες, εκφράζοντας ταυτόχρονα τη λύπη της επειδή υποχρεωνόταν να εγκαταλείψει περιοχές που είχαν ελληνικό πληθυσμό και ζητώντας την παροχή εγγυήσεων για την προστασία της ζωής και της περιουσίας τους, καθώς και του δικαιώματός τους για ελεύθερη χρήση της ελληνικής γλώσσας και άσκηση της ορθόδοξης λατρείας. Σε ό,τι αφορούσε δε στην περιοχή της Χιμάρας, η ελληνική κυβέρνηση υπογράμμισε την ευρεία αυτονομία που απολάμβαναν οι κάτοικοί της κατά το παρελθόν και εξέφρασε την ελπίδα ότι το καθεστώς αυτό θα γινόταν σεβαστό από τις Δυνάμεις κατά τη διαδικασία οργάνωσης του αλβανικού κράτους. Αν και η ελπίδα αυτή μικρές πιθανότητες είχε να ευοδωθεί.

Ενώ, λοιπόν, τα νότια σύνορα του νεότευκτου αλβανικού κράτους είχαν προσδιοριστεί, στο εσωτερικό επικρατούσε έντονη αναταραχή· κάθε κεντρικός έλεγχος ήταν ανύπαρκτος. Υπ' αυτές τις συνθήκες, η ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε τις προετοιμασίες της εκκένωσης, η οποία προβλεπόταν να γίνει βαθμιαία προκειμένου αφενός να αποφευχθεί περαιτέρω έξαψη του πληθυσμού, αφετέρου να δοθεί χρόνος για την προετοιμασία σωμάτων της αλβανικής χωροφυλακής, που θα αναλάμβαναν την ευθύνη τήρησης της τάξης υπό τις οδηγίες Ολλανδών αξιωματικών.

Πρώτη περιφέρεια που προβλεπόταν να εκκενωθεί, σύμφωνα με τα σχέδια, ήταν της Κορυτσάς. Ο αναπληρωτής γενικός διοικητής Ηπείρου Φορέστης, ακολουθώντας διαταγές που έλαβε από την Αθήνα, έστειλε σχετικές οδηγίες στις εκεί ελληνικές στρατιωτικές αρχές, σύμφωνα με τις οποίες όφειλαν: α) Να σταματήσουν τη διαδικασία αποπλι-

πιστρέψουν όσα όπλα είχαν στο μεταξύ κατασχεθεί. β) Να αποπλίσουν τα ηπειρωτικά σώματα και να τα εμποδίσουν να εισέλθουν στην υπό εκκένωση περιοχή. γ) Να προστατέψουν το μουσουλμανικό πληθυσμό από οποιαδήποτε κακομεταχείριση και να καλλιεργήσουν κατά το δυνατόν κλίμα συνεννόησης και συνδιαλλαγής μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών. δ) Να απαγορευθεί η κυκλοφορία ατάκτων και να καταδιωχθεί οποιαδήποτε παράνομη ενέργεια κατά των Αλβανών.

Επίσης, απέστειλε εντολές προς τις τοπικές αρχές να ενημερώσουν τους Έλληνες ότι η ελληνική κυβέρνηση κατέβαλλε προσπάθειες προκειμένου να συμπεριληφθούν στην αλβανική νομοθεσία διατάξεις που θα κατοχύρωναν την προστασία και τα δικαιώματά τους, με στόχο να διασκεδαστούν οι φόβοι και η αβεβαιότητά τους για το μέλλον. Ο νομάρχης της Κέρκυρας Βαρατάσης διατάχθηκε επίσης να μεταβεί στον Αυλώνα προκειμένου να προετοιμάσει, με τη συνεργασία της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου που μόλις είχε κατορθώσει να αποκαταστήσει μια ενιαία διοίκηση στην αλβανική χώρα, τις λεπτομέρειες της εκκένωσης και των υπόλοιπων περιοχών.

Αλλά και το ίδιο το ελληνικό υπουργείο των Εξωτερικών φαίνεται ότι διαμήνυσε προς τους κατοίκους της Κορυτσάς πως όφειλαν να απόσχουν από κάθε ανατρεπτική ενέργεια, να αποφύγουν επεισόδια που θα δυσχέραιναν τη συμβίωσή τους με τους Αλβανούς· πως οι αποφάσεις που είχαν ληφθεί θα λειτουργούσαν μελλοντικά προς όφελος του ηπειρωτικού λαού και θα συνέβαλλαν στη δημιουργία καλού κλίματος ανάμεσα στις δύο χώρες· πως, έτσι κι αλλιώς, δεν θα μπορούσαν μόνοι τους να διεξαγάγουν έναν αγώνα εναντίον των Αλβανών χωρίς οποιαδήποτε στήριξη.

Πάντως, προκειμένου να αποφευχθούν οποιαδήποτε επεισόδια, η κυβέρνηση ήταν αποφασισμένη να παραδώσει τον έλεγχο των εδαφών μόνο στα οργανωμένα σώματα της

Χάρτης του 1830 στον οποίο οριοθετούνται με σαφήνεια τα όρια της «Παλαιάς» και «Νέας» Ηπείρου σύμφωνα με τα βυζαντινά θέματα

αλβανικής χωροφυλακής και τους Ολλανδούς, ενώ στην περίπτωση που έκαναν την εμφάνισή τους ένοπλα σώματα Αλβανών ατάκτων ο ελληνικός στρατός θα τα αντιμετώπιζε δυναμικά.

Φαίνεται, ωστόσο, ότι ο ελληνικός πληθυσμός των επαρχιών της Βόρειας Ηπείρου δεν ήταν διατεθειμένος να ακολουθήσει την ίδια με την ελληνική κυβέρνηση πειθήνια στάση προς τις διεθνείς αποφάσεις· αντιθέτως, είχε προετοιμαστεί ακόμη και για το ενδεχόμενο ένοπλης αντίδρασης ώστε να επιτύχει με τη βία

ανατροπή των νέων δεδομένων και να αποτρέψει την ένταξή του στο αλβανικό κράτος.

Αμέσως μετά την απελευθέρωση της Ηπείρου κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους είχε συγκροτηθεί, με έδρα τα Ιωάννινα, η Γενική Διοίκηση Ηπείρου, με τότε γενικό διοικητή τον Γεώργιο Χρηστάκη Ζωγράφο (29 Μαρτίου 1913). Σ' αυτήν υπάγονταν, εκτός των άλλων, οι διοικητικές περιφέρειες Αγίων Σαράντα, Δελβίνου, Αργυροκάστρου, Τεπελενίου, Πρεμετής, Λεσκοβικίου και Κολόνας. Καθεμιά από αυτές είχε διοικητή έναν

επίτροπο. Δύο ειδικές περιοχές ήταν της Χιμάρας και της Κορυτσάς, στις οποίες δεν είχαν οριστεί επίτροποι, αλλά στρατιωτικοί διοικητές ο ταγματάρχης χωροφυλακής Σπύρος Σπυρομίλιος στην πρώτη και ο συνταγματάρχης πεζικού Αλέξανδρος Κοντούλης στη δεύτερη.

Για τη συγκρότηση της αμυντικής προπαρασκευής της Ηπείρου τότε, στο κέντρο κάθε διοικητικής περιφέρειας είχε οργανωθεί μία Επιτροπή Εθνικής Αμυνας, αποτελούμενη από 30-40 μέλη μεταξύ των εξεχόντων πολιτών. Σε γενικές γραμμές, το έργο τους ήταν η εξύψωση του εθνικού φρονήματος των κατοίκων, η σύνταξη καταλόγων εθελοντών για τη συγκρότηση σωμάτων για την άμυνα της περιοχής, όταν θα χρειαζόταν, η καταγραφή όπλων και πυρομαχικών, η εξεύρεση τροφίμων, μεταγωγικών και οικονομικών μέσων κ.λπ.

Κοντά στην οργάνωση αυτή της διοίκησης της Ηπείρου και των δυνάμεων του τακτικού στρατού είχαν αρχίσει να σχηματίζονται και ένοπλα σώματα Ηπειρωτών εθελοντών, οι Ιεροί Λόχοι, στο Αργυρόκαστρο, την Κορυτσά, την Ερσέκα, την Κολόνια, την Πρεμετή, τη Χιμάρα, τα Ιωάννινα. Οι τοπικές επιτροπές, υπό την καθοδήγηση αξιωματικών, στρατολογούσαν όσους ήταν πρόθυμοι και ικανοί να φέρουν όπλα, με αρκετή επιτυχία –υπολογίζεται ότι μέχρι και 6.500 άνδρες είχαν καταταγεί εκείνες τις ημέρες. Η επιτροπή της Κορυτσάς είχε φανεί μάλιστα ιδιαίτερα δραστήρια: είχε ζητήσει ιατρική και νοσοκομειακή κάλυψη για την περίπτωση ένοπλου αγώνα, είχε αναθέσει σε επιτροπή εμπόρων την προμήθεια των τροφίμων, είχε φροντίσει για την κατασκευή στολών και είχε ζητήσει από τους κατοίκους την καταβολή οικονομικής συνδρομής για τις ανάγκες του αγώνα.

Ανάλογες ενέργειες, με αρκετή επίσης ανταπόκριση, είχαν γίνει και στα Ιωάννινα, όπου είχε δημιουργηθεί δραστήριος Ιερός Λόχος.

Για ένα διάστημα, μέχρι περίπου τον Ιανουάριο του 1914, αυτή η κοινή προσπάθεια αμυντικής προετοιμασίας του στρατού και του τοπικού πληθυσμού προχωρούσε παράλληλα, ενισχύοντας η μία την άλλη. Μάλιστα, ο ηπειρωτικός πληθυσμός είχε ορίσει «πληρεξούσιους» στην Αθήνα τους Αλέξανδρο Καραπάνο και Γ. Δούμα, ώστε να επιτύχουν αμεσότερη συνεργασία με την κεντρική κυβέρνηση και την ηγεσία του στρατού.

Η εικόνα αυτή άλλαξε, ωστόσο, όταν στην ελληνική κυβέρνηση κοινοποιήθηκαν οι αποφάσεις των Δυνάμεων, στις 13 Φεβρουαρίου 1914. Η Αθήνα, όπως αναφέρθηκε ήδη, όφειλε να συμμορφωθεί, και η προηγούμενη στήριξη της οργάνωσης της τοπικής άμυνας εκ μέρους του ελληνικού στρατού διακόπηκε. Οι σχετικές πιέσεις των Δυνάμεων για αποθάρρυνση του τοπικού πληθυσμού να προχωρήσει σε αντιδραστικές ενέργειες είχαν ξεκινήσει νωρίτερα, από την υπογραφή ακόμη του Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας, και ο Βενιζέλος θέλησε τότε να δώσει δείγματα συνεργασίας. Στο τέλος Δεκεμβρίου 1913 ανακλήθηκε στην Αθήνα ο διοικητής του Ε' Σώματος Στρατού αντιστρατήγος Παναγιώτης Δαγκλής, που είχε τη στρατιωτική ευθύνη για την ενιαία Ηπειρο, και αντικαταστάθηκε από τον υποστράτηγο Αναστάσιο Παπούλα. Η απομάκρυνσή του συσχετίστηκε με το θέμα της Βόρειας Ηπείρου, καθώς περίπου ένα μήνα νωρίτερα, σε εφημερίδες της 22ας Νοεμβρίου 1913, είχε δημοσιευθεί η είδηση ότι ο Δαγκλής παραιτούνταν προκειμένου να αναλάβει τη διεύθυνση της άμυνας της Ηπείρου. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Δαγκλής τυπικά διατήρησε τη θέση του αρχηγού του Ε' Σώματος Στρατού, αλλά παρέμεινε στην Αθήνα διοικώντας μέσω του αντικαταστάτη του Παπούλα καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνα για την αυτονομία. Στην Ηπειρο επέστρεψε μόνο μετά την έκρηξη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου.

Ανεπίσημα, λοιπόν, η στήριξη του στρατού

Φωτογραφία του Αργυρόκαστρου μέσα από την πολεμίστρα του κάστρου της πόλης (φωτογραφία Fred Boissonas)

προς την τοπική άμυνα συνεχίστηκε για κάποιο διάστημα ακόμη. Από τον Φεβρουάριο 1914, όμως, οι Ηπειρώτες συνειδητοποίησαν ότι έπρεπε πλέον να λάβουν οι ίδιοι την πρωτοβουλία των επόμενων κινήσεων. Με αλληπάλληλα τηλεγραφήματα, ψηφίσματα και

διαμαρτυρίες εξέφρασαν την ανησυχία και την πικρία τους για τα γινόμενα.

Η εξέγερση του 1914 και το αίτημα για την αυτονομία της Βόρειας Ηπείρου

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, πριν ακόμη

Ξεκινήσει η εκκένωση της περιοχής από τον ελληνικό στρατό, η Επιτροπή Εθνικής Αμυνας Αργυροκάστρου, με πρόεδρο το μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως Βασίλειο, αποφάσισε τη σύγκληση Πανηπειρωτικού Συνεδρίου. Στις 23 Ιανουαρίου 1914 (π.η.) κοινοποίησε την απόφασή της σε όλες τις Επιτροπές Εθνικής Αμυνας, τις οποίες κάλεσε να στείλουν τριμελή αντιπροσωπεία στο Αργυρόκαστρο.

Παρά το μικρό χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την έναρξη του συνεδρίου και τις αντίξοες καιρικές συνθήκες, οι περισσότεροι από τους αντιπροσώπους κατόρθωσαν να φτάσουν έγκαιρα στο Αργυρόκαστρο, όπου στις 30 Ιανουαρίου ξεκίνησαν οι εργασίες. Διάφορες ενέργειες των αστυνομικών αρχών για την αναβολή του δεν έφεραν αποτέλεσμα και από τις πρώτες συνεδριάσεις φάνηκε ότι το Συνέδριο θα λειτουργούσε ως επαναστατική συνέλευση των Ηπειρωτών. Η ένοπλη αντίσταση στην παραχώρηση της Ηπείρου στην Αλβανία ήταν, άλλωστε, μία από τις πρώτες αποφάσεις που λήφθηκαν.

Στο θέμα των δυνάμεων που θα απαιτούνταν για την κάλυψη των επαρχιών, ύστερα από έντονες συζητήσεις και διαφωνίες, θεωρήθηκε αναγκαία για τον αγώνα μια δύναμη περίπου 10-12.000 ανδρών. Τα σχετικά με τη συγκρότησή της θέματα θα αντιμετωπιζόνταν από την Οργανωτική Επιτροπή, εκτελεστικό όργανο της Συνέλευσης, που επρόκειτο να δημιουργηθεί. Η δύναμη αυτή θα απαιτούσε, σύμφωνα με τους υπολογισμούς, τη δαπάνη 2 εκατομμυρίων δραχμών ανά τριμηνία. Τα χρήματα θα συγκεντρώνονταν από συνεισφορές των κοινοτήτων της Ηπείρου, κληροδοτήματα, δωρεές, καταθέσεις ευεργετών και απόδημων Ηπειρωτών.

Σε ό,τι αφορούσε το ζήτημα εκλογής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, η σκέψη που κυριάρχησε στο Συνέδριο ήταν να συγκεντρωθεί η εξουσία στα χέρια ενός οργάνου, όπου θα υπάγονταν οι ένοπλες δυνάμεις, οι

Επιτροπές Εθνικής Αμυνας, η πολιτική εκπροσώπηση του κινήματος και τα οικονομικά μέσα. Η συζήτηση σχετικά με τα πρόσωπα ήταν ιδιαίτερα έντονη, κατέληξε δε στην απόφαση να κληθούν και να συγκροτήσουν την Οργανωτική Επιτροπή, όπως θα αποκαλούνταν το όργανο αυτό, οι: Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος, άλλοτε υπουργός Εξωτερικών, πρώην γενικός διοικητής Ηπείρου και ένθερμος θιασώτης της ιδέας της ένωσης της Βόρειας Ηπείρου με την Ελλάδα, ο οποίος βρισκόταν στην Αθήνα· ο αντιστράτηγος Παναγιώτης Δαγκλής, και οι μητροπολίτες Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος, Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδων και Κορυτσάς Γερμανός. Σχετικά τηλεγραφήματα αποστάλησαν αμέσως.

Οι πρώτες απαντήσεις, όμως, δεν ήταν αυτές που αναμενόταν. Ο στρατηγός Δαγκλής, με τηλεγράφημά του στις 3 Φεβρουαρίου, απάντησε αρνητικά: «Βασιλεύς και Κυβέρνησις θεωρούσιν επιζημίαν εις συμφέροντα Ελληνισμού άμυναν Ηπειρωτών και ου μόνο ουδεμίαν δύνανται παρασχείν έμμεσον επικουρίαν, αλλά και ρητώς απαγορεύουσιν ανάμιξιν εις πάντα αξιωματικόν και στρατιώτην. Ως κατ' αρχήν της ιδέας ότι τοιαύτα σοβαρώτατα ζητήματα πρέπει να διέπωνται υπό εθνικού Κέντρου και κατέχων ιδιάζουσαν θέσιν, αναγκάζομαι καταπνίξιαι αισθήματά μου και μη αποδεχθήναι γενομένην μοι μεγίστην τιμήν».

Αλλά και ο Γεώργιος Ζωγράφος στην αρχή φάνηκε διστακτικός. Θεωρούσε ότι, πριν αποδυθεί ο ηπειρωτικός λαός σε «απεγνωσμένο αγώνα υπέρ βωμών και εστιών», θα έπρεπε να εξαντληθεί κάθε προσπάθεια για την εξασφάλιση του εθνικού φρονήματος, της ασφάλειας της ζωής και της περιουσίας του. Θα έπρεπε να συγκροτηθεί επιτροπή που θα παρουσιαζόταν στην ελληνική κυβέρνηση και στους πρέσβεις των Δυνάμεων στην Αθήνα για να τους εξηγήσει τον κίνδυνο που διέτρεχε ο ηπειρωτικός πληθυσμός και να ζητή-

Φωτογραφία του Δελβίνου στη Βόρεια Ηπειρο

Τα «Ζωγράφεια Διδασκαλεία», τα οποία ιδρύθηκαν από τον ευεργέτη Χρηστάκη Ζωγράφο στην περιοχή του Αργυρόκαστρου (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αθήνα)

σει εγγυήσεις. Αν τα διαβήματα αυτά σημείωναν επιτυχία, τότε αποδεχόταν να συμμετάσχει στον αγώνα, αν και εκτιμούσε ότι η διεθνής κατάσταση και η έλλειψη μέσων οδηγούσαν σε απεγνωσμένο αγώνα, τα αποτελέσματα του οποίου δεν αναμενόταν ευχάριστα. Σε ό,τι αφορούσε τη λύση της αυτονομίας, θεωρούσε ότι θα ήταν σκόπιμο να γίνει αποδεκτή, έστω και υπό τον πρίγκιπα Βιντ. Αν κι αυτό αποτύγχανε, έμενε μόνο η ευρεία αυτοδιοίκηση με τη μορφή καντονίου ή, σε έσχατη ανάγκη, η αποδοχή διεθνούς κατοχής για σειρά ετών.

Οι προτάσεις Ζωγράφου έφεραν απογοήτευση και κατήφεια στο Συνέδριο στο Αργυρόκαστρο. Μετά την άρνηση και του Δαγκλή, αποφασίστηκε να κληθεί να αναλάβει ως στρατιωτικός ηγέτης ο αντιουνταγματάρχης του πεζικού Δημήτριος Δούλης, που καταγόταν από τη Νίβιτσα.

Τελικά, στις 5 Φεβρουαρίου 1914 το Συνέδριο αποφάσισε παμψηφεί: αφού οι Ηπειρώτες στερούνταν την ένωσή τους με την Ελλάδα: 1) Να ανακηρύξει την αυτονομία της Βόρειας Ηπείρου. 2) Να προσκληθούν οι αξιωματικοί και ο στρατός ως Έλληνες να υποστηρίξουν τον αγώνα. 3) Να προσκληθεί ο «εντόπιος στρατός» να ταχθεί υπό τις διαταγές της Οργανωτικής Επιτροπής. 4) Να εκδοθεί εντολή, «εν ονόματι της πατρίδος» που κινδύνευε, προς τους Ηπειρώτες αξιωματικούς να παρουσιαστούν και να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. 5) Να κληθούν οι υπάλληλοι που χρειάζονταν να ταχθούν στην υπηρεσία της επαναστατικής κυβέρνησης και όσοι δεν δέχονταν, να παραδώσουν την υπηρεσία τους. 6) Να γίνουν ενέργειες για τη συγκέντρωση χρημάτων.

Την ίδια ημέρα κηρύχθηκε η λήξη των εργασιών του Συνεδρίου· αποφάσεις για τον αγώνα θα έπαιρνε στο εξής η Οργανωτική Επιτροπή, που προς το παρόν αποτελούνταν μόνο από τους τρεις μητροπολίτες. Οι Ηπει-

ρώτες πίστευαν ότι η ελληνική κυβέρνηση τους είχε προδώσει αφού, με τη διακοίνωσή της της 8ης/21ης Φεβρουαρίου, επίσημα είχε αποδεχθεί να αποχωρήσει από την περιοχή και να την παραδώσει στους Αλβανούς.

Οι κατοπινές εξελίξεις ήρθαν ραγδαία: Στις 10 Φεβρουαρίου η Βόρεια Ηπειρος ανακηρύχθηκε Αυτόνομη Πολιτεία. Στις 15 Φεβρουαρίου ο Δημήτριος Δούλης απάντησε ότι δεχόταν να τεθεί υπό τις διαταγές του αγώνα. Η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε, χωρίς επιτυχία, να τον αποτρέψει, αφού ο βορειοηπειρωτικός αγώνας δεν είχε την έγκρισή της. Ούτε η έγγραφη προειδοποίηση του βασιλιά στάθηκε ικανή να του αλλάξει γνώμη. Στις 15 Φεβρουαρίου ο Ζωγράφος έφτασε στο Αργυρόκαστρο, όπου τον υποδέχθηκαν με ενθουσιασμό, και σχημάτισε Προσωρινή Κυβέρνηση, η οποία αποφάσισε η ανακήρυξη της αυτονομίας να γίνει με τρόπο πανηγυρικό στο Αργυρόκαστρο για την τόνωση του ηθικού του λαού. Η ελληνική κυβέρνηση είχε δώσει διαταγές προς τις διάφορες αρχές για την παρεμπόδιση των εκδηλώσεων της αυτονομίας. Οι αστυνομικές αρχές όμως και ο στρατός που βρισκόταν σε επιφυλακή στην πόλη του Αργυρόκαστρου απέφυγαν να παρέμβουν.

Υπό τις συνθήκες αυτές, στις 17 Φεβρουαρίου 1914 συνήλθε εκ νέου η Πανηπειρωτική Συνέλευση στη μητρόπολη Αργυροκάστρου, από αντιπροσώπους όλων των επαρχιών που προοριζόνταν να ενσωματωθούν στο αλβανικό κράτος, και ανακήρυξε μέσα σε πανηγυρικό κλίμα την «Αυτόνομη Πολιτεία της Βόρειου Ηπείρου», με έδρα το Αργυρόκαστρο. Διόρισε επίσημα την Προσωρινή Κυβέρνηση με πρόεδρο τον Γεώργιο Ζωγράφο και μέλη τους μητροπολίτες Δρυϊνουπόλεως Βασίλειο, Κορυτσάς Γερμανό και Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνα. Αργότερα, στις 23 του μήνα, έφτασαν στο Αργυρόκαστρο και προστέθηκαν στην κυβέρνηση οι Αλέξανδρος Καραπάνος ως υπουργός Εξωτερικών, Ιωάννης Παρμενί-

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΜΑΧΩΤΕΣ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΕΥΡΩΠΑ... ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ... ΤΡΙΑΝΟΝ... ΑΔ... ΕΥΡΩΠΑ... ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ...

ΕΥΡΩΠΑ... ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ... ΤΡΙΑΝΟΝ...

ΕΥΡΩΠΑ... ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ... ΤΡΙΑΝΟΝ...

ΕΥΡΩΠΑ... ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ... ΤΡΙΑΝΟΝ...

ΕΥΡΩΠΑ... ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ... ΤΡΙΑΝΟΝ...

ΕΜΠΡΟΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: Δ. ΟΙΚ. ΚΑΛΑΠΟΘΑΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κ. ΑΥΓΕΡΗΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣΕΧΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΔΙΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΔΙΑ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΩΝ

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΜΙΑΣ ΑΠΟΠΕΙΡΑΣ

Εως από εσθρατα ε ελθερω... Ημερησια εφημερις... Ημερησια εφημερις...

ΑΠΟΡΡΗΓΜΑΤΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ

Μολις γινε ε ε ε ε ε ε ε ε ε ε... Απορρηγματα ε ε ε ε ε ε ε ε ε ε...

ΕΕ ε ε ε ε ε ε ε ε ε ε... Ημερησια εφημερις...

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ... Ημερησια εφημερις... Ημερησια εφημερις...

ΑΙΟΘΡΟΝ... Ημερησια εφημερις... Ημερησια εφημερις...

ΕΕ ε ε ε ε ε ε ε ε ε ε... Ημερησια εφημερις...

ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΥΟ ΒΑΣΙΛΕΩΝ

Ημερησια εφημερις... Ημερησια εφημερις... Ημερησια εφημερις...

Η ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ημερησια εφημερις... Ημερησια εφημερις... Ημερησια εφημερις...

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ

Ημερησια εφημερις... Ημερησια εφημερις... Ημερησια εφημερις...

δης ως υπουργός Οικονομικών, Δημήτριος Δούλης ως υπουργός Στρατιωτικών και Γεώργιος Δούμας ως αντιπρόσωπος της κυβέρνησης στην Αθήνα.

Μία ημέρα αργότερα, στις 18 Φεβρουαρίου, ο Ζωγράφος απηύθυνε σχετική προκήρυξη προς το βορειοηπειρωτικό λαό. Ταυτόχρονα, γνωστοποίησε το διορισμό του ως προέδρου της Προσωρινής Κυβέρνησης της Αυτόνομου Ηπείρου και στη Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου, τονίζοντας ότι οι Ηπειρώτες θα θεωρούσαν εχθρική ενέργεια κάθε προσπάθεια της αλβανικής χωροφυλακής να περάσει τα σύνορά τους και θα απαντούσαν με τα όπλα. Περιοχές ελεγχόμενες από την Προσωρινή Κυβέρνηση θεωρούνταν, εκτός από το Αργυρόκαστρο, οι πόλεις Χιμάρα, Δέλβινο, Άγιοι Σαράντα και Πρεμετή.

Στο μεταξύ, κήρυξη της αυτονομίας είχε προηγηθεί και σε άλλες πόλεις της Βόρειας Ηπείρου: στις 9 Φεβρουαρίου, στη Χιμάρα από τον ταγματάρχη Σπύρο Σπυρομίλιο, ο οποίος συμπαρέσυρε στην κίνησή του όχι μόνο εθελοντικά σώματα, αλλά και τις εκεί εγκατεστημένες ελληνικές αρχές. Την ίδια ημέρα κυκλοφόρησε και προκήρυξή του, που διαδήλωνε την απόφαση των Ηπειρωτών να ζήσουν μόνοι τους ελεύθεροι, αφού δεν μπορούσαν να ενωθούν με την Ελλάδα.

Στις 16 του μήνα η σημαία της αυτονομίας υψώθηκε στο Δέλβινο και στους Άγιους Σαράντα. Για να προλάβει η ελληνική κυβέρνηση οποιοδήποτε επεισόδιο στο λιμάνι και να αποδείξει στις Δυνάμεις ότι δεν ευνοούσε το κίνημα των Ηπειρωτών, ως όφειλε, διέταξε τον αποκλεισμό του κόλπου από τα ελληνικά πλοία «Αλφειός» και «Ευρώτας», γρήγορα όμως απομακρύνθηκαν ύστερα από διαμαρτυρίες του Ζωγράφου. Στις 18 Φεβρουαρίου ακολούθησε η Πρεμετή και στις 20 το Λεσκοβίτι.

Το κίνημα της αυτονομίας δεν υποστηριζόταν από το επίσημο ελληνικό κράτος, καθώς η κυβέρνηση Βενιζέλου ήταν ειλικρινής στην

πρόθεσή της να τηρήσει απαρέγκλιτα τις διεθνείς αποφάσεις: ηθικά, ωστόσο, ήταν απόλυτα με το μέρος των Ελλήνων. Ο μόνος τρόπος να εμποδιστεί η εκδήλωση του κινήματος πιθανώς θα ήταν η επιβολή στρατιωτικού νόμου, μια τέτοια ενέργεια όμως θα επέσυρε την κατακραυγή στο εσωτερικό της χώρας. Η ανακήρυξη της αυτονομίας, πάντως, έφερε την ελληνική κυβέρνηση σε δύσκολη θέση, αφού εκ των πραγμάτων υποχρεωνόταν να εγκαταλείψει τους ελληνικούς πληθυσμούς υπό συνθήκες έντασης, που δεν παρείχαν καμία εγγύηση για την ασφάλειά τους.

«Παρά την ωδύνην ην αισθάνεται Β[ασιλική] Κυβέρνησις αναγκασθείσα υπαχθή εις ομοφώνους αποφάσεις Δυνάμεων ίνα μη άλλως μείζονα διακινδυνεύση, έδωκεν οδηγίας σαφείς και ωρισμένας προς τε πολιτικές και στρατιωτικές αρχάς όπως εν ειλικρινεία εκτελέσωσιν υποχρεώσεις αναληφθείσας, εν συμφέροντι άλλως αυτών των πληθυσμών. Εν τω πνεύματι τούτω και τελικώς καλείσθε όπως προβήτε εις πάσαν προς την Διεθνή Επιτροπήν συνεννόησιν τείνουσαν προς άρσιν δυσχερειών κατά την εκκένωσιν.

Όσον αφορά εις Προσωρινήν Κυβέρησιν Ηπείρου αι ημέτεραι αρχαί δεν θέλουσιν αναγνωρίση ουδεμίαν επίσημον ιδιότητα της κυβερνήσεως Ζωγράφου ουδέ ιδιότητα προέδρου Προσωρινής Κυβερνήσεως, συμπεριφερόμεναι προς αυτόν ως προς εξαιρετον πολίτην και απέχουσαι μεν βίας προς αυτόν μη επιτρέπουσαι δ' όμως την δημιουργίαν και εγκατάστασιν νέων διοικητικών αρχών υπό της Προσωρινής Κυβερνήσεως, εξακολουθούσης λειτουργίας ημετέρων αρχών μέχρι της εκκενώσεως.

Βενιζέλος»

Επειδή, πράγματι, ο ελληνικός στρατός και οι διοικητικές αρχές παρέμεναν ακόμη στις θέσεις τους και εξακολουθούσαν να λειτουργούν, δημιουργήθηκε μια περίπλοκη κατάσταση. Οι υπάλληλοι εκτελούσαν τα καθήκο-

Η σημαία της Αυτόνομης Ηπείρου από τη συλλογή του Μίλτου Σπυρομίλιου (στο Εκθεσίο της πολεμικής ιστορίας των Ελλήνων, τόμος Β, Αθήναι - Ζάππειον Μέγαρον, 1968)

Αριστερά, ο Σπύρος Σπυρομίλιος (1864-1930), αξιωματικός της Χωροφυλακής, μακεδονομάχος. Με την έκρηξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου μεταβαίνει στη Βόρεια Ηπειρο και ξεσηκώνει τους κατοίκους της περιοχής της Χιμάρας σε επανάσταση. Με την ανακήρυξη της Αυτόνομης Πολιτείας της Βορείου Ηπείρου αγωνίστηκε εναντίον των Αλβανών υπεραπειζόμενος τις ελληνικές περιοχές. Δεξιά, ο Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος, γενικός διοικητής Ηπείρου και πρόεδρος της Αυτόνομης Πολιτείας της Βορείου Ηπείρου, μετά τις 17 Φεβρουαρίου 1914

ντά τους προς το ελληνικό κράτος και συγχρόνως πρόσφεραν υπηρεσίες στην Προσωρινή Κυβέρνηση αποφεύγοντας να έρθουν σε προστριβές με οποιαδήποτε πλευρά. Αυτή η «άγραφη συμφωνία» συνεχίστηκε μέχρι την αποχώρηση του ελληνικού στρατού. Η στάση των αρχών γενικά χαρακτηρίστηκε από μια τάση σιωπηρής ανοχής απέναντι στα όργανα της Αυτόνομης Πολιτείας, θεωρώντας ότι αυτό επέβαλλε η ανάγκη για τήρηση της τάξης· υπήρξαν όμως και περιπτώσεις που δημόσιοι υπάλληλοι προσχώρησαν τελικά στο αυτονομιακό κίνημα.

Για την απόφασή του, πάντως, να αποσύρει τον ελληνικό στρατό από τη Βόρεια Ηπειρο ο Βενιζέλος δέχθηκε οξεία επίθεση από την αντιπολίτευση. Σε μια προσπάθεια να υπερασπιστεί τις επιλογές του, απάντησε σε επερώτηση του Δημητρίου Ράλλη στη Βουλή, στις 20 Φεβρουαρίου, ανατρέχοντας στην υποχρέωση της κυβέρνησης να δεχθεί τις αποφάσεις των Δυνάμεων για τη χάραξη των συνόρων και να τηρηθούν οι καθορισμένες προθεσμίες, εκφράζοντας ταυτόχρονα την πεποίθηση ότι και οι Δυνάμεις με τη σειρά τους θα δέχονταν τα αιτήματά του για την προστασία των πληθυσμών.

Για τη στάση του αυτή ο Βενιζέλος δέχθηκε και τις διαμαρτυρίες του Ζωγράφου αφού, όπως υποστήριζε, η Ελλάδα δεν περιοριζόταν στο να μείνει αμέτοχη· αντιθέτως, έκανε κάθε τι για να παρεμποδίσει τον αγώνα: δεν επέτρεπε τη μετάβαση δυνάμεων που έσπευδαν να συνδράμουν, απαγόρευε τη χρήση των τηλεγραφικών γραμμών, τη συλλογή και αποστολή χρημάτων και εξοπλισμού, παρεμπόδιζε την αλληλογραφία με Ηπειρώτες που κατοικούσαν εντός των συνόρων, απαγόρευε συλλαλητήρια υποστήριξης του αγώνα στην Αθήνα. Με άλλα λόγια, εξέθετε την Ηπειρο σε σοβαρό κίνδυνο.

Αν το κίνημα των Ηπειρωτών δεν είχε τη στήριξη του ελληνικού κράτους, είχε ωστόσο

τη στήριξη ιδιωτών και εθελοντών από αρκετές περιοχές της Ελλάδας, απόδημων, Μακεδόνων, 60 τελειόφοιτων από τη Ζωσιμαία Σχολή των Ιωαννίνων (που απομακρύνθηκαν όμως με αίτημα του διευθυντή της Σχολής όταν ξεκίνησαν οι συγκρούσεις με τα αλβανικά σώματα), ακόμη και αξιωματικών και οπλιτών του ελληνικού στρατού που αρνήθηκαν να συμβιβαστούν με την επίσημη πολιτική και συντάχθηκαν με τις τάξεις των εξεγερμένων. Ιδιαίτερα στην Κρήτη ο ενθουσιασμός γύρω από τον βορειοηπειρωτικό αγώνα γενικεύτηκε γρήγορα· τη συγκρότηση και αποστολή σωμάτων από εκεί είχαν αναλάβει μεταξύ άλλων ο Μανούσος Κούνδουρος, ο γενικός διοικητής Λουκάς Κανακάρης-Ρούφος, ενώ και ο πρόεδρος της Κρητικής Βουλής Αντώνιος Μιχελιδάκης παρακινούσε με άρθρα του τον κόσμο σε στήριξη και συμμετοχή. Σημαντική ήταν και η ανταπόκριση της Μάνης, της Αιτωλοακαρνανίας κ.ά.

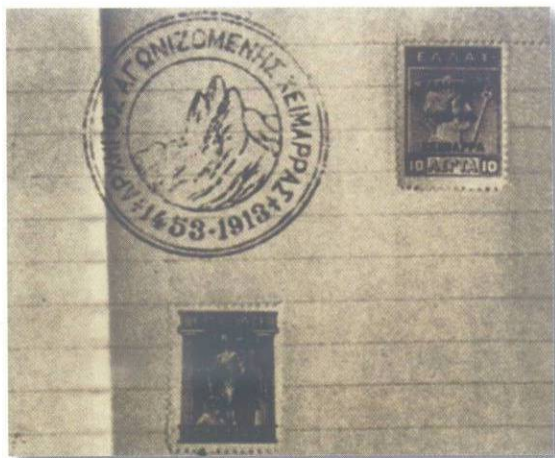
Η παράδοση της Κορυτσάς

Παρά την αναταραχή, οι προετοιμασίες για την εκκένωση ξεκίνησαν κανονικά στις 14/27 Φεβρουαρίου 1914, όπως είχε προγραμματιστεί. Στο μεταξύ, σε όλο το μήκος της γραμμής που κατείχε ο ελληνικός στρατός είχαν προωθηθεί τμήματα της αλβανικής χωροφυλακής που ελέγχονταν από Ολλανδούς αξιωματικούς και προετοιμάζονταν να καταλάβουν τις περιοχές που θα εκκενωνόνταν. Φαινομενικά, η συμπεριφορά των αλβανικών τμημάτων παρουσιαζόταν άσφογη, ιδίως όταν ήταν παρόντες και οι Ολλανδοί, στην πραγματικότητα όμως οι ένοπλες ομάδες των ατάκτων δεν είχαν εκλείψει.

Η είδηση της αποχώρησης δημιούργησε αναταραχή και αίσθημα ανασφάλειας στους κατοίκους, κυρίως των βορειότερων τμημάτων της υπό εκκένωση ζώνης κι αυτό γιατί υπήρχαν αμφιβολίες για τις δυνατότητες των αυτονομιακών δυνάμεων να αντιμετωπίσουν

Βορειοηπειρώτισσες οι οποίες, ύστερα από την κήρυξη της ανεξαρτησίας της Αυτόνομου Ηπείρου, εκτός από τις υπηρεσίες ανεφοδιασμού και μεταφοράς υλικού ανέλαβαν και ένοπλη δράση

Σφραγίδα και γραμματόσημο της Αυτόνομης Πολιτείας της Βορείου Ηπείρου

την αλβανική χωροφυλακή. Έτσι, στις έδρες των ελληνικών αρχών και του στρατού κατέφθαναν διαρκώς αιτήματα από κατοίκους διάφορων χωριών που ζητούσαν άδεια και μεταφορικά μέσα για να μετακινηθούν προς τη νότια Ηπειρο. Εκκλησίες άρχισαν να φτάνουν και στη Γενική Διοίκηση και το Ε' Σώμα Στρατού, στα Ιωάννινα. Η ελληνική κυβέρνηση απάντησε στην κίνηση αυτή με αυστηρές διαταγές να ενταθούν οι ενέργειες που θα απέτρεπαν την αναχώρηση του πληθυσμού, χαρακτηρίζοντας «εθνική ζημία» την εγκατάλειψη από τους ομογενείς των παραχωρούμενων στην Αλβανία διαμερισμάτων.

Στις 10 Φεβρουαρίου (π.η.) έφτασε στην Κορυτσά ο υποστράτηγος Αναστάσιος Παπούλας προκειμένου να επιβλέψει την παράδοση της πόλης, και την επομένη, μαζί με τον συνταγματάρχη Αλέξανδρο Κοντούλη κάλεσαν την Επιτροπή Εθνικής Αμυνας να διαλυθεί και τους ιερούς λόχους να αποπλιστούν και απείλησαν με σύλληψη όσους τυχόν σήκωναν τη σημαία της αυτονομίας.

Η παράδοση έγινε κανονικά τη 17η Φεβρουαρίου/1η Μαρτίου από τον Κοντούλη στον επικεφαλής του αλβανικού τμήματος της χωροφυλακής Μουσταφά μπέη, μέσα σε βαρύ κλίμα απογοήτευσης από την πλευρά των κατοίκων· πολλές οικογένειες έφευγαν ήδη ή ετοιμάζονταν να εγκαταλείψουν την πόλη. Η ίδια διαδικασία είχε επαναληφθεί λίγο νωρίτερα κατά την παράδοση της Μοσχόπολης. Όσοι Κορυτσαίοι υπηρετούσαν στα τάγματα της πόλης είχαν ήδη αποπλιστεί και παραδώσει τις στολές τους, ενώ ο οπλισμός τους μεταφέρθηκε σταδιακά προς Κολόνια και Φλώρινα. Η αλβανική σημαία υψώθηκε το απόγευμα στο κτίριο του διοικητηρίου.

Μετά την Κορυτσά άρχισε η παράδοση των κοινοτήτων βόρεια της Ερσέκας (πρωτεύουσας του Δήμου Κολόνιας). Στο μεταξύ, με απόφαση της Προσωρινής Κυβέρνησης είχε σταλεί εκεί ο μητροπολίτης Βελλάς και Κονί-

της Σπυριδών για να βοηθήσει στην εξέγερση των κατοίκων και την ανακήρυξη της αυτονομίας. Ο Κοντούλης, που είχε φτάσει πρώτος στην πόλη, τον συνέλαβε προσωρινά, αλλά υποχρεώθηκε να τον αφήσει ελεύθερο έπειτα από έντονη διαμαρτυρία του Ζωγράφου. Μέχρι τις 21 Φεβρουαρίου/5 Μαρτίου είχε παραδοθεί όλη η περιοχή της Κολόνιας και μία ημέρα αργότερα η περιοχή της Φράσαρης. Ο ελληνικός στρατός είχε αποτραβηχτεί στην Κόνιτσα και το Λεσκοβίκι.

Την ίδια στιγμή οι περισσότερες περιοχές της Ηπείρου παραδίδονταν στην αναρχία: άτακτα σώματα Αλβανών συγκροούνταν με τις δυνάμεις των αυτονομιστών οδηγώντας τη χώρα στο χάος. Η εξέγερση των Ηπειρωτών και η ανακήρυξη της αυτονομίας, σε συνδυασμό με την παράδοση της Κορυτσάς, προκάλεσαν αίσθηση στην κοινή γνώμη. Συγκροτούνταν σύλλογοι και επιτροπές και διενεργούνταν έρανοι στήριξης για τον αγώνα, καθώς και μαζικές διαδηλώσεις διαμαρτυρίας στην Αθήνα και άλλες πόλεις.

Η εξέλιξη της κατάστασης στην Ηπειρο, με την επέκταση του αυτονομιστικού κινήματος και τις αυξανόμενες συγκρούσεις, ανάγκασε την ελληνική κυβέρνηση να διατάξει τελικά, στις 27 Φεβρουαρίου/11 Μαρτίου, την αναστολή παράδοσης των υπόλοιπων εδαφών στην Αλβανία και η απόφαση αυτή κοινοποιήθηκε στις 5/18 Μαρτίου στους πρεσβευτές των Δυνάμεων στην Αθήνα, οι οποίοι αναγνωρίζοντας τη δυσχερή θέση της Αθήνας δεν προέβησαν σε διαμαρτυρίες.

Ταυτόχρονα, κι επειδή δεν είχε λάβει ακόμη απάντηση στο από 8/21 Φεβρουαρίου διάβημά του με το οποίο ζητούσε εγγυήσεις για τον ελληνικό πληθυσμό, ο Βενιζέλος έκρινε σκόπιμο να συνδυάσει την αναστολή παράδοσης με τη διακοπή της αποχώρησης του ελληνικού στρατού. Με τον τρόπο αυτό θα αποτρεπόταν και η μαζική έξοδος των Ελλήνων από την περιοχή.

Αριστερά, ο πρόεδρος της Προσωρινής Κυβέρνησης της Βόρειας Ηπείρου, Γεώργιος Ζωγράφος. Δεξιά, διακριτικά παράσημα τα οποία απένεψε η Προσωρινή Κυβέρνηση της Βόρειας Ηπείρου

Βορειοηπειρωτικό αντάρτικο σώμα

Αυτό ήταν το γενικότερο πλαίσιο όταν αποβιβάστηκε στο Δυρράχιο, στις 7 Μαρτίου 1914, ο πρίγκιπας Γουλιέλμος του Βιντ, τον οποίο είχαν επιλέξει οι ευρωπαϊκές δυνάμεις προκειμένου να αναλάβει τον αλβανικό θρόνο. Η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου έσπευσε να τον ενημερώσει για την έκρυθμη κατάσταση που είχε δημιουργηθεί κι εκείνος ανέθεσε στον Ολλανδό ταγματάρχη Τόμσον, αρμοστή της νότιας Αλβανίας, να διαπραγματευθεί με την αυτόνομη κυβέρνηση. Πράγματι, τρεις ημέρες αργότερα ο Τόμσον συναντήθηκε με τον Αλέξανδρο Καραπάνο στην Κέρκυρα, όπου του πρότεινε την παραχώρηση αυτοδιοίκησης με χριστιανό διοικητή και ελευθερία λειτουργίας και χρήσης της ελληνικής γλώσσας στις εκκλησίες και στα σχολεία. Ο Καραπάνος, ωστόσο, δεν είχε εξουσιοδοτηθεί για να διεξαγάγει διαπραγματεύσεις ούτε ήταν κομιστής προτάσεων εκ μέρους της Προσωρινής Κυβέρνησης. Ούτε αυτή, εξάλλου, αναγνώριζε το συνταγματάρχη ως αρμοστή της νότιας Αλβανίας, παρά μόνο ως αντιπρόσωπο του πρίγκιπα Βιντ.

Η ελληνική κυβέρνηση πληροφορήθηκε τις προτάσεις του Τόμσον, διαμήνυσε δε στο γενικό διοικητή Ηπείρου Φορέστη ότι ο Ζωγράφος θα έπρεπε να τις δεχθεί αμέσως, πράγμα που δεν έγινε· ο Γεώργιος Ζωγράφος τις απέρριψε διεκδικώντας πλήρη αυτονομία. Το αποτέλεσμα ήταν να ναυαγήσει αυτή η μεσολαβητική προσπάθεια και να εκδηλωθούν νέες συγκρούσεις. Στις 16 Μαρτίου η αλβανική κυβέρνηση απέστειλε νότα διαμαρτυρίας προς τις Μεγάλες Δυνάμεις απαιτώντας άμεση εκκένωση των παραχωρούμενων περιοχών σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας.

Νέα απόπειρα εξεύρεσης λύσης ακολούθησε περίπου ένα μήνα αργότερα, με πρωτοβουλία της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου, η οποία φαίνεται ότι είχε λάβει οδηγίες από τις Μεγάλες Δυνάμεις να εξασφαλίσει τις εγ-

γήσεις για τον τοπικό πληθυσμό που ζητούσε η ελληνική κυβέρνηση: τη γλωσσική και θρησκευτική ισοτιμία για όλους τους κατοίκους της περιοχής στο πλαίσιο του αλβανικού κράτους, την κατάταξη και ντόπιων Ελλήνων στα σώματα της χωροφυλακής που είχαν συγκροτηθεί και, τέλος, κάποιες μικρές ευνοϊκές ρυθμίσεις στη συνοριακή γραμμή. Η ανακοίνωση των οδηγιών αυτών στάθηκε επαρκής εγγύηση για την ελληνική πλευρά προκειμένου να άρει την προηγούμενη αναστολή και να ολοκληρώσει την εκκένωση και των υπόλοιπων περιοχών της Ηπείρου.

Η οργάνωση του στρατού

Από τα πιο επείγοντα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η Προσωρινή Κυβέρνηση ήταν η συγκρότηση στρατού που θα μπορούσε αυτοδύναμα να εξασφαλίσει την άμυνα της Βόρειας Ηπείρου μετά την αποχώρηση του ελληνικού στρατού.

Η αρχηγία του ένοπλου αγώνα και η γενική στρατιωτική οργάνωση της Αυτόνομου Ηπείρου ανατέθηκαν στον Δημήτριο Δούλη· τις επιμέρους διοικήσεις ανέλαβαν ο ταγματάρχης Σπυριδών Σπυρομίλιος ως στρατιωτικός και πολιτικός διοικητής Χιμάρας, ο παλαιάμαχος μακεδονομάχος ταγματάρχης Γεώργιος Τσόντος (Βάρδας) ως στρατιωτικός και πολιτικός διοικητής Κορυτσάς, ο λοχαγός Αλέξανδρος Μαυροειδής ως στρατιωτικός διοικητής Πρεμετής, ο ταγματάρχης Βλάσης Καραχρήστος ως διοικητής συντάγματος Δελβίνου, ο ταγματάρχης Γεώργιος Ζήρας ως διοικητής του συντάγματος Ζωγράφου, ο ταγματάρχης Παντελής Καρασεβδάς ως διοικητής του α' ανεξάρτητου τάγματος, ο Νικόλαος Τσίπουρας ως διοικητής του β' ανεξάρτητου τάγματος και ο λοχαγός Μιχαήλ Φουριδής ως διοικητής του ανεξάρτητου ευζωνικού τάγματος επιλέκτων.

Στις 27 Φεβρουαρίου 1914 (π.η.) ο υπουργός Στρατιωτικών Δούλης κήρυξε γενική επι-

Βορειοηπειρωτικό αντάρτικο σώμα

Βυζαντινός δικέφαλος αετός: έμβλημα από ορείχαλκο της σημαίας της «Αυτόνομης Πολιτείας της Ηπείρου»

στράτευση, καλώντας όλους τους ενήλικους άνδρες να πάρουν μέρος στον αγώνα «διά την πίστιν, την τιμήν και την Μητέρα Πατρίδα!». Μέσα σε λίγες ημέρες τα στρατόπεδα Δερβιτσάνης, Λεσκοβικίου, Δελβίνου, Πρεμετής, Λαμπόβου και Χιμάρας, που είχαν οριστεί ως χώροι κατάταξης, εκπαίδευσης και συγκρότησης των μονάδων, είχαν γεμίσει. Η συνολική δύναμη έφτασε περίπου τους 7.650 άνδρες.

Η αναστολή αποχώρησης του ελληνικού στρατού περίπου για ένα μήνα είχε συμβάλει σημαντικά στην οργάνωση του αγώνα, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι γενικά ο χρόνος ήταν επαρκής για την προετοιμασία της πλήρους απόκρουσης των Αλβανών από τις εκκενούμενες περιοχές. Αρκετές από τις οργανωτικές δυσκολίες ξεπεράστηκαν εν μέρει χάρη στην προσχώρηση (λιποταξία ονομαζόταν επίσημα) αρκετών αξιωματικών του στρατού, που είχαν εγκαταλείψει τις μονάδες τους, οι οποίοι είχαν τις γνώσεις και την εμπειρία της στρατιωτικής διοίκησης. Αυτοί στο σύνολό τους ανέρχονταν, σύμφωνα με τα στοιχεία του στρατού, σε 139 αξιωματικούς, 265 υπαξιωματικούς, 1.373 οπλίτες και 230 χωροφύλακες. Ολοι έπαιρναν μαζί τους και τον προσωπικό οπλισμό τους, σε μερικές μάλιστα περιπτώσεις και βαρύ οπλισμό (πυροβόλα, πολυβόλα).

Οι δυσχέρειες ωστόσο που παρουσιάζονταν ήταν πολύ μεγάλες, κυρίως σε μέσα, επαρκή εκπαίδευση των τμημάτων και πειθαρχία. Ο γενικός διοικητής των αυτονομιστικών δυνάμεων δεν διέθετε στην πραγματικότητα επιτελείο για τη διεύθυνση και το συντονισμό του αγώνα στους διάφορους τομείς του μετώπου. Έτσι, το βάρος των επιχειρήσεων έπεφτε στους νεαρούς αξιωματικούς, οι οποίοι όμως δεν ήταν προετοιμασμένοι να διοικήσουν ή να συντονίσουν ομάδες ατάκτων. Το μεγαλύτερο μέρος του στρατού αποτελούνταν από σώματα εθελοντών, ανε-

ξάρτητους λόχους και τμήματα ιερολοχιτών που υπάγονταν σε τοπικές στρατιωτικές διοικήσεις. Όπως ήταν επόμενο, η κατάσταση αυτή δημιουργούσε παρανοήσεις, παραλείψεις και απρόβλεπτες πρωτοβουλίες κατά την εκτέλεση των διαταγών, ενώ οδηγούσε μερικές φορές και σε προσωπικές φιλοδοξίες και αντιζηλιές μεταξύ αρχηγών.

Η εκπαίδευση γινόταν στις έδρες των τμημάτων από τους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς του ελληνικού στρατού που είχαν προσχωρήσει στον αγώνα. Όλα αυτά περιόριζαν την ανάπτυξη του αυτονομιακού στρατού σε στενά πλαίσια. Με την υποτυπώδη μορφή τους οι λόχοι του αυτονομιακού στρατού προωθούνταν σε σημεία στρατηγικής σημασίας.

Οι διοικητές των επαρχιών, εφόσον δεν ήταν στρατιωτικοί, περιοριζόνταν συνήθως στη λύση των προβλημάτων διοικητικής μέριμνας και ζητούσαν από τους στρατιωτικούς αρχηγούς να τους ενημερώνουν για τις επιχειρήσεις, ώστε να μπορούν ανάλογα να ρυθμίζουν τα θέματα ανεφοδιασμού.

Η γενική επιμελητεία του αγώνα οργανώθηκε στο Αργυροκάστρο, με τοπικές επιτροπές σε όλες σχεδόν τις πόλεις και κοινότητες της περιοχής, που φρόντιζαν για τον ανεφοδιασμό σε τρόφιμα, ρουχισμό, όπλα, φάρμακα και άλλα χρειώδη. Κύρια ορμητήρια ανεφοδιασμού ήταν τα Ιωάννινα, η Πρεμετή, η Κέρκυρα, η Θεσσαλονίκη κ.ά., παρά τα ποικίλα εμπόδια που η οργάνωση συναντούσε. Από τις σημαντικότερες τοπικές επιτροπές ήταν εκείνη των Ιωαννίνων, αποτελούμενη από τους Αθανάσιο Τσεκούρα, Σπ. Δάκαρη, Γ. Κραψίτη, Β. Βακάλη και άλλους εθελοντές. Από τα μέσα Μαΐου 1914 η οργάνωση –και η λειτουργία της– υπήρξε συστηματική, με κανονική τήρηση διαχειριστικών βιβλίων και άλλων οικονομικών στοιχείων.

Τα Ιωάννινα, λόγω και της γεωγραφικής θέσης τους, αποτελούσαν το σημαντικότερο κέντρο ανεφοδιασμού της Αυτονόμου Ηπει-

Ο Σπ. Σπυρομίλιος (1864-1930), Χιμαριώτης ταγματάρχης του ελληνικού στρατού, ο οποίος κήρυξε την αυτονομία της περιοχής της Χιμάρας στις 9/23 Φεβρουαρίου 1914, με εθελοντές ιερολοχίτες από τη Χιμάρα

ρου. Από εκεί ανεφοδιάζονταν –κρυφά ή φανερά– τόσο το Αργυρόκαστρο όσο και οι υπόλοιπες πόλεις και τα στρατηγικά σημεία όπου στρατοπέδευαν οι δυνάμεις των αυτονομιστών. Η Επιτροπή Επιμελητείας των Ιωαννίνων δεχόταν τις παραγγελίες (τηλεγραφικά, με έγγραφο ή και προφορικά) για τις ανάγκες των μαχόμενων μονάδων από τους Αγίους Σαράντα μέχρι και την Κορυτσά και φρόντιζε για την προμήθεια, την πληρωμή και την αποστολή των υλικών (ρουχισμός, υποδήματα, κλινοσκεπάσματα, τρόφιμα κ.λπ.). Σε αρκετές περιπτώσεις, οι προμήθειες ή οι εργασίες που υλοποιούνταν από διάφορους τεχνίτες (τσαγκάρηδες, ράπτες, τσαρουχάδες κ.ά.) γίνονταν με πίστωση ή με την εθελοντική προσφορά και τους εράνους των κατοίκων των Ιωαννίνων. Ούτε όμως αυτές οι ευκαιριακές ενισχύσεις ήταν αρκετές για την κάλυψη των αναγκών του αγώνα ούτε τα χρήματα που διέθετε η κυβέρνηση της Αυτονομίας Ηπείρου στο Αργυρόκαστρο. Η δε ελληνική κυβέρνηση, σύμφωνα με τα στοιχεία, ενίσχυσε οικονομικά τον αγώνα με το ποσό του 1,5 εκατομμυρίου δραχμών, χρήματα που παρέλαβε ο ίδιος ο Παρμενίδης.

Για τη διαχείριση των χρημάτων η Επιμελητεία Ιωαννίνων διατηρούσε βιβλία ταμείου, αποδείξεις, ημερολόγια κ.λπ., τα οποία μετά την ολοκλήρωση του Αγώνα παραδόθηκαν στο Αργυρόκαστρο. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας παρέχει ο διαχειριστής Αθ. Τσεκούρας, μόνο τα έξοδα για οπλισμό δεν αναγράφονταν στα βιβλία κι αυτό για να μην εκτεθεί το επίσημο ελληνικό κράτος. Μεγάλο μέρος του οπλισμού, άλλωστε, εξασφαλιζόταν με διάφορα τεχνάσματα μέσω του ελληνικού στρατού και με τη βοήθεια μερικών αξιωματικών του, από τα «μη κατονομαζόμενα», εγκαταλειμμένα όπλα του τουρκικού στρατού που βρίσκονταν στις αποθήκες των Ιωαννίνων. Οι δραστηριότητες αυτές, πάντως, βρίσκονταν εκτός κάθε στρατιωτικής δεοντολογίας.

Στο διάστημα της ανακωχής που μεσολάβησε κατά την υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας καταβλήθηκαν πολλές προσπάθειες για την αναπλήρωση των εφοδίων και των χρήσιμων υλικών, οι περισσότερες δυσκολίες όμως παρουσιάζονταν στην εξεύρεση τροφίμων, γιατί είχαν αρχίσει να σπνίζονται στην περιοχή. Οι προσφορές των κατοίκων, που υπέμεναν κι εκείνοι στερήσεις, είχαν μειωθεί αυτό το διάστημα· άλλωστε φαινόταν ότι ο κίνδυνος είχε πια περάσει.

Η κατάσταση στις μονάδες που αναπτύχθηκαν στην κοιλάδα του Δρίνου και στην περιοχή του Δελβίνου ήταν κάπως καλύτερη, γιατί βρίσκονταν κοντά στους συγκοινωνιακούς κόμβους και στις αποθήκες που είχε οργανώσει η Επιμελητεία Αγυροκάστρου. Στα προωθημένα όμως τμήματα προς τα ορεινά τα πράγματα ήταν πιο δύσκολα. Τα μεγαλύτερα ποσά από την Επιμελητεία Ιωαννίνων διατέθηκαν το μήνα Αύγουστο, γεγονός που οφειλόταν στα αυξημένα αιτήματα από τις υπόλοιπες επιμελητείες τις οποίες στήριζε εκείνη των Ιωαννίνων, λόγω της έντασης των πολεμικών συγκρούσεων στα διάφορα μέτωπα, καθώς και της αυξημένης προσέλευσης εθελοντών και της ανάγκης ενίσχυσης των προμηθειών εν όψει του επερχόμενου χειμώνα.

Τι προμηθευόταν η Επιμελητεία Ιωαννίνων; Σταχυολογούμε αυτολεξεί από το σχετικό κατάλογο: «Πανιά διάφορα (χακί για στολές, άλλα για εσώβρακα και υποκάμισα), κάλτσες, σπαθιστήρες (δερμάτινες θήκες σπαθιών ή λόγχης), τσαρούχια, ζωστήρες, αορτήρες, φυσίγγιοθήκες, τυρί, κεφαλοτύρι, κιννίνη, δοχεία νερού, μανδύες, καραβάνες, ντουλαμάδες (είδος ριχτού μανδύα), ρετσίνα, βούτυρο, πατάτες, ελιές, επικρουστήρες (εξάρτημα πυροβόλου όπλου), ασφάλιστρα (εξάρτημα που ασφαλίζει από εκπυρσοκρότηση), σαμαροσκούτια (μάλλινο ύφασμα για την εσωτερική επικάλυψη του σαμαριού), φασόλια, ρεβύθια, κουνιά, φακή, αλεύρι, α-

Η σημαία της «Αυτόνομης Πολιτείας της Ηπείρου» αναρτημένη στους Αγίους Σαράντα. L' Illustration, Απρίλιος 1914

Γραμματόσημα εκδοθέντα μετά το σχηματισμό της «Αυτόνομης Πολιτείας της Ηπείρου». Κάτω αριστερά, γραμματόσημο αξίας 10 λεπτών, της σειράς των «Σκοπευτών» (Μάρτιος 1914) και κάτω δεξιά, γραμματόσημο της σειράς «Κορυτσά», αξίας 25 λεπτών, με παράσταση της σημαίας της Αυτόνομης Ηπείρου. (Στο Ηπειρος, 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών 1997)

ραβόσιτο, βρώμη, κριθή, πατάτες, βαρέλια σαρδέλλες, μακαρόνια, ζάχαρη, κονιάκ, λόγχες, περικνημίδες, φυσίγγια, φακέλλους, κόλλες χαρτί γραφίματος, σακκίδια, βαζελίνα, σπάγγο, καρφιά, καπίστρια, πέταλα ίπων, κουλούρες φυτίλιο κ.ά.»

Τα βιβλία της Επιτροπής Επιμελητείας Ιωαννίνων «έκλεισαν» στις 15 Οκτωβρίου 1914 (π.η.), ημερομηνία που συμπίπτει με την παράδοση της διοίκησης στον ελληνικό στρατό που επέστρεψε στη Βόρεια Ηπειρο.

Τα πολεμικά γεγονότα

Στο μεταξύ, οι συγκρούσεις ανάμεσα στις πρώτες ομάδες των Αλβανών ατάκτων που επιχειρούσαν να διεισδύσουν στις περιοχές που εγκατέλειπε ο ελληνικός στρατός και στα τμήματα του αυτονομιακού στρατού που επίσης επεδίωκε να καταλάβει τα κενά είχαν αρχίσει σταδιακά να γενικεύονται. Στο Βούνο της Χιμάρας, την Κλεισούρα, το Λεσκοβίκι, τη Φράσαρη σημειώθηκαν τα πρώτα επεισόδια, για να ακολουθήσουν στη συνέχεια και άλλα, μεγαλύτερης έκτασης.

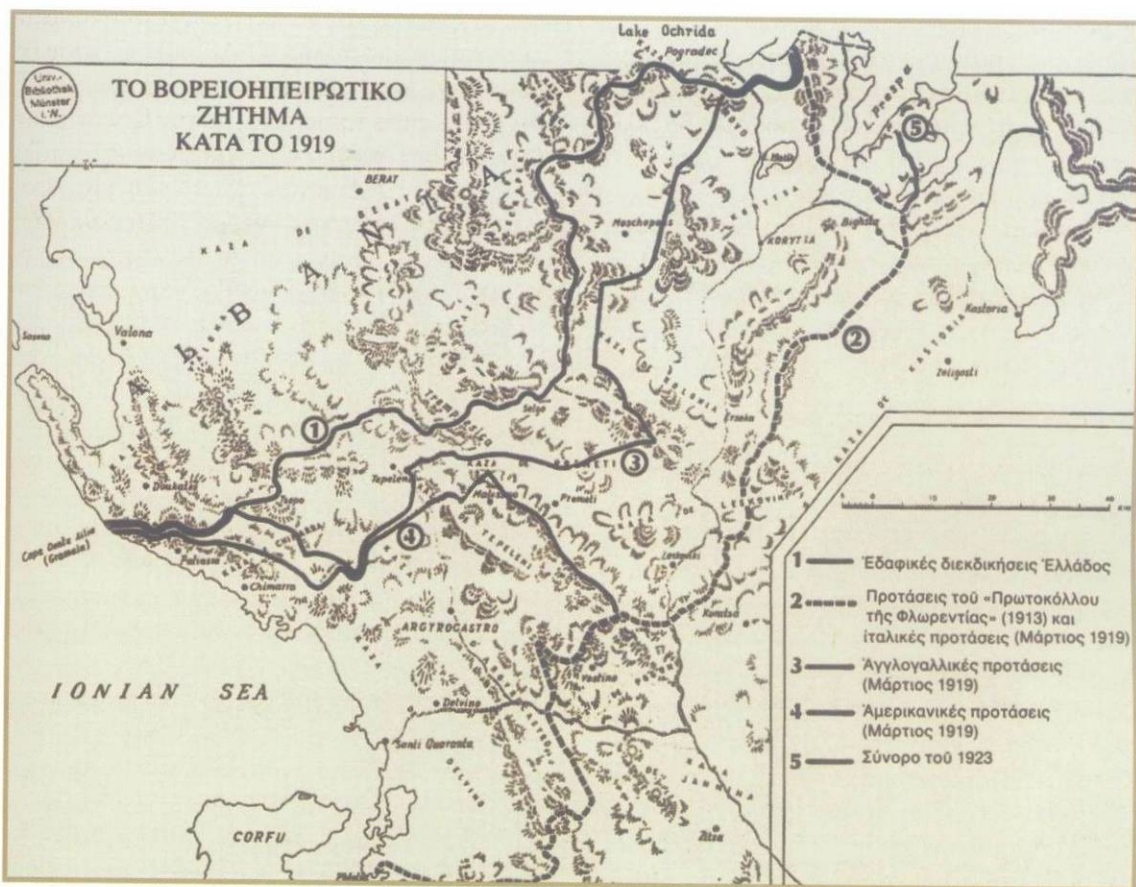
Στην Κορυτσά, μετά την παράδοση της πόλης, η τρομοκρατία των Ελλήνων έγινε συχνό φαινόμενο, η δε προσπάθεια για τον εξαλβανισμό της ήταν φανερή, παρά τις υποσχέσεις του πρώτου Αλβανού διοικητή Μουσταφά μπέη ότι υπό το νέο καθεστώς θα βασιλευαν η πρόοδος, η ειρήνη και η δικαιοσύνη, ότι θα γίνονταν σεβαστά τα πνευματικά δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου και θα χρησιμοποιούνταν ελεύθερα η ελληνική γλώσσα. Πολλοί από τους κατοίκους, παίρνοντας θάρρος από τις κινητοποιήσεις στο Αργυρόκαστρο, αποφάσισαν να αντιδράσουν, σε συνεργασία δε με το μητροπολίτη Γερμανό συγκροτήθηκε μικρή επαναστατική επιτροπή για το σχεδιασμό της μελλοντικής δράσης. Σύμφωνα με το σχέδιο, ο μακεδονομάχος Γεώργιος Σούλιος έπρεπε να καταστρέψει τις τηλεγραφικές επικοινωνίες με

το Πόγραδετς και να επιτεθεί από το ανατολικό τμήμα της πόλης. Ο Λουκάς Πέτρου θα ξεσήκωνε τους κατοίκους της περιφέρειας, θα έκοβε την επικοινωνία με την Κολόνια και θα επιτίθετο από τα δυτικά. Μέσα στην πόλη θα δρούσαν οι Δημήτριος Ιωάννου ή Κάλφας και Πέτρος Μαγκολέτσης με 500 ιερολοχίτες και άλλους τόσους από τη Βίγλιστα. Με τη βοήθεια των ενισχύσεων θα καταλύονταν οι αλβανικές αρχές και θα εξουδετερωνόταν η αντίσταση της χωροφυλακής και των Αλβανών κατοίκων.

Παράλληλα, ενέργειες για βοήθεια προς την Κορυτσά άρχισαν να οργανώνονται από Κορυτσαίους κατοίκους της Θεσσαλονίκης. Στόχος ήταν να συγκεντρωθεί στη Βίγλιστα ικανός αριθμός ενόπλων, οι οποίοι θα εισέβαλλαν και θα καταλάμβαναν την πόλη προκειμένου να την ενώσουν με την Αυτόνομη Ηπειρο. Αρχηγός της προσπάθειας είχε χριστεί από την κυβέρνηση της Αυτόνομης Ηπείρου ο Γ. Μπούσιος, ενώ τη συνδρομή του παρείχε και ο μητροπολίτης Καστοριάς Ιωακείμ.

Ωστόσο, η εξέγερση μέσα στην πόλη ξεκίνησε πριν ακόμη ολοκληρωθεί η προετοιμασία στη Βίγλιστα, στις 20 Μαρτίου 1914 (π.η.). Οι δυνάμεις του Σούλιου ενώθηκαν με τους ιερολοχίτες και αντέκρουσαν την ισχυρή αντίσταση της αλβανικής χωροφυλακής, ο ίδιος όμως τραυματίστηκε γρήγορα, γεγονός που επηρέασε καθοριστικά τη συνέχεια της επιχείρησης. Κι ενώ οι συμπλοκές συνεχίζονταν, πραγματοποιήθηκε στη μητρόπολη συνάντηση των χριστιανών προκρίτων με το νέο Αλβανό διοικητή Αμπντούλ Ούπι και τον αρχιαστυνόμο Θεμιστοκλί Γερμένι, κατά την οποία συμφωνήθηκε να προτρέψουν και τις δύο πλευρές σε ανακωχή, η οποία τελικά επιτεύχθηκε, αλλά μόνο πρόσκαιρα.

Κατά την τρίτη ημέρα της εξέγερσης κατάφερε να φθάσει μέχρι την Κορυτσά και μικρή δύναμη ενίσχυσης από τη Βίγλιστα, η οποία έγινε δεκτή με ενθουσιασμό· η σημαία της

Χάρτης που απεικονίζει τις εδαφικές διεκδικήσεις της Ελλάδας στη Βόρεια Ηπειρο και τις αγγλογαλλικές, ιταλικές και αμερικανικές προτάσεις. (Στο Ηπειρος, 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών 1997)

αυτονομίας υψώθηκε στη μητρόπολη. Η επιτυχία ωστόσο ήταν παροδική, αφού οι Αλβανοί, ενισχυόμενοι από σώματα που έφθασαν στην πόλη από το Βορρά, κατόρθωσαν να εξαναγκάσουν τις δυνάμεις των αυτονομιστών σε υποχώρηση και φυγή, ο δε Αλβανός διοικητής Ούπι διέταξε γενικό αποπλισμό των χριστιανών και παράδοση των όπλων, η οποία τελικά επιτεύχθηκε μόνο με τη βία, με πολλά θύματα. Την επιτυχία των Αλβανών ακολούθησε νέο κύμα τρομοκρατίας, με φυλακίσεις και διώξεις, που υποχρέωσαν μέρος του πληθυσμού να καταφύγει σε ελληνικό έδαφος. Αποκορύφωμα υπήρξε η σύλληψη του

μητροπολίτη Γερμανού, με είκοσι ακόμη μέλη της δημογεροντίας και της κοινότητας· όλοι μεταφέρθηκαν στο Ελμπασάν, όπου έμειναν κρατούμενοι μέχρι το καλοκαίρι.

Αλλά και τις υπόλοιπες περιοχές που εκκένωσε σταδιακά ο ελληνικός στρατός ως τα μέσα Απριλίου 1914 έσπευδαν να καταλάβουν οι δυνάμεις των αυτονομιστών εκδιώκοντας τους Αλβανούς ενόπλους, που κι αυτοί κινούνταν προς τις ίδιες κατευθύνσεις. Ένας ιδιότυπος αγώνας δρόμου φαίνεται ότι είχε ξεκινήσει μεταξύ των αντιμαχόμενων. Γενικά, οι Αλβανοί διέθεται την υπεροχή σε αριθμό δυνάμεων, ενώ οι Ολλανδοί σύμβου-

λοι κατέστρωναν τα σχέδια και επέβλεπαν την εφαρμογή τους, με αντικειμενικό στόχο ένα γρήγορο τερματισμό των εχθροπραξιών με τους «αντάρτες». Οι Ηπειρώτες υστερούσαν σε οπλισμό και πυρομαχικά.

Σκληρές μάχες διεξάχθηκαν στη γραμμή του Τεπελενίου με την παρουσία του ίδιου του Δούλη, η Κλεισούρα και η γύρω περιοχή της καταλήφθηκαν. Σε βοήθεια των αμυνομένων έσπευσαν και Άλβανοί από το Κουρβελέσι και τη Χιμάρα, που διατηρούσαν ακέραιο τον οπλισμό τους μετά την αποχώρηση του ελληνικού στρατού. Ολοι εξαναγκάστηκαν σε υποχώρηση βορειότερα, αλλά οι περιστασιακές συγκρούσεις δεν σταμάτησαν.

Στο γεωγραφικό τμήμα Λεσκοβικίου-Ερσέκας-Κολόνιας έλαβαν χώρα άγριες συμπλοκές. Στις 17 Απριλίου ξεκίνησε η μάχη του Σάλεσι, που οδήγησε σε υποχώρηση τους Άλβανούς και στην είσοδο των αυτονομιστών στην Ερσέκα, την επομένη. Μέσα σε τρεις ημέρες καταλήφθηκε ολόκληρη η περιοχή της Κολόνιας. Πανικόβλητοι οι άμαχοι μουσουλμάνοι από τις επιτυχίες των Ηπειρωτών αναζήτησαν καταφύγιο στην Κορυτσά. Η πορεία των επιχειρήσεων στους διάφορους τομείς του μετώπου, μέχρι τις 18 Απριλίου, φαινόταν ικανοποιητική, οι Ηπειρώτες σημείωναν επιτυχίες και η Προσωρινή Κυβέρνηση στο Αργυρόκαστρο αντιμετώπιζε την κατάσταση με αισιοδοξία.

Η άφιξη ωστόσο ισχυρών ενισχύσεων στις αλβανικές δυνάμεις ανέτρεψε τα πράγματα, εξανάγκασε τους Ηπειρώτες σε υποχώρηση τόσο από την Ερσέκα όσο και από το Λεσκοβίκι, το Κουρβελέσι και την Πρεμετή. Τελικός στόχος των Άλβανών ήταν το ίδιο το Αργυρόκαστρο, που βρισκόταν πλέον πολύ κοντά. Οι εκκλήσεις της Προσωρινής Κυβέρνησης προς τη Γενική Διοίκηση Ηπείρου, στα Ιωάννινα, για την αποστολή ενισχύσεων δεν έφεραν αποτέλεσμα. Έτσι, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την έδρα της, έστω και προσωρινά, και να

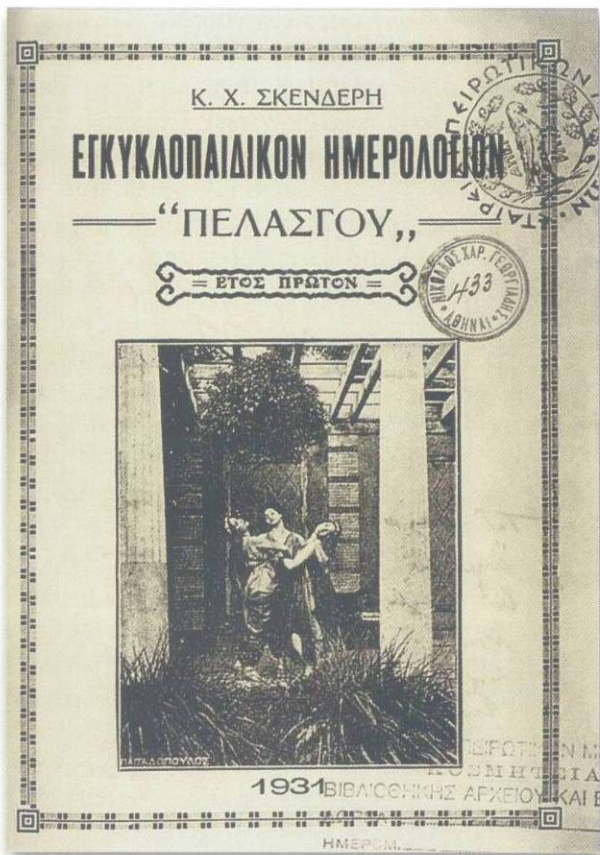
μεταφερθεί στους Γεωργουτσάτες. Την υποχώρησή της ακολούθησε διαταγή για σύμπτυξη του μετώπου και εξοικονόμηση δυνάμεων. Στόχος ήταν να επικεντρωθεί η προσπάθεια στις περιοχές βόρεια του Αργυρόκαστρου και γύρω από τη μονή Τσέπου, όπου θα κρινόταν η τύχη της Αυτόνομης Πολιτείας.

Η μετακίνηση της κυβέρνησης έδωσε το τελικό σύνθημα για τη φυγή των κατοίκων. Οι πρώτοι πρόσφυγες από τα χωριά όπου διεξάγονταν επιχειρήσεις είχαν συγκρατηθεί για λίγο στο Αργυρόκαστρο και τώρα συνέχιζαν προς τα σύνορα, αναζητώντας καταφύγιο στην Κακαβιά, το Δελβινάκι και άλλες κωμοπόλεις της νότιας Ηπείρου. Τη φυγή τους ακολούθησαν και άλλοι κάτοικοι της κοιλάδας του Δρίνου και του Δελβίνου.

Χρειάστηκε η άφιξη ισχυρών ενισχύσεων από τη Χιμάρα και την περιοχή του Λαμπόβου προκειμένου να αναχαιτιστεί με επιτυχία η αλβανική προέλαση και να ανατραπεί η κατάσταση. Η εξασφάλιση των περιοχών βόρεια του Αργυρόκαστρου έδωσε τη δυνατότητα για παραπέρα εξορμήσεις και επιστροφή των Ηπειρωτών στη γραμμή που κατείχε ο ελληνικός στρατός πριν από την αποχώρησή του. Οι επιθέσεις συνεχίστηκαν βόρεια του Δελβίνου, στη Χιμάρα, την Πρεμετή, το Λεσκοβίκι και ανατολικότερα.

Σκληρές συμπλοκές διεξήχθησαν επίσης στο γεωγραφικό τμήμα της Κορυτσάς, την οποία πίστευαν ότι θα ελευθέρωναν εύκολα τα τμήματα που λίγες ημέρες νωρίτερα είχαν καταλάβει την περιοχή Κολόνιας. Την πεποίθηση αυτή ενέτεινε ο ενθουσιασμός των Κρητών εθελοντών που ενεργούσαν μαζί με τους Ηπειρώτες υπό την αρχηγία του Ιωσήφ Αναγνωστάκη. Οι Άλβανοί υποχωρούσαν μαχόμενοι για να καλύψουν τη μεταφορά των μουσουλμάνων κατοίκων προς την Κορυτσά και συγχρόνως προέβαιναν σε εμπρησμούς των χωριών που εγκατέλειπαν.

Στη μάχη της Νικολίτσας (24 Απριλίου,

Αριστερά, εξώφυλλο του περιοδικού «Πελασγός» που πρωτοεκδόθηκε στην Κορυτσά το 1910 (στο Ηπείρο, 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών 1997). Δεξιά, κλιμάκιο της «Βορειοηπειρωτικής Επιτροπής Δεσποινίδων Αθηνών» μοιράζει δώρα σε ιερολοχίτες της Αυτόνομης Ηπείρου κοντά στη Μεσογέφυρα

π.η.), πρώτου στόχου σύμφωνα με το σχέδιο κατάληψης της Κορυτσάς, οι Αλβανοί καθόρθωσαν να διατηρήσουν τις θέσεις τους, οι Ηπειρώτες μέτρησαν πολλές απώλειες, μεταξύ αυτών και τον τραυματισμό του Τσόντου Βάρδα και του Βασίλειου Μελά, αδελφού του μακεδονομάχου Παύλου Μελά, γεγονός που συγκίνησε ιδιαίτερα τους κατοίκους της δυτικής Μακεδονίας.

Μία ημέρα νωρίτερα, ο Γεώργιος Ζωγράφος είχε ενημερώσει με τηλεγραφήματά του τους αρχηγούς των τμημάτων πως, ύστερα από πρόταση της αλβανικής κυβέρνησης και

της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου για την έναρξη συνομιλιών, πρόταση την οποία η Προσωρινή Κυβέρνηση είχε κάνει αποδεκτή, οι εχθροπραξίες έπρεπε να διακοπούν:

«Γεωργουτσάδες, 23 Απριλίου 1914.

Ταύτην την στιγμήν λαμβάνομεν εκ μέρους Επιτροπής Ελέγχου Δυρραχίου, πρότασιν, δι' ης μας γνωρίζει ότι επιθυμεί να μας ανακοινώση τας παραχωρήσεις της Αλβανικής Κυβερνήσεως υπό τον όρον, όπως παύσουν αμέσως αι εχθροπραξίαι και αι προελάσεις. Απαντήσαμεν ότι δεχόμεθα και ότι edώσαμεν διαταγήν εις τον υφ' ημάς στρατόν να

παύση τας εχθροπραξίας από της μεσημβρίας της αύριον 24 Απριλίου. Συνεπώς ανακοινώσατε εις Τσόντον και Μελάν ανωτέρω, όπως παύσουν εχθροπραξίας από της μνησθείσης ώρας εφ' όλου του μετώπου.

Ζωγράφος»

Οι συνεχείς συγκρούσεις είχαν προκαλέσει μεγάλες απώλειες σε ανθρώπινες ψυχές και είχαν ερημώσει πολλά από τα χωριά της περιοχής. Το αίτημα λοιπόν για ανακωχή ήταν επιτακτικό. Ως προσωρινή διαχωριστική γραμμή μεταξύ των αντιπάλων ορίστηκε ο ποταμός Ντεβόλι, σε όλο το μήκος του, με ουδέτερη ζώνη πλάτους 100 μέτρων από κάθε όχθη του. Μόνο μ' αυτό τον τρόπο θα ήταν δυνατό να επικρατήσει η ηρεμία που απαιτούνταν για τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων.

Το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας

Στο μεταξύ, όσο διάστημα διαρκούσαν οι συγκρούσεις, η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι μόνο με μια ενεργό παρέμβαση θα μπορούσε να αποτρέψει τη συνέχισή τους, διαφορετικά θα μπορούσαν να δημιουργήσουν τετελεσμένα σε βάρος των αλβανικών συμφερόντων. Ασκήσε τότε έντονες πιέσεις προς την κυβέρνηση του Βιντ να προβεί σε παραχωρήσεις προς τα αιτήματα των Ηπειρωτών και να διαπραγματευθεί με την ηγεσία τους για την εξεύρεση λύσης. Και η Προσωρινή Κυβέρνηση με τη σειρά της ζήτησε από τη Διεθνή Επιτροπή να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής μεταξύ των δύο πλευρών, όπως και έγινε. Με σχετικό έγγραφο της προς τον πρόεδρό της Γεώργιο Ζωγράφο τού γνωστοποίησε ότι ήταν διατεθειμένη να μεταβεί για διαπραγματεύσεις στους Αγίους Σαράντα υπό την προϋπόθεση ότι θα σταματούσε στο μεταξύ κάθε εχθροπραξία. Σε περίπτωση που ο Ζωγράφος αποδεχόταν τις παραχωρήσεις που πρότεινε η αλβανική πλευρά, η Διεθνής Επιτροπή δεσμευόταν ότι θα επόπτευε η ίδια την εκτέλεσή

τους και θα εγγυόταν την τήρησή τους. Η πρόταση διαμεσολάβησης έγινε αμέσως δεκτή από τον Ζωγράφο, ο οποίος έσπευσε να διατάξει κατάπαυση των εχθροπραξιών και απόλυτη τήρηση των όρων της πενήτημερης ανακωχής. Το ίδιο έκαναν και οι Αλβανοί.

Η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου, από τη μία, και ο Γεώργιος Ζωγράφος μαζί με τον Αλέξανδρο Καραπάνο, από την άλλη, βρέθηκαν στους Αγίους Σαράντα για διαπραγματεύσεις, οι οποίες όμως, ύστερα από επιμονή των δευτέρων, συνεχίστηκαν στην Κέρκυρα. Κατά την πρώτη συνεδρίαση, στις 9 Μαΐου 1914, η Επιτροπή πρότεινε: α) Η στοιχειώδης εκπαίδευση να γίνεται στην αλβανική γλώσσα, αλλά σε όλα τα σχολεία να διδάσκεται και η ελληνική. β) Οι περιοχές της Ηπείρου που παραχωρούνταν στην Αλβανία θα περνούσαν στον έλεγχο της αλβανικής χωροφυλακής, με διοικητές τους Ολλανδούς αξιωματικούς, στη συνέχεια όμως θα συγκροτούνταν σώματα από ντόπιους. γ) Τα διαμερίσματα της Κορυτσάς και του Αργυρόκαστρου θα αποτελούσαν ιδιαίτερα καντόνια του αλβανικού κράτους, τα οποία θα διοικούνταν από τοπικά συμβούλια, ενώ οι διοικητές τους θα διορίζονταν από την κεντρική αλβανική κυβέρνηση. δ) Διορισμένος από την κυβέρνηση θα ήταν επίσης ο επιθεωρητής της διοίκησης, στον οποίο θα απευθύνονταν οι Έλληνες κάτοικοι της Ηπείρου.

Αν και ο Ζωγράφος εξ αρχής δεν δέχθηκε τα προτεινόμενα, αφού επέμενε οι Μεγάλες Δυνάμεις να εγγυηθούν τη συμφωνία, τις επόμενες ημέρες φάνηκε ότι οι διαπραγματεύσεις θα μπορούσαν να καταλήξουν σε θετικό αποτέλεσμα. Στις 17 Μαΐου, όμως, αρκετά απρόσμενα με τηλεγράφημά του προς τον Βενιζέλο τον ενημέρωνε ότι την τελευταία στιγμή ο Ιταλός αντιπρόσωπος στην επιτροπή πρότεινε για το άρθρο που αφορούσε στην εγγύηση των Μεγάλων Δυνάμεων μια τροπολογία που θεωρούσε εντελώς απαρά-

Ο διοικητής του στρατού, Τρουπάκης, ο μητροπολίτης Βασιλείος, ο κάτοικος του Αργυρόκαστρου Ζωτίδης και ο Σωτηριάδης, συντηρητής του Μουσείου της Ακρόπολης, σε δρόμο του Αργυρόκαστρου

Το Σώμα του οπλαρχηγού Απ. Παπαγεωργίου – Φιλώτα στην περιοχή της Πρεμετής, όπου και έδρασε

δεκτη. Ζητούσε, επίσης, την αποστολή από την Ελλάδα όπλων και πυρομαχικών, τα οποία δεν μπορούσε ο ίδιος να προμηθευτεί με άλλο τρόπο και, κυρίως, δεν υπήρχαν τα χρονικά περιθώρια. Προφανώς, θα του χρειαζόνταν στην περίπτωση που οι διαπραγματεύσεις δεν κατέληγαν σε κάποιο αποτέλεσμα

και συνεχιζόταν ο αγώνας για την αυτονομία.

Η κυβέρνηση Βενιζέλου, για ακόμη μία φορά, έδειξε αποφασισμένη να τηρήσει τη νομιμότητα των διεθνών αποφάσεων και υπέδειξε στον Ζωγράφο ότι οι διαπραγματεύσεις δεν έπρεπε να διακοπούν με κανένα τρόπο, αφού μάλιστα κατά τα φαινόμενα είχε επι-

τευχθεί κατ' αρχήν συμφωνία για τα ουσιαστικά ζητήματα που ενδιέφεραν τους Ηπειρώτες και οι διαφωνίες περιοριζόνταν μόνο στο θέμα των εγγυήσεων εκ μέρους των Δυνάμεων. Τυχόν επανάληψη των ένοπλων συγκρούσεων θα είχε αμφίβολα αποτελέσματα και πιθανώς θα προκαλούσε επέμβαση της Ιταλίας και της Αυστρίας, οι οποίες ως γνωστόν στήριζαν με δυναμισμό την αλβανική υπόθεση. Σε ό,τι αφορούσε δε το δεύτερο θέμα, αρνήθηκε οποιαδήποτε ανάμιξη της Ελλάδας με την αποστολή όπλων και εφοδίων. Το βασικό σκεπτικό του Βενιζέλου ήταν ότι οι Ηπειρώτες θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν τα δικαιώματά τους και να διασφαλίσουν την τήρησή τους βασιζόμενοι όχι στην οποιαδήποτε εγγύηση των Μεγάλων Δυνάμεων, αλλά στις καλές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας.

Η σταθερή στάση του Βενιζέλου φαίνεται ότι έπαιξε αποφασιστικό ρόλο για τις εξελίξεις. Ο Ζωγράφος, αντιλαμβανόμενος ότι από την ελληνική κυβέρνηση δεν θα έβρισκε το είδος της υποστήριξης που περιέμενε, αναγκάστηκε να υποχωρήσει και να αποδεχθεί τις προτάσεις. Την ίδια ακριβώς ημέρα που έλαβε την απάντηση του Βενιζέλου, στις 17 Μαΐου 1914, υπέγραψε μαζί με τον Καραπάνο τη σχετική συμφωνία, που έμεινε γνωστή στην ιστοριογραφία ως Πρωτόκολλο της Κέρκυρας. Οι όροι που περιλάμβανε ουσιαστικά δημιουργούσαν καθεστώς αυτονομίας για τις περιοχές της Βόρειας Ηπείρου, υπό την ηγεμονία του πρίγκιπα Βιντ, ο οποίος όμως δεν θα είχε ουσιαστικές εξουσίες. Η εφαρμογή και η τήρηση των όρων ανατέθηκε στη Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου, η οποία συνυπέγραψε το κείμενο, μαζί με έναν ειδικό αντιπρόσωπο της Αλβανίας, τον Μεχντί Φράσερι.

Οι όροι της συμφωνίας περιλάμβαναν, μεταξύ άλλων:

1) Οργάνωση. Η Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου αναλάμβανε την υποχρέωση να οργανώ-

σει τη διοίκηση, τη δικαιοσύνη και τα οικονομικά για τους δύο νομούς, Κορυτσάς και Αργυροκάστρου.

Η αλβανική κυβέρνηση, ύστερα από συμφωνία με τη Διεθνή Επιτροπή, διατηρούσε το δικαίωμα να διορίζει και να απολύει τους διοικητές και τους ανώτερους υπαλλήλους των δύο επαρχιών λαμβάνοντας υπόψη την αριθμητική αναλογία των κατοίκων.

2) Η Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου θα επιστατούσε του καθορισμού και της διοικητικής υποδιαίρεσης των δύο νομών και καμιά αλλαγή δεν θα μπορούσε να επέλθει χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των Δυνάμεων.

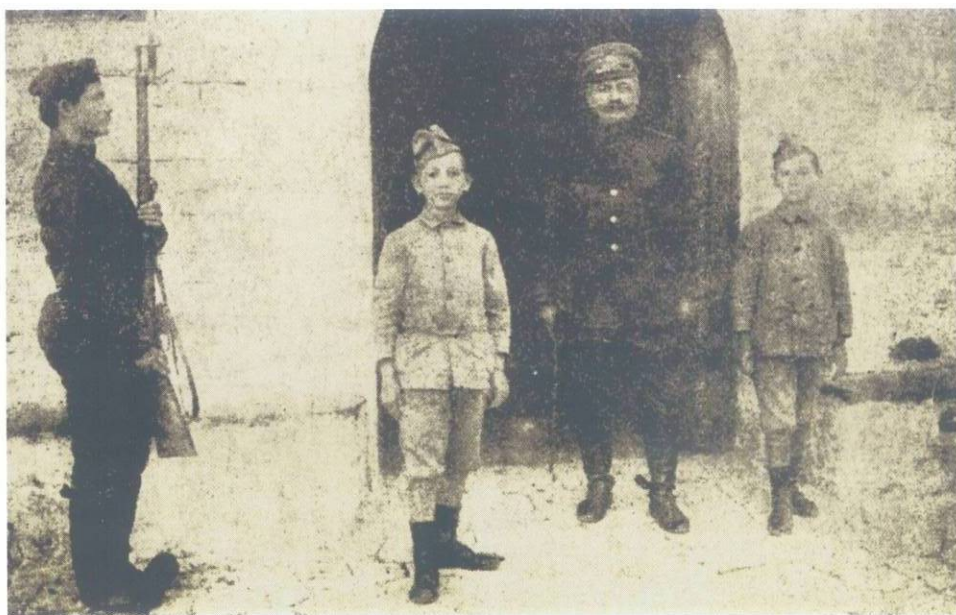
Επίσης, θα προχωρούσε στη συγκρότηση μικτών επιτροπών από χριστιανούς και μουσουλμάνους κατ' αναλογία της αριθμητικής δύναμης των δύο θρησκευμάτων, οι οποίες θα ασκούσαν προσωρινά διοικητικά καθήκοντα υπό την εποπτεία της Επιτροπής.

3) Χωροφυλακή. Για την τήρηση της τάξης θα σχηματιζόταν από αξιωματικούς Ολλανδούς, υπαξιωματικούς και χωροφύλακες τοπική χωροφυλακή αποτελούμενη από πολίτες των δύο θρησκευμάτων, αναλόγως με τον αριθμό τους στους δύο νομούς. Αυτά τα σώματα δεν θα μπορούσαν να υπηρετούν εκτός των δύο νομών παρά μόνο σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης που θα οριζόταν από τη Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου. Υπήρχε επίσης η σύσταση προς τους αξιωματικούς του σώματος να χρησιμοποιούν στα διάφορα μέρη παρά μόνο αποσπάσματα αποτελούμενα από άνδρες του ίδιου θρησκευματος με τους κατοίκους. Σε περίπτωση ανεπάρκειας των τοπικών στοιχείων για την κατ' αναλογία συγκρότηση της χωροφυλακής, θα κατατάσσονταν και πολίτες καταγόμενοι από άλλους νομούς της Αλβανίας.

Προσωρινά και μέχρι το σχηματισμό της τοπικής χωροφυλακής, οι Ολλανδοί αξιωματικοί με τη συνδρομή και ντόπιων πολιτών θα επιφορτιζόνταν με την τήρηση της δημόσιας ασφάλειας.

Ο Ιωάννης (Τζων) Κώστας από τη Θεσπρωτία αγωνίστηκε με το εθελοντικό του σώμα στη Βόρεια Ηπειρο. Στη φωτογραφία εικονίζεται σε μεγάλη ηλικία απόδημος στη Ν. Αφρική. Ο Βορειοηπειρώτης οπλαρχηγός Ιωάννης Πουτέτης (δεξιά) που σκοτώθηκε στη Βόρεια Ηπειρο το 1909

Ο Δημήτριος Δούλης, αντισυνταγματάρχης πεζικού του ελληνικού στρατού και υπουργός Στρατιωτικών της Αυτόνομης Πολιτείας της Βορείου Ηπείρου με τα παιδιά του στο Αργυρόκαστρο, το 1914

Μέχρι την άφιξη των Ολλανδών αξιωματικών, η Προσωρινή Κυβέρνηση της Αυτονομίας Ηπείρου όφειλε να απομακρύνει όλες τις ξένες (βλ. ελληνικές) ένοπλες ομάδες από τους δύο νομούς.

4) Απαγορευόταν η μεταφορά και χρησιμοποίηση στους δύο νομούς στρατιωτικών δυνάμεων που δεν αποτελούνταν από ντόπιους, με εξαίρεση στις περιπτώσεις πολέμου ή επανάστασης.

5) Οι ορθόδοξες κοινότητες αναγνωρίζονταν ως νομικά πρόσωπα. Θα διατηρούσαν τις περιουσίες τους και θα συνέχιζαν να διέπονται από το καθεστώς που ίσχυε έως τότε υπό την καθοδήγηση των πνευματικών αρχηγών τους. Δεν επρόκειτο να θιγεί η ιεραρχική οργάνωσή τους, οποιαδήποτε δε αλλαγή θα έπρεπε να ακολουθεί προηγούμενη συμφωνία μεταξύ του Πατριαρχείου και της αλβανικής κυβέρνησης.

6) Η εκπαίδευση ήταν ελεύθερη. Στα σχολεία των ορθόδοξων κοινοτήτων γλώσσα της εκπαίδευσης θα ήταν η ελληνική, ενώ η αλβανική θα διδασκόταν συγχρόνως κατά τις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού. Η θρησκευτική διδασκαλία θα γινόταν αποκλειστικά στην ελληνική.

7) Η χρήση της ελληνικής και της αλβανικής γλώσσας εξασφαλιζόταν ενώπιον όλων των αρχών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων και των τοπικών συμβουλίων.

Στο κείμενο γινόταν ακόμη λόγος για την ανάγκη παροχής βοήθειας εκ μέρους της αλβανικής κυβέρνησης και της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου προς το χειμαζόμενο πληθυσμό των δύο επαρχιών και προβλεπόταν χορήγηση πλήρους αμνηστίας σε όσους Ηπειρώτες συμμετείχαν στα αυτονομιστικά σώματα, με εξαίρεση εκείνους που δεν κατάγονταν από την Ηπειρο, οι οποίοι θα διώκονταν για εγκλήματα του κοινού δικαίου.

Στη Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου τέθηκαν επίσης υπόψη και αιτήματα εκ μέρους των κα-

τοίκων της περιφέρειας Χιμάρας, οι οποίοι επιθυμούσαν τη διατήρηση του προνομιακού καθεστώτος που απολάμβαναν κατά την οθωμανική περίοδο. Τα αιτήματα αυτά περιλάμβαναν:

1) Το διορισμό ξένου διοικητή για δέκα χρόνια.

2) Χρέη κυβερνήτη να εκτελεί ο Ολλανδός αξιωματικός, αρχηγός του σώματος της χωροφυλακής Χιμάρας (το μέτρο θεωρήθηκε ότι απέβλεπε προς το γενικότερο συμφέρον, αφού υπήρχε η πεποίθηση ότι μόνο ένας ξένος θα μπορούσε να επιβληθεί στους ντόπιους, των οποίων τα ήθη και ο χαρακτήρας κρίνονταν πολύ ανεξάρτητα).

3) Η περιφέρεια Χιμάρας να περιλαμβάνει τα δεκαοκτώ χωριά:

Χριστιανικά: Παλάσσα, Δρυμάδες, Βούνο, Χιμάρα, Πήλιουρι, Κούδεσι, Κηπαρό, Τζιράι, Πικέρνι, Λούκοβο, Αγιο Βασίλειο, Χουτζένους, Νιβίτσα.

Μουσουλμανικά: Φτέρα, Μπόρσι, Σασάι, Λαζάτι, Καλλιάνα.

4) Τη διατήρηση του ειδικού φορολογικού καθεστώτος που απολάμβανε η Χιμάρα από την οθωμανική εποχή.

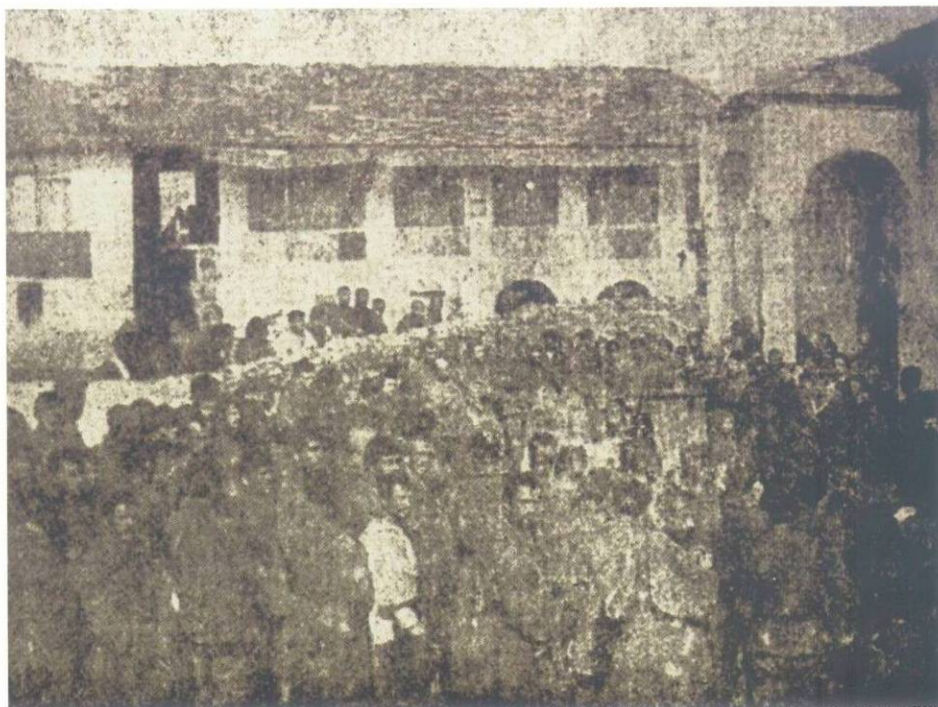
5) Το δικαίωμα χρήσης, παράλληλα με την αλβανική, της δικής τους ιδιαίτερης σημαίας που χρησιμοποιούσαν και κατά την οθωμανική περίοδο.

6) Τον περιορισμό του ρόλου της τοπικής χωροφυλακής αποκλειστικά εντός των δύο νομών, Αργυροκάστρου και Κορυτσάς.

7) Τη διοικητική υπαγωγή της περιφέρειας στην επαρχία Αργυροκάστρου.

9) Η Χιμάρα να είναι έδρα δικαστηρίου. Η επιλογή των ειρηνοδικών να γίνεται από τους ορθόδοξους Ηπειρώτες με αρμοδιότητα επί του ποινικού δικαίου.

Στα αιτήματα αυτά, ωστόσο, απάντηση δεν δόθηκε άμεσα· η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου επιφυλάχθηκε να τα μεταφέρει στις Μεγάλες Δυνάμεις και στην αλβανική κυβέρνηση.

Δοξολογία για την ανακατάληψη της Ι. Μονής Τσέπου Βορείου Ηπείρου το 1914

Οπλισμένος νεαρός εθελοντής με τη σημαία της Αυτονόμου Ηπείρου

Αποτέλεσμα αυτού ήταν ο ένοπλος αγώνας στην περιοχή της Χιμάρας να συνεχιστεί ακόμη και μετά την υπογραφή του πρωτοκόλλου, υπό την καθοδήγηση πάντα του οπλαρχηγού Σπύρου Σπυρομίλιου.

Το κείμενο που υπογράφηκε στην Κέρκυρα φαίνεται ότι ικανοποιούσε πολλά από τα αιτήματα των εξεγερμένων Ηπειρωτών, όπως ικανοποιούσε και την ελληνική κυβέρνηση. Προκειμένου να τεθεί σε ισχύ, ωστόσο, και να αποκτήσει το κύρος διεθνούς συμφωνίας έπρεπε να κυρωθεί τόσο από τις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων όσο και από την Πανηπειρωτική Συνέλευση. Για να φτάσει ως εκεί, όμως, υπήρχαν συγκεκριμένα προβλήματα.

Το μεγαλύτερο από αυτά προερχόταν από τη στάση των μουσουλμάνων Αλβανών σχετικά με τη λύση που είχε βρεθεί, οι οποίοι φοβήθηκαν πως ο πρίγκιπας Βιντ, ως χριστιανός και ο ίδιος, θα ευνοούσε μελλοντικά τους χριστιανούς της Ηπείρου, και όλης της Αλβανίας γενικότερα, με αποτέλεσμα να χάσουν αυτοί την ανώτερη κοινωνική θέση που κατείχαν έως τότε στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτός υπήρξε ένας από τους λόγους για τους οποίους την υπογραφή του πρωτοκόλλου ακολούθησαν (πιθανώς και με παρακίνηση των Νεότουρκων, οι οποίοι επιθυμούσαν να αποκαταστήσουν την τουρκική εξουσία στα αλβανικά εδάφη) εξεγέρσεις των μουσουλμάνων της κεντρικής Αλβανίας υπό τον Εσάντ πασά Τοπτάνι εναντίον της κυβέρνησης του πρίγκιπα. Γενικότερα, ο φατριασμός και η εξουσία των τοπικών αρχηγών ήταν ιδιαίτερα ισχυροί στην Αλβανία, γι' αυτό και ήταν πολύ δύσκολο να υπαχθούν σε μια κεντρική διοίκηση, ξένης μάλιστα προέλευσης.

Οι πρώτες αντιδράσεις του Βιντ, ο οποίος ζήτησε τη στήριξη Ιταλών, Αυστριακών, καθώς και των καθολικών Αλβανών, έδειξαν ότι δεν εμπιστευόταν τους μουσουλμάνους

Αλβανούς. Προς υπεράσπιση του έσπευσε η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου, που επιχείρησε να διαπραγματευθεί με τους στασιαστές, πετυχαίνοντας πρόσκαιρη μόνο αναβολή των εξελίξεων. Οι εξεγέρσεις επεκτάθηκαν γρήγορα σε αρκετές περιοχές στα κεντρικά και τα βόρεια της χώρας, θέτοντας τον πρίγκιπα σε απελπιστική θέση, αφού όχι μόνο στερούνταν επαρκών στρατιωτικών δυνάμεων για να αντιμετωπίσει την αναταραχή, αλλά βρέθηκε αντιμέτωπος και με τον αυξανόμενο ανταγωνισμό μεταξύ Ιταλίας και Αυστρίας για την εξασφάλιση της απόλυτης επιρροής στην Αλβανία.

Η ελληνική κυβέρνηση, η οποία δεν είχε αναμειχθεί ενεργά στις διαπραγματεύσεις της Κέρκυρας, έκρινε τώρα ότι θα έπρεπε να ασκήσει πιο ενεργό ρόλο προκειμένου να επιτύχει τη γρήγορη επικύρωση του πρωτοκόλλου, αφού η έκρυθμη κατάσταση στις κεντρικές περιοχές της Αλβανίας μπορούσε να προκαλέσει επέκταση των ταραχών και προς Νότο. Στόχος ήταν να πειστεί η Πανηπειρωτική Συνέλευση να αποδεχθεί τα συμφωνηθέντα και για το σκοπό αυτό ο Βενιζέλος βρισκόταν σε συχνή επαφή με τον Ζωγράφο. Πίστευε ότι πλέον τα περιθώρια να επιτευχθεί κάτι περισσότερο από όσα περιλαμβάνονταν στο πρωτόκολλο είχαν εκμηδενιστεί: οι ευρωπαϊκές δυνάμεις δεν είχαν ούτε τα μέσα ούτε το χρόνο να ασχοληθούν με νέες διαπραγματεύσεις, γι' αυτό και οι Ηπειρώτες όφειλαν να αποφύγουν οποιαδήποτε ενέργεια που θα λειτουργούσε ως πρόσχημα για την αναίρεση όσων είχαν ήδη αποφασιστεί.

Παρά τις ελληνικές πιέσεις, η κυβέρνηση της Αυτονόμου Ηπείρου δεν φαινόταν να βιάζεται εξίσου για την επικύρωση της συμφωνίας, επιμένοντας για την εγγύησή της εκ μέρους των Δυνάμεων υπό το φόβο ότι διαφορετικά θα παρέμενε κενό γράμμα. Η Βρετανία, όπως και η Γερμανία, παρά το ότι ήταν έτοιμες να την επικυρώσουν, και το έπραξαν

Ο Αθαν. Τσεκούρας
και ο Βασ. Βακάλης
με τη στολή του
Ιερού Λόχου
Ιωαννίνων

την 1η Ιουνίου 1914, δεν μπορούσαν να εγγυηθούν την εκτέλεσή της. Η Ιταλία την είχε ήδη επικυρώσει, ενώ και η αλβανική κυβέρνηση αποδέχθηκε το πρωτόκολλο στις 10 Ιουνίου, με ορισμένες πάντως επιφυλάξεις· κι αυτές όμως παραμερίστηκαν τελικά και δεν συμπεριλήφθηκαν στο οριστικό κείμενο που παραδόθηκε στην κυβέρνηση της Αυτονομίας Ηπείρου, στις 23 Ιουνίου 1914:

«Προς τον κ. Ζωγράφο,

Η Αυτού Υψηλότης ο Ηγεμών της Αλβανίας και η Κυβέρνησίς του απεδέχθησαν εξ ολοκλήρου και άνευ όρων την συμφωνία της Κερκύρας και αφήσαν εις την Διεθνή Επιτροπήν του Ελέγχου πλήρη ελευθερίαν να κανονίση κατόπιν επιτοπίου εξετάσεως το ζήτημα τις Χιμάρας ως και το ζήτημα της Διοικητικής υποδιαίρεσεως. Καθ' όσον αφορά εις τας άλλας εγγράφους δηλώσεις Υμών, αίτινες ήσαν προσηρημέναι εις το κείμενον της συμφωνίας, ελήφθησαν ήδη υπ' όψιν και εκανονίσθησαν διά των άρθρων 1 και 5 της εν λόγω συμφωνίας.

Κατ' αυτόν τον τρόπον ο οριστικός κανονισμός του ζητήματος κατέστη της αποκλειστικής αρμοδιότητος των Μ. Δυνάμεων, αντιπροσωπευομένων υπό της Διεθνούς Επιτροπής του Ελέγχου.

Αφού λάβωμεν εκ μέρους Υμών οριστικήν απάντησιν, θα σας κοινοποιήσωμεν επισήμως την απόφασιν των Μ. Δυνάμεων και την ημέραν της εις Αγ. Σαράντα αφιξεώς μας.

Αύγουστος Κραλ

Πρόεδρος της Διεθνούς Επιτροπής του Ελέγχου της Αλβανίας»

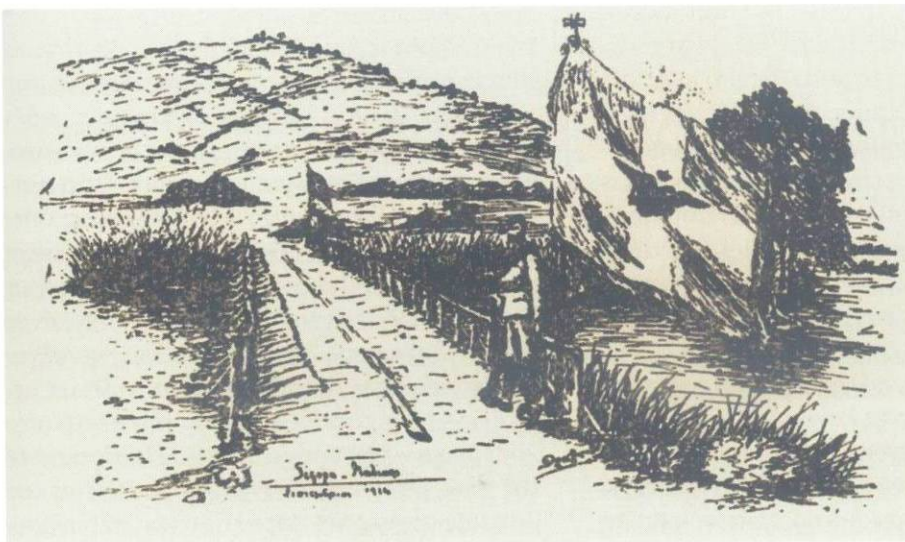
Η Προσωρινή Κυβέρνηση, όμως, δεν έδωσε την πρόπουσα σημασία σε αυτήν καθ' εαυτήν την επικύρωση αφού η ανώμαλη κατάσταση που επικρατούσε στην Αλβανία δεν ενέπνεε εμπιστοσύνη στον Ζωγράφο: οι Αλβανοί αντικυβερνητικοί είχαν καταλάβει το Ελμπασάν, επιδίδονταν σε λεηλασίες και πυρπολήσεις και απειλούσαν να κατέβουν

νοτιότερα. Επωφελούμενη από την ανακωχή, η κυβέρνηση του πρίγκιπα Βιντ μετέφερε σημαντικές δυνάμεις της χωροφυλακής από τη γραμμή του μετώπου προκειμένου να αντιμετωπίσει τον Εσάντ πασά. Η απομάκρυνση αυτή, όμως, είχε αποτέλεσμα να μην ελέγχονται πλέον απόλυτα οι δυνάμεις που ήταν προωθημένες απέναντι από τους Ηπειρώτες, που αποτελούνταν κατά κανόνα από ατάκτους της περιοχής. Στα σώματα αυτά μάλιστα συμμετείχε σημαντικός αριθμός Αλβανών από χωριά της Βόρειας Ηπείρου, που θεώρησαν την ευκαιρία κατάλληλη για να κλείσουν τους λογαριασμούς με τους χριστιανούς. Ετσι, συχνά καταγράφονταν προκλήσεις που εξελίσσονταν σε συμπλοκές. Οι επιθέσεις που εκδηλώθηκαν κατά μήκος της οριακής γραμμής ανάγκασαν τον Ζωγράφο να απευθυνθεί προς τη Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου διαμαρτυρούμενος για τις παραβιάσεις των όρων της ανακωχής, αν και ο ίδιος με δυσκολία συγκρατούσε τα αυτονομιστικά σώματα που ενεργούσαν στις περιοχές Αργυροκάστρου-Τεπελενίου.

Προκειμένου δε να προκαταλάβει τυχόν είσοδο των Αλβανών ατάκτων στην Κορυτσά, όπου υπήρχε διαφωνία για τον καθορισμό της ουδέτερης ζώνης που προβλεπόταν από την ανακωχή, η κυβέρνηση της Αυτονομίας Ηπείρου αποφάσισε να επιτρέψει την κατάληψη της πόλης από τους Ηπειρώτες ενόπλους, ενέργεια που εξόργισε την ελληνική κυβέρνηση λόγω των ευρύτερων κινδύνων που αυτή εγκυμονούσε για την τήρηση των όρων του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας. Παρά τις έντονες παραινέσεις που δέχθηκε, ο Ζωγράφος διέταξε τελικά τα ένοπλα σώματα υπό τον ταγματάρχη Τσόντο Βάρδα να εισέλθουν στην πόλη, όπως κι έγινε στις 25 Ιουνίου 1914 (π.η.). Ο ίδιος ο Βάρδας επέμενε για την ανάγκη επανάληψης των επιχειρήσεων στην Κορυτσά επικαλούμενος, πέραν των λόγων ασφάλειας και στρατηγικής, τις άμεσες

Πολέμησαν στη Βόρεια Ηπειρο (από αριστερά): Αναστάσιος Λεοντοκιανιάκης, παπα-Βασίλης Εξάρχου, Στ. Γεωργάκης, υπολογαχός και Σπ. Γιώτης. Δεξιά, ο Γεώργιος Μαυρατζάς, υπολογαχός του Ελληνικού Στρατού, εκπαιδευτής και στέλεχος του Ιερού Λόχου Κορυτσάς

Σκίτσο της γέφυρας Μαλίκ, προσωρινού ορίου της Αυτονομίας Ηπείρου το 1914

επισιτιστικές ανάγκες που αντιμετώπιζαν τα ηπειρωτικά σώματα γύρω από την πόλη.

Από τους πρώτους που μπήκαν στην πόλη υπήρξε ο πάλαι ποτέ μακεδονομάχος Παύλος Γύπαρης, ο οποίος περιέγραφε ως εξής, σε έγγραφο του προς τον Βάρδα, την είσοδό του: «Σήμερον περί ώραν ογδόην αφίχθη εν εδών με τους άνδρας μου και κατέλαβον την πόλιν εν ονόματι της Αυτονόμου Ηπείρου και ημών πήξας την σημαίαν μας εις το μέγαρον της Μητροπόλεως. Ευθύς αμέσως συνέταξα ειδοποιήσιν, δι' ης γνωστοποιώ εις τους πολίτας την κατοχήν της πόλεως εν ονόματι της Αυτ. Ηπείρου και συστήσας τάξιν και ησυχίαν, εκήρυξα τον Στρατιωτικόν Νόμον. Η πόλις άπασα υπεδέχθη ημάς έξαλλος εκ χαράς και ενθουσιασμού. Αναμένω υμάς ή διαταγάς σας».

Σε ημερολόγιο ενός εκ των συμμετασχόντων στη μάχη εκείνη η ημέρα περιγράφεται ως εξής: «Οι δε ενθουσιώδεις Κορυτσαίοι άμα απηλλάγησαν του εχθρού έσπευσαν να υποδεχθώσι τους Αυτονομαικούς αδελφούς των, αποστείλαντες Επιτροπήν εφ' αμάξης. Οι της Επιτροπής μικρόν από της πόλεως θριαμβευτικώς υπό των κατοίκων και ενθουσιωδώς δεκτοί εγένοντο. Απερίγραπτος η εκ χαράς φρενίτις ήτις κατέλαβεν άπαντας, των κωδώνων όλων των ιερών ναών χαρμοσύνως κρουομένων». Από τις πρώτες ενέργειες που ακολούθησαν ήταν η στρατολόγησι ενός συντάγματος από κατοίκους της πόλης και ο γενικός αποπλισμός χριστιανών και μουσουλμάνων ώστε να αποφευχθούν τυχόν αντεκδικήσεις. Στις προκηρύξεις που διανεμήθησαν σε όλη την περιοχή οι στρατιωτικοί διοικητές διαβεβαίωναν τους κατοίκους για την ασφάλεια όλων ανεξαιρέτως. Τη γενική αρχηγία ανέλαβε ο ταγματάρχης Γεώργιος Κονδύλης.

Την κατάληψη της πόλης ακολούθησε προώθησι σωμάτων υπό το λοχαγό Νικόλαο Τσίπουρα προς τη Μοσχόπολη κι έως τη γέφυρα Μαλίη, όπου έλαβαν χώρα οι τελευταίες αψιμαχίες. Ακολούθησαν διαπραγματεύσεις με

τους Αλβανούς αντικυβερνητικούς επαναστάτες υπό τον Κιαμίλ Μουσαά μπέη, οι οποίοι επιθυμούσαν να αποφύγουν τους αντιπερισπασμούς προκειμένου να στρέψουν τις δυνάμεις τους προς το Δυρράχιο, όπου βρισκόταν η έδρα της κυβέρνησης του Βιντ. Αποτέλεσμα των συναντήσεων ήταν η συμφωνία της 28ης Ιουνίου για προσωρινή ανακωχή, καθορισμό προσωρινών στρατιωτικών ορίων στην περιοχή και συνέχιση των διαπραγματεύσεων στη Θεσσαλονίκη ύστερα από δεκαπέντε ημέρες. Η Προσωρινή Κυβέρνησις αποδέχθηκε τη συμφωνία.

Στο μεταξύ και ενώ οι συγκρούσεις συνεχίζονταν σε πολλά σημεία, στο Δέλβινο είχε συγκληθεί από τις 23 Ιουνίου πανηπειρωτικό συνέδριο με αντιπροσώπους από όλες τις περιοχές της Βόρειας Ηπείρου και με αντικείμενο τη συζήτηση και την επικύρωση του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας. Παραδόξως, η Προσωρινή Κυβέρνησις διατηρούσε ακόμη ενδοιασμούς για την αξία της επικύρωσης, στάση που εξέπληξε τον Βενιζέλο, ο οποίος έσπευσε να τηλεγραφήσει στις 8 Ιουλίου, σε έντονο ύφος, προς τον Ζωγράφο:

«Μετ' εκπλήξεως βλέπω ότι ενδοιάζετε επί ζητήματος κυρώσεως υπό Ηπειρωτικού συνεδρίου συμφωνίας Κερκύρας. Θεωρούμε ταύτην απολύτως επιβαλλομένην, όπως διά πάσαν περίπτωσιν υπάρχει η βάση αυτή κεκτημένη. Άλλως και ελληνική κυβέρνησις ουδέν δύναται ν' αρκεσθή επί της προς αυτήν γενομένης ανακοινώσεως των Δυνάμεων, ότι απεδέχθησαν αύται συμφωνίαν Κερκύρας ούτε να ζητήση τι επί τη βάσει της ανακοινώσεως ταύτης, αν μη εκτελεσθή συμφωνία Κερκύρας διά της αποδοχής των Ηπειρωτών. Το μόνον όπερ, ως είπομεν, δύναται ευλόγως να αξιωθή είναι όπως εξαρτηθή εκ συνεννοήσεως μετά ελέγχου η παράδοσις προς την αλβανικήν κυβέρνησιν του τμήματος της Ηπείρου από της υπάρξεως συντεταγμένης δυνάμεως αλβανικής ικανής να παραλάβη και περιφρου-

Υποστράτηγον Παπούλα

Γιάννια

Κατόπιν τῶ δὲ τῶ ὑπ' ἀρ. 386 τηλεγράφημα-
τος ἡμῶ ἀρρελθόντων, ἵνα φανῶμεν ἀπολύτως ἀνε-
πίς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις ἃς ἀνελάβομε ἀπέναντι
Μεγ. Δυνάμεως καὶ ἵνα προλάβωμεν ἐπέκτασιν ἐπα-
ναστάσεως προβῆτε εἰς ἀνεμοίσεως μετὰ Ὀλλανδῶν
ἄξιοματικῶν καὶ ἐμπνεύσατε παράδοσιν διαμερι-
σμάτων Κολωνίας, Λιασκοβικίου πρὶν ἢ ἐπέκταθῃ
καὶ εἰς αὐτὰ ἐπανάστασιν. Ἐπι τῆς προτάσεως
ἡμῶ ὅπως κράτημα ἀποχωρήσῃ ἐξ ἐπιδικασ-
θέντων Ἀλβανία μερῶν θέλομε ρωρῆσθαι ἡμῶ
ἄρρότερα ἀποφάσει μας

Ἀθήναι 20 Φεβρουαρίου 1914

Βενιζέλος.

Τηλεγράφημα του Ελ. Βενιζέλου προς τον υποστράτηγο Παπούλα με το οποίο του ζητεί να προβεί σε συνεννοήσεις με Ολλανδούς αξιωματικούς για την παράδοση των διαμερισμάτων Κολωνίας και Λιασκοβικίου πριν επεκταθεί και στα μέρη αυτά επανάσταση εξαιτίας του επιδικασμού εδαφών στην Αλβανία

ρήση Ηπειρον απέναντι επαναστατών και ὅ-
πως εν τῷ αὐτῷ πνεύματι ζητηθῆ ἵνα μέχρις
της παραδόσεως της Ηπειρου εἰς τὴν συντε-
ταγμένην ταύτην δύναμιν καταληφθῆ Ηπει-
ρος ὑπὸ διεθνούς στρατοῦ ἢ ὑπὸ τὸν ἐλληνι-
κόν, ὅστις ἤθελε παραδώσει εἰς ἀλβανικὴν
δύναμιν ἅμα αἱ Δυνάμεις ἤθελον κρίνει ὅτι
δύναται παραληφθῆ ὑπ' αὐτῶν Ηπειρος. Ἐν
περιπτώσει μὴ ἀποδοχῆς τοιαύτης πολιτείας

ἡμῶν, ἀποκρούομεν πάσαν ἀλληλεγγύην».

Ὅμως, οἱ Ηπειρώτες που βρισκόνταν συγκε-
ντρωμένοι στο Δέλβινο, με τὴν πεποιθήση ὅτι
το ἀλβανικὸ κράτος ὑπὸ τὸν Βιντ οὐσιαστικὰ
κατέρρεε, δὲν μπόρεσαν νὰ ἀντιληφθῶν πως
υπῆρχε πραγματικὴ ἀνάγκη νὰ ἐπικυρώσουν
το γρηγορότερο δυνατὸ τὸ πρωτόκολλο, τὸ ὁ-
ποῖο εἶχε συνομολογηθεῖ ὑπὸ ἐντελῶς διαφο-
ρετικὲς συνθήκες. Προτιμοῦσαν νὰ ἀναβλη-

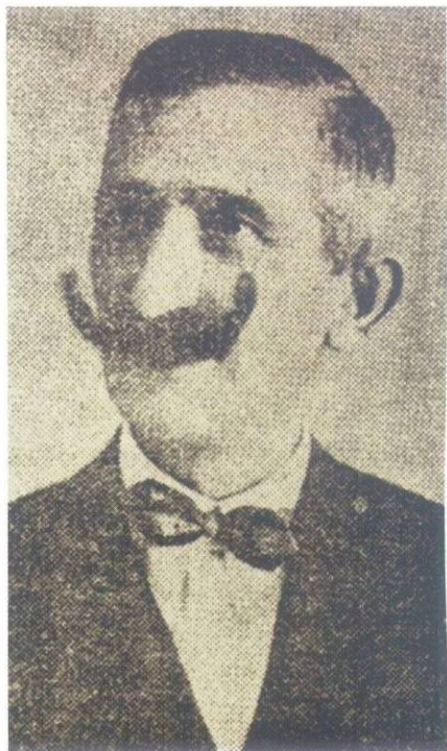
θούν οι συνεδριάσεις έως ότου αποκατασταθεί η τάξη στην Αλβανία, που βρισκόταν πια στο έλεος των αντικυβερνητικών. Η ελληνική κυβέρνηση, από την πλευρά της, επέμενε για την επικύρωση του πρωτοκόλλου όσο ακόμη ο πρίγκιπας Βιντ βρισκόταν στην εξουσία. Αυτό που κυρίως φοβόταν ήταν ότι τυχόν απόρριψή του θα στερούσε από το κίνημα υπέρ της αυτονομίας τη συμπάθεια των Δυνάμεων, που έτσι κι αλλιώς με μεγάλη δυσκολία είχε εξασφαλιστεί. Όταν δε, αργά ή γρήγορα, επιτυγχανόταν προσέγγιση μεταξύ των Αλβανών επαναστατών και της κεντρικής κυβέρνησης της Αλβανίας, τότε θα στρέφονταν ενωμένοι εναντίον των Ηπειρωτών, που τους θεωρούσαν κοινούς εχθρούς. Στην περίπτωση αυτή, οι Ηπειρώτες δεν θα μπορούσαν πλέον να ζητήσουν τη στήριξη των Δυνάμεων· θα θεωρούνταν κύριοι υπεύθυνοι της κατάστασης αφού δεν είχαν συμμορφωθεί με τους όρους της συμφωνίας. Και η ελληνική κυβέρνηση, με τη σειρά της, θα βρισκόταν σε δύσκολη θέση, αφενός επειδή δεν θα μπορούσε να παραμείνει απλώς θεατής των γεγονότων, αφετέρου επειδή επιθυμούσε την τήρηση των συμφωνημένων και της διεθνούς νομιμότητας.

Η επιμονή του Βενιζέλου ήταν αυτή που οδήγησε τελικά τους Ηπειρώτες στην επικύρωση του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας, με εξαίρεση τους αντιπροσώπους από τη Χιμάρα Σ. Σπυρομίλιο, Δ. Λέκκα και Ν. Μήλιο. Οι Χιμαριώτες έκριναν το πρωτόκολλο «απολύτως ασύμφορο» διά την Ηπειρον υποδουλωμένην εις την αλβανικήν κυριαρχίαν και δι' αυτού ούτε ο Εθνισμός, ούτε η γλώσσα και η θρησκεία έτι δε και η ζωή αυτής δεν εξασφαλίζεται. (...) Είναι πασιδηλον, κατόπιν των πολεμικών επιχειρήσεων εν Ηπείρω, του χυθέντος αίματος και των καταστροφών, ότι δεν δύναται να υπάρξη συμβίωσις μεταξύ Χριστιανών Ηπειρωτών και των Μουσουλμάνων Τόσκηδων και Λιάπηδων. Το συναφές με το πρωτόκολλον παράρτημα περί προ-

νομίων κ.λπ. της Χειμάρρας δεν ενεκρίθη, καίτοι τούτο παρά των αντιπροσώπων εν Κερκύρα ετέθη ως αλληλένδετον με το πρωτόκολλο. Δηλούσιν ότι 1) Έχοντες υποχρέωσιν και ευθύνην Εθνικήν διά την όλην αγωνιζομένην Ηπειρον. 2) Διά την ιδιαίτεραν πατριίδα Χειμάρραν, της οποίας την ελευθερίαν και την ελληνικότητα διά συνθηκών ανεγνώρισεν ο κατακτητής. ΔΕΝ θα υπογράψωσι το πρωτόκολλο, αλλ' αφού οι λοιποί αντιπρόσωποι της Ηπείρου διά της ενδεχομένης υπογραφής αυτού κηρύσσουν την ηπειρωτικήν αλληλεγγύην μη υπάρχουσαν θα ευρεθώσιν εις την ανάγκην, υπενθυμίζοντες τας αποφάσεις του εν Αργυροκάστρω Πανηπειρωτικού Συνεδρίου “περί πλήρους Αυτονομίας ή πλήρους καταστροφής” ν' αποδεχθώσι τον χωρισμόν της Χειμάρρας από της Αυτονόμου, και επικαλούμενοι την αντίληψιν του Έθνους να επιζητήσωσι την εθνικήν αποκατάστασιν ή την καταστροφήν υπό τας πτυχάς της ελληνικής σημαίας, διαμαρτυρόμενοι συγχρόνως διά τα τελούμενα ενώπιον του Θεού και της ελληνικής ψυχής». Στη συνέχεια αποχώρησαν από τη συνεδρίαση ζητωκραυγάζοντας υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα.

Για την αποδοχή της συμφωνίας ενημερώθηκε και η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου.

Έτσι, μέχρι τα τέλη Ιουλίου όλες οι πλευρές είχαν πλέον επικυρώσει τη συμφωνία. Όμως, η κυβέρνηση του Βιντ, ανίσχυρη καθώς ήταν, δεν διέθετε ούτε τα μέσα ούτε τη δύναμη να επιβάλει στους μουσουλμάνους Αλβανούς την ιδέα της ύπαρξης ενός αυτόνομου ηπειρωτικού κράτους. Η εξουσία του περιοριζόταν στην πόλη του Δυρραχίου και της Αυλώνας και τα κρατικά ταμεία ήταν άδεια· οι εκκλησίες του προς τις Μεγάλες Δυνάμεις για χρηματική βοήθεια έπεσαν στο κενό. Τα γεγονότα που συνδέονταν με την έκρηξη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου απορροφούσαν πια το ενδιαφέρον τους. Στις 16 Σεπτεμβρίου και ο ίδιος ο Βιντ εγκατέλειψε

Αριστερά, ο Αντ. Λεοντοκιανάκης, εθελοντής ο οποίος σκοτώθηκε στο Βεράτι της Βορείου Ηπείρου μαζί με τους άντρες του στις 19 Σεπτεμβρίου 1914. Δεξιά, ο υπολοχαγός και εν συνεχεία ταγματάρχης Μιχ. Φουριδής

Η σφραγίδα της κυβέρνησης της Αυτονομίας Ηπείρου (εφημερίδα «Νέα Ελλάς», 8 Μαρτίου 1914)
Δίπλα, ομάδα του σώματος Δελβίνου κοντά στη μονή Τσέπου. Διακρίνονται από αριστερά οι Ανδρ. Ζυγομαλάς, Βλ. Καραθανάσης και οι Μπαμπαμιχάς και Χριστόπουλος

την Αλβανία, αφήνοντας τη χώρα σε κατάσταση χειρότερη από ποτέ.

Η κατάληψη του Μπερατίου

Οι μάχες συνεχίστηκαν σε όλο το διάστημα του καλοκαιριού 1914. Η Κορυτσά και το Τεπελένι είχαν καταληφθεί και μέχρι τις πρώτες ημέρες του Σεπτεμβρίου 1914 οι αυτονομιστές είχαν προωθηθεί πέρα από τη γραμμή που ήλεγχε ο ελληνικός στρατός πριν από την αποχώρησή του. Οι εξελίξεις στην Ευρώπη, ωστόσο, άλλαζαν πλέον τα δεδομένα του ζητήματος. Ο Βενιζέλος πίστευε ότι η αυτόνομη πολιτεία δεν θα μπορούσε για πολύ να προστατεύσει τη Βόρεια Ηπειρο από τις βλέψεις των Ιταλών γειτόνων, εφόσον αυτοί αναμειγνύονταν στον πόλεμο, άποψη που εν πολλοίς φαίνεται ότι συμμεριζόταν και ο Ζωγράφος. Γι' αυτό άρχισε να ασκεί όλο και μεγαλύτερο έλεγχο επί της Προσωρινής Κυβέρνησης, ώστε να αποφευχθούν απρόβλεπτες καταστάσεις που θα έδιναν στην Ιταλία αφορμή για να επέμβει.

Ετσι, με διαταγή της 1ης Σεπτεμβρίου 1914 προς το Ε' Σώμα Στρατού στα Ιωάννινα αποκαθιστούσε την εξάρτηση όλων των στρατιωτικών που υπηρετούσαν στον αυτονομιακό στρατό από τις ελληνικές τακτικές δυνάμεις. Συγκεκριμένα, προβλεπόταν ότι όλοι οι αξιωματικοί, υπαξιωματικοί και στρατιώτες, είτε είχαν παραιτηθεί από τις τάξεις του ελληνικού στρατού είτε είχαν λιποτακτήσει, φαινομενικά θα παρουσιάζονταν ότι εξακολουθούσαν να ανήκουν στον αυτονομιακό στρατό, στην ουσία όμως θα θεωρούνταν απασπασμένοι σ' αυτόν και θα εκτελούσαν «διατεταγμένη υπηρεσία» σε οποιαδήποτε θέση και αν βρίσκονταν. Για κάθε ενέργειά τους θα διέπονταν από τους ελληνικούς στρατιωτικούς κανονισμούς και θα εξαρτούνταν, μέσω του Ε' Σώματος Στρατού, από το ελληνικό υπουργείο Στρατιωτικών. Ως σύνδεσμος μεταξύ του Ε' Σώματος και των αυτονομισ-

τών ορίστηκε ο ταγματάρχης Τσιρογιάννης.

Στο εξής, όλες οι ενέργειες του αυτονομιακού στρατού θα έπρεπε να εγκρίνονται από το Ε' Σώμα και την ελληνική κυβέρνηση. Ετσι εξασφαλιζόταν η υπακοή του. Η διοίκηση του Ε' Σώματος Στρατού, με τη σειρά της, καθόρισε με αυστηρότητα τη συνοριακή γραμμή της Αυτόνομης Πολιτείας και απαγόρευσε τις συμπλοκές με τους Αλβανούς, με εξαίρεση τις περιπτώσεις άμυνας. Ο τελικός στόχος της νέας οργάνωσης ήταν να σχηματιστεί πολιτοφυλακή καλά συγκροτημένη και πειθαρχημένη, στην οποία θα εφαρμόζονταν οι νόμοι και οι διατάξεις του ελληνικού στρατού: «ώστε η πολιτοφυλακή αυτή να είναι υποχείριος εις πάσαν στιγμήν των βουλήσεων υμών [Ε' Σώματος Στρατού] και ουχί, ως μέχρι τούδε συνέβαιναν, των επιθυμιών, φιλοδοξιών και ορέξεων παντός έχοντος αξίωμα τι εν τω Στρατώ της Αυτόνομου Ηπείρου».

Οι διαταγές αυτές προκάλεσαν στην αρχή αρκετή σύγχυση στις δυνάμεις των αυτονομιστών, καθώς περιοριζόταν σε μεγάλο βαθμό η αυτοτελείά τους. Ταυτόχρονα, παρουσιάστηκαν προστριβές και διάφορα επεισόδια μεταξύ αρχηγών διαφόρων σωμάτων, ενώ δεν έλειπαν και οι περιπτώσεις εκείνων που πίστευαν πως, με δεδομένη την αναρχία που επικρατούσε στην Αλβανία, ήταν εφικτή πλέον η προώθησή τους βορειότερα και η επέκταση της ζώνης ελέγχου της Αυτόνομης Πολιτείας, ακόμη και μέχρι το Δυρράχιο και το Γενούσο ποταμό (Σκούμπι). Κάθε τέτοιο σχέδιο όμως απαγορευόταν ρητά από την Προσωρινή Κυβέρνηση.

Οι επιτυχίες, όμως, των αυτονομιακών σωμάτων σε τοπικές διενέξεις με τους Αλβανούς φαίνεται πως τους ενθάρρυναν και τους εξώθησαν σε ριψοκίνδυνες ενέργειες: έτσι, ένοπλα σώματα της περιοχής Κιάφα ε Μάρτες της Κολόνιας, χωρίς προηγούμενη άδεια της Προσωρινής Κυβέρνησης, προέλασαν προς τα βόρεια και κατέλαβαν έπειτα από σφοδρές

Ηπειρώτες πρόσφυγες που έχουν καταφύγει στην υπό ελληνική διοίκηση Βόρεια Ηπειρο από τα αλβανικά εδάφη
(εφημερίδα «Εμπρός», 3 Απριλίου 1914)

Ιερολοχίτες στη γέφυρα του Δρίνου (εφημερίδα «Νέα Ελλάς», 8 Μαρτίου 1914)

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

«Ηπειρώται,

Η εν Αργυροκάστρω συνελθούσα Συντακτική Συνέλευσις των αντιπροσώπων ους ομοφώνως ανέδειξεν η γνώμη του Λαού, ανεκήρυξε την ίδρυσιν της «Αυτονόμου Πολιτείας της Βορείου Ηπείρου», αποτελεσθησομένην εκ των επαρχιών τας οποίας εξαναγκάζεται όπως εγκαταλείψη ο ελληνικός στρατός.

Κατά τας αποφάσεις της Συντακτικής Συνελεύσεως το οριστικόν πολίτευμα της ιδρυθείσης Αυτονόμου Πολιτείας, θέλει συντάξει νέα Συντακτική Συνέλευσις συγκληθισομένη άμα ως αι περιστάσεις επιτρέψωσι. Προσωρινώς δε πάσας τας εν τη Αυτονόμω Πολιτεία εξουσίας θέλει διαχειρισθή Προσωρινή Κυβέρνησις, εντεταλμένη όπως κυβερνήση και διοικήση την χώραν υπό τας αρχάς της ισοπολιτείας και δικαιοσύνης, της ελευθερίας, της συνειδήσεως και της προστασίας της ζωής, τιμής και περιουσίας των πολιτών, ανεξαρτήτως θρησκευάτος.

Ηπειρώται,

Η εν Αργυροκάστρω συνελθούσα Συντακτική Συνέλευσις εις τας αποφάσεις ταύτας προέβη αναγνωρίσασα ότι η πατρίς ημών κινδυνεύει καταδικασθείσα υπό των ισχυρών. Η μία κατόπιν της άλλης απωλέσθησαν αι ελπίδες ημών. Μας αποσπώσιν από τας αγκάλας της Μητρός μας Ελλάδος. Μας αρνούνται την ανεξαρτησίαν. Μας αρνούνται την αυτοδιοίκησιν εν τω κράτει τω Αλβανικώ. Μας αρνούνται ακόμη και αυτάς τας εγγυήσεις, αίτινες ηδύναντο να περιφρουρήσωσι λυσιτελώς την ζωήν, την θρησκείαν, την περιουσίαν, την ύπαρξίν μας την εθνικήν. Μας φέρουσι εις τελείαν απόγνωσιν. Ούτε η παρουσία ξένων τινών αξιωματικών επικεφαλής ατάκτων σιφών, ούτε αι αγαθαί προθέσεις του ηγεμόνος, ούτε αι πομπώδεις επαγγελίαι, ούτε η προ-

σωρινή παραμονή του Ελληνικού στρατού εξασφαλίζει την Ηπειρον.

Το πάτριον ημών έδαφος κείται σήμερον λεία, δυνάμει αδίκου και ακύρου βουλήσεως πάντων των ισχυρών της γης. Αλλ' ακλόνητον έμεινε το ημέτερον δίκαιον, το δίκαιον του Ηπειρωτικού Λαού, να ρυθμίση τα της ιδικής του τύχης, διοργανούμενος πολιτικώς και ενόπλιως, ίνα φρουρήση την ανεξαρτησίαν αυτού. Εναντίον του απαράγραπτου τούτου δικαιώματος εκάστου λαού, ανίσχυρος είναι κατά τας αρχάς του θείου και ανθρωπίνου δικαίου η θέλησις των μεγάλων δυνάμεων να δημιουργήση υπέρ της Αλβανίας έγκυρον και σεβαστόν τίτλον κυριαρχίας επί της χώρας ημών και υποχρεώση ημάς.

Ουδέν επίσης κέκτηται η Ελλάς δικαίωμα όπως εξακολουθή κατέχουσα το ημέτερον έδαφος αποκλειστικώς, ίνα παραδώση αυτό εναντίον της ημετέρας βουλήσεως εις ξένον δυνάστην.

Ελευθέρα ήδη παντός δεσμού, μη δυναμένη δε να συμβιώση και δη υπό τοιούτους όρους μετά της Αλβανίας,

Κηρύσσει

η Βόρειος Ηπειρος την ανεξαρτησίαν της και προσκαλεί τους πολίτας της, όπως υποβαλλόμενοι εις πάσαν θυσίαν προασπίσωσιν την ακεραιότητα του εδάφους και τας ελευθερίας της κατά πάσης προσβολής.

Εν Αργυροκάστρω
τη 18 Φεβρουαρίου 1914
Η Προσωρινή Κυβέρνησις
Ο Πρόεδρος
Γεώργιος Χρ. Ζωγράφος
Τα μέλη
Ο Δρυΐνουπόλεως Βασίλειος
Ο Κορυτσάς Γερμανός
Ο Βελλάς και Κονίτης Σπυριδών

Λαϊκή αφίσα που απεικονίζει τα σύνορα του ελληνικού κράτους μετά τις Συνθήκες Νεϊγί και Σεβρών. Στο χάρτη εικονίζεται και η Βόρεια Ηπειρος καθώς συμπεριλαμβάνονταν στη συμφωνία Βενιζέλου - Τιτόνι (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη - Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών 1980)

συγκρούσεις το Μπεράτι, στις 15 Σεπτεμβρίου· αναγκάστηκαν όμως σύντομα να το εγκαταλείψουν ύστερα από σχετική διαταγή του Ζωγράφου και του υπουργού Στρατιωτικών Δημήτριου Δούλη, οι οποίοι τηλεγράφησαν σχετικά: «Εγκαταλείψατε Βεράτιον, ύψιστα εθνικά συμφέροντα καταστρέφονται». Του τηλεγραφήματος του Ζωγράφου είχε προηγηθεί αντίστοιχο της ελληνικής κυβέρνησης, που ζητούσε με τόνο επιτακτικό αποχώρηση από το Μπεράτι για λόγους εθνικούς. Όσοι αρνήθηκαν να συμμορφωθούν προς τις διαταγές συνέχισαν τις μάχες με τα αλβανικά σώματα, με τραγικό γι' αυτούς τέλος.

Υπό τέτοιες συνθήκες, δυστυχώς, και από τις δύο πλευρές σημειώθηκαν έκτροπα σε βάρος των κατοίκων της περιοχής. Ομάδες Αλβανών ατάκτων λεηλατούσαν και έκαιγαν χριστιανικά χωριά, ενώ σώματα Ηπειρωτών εθελοντών ανταπέδωσαν καταστρέφοντας τα μουσουλμανικά χωριά όταν συναντούσαν αντίσταση. Παρά τον πρόσκαιρο χαρακτήρα τέτοιου είδους κινήσεων, το αποτέλεσμα ήταν το κλίμα μεταξύ των δύο κοινοτήτων να εκτραχυνθεί, υπονομεύοντας τις προϋποθέσεις μιας ειρηνικής μελλοντικής συνύπαρξης.

Τα μικροεπεισόδια συνεχίστηκαν βέβαια και τις επόμενες ημέρες της αποχώρησης από το Μπεράτι. Η οργάνωση και η πειθαρχία των αυτονομιμακών δυνάμεων δεν βρίσκονταν σε καλό επίπεδο, με δυσκολία η Προσωρινή Κυβέρνηση επέβαλε τη διαταγή για περιορισμό εντός της συνοριακής γραμμής και αποφυγή των παρεκτροπών. Ήταν πλέον η ώρα για το ελληνικό κράτος να αναλάβει την πρωτοβουλία των κινήσεων.

Ο Γεώργιος Ζωγράφος

Γιος του μεγαλογαιοκτήμονα, τραπεζίτη και ευεργέτη Χρηστάκη Ζωγράφου, από το Κεστοράτι της Βόρειας Ηπείρου.

Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη (1863), σπούδασε νομικά και πολιτικές επιστήμες

στην Αθήνα, το Παρίσι και το Μόναχο. Μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα, ασχολήθηκε με τη βελτίωση των καλλιεργειών στα τσιφλίκια του πατέρα του. Εκλέχθηκε βουλευτής Τρικάλων (1905) και χρημάτισε υπουργός Εξωτερικών στην κυβέρνηση Δημητρίου Ράλλη (1909).

Ως βουλευτής υποστήριζε την εκούσια απαλλοτρίωση των μεγάλων γαιοκτησιών, ο ίδιος μάλιστα πούλησε σε ακτήμονες μέρος των κτημάτων του, σε χαμηλές τιμές. Σε λόγο του (1908) στη Βουλή, με αφορμή τις αγροτικές αναταραχές στη Θεσσαλία, διαπίστωνε: «Η γη είναι κοινόν καλόν και ουχί αποκλειστικόν δικαίωμα του ατόμου. (...) Η ιδιοκτησία είναι ιδιοκτησία υπό όρον ο δε όρος αυτός είναι η καλή εκμετάλλευσις. Απεδείχθη ολέθριον το κολλιγικό σύστημα».

Και πάλι σε ομιλία του στη Βουλή, αμέσως μετά την εξέγερση και τα αιματηρά γεγονότα στο Κιλελέρ (Μάρτιος 1910), ζήτησε επιτακτικά: «Είναι ανάγκη να λυθή το αγροτικόν ζήτημα, ίνα απαλλαγώσιν οι μεν των δε. Τα τσιφλίκια κατήντησαν πηγή ερίδων, προς βλάβην της παραγωγής. Πρέπει να κηρύξωμεν την αναγκαστικήν απαλλοτρίωσιν των τσιφλικίων, λόγω ανάγκης πλουτολογικής (ενν. εθνικού πλούτου) και όχι κοινωνικής. (...) Εάν δεν μεριμνήσωμεν προς οριστικήν λύσιν του Θεσσαλικού ζητήματος, διαπράττομεν έγκλημα, του οποίου την ευθύνην θα φέρωμεν ημείς».

Μετά την απελευθέρωση της Ηπείρου κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο διορίστηκε από τον Βενιζέλο πρώτος γενικός διοικητής (29-3-1913) και ανέλαβε να οργανώσει την εγκατάσταση των ελληνικών αρχών στην ενιαία Ηπειρο. Τη διοίκηση στους νομούς της Βόρειας Ηπείρου ασκούσε μέσω διοικητικού επιτρόπου. Παραιτήθηκε όμως γρήγορα (31-12-1913) σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την παραχώρηση της Βόρειας Ηπείρου στην Αλβανία με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας.

Αριστερά, ο Κρητικός μακεδονομάχος Παύλος Γύπαρης, ο οποίος τέθηκε επικεφαλής ελληνικού εθελοντικού στρατιωτικού σώματος για τη στήριξη της Προσωρινής Κυβέρνησης της Αυτόνομης Ηπείρου. Δεξιά, ο οπλαρχηγός Μιχ. Μελεδάκης, ο οποίος σκοτώθηκε στην πολύνεκρη μάχη της Νικολίτσας

Αριστερά, ο αντισυνταγματάρχης Απόστολος Παπαγεωργίου – Φιλώτας από τη Θεσσαλία. Αρχηγός Σωμάτων Πρεμετής. Δεξιά, ο ταγματάρχης Θεόδωρος Μαντούβαλος από τη Μάνη. Εδρασε κυρίως στον τομέα της Πρεμετής

Η ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Στο βάθος ενός μικρού όρμου τριγυρισμένου από βουνά, το μικρό λιμάνι των Αγίων Σαράντα είναι αποκλεισμένο από ένα ελληνικό πολεμικό. Ένας νεαρός γιατρός, γοητευτικός, που τον έχουμε γνωρίσει επικεφαλής ενός κινητού νοσοκομείου κατά τη διάρκεια του πολέμου, ο κ. Δούλης, αδελφός του συνταγματάρχη, είναι, μέσα σε μια παράγκα από σανίδες, κυβερνήτης του τόπου:

«...Θέλουν να πιστεύουν πως η Ελλάδα μας υποστηρίζει κρυφά εναντίον των Αλβανών, μου λέει. Κοιτάξτε αυτό το μικρό πολεμικό που μας επιτηρεί, κατά διαταγή του κ. Βενιζέλου: η απλή παρουσία του στα ανοιχτά μάς κάνει να χάνουμε 100.000 φράγκα το μήνα... Μα βέβαια. Πριν από τον αποκλεισμό, δεκάξι πλοία την εβδομάδα προσέγγιζαν στο λιμανάκι μας. Φέρνανε ό,τι χρειάζεται η ορεινή Ηπειρος. Και μόνη η είσπραξη του 11% "εις αξίαν" ως δικαίωμα εισόδου απέφερε κατά μέσο όρο 100.000 φράγκα το μήνα. Σε μια στιγμή που έχουμε μεγάλη ανάγκη χρημάτων, το ότι μας στερούν μια τέτοια πηγή δεν σημαίνει πως ασκείται πάνω μας η πίεση, που είναι ίσως εμφανές πως πρέπει να είναι η πιο αποτελεσματική;»

Ο κ. Βενιζέλος έδωσε το λόγο του σε μερικές ξένες κυβερνήσεις ότι «δεν θα συνέβαινε τίποτε στην Ηπειρο». Έκανε αυτή τη διαβε-

βαίωση, γιατί πίστευε πως κατείχε τα αποφασιστικότερα μέσα καταναγκασμού. Και παρ' όλ' αυτά η Ηπειρος οργανώνεται, ετοιμάζεται για τον αγώνα.

Γύρω από το Δέλβινο βλέπουμε θέσεις ένοπλων χωρικών που φυλάνε τη δημοσιά, τους δρόμους, τα περάσματα. Για στολή πολλοί δεν έχουν παρά μονάχα αστυνομικό σκούφο χακί με έναν σταυρό μπλε ή έναν βυζαντινό αετό. Κάτω από την κάπα του βοσκού κρέμεται μια ξιφολόγη δεμένη με σπάγκο σ' έναν ζωστήρα από ύφασμα ή δέρμα. Όμως έχουν όλοι τους ντουφέκια Μάουζερ και οι ζώνες τους είναι παραγεμισμένες με φυσίγγια.

Στην πλατεία του χωριού ένας εθελοντής, γραφικός και βαρύς, είναι φρουρά μπροστά στη σημαία της Αυτονομίας –την ελληνική σημαία, γαλανόλευκη, με άσπρο σταυρό, που σαν να τον διαγράφει ένας βυζαντινός αετός χρυσόμαυρος. Ένα μεγάλο σπίτι έχει μετατραπεί σε στρατώνα και ένα άλλο σε νοσοκομείο. Μέσα σ' αυτό το μικρό κέντρο μπόρεσαν να εκπαιδεύσουν ένα πλήρες σύνταγμα με περισσότερους από 2.000 άνδρες, που το διοικεί ένας λοχαγός του ελληνικού στρατού και που θα φύγει σύντομα για το μέτωπο.

Ζαν Λεν

Εφημερίδα Illustration, 9 Μαΐου 1914

Εκλέχθηκε πρόεδρος της Προσωρινής Κυβέρνησης της αυτόνομης Ηπείρου (1914) και ηγήθηκε του αγώνα για την αυτονομία μέχρι την παράδοση της διοίκησης στον ελληνικό στρατό. Επέστρεψε στην Αθήνα και εκλέχθηκε συνδιοικητής της Εθνικής Τράπεζας, θέση που διατήρησε ως το 1917 με μια μικρή διακοπή (Φεβρουάριος-Ιούλιος 1915), όταν χρημάτισε για δεύτερη φορά υπουργός Εξωτερικών στην κυβέρνηση Δημήτριου Γούναρη. Ο Ζωγράφος τάχθηκε υπέρ της συμμετο-

χής της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, διαφώνησε με τον πρωθυπουργό και παραιτήθηκε.

Πέθανε στην Αθήνα (1920).

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

20 Φεβρουαρίου 1914

Βενιζέλος:

«...Ο κ. Βουλευτής Αρκαδίας (Δημήτριος

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και οι συνεργάτες του στο Συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι το 1919

Ο αντιστράτηγος Κ. Σαπουντζάκης, διοικητής του Στρατού Ηπείρου, στο κέντρο, με τον πολιτικό σύμβουλο Κ. Σίμι και αριστερά, ο πρώην γενικός πρόξενος της Ελλάδας στα Ιωάννινα Άγγελος Τυπάλδος Φορέστης, στο στρατηγείο της Φιλιππιάδας το 1912 (Στο «Ηπειρος, 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού», Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών 1997)

Ράλλης) προτού κατέλθη του βήματος διεβεβαίωσε τους αγωνιζομένους εν Ηπειρώ περί της συμπαθείας της Βουλής και έπεμψε προς αυτούς αδελφικόν ασπασμόν. Οτι οι αγωνιζόμενοι εν Ηπειρώ έχουσι με το μέρος των τας συμπαθείας, όχι μόνον του Ελληνικού Λαού, αλλά και της ελληνικής φυλής είναι βεβαίως απολύτως ασφαλές. Αλλ' εγώ δεν δύναμαι ν' αρκεσθώ όπως διαβεβαιώσω τους αγωνιζομένους περί των αισθημάτων της συμπαθείας προς τον αγώνα των. Εάν κατείχον την θέσιν του κ. Βουλευτού Αρκαδίας, θα ηδυνάμην να περιορισθώ εις τούτο και μόνον, αλλά κατέχων την θέσιν του υπευθύνου κυβερνήτου, έχω καθήκον, αφού διαβεβαιώσω τους πληθυσμούς εκείνους περί της συμπαθείας όχι μόνον της Ελληνικής Βουλής, αλλά και του Ελληνικού Έθνους, να απευθύνω προς αυτούς και εντεύθεν, προκληθείς ήδη και δυνάμενος να ομιλήσω, να απευθύνω, λέγω, από του βήματος τούτου μετά του κύρους, το οποίον μοι παρέχει η θέσις μου, ν' απευθύνω και συμβουλάς, αι οποία θα ευχηθώ, όπως ακουσθώσι σήμερον τουλάχιστον, εάν δεν ηκούσθησαν μέχρι τούδε.

Και αι συμβουλαί μου αύται είναι, ότι οι ομογενείς πληθυσμοί οι οποίοι διά της αποφάσεως της Ευρώπης περιελήφθησαν εις το Αλβανικόν Κράτος, οφείλουσι να υποκύψωσιν εις τας αποφάσεις των Δυνάμεων, οφείλουσι δε να υποκύψωσιν εις αυτάς, όταν μάλιστα έρχεται ήδη υπεύθυνος η Κυβέρνησις να δηλώση εις αυτούς ότι επιβάλλεται η συμμόρφωσις αύτη προς τας αποφάσεις των Δυνάμεων.

Και θα επικαλεσθώ και πάλιν, κύριοι, την προαγωγήν της Ελλάδος κατόπιν των δύο ευτυχών πολέμων, την προαγωγήν αυτής εις την διεθνή εκτίμησιν. Δεν δύναμαι να δεχθώ ότι μετά την μεγέθυνσιν της Ελλάδος είναι δυνατόν και πάλιν να διεξάγεται εθνική πολιτική διπλή, μία παρά της υπευθύνου Κυβερνήσεως και άλλη παρά των ανευθύνων.

Δεν είναι δυνατόν να εννοήσω, Κύριοι, ότι εν τω μέλλοντι και με την μεγαλυνθείσαν Ελλάδα την δυναμένην και οφείλουσαν να ηγηθή εις κάθε εθνικόν αγώνα, την διαθέτουσαν εθνικάς δυνάμεις επαρκείς, ίνα προστατεύση και προαγάγη τα εθνικά συμφέροντα, δεν δύναμαι να δεχθώ ότι υπό τοιαύτην Ελλάδα, υπό τοιούτους σήμερον όρους, είναι δυνατόν και εις το μέλλον να ευρροήσουν τα εθνικά ημών πράγματα, όταν αφεθή ελευθερία εις έκαστον τμήμα του Ελληνισμού να διευθύνη την τύχην αυτού κατά τας ιδίας αυτού εμπνεύσεις και υπαγορεύσεις των εθνικών αυτού ορμών.

Αρνούμαι το δικαίωμα τούτο εις τα καθ' έκαστον τμήματα του Ελληνισμού. Αν εν τω παρελθόντι, ότε το Κράτος ήτο μικρόν και ανίσχυρον επετρέποντο τοιούτοι αγώνες, αρνούμαι ότι εις το μέλλον δύνανται τοιούτοι αγώνες να επιτραπώσιν. Και όταν στρέφω το βλέμμα μου εις κάθε αληθώς συγκεκροτημένον Κράτος, δεν δύναμαι να εύρω πουθενά ότι υπάρχει παράδειγμα Κράτους, εις το οποίον εφαρμόζει άλλην εθνικήν πολιτικήν η υπεύθυνος κυβέρνησις και άλλην συγχρόνως πολιτικήν άτομά τινα ανήκοντα εις το αυτό Έθνος. Είναι ενδεχόμενον να υπάρχη διάφορος εξωτερική πολιτική εις τα διάφορα πολιτικά κόμματα έκάστου Έθνους, αλλ' εκάστοτε εκείνος, ο οποίος διευθύνει ακωλύτως μετά πλήρους πειθαρχίας όλων των εθνικών δυνάμεων την εθνικήν πολιτικήν, είναι η εκάστοτε κυβέρνησις.

Νομίζετε ότι κατ' άλλον τρόπον δύνανται να ευρροήσουν τα εθνικά ημών πράγματα, παρά καθ' ον τρόπον ευρροούν τα πράγματα όλων των καλώς συγκεκροτημένων πολιτειών; Είχον το καθήκον, Κύριοι, ότι εγνώριζον, ότι επικεφαλής της κινήσεως επρόκειτο να τεθή πρόσωπον, προς το οποίον έτρεφον και εξακολουθώ να τρέφω πολύν σεβασμόν, είχαν καθήκον να έλθω εις επαφήν προς αυτό. Ομιλώ περί του κ. Ζωγράφου. Εζήτησα να απο-

Χάρτης της νότιας βαλκανικής χερσονήσου μετά τις Συνθήκες Νείγι και Σεβρών (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών 1980)

τρέψω αυτόν από διαβήματος, το οποίον εθεώρουν επικίνδυνον όχι απλώς εις τα γενικώτερα εθνικά συμφέροντα, αλλά κατ' εξοχήν και πρωτίστως εις τα συμφέροντα του μέρους τούτου, εις το οποίον διεξάγεται σήμερα ο αγών. Εζήτησα να πείσω αυτόν ότι έπρεπε να αποστή της αποφάσεώς του όπως τεθή επικεφαλής του κινήματος τούτου και όπως ενθαρρύνη αυτό διά της προσωπικότητός του.

Και ότε εν τη συζητήσει τη διεξαγομένη εις τον οίκον του αξιοτίμου κ. Υπουργού επί των Εξωτερικών μετά του κ. Ζωγράφου έθηκα προς αυτόν το ερώτημα σαφώς και καθαρώς:

– Πιστεύετε κ. Ζωγράφε, ότι διά του αγώνος αυτού, τον οποίον η Κυβέρνησις η Ελληνική δεν δύναται ούτε αμέσως ούτε εμμέσως να υποστηρίξει, τον οποίον δεν είναι επομένως διατεθειμένη ουδέ να ενθαρρύνη πως, πιστεύετε ότι διά του αγώνος τούτου δύνασθε να επιτύχητε την επιβολήν των αξιώσεών σας, και δεν συμφωνείτε μετ' εμού ότι ο αγών αυτός εγκαταλελειμμένος ως είναι παρά της Κυβερνήσεως είναι προωρισμένος εις αποτυχίαν και εν τοιαύτη περιπτώσει πρόκειται να φέρητε καταστροφήν εις τους πληθυσμούς εκείνους;

Και νομίζω, Κύριοι, ότι δεν κάμνω καμμίαν αδιακρισίαν, αν βεβαιώσω την Βουλήν ότι ο κ. Ζωγράφος ανεγνώρισε την ημέραν εκείνην ότι βεβαίως εφ' όσον η Κυβέρνησις ούτε υποστηρίζει ούτε είναι διατεθειμένη να υποστηρίξη τον αγώνα, είναι προωρισμένος να συγκομίση συμφοράς».

Δ. Καλλέργης:

«Ουδείς το πιστεύει αυτό, κ. Πρόεδρε. Έχομεν πεποιθήσιν ότι ο αγών θα επικρατήσει».

Βενιζέλος:

«Ίσως ο κ. βουλευτής Αργολίδος και Κορινθίας είχεν αλλού εστραμμένην την προσοχήν του και παρήκουσε τα λεχθέντα παρ' εμού. Είπον περί των διαλέξεών μου μετά του κ. Ζωγράφου. Ο κ. Βουλευτής ονομάζεται

Καλλέργης. Είναι άλλο το πρόσωπον του κ. Καλλέργη και άλλο του κ. Ζωγράφου. Ωμίλησα περί του κ. Ζωγράφου και εβεβαίωσα την Βουλήν ότι την ημέραν εκείνην, καθ' ην εγένετο η συζήτησις εν τω οίκω του αξιοτίμου Κυρίου υπουργού των Εξωτερικών, όπου έφθασα απρόσκλητος και εύρον τον κ. υπουργόν προσπαθούντα να πείση τον κ. Ζωγράφον, όπως αποστή από του αγώνος, ήκουσα τον κ. Ζωγράφον ανομολογούντα ότι δεν δύναται να ευδοκιμήσῃ ο αγών αυτός. Είναι αληθές ότι την ημέραν της αναχωρήσεώς του ο κ. Ζωγράφος ήλθε και πάλιν να με επισκεφθή, ότε δε μετά του κ. υπουργού των Εξωτερικών εζήτησα και πάλιν να αποτρέψω αυτόν και τω είπον ως επιχείρημα ακαταμάχητον πως κ. Ζωγράφε, μεταβαίνετε να τεθήτε επικεφαλής ενός κινήματος περί του οποίου είσθε βέβαιος ότι φέρει εις αποτυχίαν; Τότε μοι είπεν ότι από της εποχής της συναντήσεώς μας της προηγουμένης προ πέντε ημερών, μετέβαλε γνώμην, διότι έλαβε δύο επιστολάς εκ των μερών εκείνων, αι οποίαι τον πείθουσιν ότι είναι δυνατόν να επιτύχη ο αγών. Και τότε είπον εις τον κ. Ζωγράφον να μοι επιτραπή να παρατηρήσω ότι δεν είναι ορθόν δι' άνθρωπον της περιωπής του και διά τας ευθύνας τας οποίας αναλαμβάνει να μεταβάλη γνώμην τόσον ευκόλως, διότι έλαβεν επιστολάς δύο προσώπων εκ των μερών εκείνων, εν αις τω έγγραφον ότι ο αγών θα επιτύχη.

Αν, λοιπόν, όπως είπον, δεν δύναμαι ν' αρκεσθώ απλώς εντεύθεν να πέμψω αδελφικόν ασπασμόν, είμαι υποχρεωμένος αντιθέτως να απευθύνω προς τους πληθυσμούς εκείνους και πάλιν την συμβουλήν την επίμονον, όπως προσαρμοσθώσι προς τας υπευθύνους συμβουλάς της Κυβερνήσεως του Έθνους.

Η αντίστασις των πληθυσμών αυτών μη δυναμένη να επικουρηθή παρά του κράτους κατ' ουδένα τρόπον, κατά την πεποιθήσιν της Κυβερνήσεως είναι καταδικασμένη εις αποτυχίαν, και εφ' όσον είναι καταδικασμένη εις

ΚΑΖΑΣ ΔΕΛΒΙΝΟΥ		KAZA DE DELVINON			
Αρ. Δειθ.	ΠΟΛΕΙΣ Ή ΧΩΡΙΑ	VILLES OU VILLAGES	Έλληνες Hellènes	Αλβανοί Albanais	Άθροισμα Total
		Εκ μεταφοράς	Report	12.229	4.300
55	Πετσά	Pétsa	210	»	210
56	Μουζίνα	Mouzina	530	»	530
57	Γαρδικάκι	Ghardikaki	230	»	230
58	Κακοδική	Kakodiki	460	»	460
59	Ἐλευθεροχώρι	Elefterohori	240	»	240
60	Σαρακάτι	Sarakati	130	»	130
61	Βραϊλάτι	Vraïliti	125	»	125
62	Βελιάχοβο	Veliahovo	80	»	80
63	Κόσταρη	Kostari	150	»	150
64	Λιβίνα	Livina	205	»	205
65	Μεσοπόταμο	Méssopotamo	111	»	111
66	Ματομάρα	Matomara	12	»	12
67	Καραχάτζι	Karahatzi	76	»	76
68	Μαυρόπουλε	Mavropoulo	18	»	18
69	Φοινίκι	Finiki	246	»	246
70	Ἀρδάσοβα	Ardassova	48	»	48
71	Μουλά-Μουσα	Moula-Moussa	63	»	63
72	Βριώνη	Brioni	170	»	170
73	Καλτσάτι	Kaltsati	105	»	105
74	Κουλουρίτσα	Koulouritsa	116	»	116
75	Μεμουσβη	Mémousbey	82	»	82
76	Χαδίο-Ἀγά	Hadir-Agha	86	»	86
77	Καινουργιό	Kainourghio	165	»	165
78	Καραλήμπεη	Karalibey	85	»	85
79	Βαγγαλάτες	Vangalates	156	»	156
80	Παντελεήμων	Pantéléïmon	»	345	345
81	Σοπίκι	Sopiki	350	»	350
82	Μουρσιά	Moursia	610	»	610
83	Τζάρα	Tzara	110	»	110
84	Βρομερό	Vroméro	45	»	45
85	Σαγιάννη	Sayanni	52	»	52
	Έν ὅλῳ	Total	17.295	4.645	21.940
ΚΑΖΑΣ ΛΕΣΚΟΒΙΚΙΟΥ		KAZA DE LESKOVIKION			
1	Λεσκοβικιον	Lescovikion	760	1.587	2.337
2	Τσερτσικον	Tsértsikon	258	»	258
3	Μπομπίσκο	Bombisko	162	100	262
4	Σέρανη	Sérani	99	25	124
5	Περάτι	Pérati	110	60	170
	Εἰς μεταφοράς	à reporter	1.379	1.772	3.151

Εθνολογική στατιστική στον καζά του Δελβίνου και του Λεσκοβικίου

αποτυχίαν, η Κυβέρνησις θεωρεί ότι τοιαύτη αντίστασις δεν δύναται ή να συγκομίση μεγάλας συμφοράς εις τους πληθυσμούς αυτών, οι οποίοι μετά την κατάστασιν την πολεμικήν θα είναι πολύ δύσκολον, δυστυχώς, να μείνωσι πάλιν και ζήσωσι επί του εδάφους επί του οποίου έζησαν αυτοί και οι πρόγονοι αυτών επί μακράν σειράν ετών. Μετά την αποτυχίαν της αντιστάσεως ως φυσικόν επακολούθημα είναι να έλθη η ανάγκη της μετοικεσίας των πληθυσμών τούτων προς το ελεύθερον τμήμα της Ηπείρου.

Αποβλέπετε, Κύριοι, προς τοιαύτην περιπέτειαν άνευ αγωνίας της ψυχής; Είναι δυνατόν και αυτός ο κ. εξ Αργολιδοκορινθίας Βουλευτής ν' αποβλέπη άνευ ανησυχίας τρομεράς προς την περιπέτειαν της μετοικεσίας εκατοντάδων χιλιάδων πληθυσμού, όστις ερχόμενος εδώ έχει να υποστή όλην την εκ της τοιαύτης αθρόας μετοικεσίας προκληθησομένην αθλιότητα;

Εγώ, Κύριοι, ουδ' επί στιγμίνήν δύναμαι ν' αφήσω, όπως οι πληθυσμοί ούτοι επηρεαζόμενοι από ανθρώπους των οποίων δεν δύναμαι ν' αμφισβητήσω την χρησιότητα της προαιρέσεως, αλλά των οποίων αμφισβητώ απολύτως την πολιτικήν αντίληψιν, δεν δύναμαι να αφήσω τους πληθυσμούς αυτούς όπως παρασυρόμενοι από τους ανθρώπους εκείνους και από το ευγενέστατον αίσθημα της θλίψεως της απεριορίστου, διότι μετά ενός ολοκλήρου έτους ελευθερίαν την οποίαν απήλαυσαν πρόκειται ν' αποσπασθώσι και πάλιν της αγκάλης της Μητρος, δεν δύναμαι ν' αφήσω τους πληθυσμούς εκείνους χωρίς και πάλιν να επαναλάβω την επιτακτικήν αυτήν συμβουλήν· υποταχθήτε εις τας αποφάσεις των Μεγ. Δυνάμεων προς τας οποίας το Κράτος το Ελληνικόν είναι υποχρεωμένον να συμμορφωθή, διότι εφ' όσον το Κράτος είναι υποχρεωμένον να συμμορφωθή προς ταύτας και εφ' όσον δεν είναι δυνατόν να παράσχη ουδενός είδους συνδρομήν, ο αγών υμών δεν

δύναται να επιτύχη, και εφ' όσον δεν δύναται να επιτύχη ο αγών θα συγκομίση πρωτίστως συμφοράς διά τους πληθυσμούς εκείνους, κατ' αντανάκλασιν δε και εις τα γενικώτερα εθνικά συμφέροντα. Αυτή είναι η απάντησις την οποίαν είχαν να κάμω προς τον αξιότιμον Βουλευτήν Αρκαδίας».

ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΣΕΚΟΥΡΑ, ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

(Τα περιστατικά διαδραματίζονται λίγο πριν από την προσωρινή εκκένωση του Αργυρόκαστρου και τη μετακίνηση της κυβέρνησης στους Γεωργουτσάτες, Απρίλιος 1914)

Και στα λιανοντούφεκα ήμασταν φτωχοί. Είχαμε μόνο χίλια. Κι αυτά τουρλού-τουρλού από τους Αλβανούς και σκουριασμένα. Κι από φυσέκια δεν ήμασταν καλύτεροι. Επρεπε να ξοικονομήσουμε κι από τα δυο και μπόλικο και καλά! Πόλεμος, χωρίς λιανοντούφεκο δεν γίνεται. Τούτο για τότε ίσχυε πιο πολύ. Στην μάχη το Πεζικό λέει πάντα την τελευταία λέξη. Και Πεζικό θα πη λιανοντούφεκο.

Η Ελληνική Κυβέρνηση τότε –το 1914– είχε δώσει αυστηρές διαταγές –το λέω κι αλλού– να μη δοθεί σε μας, όχι ντουφέκι, αλλά ούτε αορτήρας. Η κυβέρνηση της Βορ. Ηπείρου είχε υποδείξει στην ελληνική πολλούς τρόπους, που να της επιτρέπουν να μας βοηθήση με πολεμικό υλικό χωρίς να εκτεθή. Αλλά οι κόποι της πήγαν χαμένοι. Ο Βενιζέλος το είχε δηλώσει καθαρά και ξάστερα στους αντιπροσώπους της Βορ. Ηπείρου:

– Οπλα δε σας δίδω. Μην επιμένετε. Χρήματα όμως θα σας δώσω τρία εκατομμύρια δραχμές.

Οι αντιπρόσωποι όμως ζήτησαν και πήραν μόνο ενάμισι εκατομμύριο. Γιατί την κάναν την οικονομία αυτή δεν ξέρω. Όπως δεν ξέρω και το άλλο το «γιατί». Γιατί ο Βενιζέλος –Πρωθυπουργός τότε– δεν ήθελε να μας δώση όπλα και ήθελε μόνο χρήματα. Ίσως κάτι

Λαϊκή λιθογραφία της εποχής των Βαλκανικών Πολέμων με τον Εσάτ Πασά να παραδίδει το ξίφος του στον αρχιστράτηγο διάδοχο Κωνσταντίνο (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

Καρτ ποστάλ της εποχής των Βαλκανικών Πολέμων με τον διάδοχο και αρχιστράτηγο Κωνσταντίνο να συνομιλεί με Τούρκους αιχμαλώτους λίγο μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων. Πρέβεζα, συλλογή Ν. Καράμπελα

θα τον εμπόδιζε. Ποιο δεν το ξέρω σίγουρα. Πάντως είναι παράλογο να πω ότι ο Βενιζέλος δεν ήθελε τη Β. Ηπειρο ενωμένη με την Ελλάδα και σαμποτάριζε για τούτο τον Αγώνα της. Η ιστορία του πολιτικού εκείνου –όπως και κάθε πολιτικού μας της εποχής εκείνης– τέτοιο πράγμα δεν μαρτυρεί.

Ίσως ο Βενιζέλος δεν ήθελε να εκτεθή στους συμμάχους ότι καταπατάει τις συμφωνίες για τη Βόρειο Ηπειρο, που την είχαμε «παραχωρήσει» στη νεοσύστατη τότε Αλβανία. Ίσως γι' αυτό δεν έδινε όπλα κι έδινε μόνο χρήματα. Αν τόκανε γι' αυτό –πούναι το μόνο λογικό– αν έτσι σκεπτόταν, είχε το δικιο με το μέρος του. Τα όπλα μπορεί να προδώσουν από ποιον προέρχονται. Τα χρήματα όμως όχι. Δεν φανερώνουν εύκολα πώς φτάνουν σε κείνον που τάχει, αν ο τελευταίος θέλει να το κρύψει.

Η ανάγκη, που είχαμε για όπλα και σφαίρες, μας έδειξε το δρόμο να τα βρούμε και τα δυο. Να τα αγοράσουμε δεν μπορούσαμε. Ν' ανταλλάξουμε τα σκουριασμένα ντουφέκια και φυσέκια με «Μάουζερ» καινούργια. Και τούτο το πετύχαμε και με το παραπάνω.

Ο Στρατηγός Παπούλας ήτανε τότε Μέγαραρχος στα Γιάννενα. Ο Γαβαλιάς είχε χρηματίσει υπασπιστής του στον πόλεμο. Τον γνώριζε καλά. Πήγε και του έκανε την πρόταση: Ν' αλλάξουμε τα σκουριασμένα όπλα μας μ' ασκούριαστα, που είχαν στις αποθήκες –στο Φρούριο– «ως υλικόν μη κατονομαζόμενον», όπως λέγονταν τότε τα τουρκικά λάφυρα.

Ο Παπούλας στην αρχή δεν έπαιρνε κουβέντα. Με την επιμονή όμως του Γαβαλιά, του Δεσπότη Σπυριδωνα, του Παρμενίδη και άλλων, μαλάκωσε και στο τέλος δέχτηκε να μας βοηθήσει να κάνουμε την αλλαγή. Μας έβαλε όμως δυο όρους: η αλλαγή να γίνη την νύχτα και να την κάνει άνθρωπος πολύ έμπιστος και ικανός. Σαν άνθρωπο μ' αυτά τα δυο προσόντα διάλεξαν εμένα. Την δέχτηκα χαρούμενος την εκλογή.

Απόφαση κι εκτέλεση. Φορτώσαμε τα χίλια σκουριασμένα όπλα στ' αυτοκίνητο. Φορτώσαμε και τα φυσέκια σε τσουβάλια, όπως ήταν. Και ...«νάμαστε» στα Γιάννενα! Φτάσαμε νύχτα και νύχτα μπήκαμε στο Φρούριο. Ήταν όρος της συμφωνίας μας με τον Παπούλα να γίνη νύχτα η δουλειά. Σκοτάδι περπατούσαμε. Δεν βλέπαμε ούτε τη μύτη μας. Αναποδιάσαμε την τελευταία στιγμή. Επεσε τα αυτοκίνητο σ' ένα χαντάκι μπροστά στο σπίτι του Εσσάτ Πασά.

Δεν είχα τι να κάνω. Επρεπε να το βγάλω γρήγορα και δίχως να μας πάρουν μυρωδιά! Θυμήθηκα ένα φίλο. Ετρεξα και τον βρήκα. ...Του είπα τι έπαθα και δέχτηκε πρόθυμα να με βοηθήσει. Το αυτοκίνητο όμως δεν έβγαινε απ' το χαντάκι μ' ένα και με δυο. Ήθελε μπόλικα χέρια. Για τούτο πήρε μαζί και την παρέα του. Παιδευτήκαμε λιγάκι, αλλά το βγάλαμε.

Πήγα στην αποθήκη. Διευθυντής της ήταν ο λοχαγός Παπαθανασίου. Δεν ήταν μόνος του. Ήταν και κάτι αξιωματικοί του Τεχνικού. (...)Μας περίμεναν. Τους είχαμε ειδοποιήσει. Ολοι τους μας βοηθήσανε πολύ στο ξεφόρτωμα και στο φόρτωμα χωρίς καμιά ωφέλεια. Οι ίδιοι μας βοηθήσανε και στο μέτρημα και στο... «λάθος», που κάναμε στα όπλα.

Χίλια ξεφορτώσαμε, δυο χιλιάδες επτακόσια φορτώσαμε. Τα πρώτα παλιά και σκουριασμένα. Τα δεύτερα ασκούριαστα, όλα «Μάουζερ» και καθαρά.

Οι τρεις αυτοί καλοί άνθρωποι βοήθησαν να... «λαθέψουμε» και στα φυσέκια. Εκείνα, που θα παίρναμε από την αποθήκη, ήταν συσκευασμένα σε κιβώτια από το εργοστάσιο. Ενώ τα δικά μας –χύμα σε τσουβάλια– ήταν αδύνατο να μετρηθούν ένα-ένα.

Ερριξα πρώτος την ιδέα: να ζυγίσουμε ένα τσουβάλι, να μετρήσουμε και τα φυσέκια του και με μέτρο τα τσουβάλια και το βάρος, που είχε το καθένα τους, να βρούμε τη «σούμμα» σε ανταλλάξιμα φυσέκια. Η ιδέα μου έγινε

Χαρακτηριστικές εικόνες μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων σε καρτ ποστάλ του 1913 (Στο «Ηπειρος, 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού», Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών 1997)

δεχτή. Και η δουλειά αρχίνησε αμέσως και με φούρια.

Ζύγισμα και φόρτωμα γίνονταν μαζί. Άλλοι ζύγισαν τα παλιά φυσέκια και τ' αδειάζανε στις αμπαροκασέλλες της αποθήκης. Κι άλλοι φόρτωναν τα καινούργια στ' αυτοκίνητα, που έφταναν τόνα πίσω στ' άλλο μπροστά στην αποθήκη, όπως οι άντρες στο καζάνι για σουσούτιο, παίρνανε το φορτίο του ο καθένας και φεύγανε για τα Αργυροκάστρο.

Το φόρτωμα και το ξεφόρτωμα των όπλων μας έφαγε όλη τη νύχτα. Το μέτρημα και το φόρτωμα στα φυσέκια μας έφαγε και την άλλη μέρα, από το πρωί ως το δειλινό.

Κατά τις 4 και κάτι είχαν νετάρει και τα δυο: Και ζύγισμα και φόρτωμα. Η «σούμμα» σε παλιά φυσέκια βρέθηκε πενταπλάσια απ' την πραγματική. Και τούτο το χρωστάει στους ζυγιστάδες. Αυτοί φροντίσαν να ζυγιάζεται πέντε φορές κάθε τσουβάλι και ν' αναγράφεται άλλες τόσες στις αποθήκης τα τεφτέρια, πριν αδειαστή στις αμπαροκασέλλες. Ίδια, σωστά και... «τίμια» νετάρησε και το φόρτωμα με τα καινούργια τα φυσέκια.

Η «παστρική» τούτη δουλειά γινόταν, φυσικά, κρυφά από τον κέρβερο της αποθήκης, τον Παπαθανασίου. Εκείνος και 'γώ γράφαμε τα ζύγι στο τεφτέρι. Μόνο σαν φτάσαμε στο πέμπτο αυτοκίνητο μας πήρε μυρουδιά. Φαίνεται πως απόστασε σκυμμένος στο τεφτέρι και σήκωσε –αποσταμένος– το κεφάλι

του. Τότε έπεσαν τα μάτια του γύρω στην αποθήκη κι είδαν τη ρεμουλά πούχε πάθει σε φυσέκια.

Τινάχθηκε ολόρθος κι έβαλε τις φωνές:

– Τι κάματε, βρε σεις εδώ πέρα; Σηκώσατε την αποθήκη;

Άχνα δεν έβγαλαν οι άλλοι! Εγώ του είπα:

– Τι λέτε, κύριε Λοχαγέ; Μη βλέπετε τα φορτωμένα, που είναι σκόρπια και κάνουν μπούγιο!

Είχε δίκιο ο άνθρωπος! Είχαμε πάρει όλα τα κιβώτια με τα φυσέκια από τη μια πλευρά της αποθήκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βακαλόπουλου Κ. Α., *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού. Ηπειρος*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992.
- Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, *Ο Βορειοηπειρωτικός Αγώνας*, Αθήνα 1997.
- Δρίνου Γ. Α., «*Ελευθερία ή Θάνατος*». *Χρονικά του Βορειοηπειρωτικού Αγώνος 1914*, Η εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Αθήναι 1966.
- Κόντης Β., *Εναίσθητες ισορροπίες. Ελλάδα και Αλβανία στον 20ό αιώνα*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1994.
- Παπαθεοδώρου Απ. Π., «*Αρχείο Αθαν. Τσεκούρα της Επιμελητείας Ιωαννίνων της Αυτονόμου Ηπείρου 1914*, Ίδρυμα Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 1985.
- Riaux R., *Δυστυχημένη Βόρειος Ηπειρος (Οδοιπορικό 1913-Απελευθέρωση-Αυτονομία)*, Τροχαλία, Αθήνα χ.χ.
- Σκενδέρη Κ. Χ., *Ο Βορειοηπειρωτικός Αγών (1914)*, Τύποις Κωνσταντινουπόλεως, Αθήναι 1929.

ΠΩΣ ΕΙΔΕ Ο ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

*«Ηπειρώται, σχίσατε με το ξίφος σας
το περιλάλητον πρωτόκολλον της Φλωρεντίας...»*

Εφημ. «Νέα Ελλάς», 5 Μαρτίου 1914

Της ΓΙΟΥΛΗΣ ΚΟΚΚΟΡΗ
δημοσιογράφου

Με το έμπα του 20ού αιώνα, στα όρια της παρακμάζουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας λαμβάνουν χώρα θυελλώδεις ανακατατάξεις.

Οι νικηφόροι για την Ελλάδα Βαλκανικοί Πόλεμοι οδηγούν στον διπλασιασμό της έκτασής της, δημιουργούν όμως ταυτόχρονα και άλλα ουσιώδη ζητήματα, που για τις επόμενες δεκαετίες θα ταλανίσουν λαούς και πολιτικούς. Ενα από τα θέματα αυτά ήταν, αναμφισβήτητα, το Βορειοηπειρωτικό.

Ως γνωστόν, συνέπεια των Βαλκανικών Πολέμων ήταν η ίδρυση του ανεξάρτητου αλβανικού κράτους. Το κενό που δημιουργούσε η απομάκρυνση της Τουρκίας από τις Αδριατικές ακτές, διεκδικούσαν η Αυστροουγγαρία και η Ιταλία. Οι δύο αυτές δυνάμεις όμως θεωρούσαν την ανεξαρτησία της

Αλβανίας προσωρινή, προσβλέποντας στην κατάκτησή της. Το πρωτόκολλο της Φλωρεντίας, που υπογράφηκε στις 17/12/13, προέβλεπε να συμπεριληφθεί στην Αλβανία ολόκληρη η Β. Ηπειρος με την Κορυτσά, το Αργυρόκαστρο και τη νήσο Σάσσωνα. Επρεπε λοιπόν τα μέρη αυτά να εκκενωθούν από τα ελληνικά στρατεύματα, ως τρόπος δεπίεσεως κατά της Ελλάδας βρέθηκε το αντάλλαγμα των νήσων του Αρχιπελάγους.

Υπό τις συνθήκες της εποχής, η ελληνική κυβέρνηση, μην μπορώντας να ανοίξει δύο μέτωπα ταυτόχρονα, αποφάσισε να αποδεχτεί την απόφαση των Δυνάμεων. Το ζήτημα όμως πήρε άλλη τροπή όταν οι Βορειοηπειρώτες, διαφωνώντας, κήρυξαν αυτονομία και εγκατέστησαν προσωρινή κυβέρνηση στο Αργυρόκαστρο υπό τον Γ. Χρηστάκη Ζωγράφο (16/2/1914). Με την αποχώρηση του ελλη-

νικού στρατού, οι Αλβανοί επεχείρησαν να καταλάβουν τη Β. Ηπειρο, όμως ηττήθηκαν, ακολούθησαν δε διαπραγματεύσεις που κατέληξαν στη Συμφωνία της Κέρκυρας, στις 17 Μαΐου 1914.

Με αυτήν παραχωρούνταν ευρύτατα διοικητικά, εκκλησιαστικά, σχολικά προνόμια και ελευθερία χρησιμοποίησης του γλωσσικού ιδιώματος. Εξασφαλιζόταν έτσι, κατ' ουσίαν, καθεστώς αυτονομίας.

Η μεγαλύτερη καμπή του Βορειοηπειρωτικού, το έτος 1914, σημειώθηκε κατά το τρίμηνο Φεβρουαρίου-Μαΐου.

Ανατρέχοντας στις εφημερίδες της εποχής διαβάζουμε πολλά και ενδιαφέροντα.

Ηδη, από τις 7/4/1913, η εφημερίδα «Εμπρός» δημοσίευε την είδηση για το Παλληνηπειρωτικό συνέδριο, όπου:

ΤΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Οι Χριστιανοί και οι Μουσουλμάνοι της Ηπείρου συνέρχονται σήμερα εις συνέδριον εν Ιωαννίνοις, όπως διαδηλώσουν το φρόνημα και την θέλησιν αυτών περί αρνήσεώς των να υποκύψωσιν εις οιανδήποτε άλλην λύσιν του ζητήματός των πλην εκείνης, ήτις θα τους απέδιδεν εις την Ελλάδα. Μη λαλούντες άλλην γλώσσαν πλην της Ελληνικής, έχοντες Ελληνικήν επίσης την συνείδησιν και τας παραδόσεις, διατηρούντες άσβεστον τον πόθον της ενώσεως, γνωρίζουν ότι ο Εθνικός αυτών χαρακτήρ υπό την Αλβανικήν κυριαρχίαν θα διέτρεχε τον μέγιστον των κινδύνων. Δικαιούνται επομένως να έχωσι και ούτοι γνώμην περί της τύχης των, αν μη μεγαλειότεραν, ίσην τουλάχιστον προς τους εκείθεν του Αδρία κυρίους και ιδιοκτήτας του πατρίου εδάφους, συνδεδεμένοι μετ' αυτού δι' απαραγράφτων δικαιωμάτων να αντικρούσωσι πάσαν επιβουλήν κατ' αυτού.

Σε κάθε βήμα «φωράται¹ η κυβερνητική αδράνεια απέναντι του Βορειοηπειρωτικού ζητήματος», έγραφε στις 10/1/14 η «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ».

«Οι πληθυσμοί εκείνοι προογράφησαν από το Ελληνικόν κράτος, το οποίον επί πολύ δεν έπαυσεν να τους διαβουκολή² με ελπίδας. Και όμως το κέρδος του Αργυροκάστρου, της Κορυτσάς και της Χειμάρας, ήτο προτιμώτερον της διατηρήσεως των νήσων. Ο κος Βενιζέλος προκειμένου να κερδίση την Ηπειρον, ηδύνατο να επιμείνη εις την αρχήν “ή όλας τας νήσους ή καμμίαν”. Κι αφού τα Δωδεκάνησα πέπρωται να επιστρέψουν εις την Τουρκίαν, η ένωσις με την τύχην τούτων και των άλλων νήσων του Αιγαίου, ώστε να αποτελεσθή βιώσιμος αυτόνομος Διοίκησις, θα απετέλει θυσίαν πολύ μικροτέραν της προερχομένης εκ της Αλβανοποίησης της Ηπείρου. Διότι ανεξαρτήτως των στρατηγικών λόγων, ο εθνισμός των νήσων δεν είχε να φοβηθή τίποτε, ενώ τι άλλο από τον όλεθρον αναμένει τον ελληνισμόν τον συγχωνευόμενον εις την Αλβανίαν;»

Η εκδιδόμενη στα Ιωάννινα εφημερίδα ΗΠΕΙΡΟΣ, την ίδια μέρα (10/1/14) τόνιζε: «η πανηπειρωτική υπόθεσις είναι υπόθεσις ζωής και θανάτου διά την Ηπειρον και από απόψεως οικονομικής και αυταρκειάς προς βιώσιμον ζωήν. Φαντασθήτε Ιωάννινα χωρίς επαρχίας, φαντασθήτε Ηπειρον με ακρωτηριασμένα ή “στρογγυλά” όρια, Ηπειρον χωρίς την ζωοδότειραν του Δρίνου κοιλάδα, δίχως τας εκτάσεις του Δελβίνου, Ιωάννινα κέντρον κλεισμένον από χωρία, ως κεφαλοχώριον επαρχιακού συνοικισμού...».

«Την εγκληματική διαγωγή της κυβερνήσεως», σχολίαζε στις 12/1/14 η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ, «ήτις δεν ετηρήθη μόνο κατά των ατυχών ιερολοχιτών, αλλά επεξετάθη και κατά του εκεί ελληνικού στρατού. Κάθε άλλος στρατός εις την άστοργον και κακούργον διαγωγήν της κυβερνήσεως, θα έπρεπε να έχη επαναστατήση. Και εδώ θα πρέπει να θαυμασθή η αυτοθυσία και ο πατριωτισμός του έλληνος στρατιώτου».

Δυο μέρες μετά, η ίδια εφημερίδα («Ακρό-

Αθήνα Τρίτη 10 Δεκεμβρίου 1914

Έτος 2. Κατάστημα 1. Αριθμός φύλλου 6.000.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

ΚΑΘΗΜΕΡΙΕΣ ΓΡΗΓΟΡΙΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΔΟΣ ΕΠΙΔΕΙΜΜΩΝ ΑΡΙΘ. 13 ΚΑΙ 15

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΟΝ ΤΩΝ ΚΑΤΗΡΟΥΜΑΝΙΑ ΑΠΟΛΑΥΣΕ ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΕΣ ΒΙΒΛΟΥ ΤΑ ΛΑΘΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΟΥΜΕΝΑ ΑΠ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ ΕΙΣΗΓΗΤΩΝ

Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14... Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14...

Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14... Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14...

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ ΗΕΛΛΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΕΙΛΟΣ ΤΗΣ ΑΒΥΣΣΟΥ

Οι διπλωματίες και οι γυναίκες... Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14...

Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14... Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14...

Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14... Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14...

Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14... Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14...

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟ ΑΡΧΗΤΟΝ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ

Εξ της προσηλυτισμένης... Η Προσφορά βιβλίου, δε γινώσκοντες πλέον τον νόμο της 11 α και 1 γ της 21.3.14...

πολις» 14/1/14), σημειώνει: «ο Αλβανός δύο πράγματα σέβεται: λίρας και λόγχας. Αλλά τας λίρας πού να τας εύρουν οι κακόμοιροι Ηπειρώται, όταν παραδίδονται ως έρμαια εις τους Αλβανούς; Λόγχας όμως διαθέτουν και αυτών μόνον θα κάμουν χρήσιν. Αυτονομία αρτία, πλήρης, με Ηπειρωτικήν πολιτοφυλακήν, χωρίς την σκιάν μισού Αλβανού χωροφύλακος, αυτή και μόνον θα ηδύνατο να καταστήση εις το μέλλον τον βίον των Ηπειρωτών βιώσιμον. Αλλως ή ας τους σφάξουν όλους οι Αυστριακοί και οι Ιταλοί, ή ας τους αφήσουν να διατηρήσουν την Αυτονομίαν μόνοι των».

Η Ελλάδα στρεφόμενη προς την Τριπλήν Συνεννόησιν τόνιζε η εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ στις 15/1/14, «δεν έπραπτεν όσα υπό του εθνικού συμφέροντος επεβάλλοντο, αλλ' όσα επέτασσον αναληφθείσαι προσωπικαί υποχρεώσεις και μικροφιλόδοξοι πόθοι». Κατά το ταξίδι δε του πρωθυπουργού στη Ρώμη, «ήτο φυσικόν να πιστευθή ότι επραγματοποιήθη ο πόθος της λυτρώσεως της Ηπείρου από την απειλήν της υποδουλώσεώς της εις την Αλβανίαν... και μανθάνομεν ότι όχι μόνον την Ηπειρον εκκενούμεν, αλλά θα δώσωμεν και εγγυήσεις εγγράφους, περί καταπνίξεως πάσης αμύνης των πληθυσμών. Ούτω εν Ρώμη φαίνεται αφήκεν η Ελλάς και μέρος της Ηπείρου...».

Το ΣΚΡΙΠ, στις 18/2/14, προχωρούσε στην παράθεση ρουμανικών εγγράφων, αναφέροντας πως «την αυτόνομον Αλβανίαν προήγαγον εις την ζωήν τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα των δύο Αδριατικών Δυνάμεων, αλλά συνετέλεσαν και η Βουλγαρία και Ρουμανία. Και τα μεν άλλα δύο σύμμαχα κράτη τα ενδιαφερόμενα ως ημείς κατά της δημοουργίας της τοιαύτης Αλβανίας, -η Σερβία και το Μαυροβούνιον-, έπραξαν το παν ίνα την ματαιώσωσι, η δε ελληνική διπλωματία διέπραξεν όλα τα λάθη, -όσα ήτον δυνατόν-, όπως δημιουργηθή η Αλβανία αυτή. Ούτως η Ελλάς, ενώ ήτο εις την διάθεσίν της να κατα-

λάβη ανά πάσαν στιγμήν τον Αυλώνα, αφήκεν την πόλιν ταύτην ίνα εύρη καταφύγιον η Αλβανική κυβέρνησις και έσπευσε να δηλώση εκ των προτέρων εις την Ιταλίαν, ότι δεν εσκόπει να την καταλάβη και ότι ήτο πρόθυμος να συμβιβασθή με τας ιταλικάς αξιώσεις, χαράσσουσα στενωτάτα όρια διά την Ηπειρον».

Το ΕΜΠΡΟΣ, στις 18/1/14, αναφερόμενο στις καθημερινές πλέον σε όλη τη Β. Ηπειρο επιδρομές Αλβανών, αναρωτιόταν: «εάν τώρα με την παρουσίαν των ελληνικών αρχών εκδηλούνται τα συνεχή αυτά κρούσματα των αγριών εκδηλώσεων, τι θα γίνη αργότερον μετά την εκκένωσιν της Ηπείρου; Πώς είναι δυνατόν να εγκαταλειφθούν εις το αλβανικόν έλεος πληθυσμοί, όταν είναι από τούδε γνωστή η τύχη, η οποία τους περιμένει;»

«Ο Έλλην πρωθυπουργός ζητών διά της ανθρωπεμπορίας της Ηπείρου να κερδίση τας υφ' ημών κατεχομένας νήσους», έγγραφαν αι ΑΘΗΝΑΙ στις 21/1/14, εδήλωσεν ότι «η κυβέρνησις του εν Ελλάδι είναι αρκούντως ισχυρά, όπως επιβάλη σιγήν εις τα αισθήματα του ηπειρωτικού πληθυσμού».

Την επομένη (22/1/1914) το ΕΜΠΡΟΣ σημειώνει: «Η Ελλάς όσο υποχωρητικώτερα φανή προς την Αλβανίαν, τόσον θραυστέρα θα καταστή αυτή».

«Ηρχισεν η διοργάνωσις της αμύνης με επιτροπάς και ιερούς λόχους», ανέφερε η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ της 26/1/14, η δε «ελληνική Κυβέρνησις δεν ηδύνατο να εμποδίση την προπαρασκευήν της εθνικής αμύνης, εφόσον ηδυνάτει να την αναλάβη αυτό το κράτος. Διά τον Αγώνα χρειάζονται αγωνισταί και χρήμα. Αγωνισταί δεν θα λείψουν. Το χρήμα θα ευρεθή. Χρειάζονται και ηγέται διά τον αγώνα. Υπάρχουν δύο ονόματα φύσει και θέσει ενδεδειγμένα διά την ηγεσίαν του. Τι περιμένουν και δεν τίθενται επικεφαλής του κινήματος; Ο κ. Ζωγράφος απεχώρησεν ήδη από την Γεν. Διοίκησιν διά τον σκοπόν αυτόν. Τι διστάζει τώρα; Το όνομά του, η καταγωγή

του, η πολιτική του θέσις, η οικογενειακή του ανεξαρτησία, φωνάζουν ότι οφείλει να ενστερνισθή και να εμψυχώσει τον ευγενέστερον των αγώνων. Μήπως φοβείται την αποτυχίαν; Και ποίος αγών έχει εξασφαλισμένη την επιτυχίαν;

Ο δε κ. Δαγκλής, ο οργανωτής κατά τον Μακεδονικόν αγώνα, επιτελάρχης κατά τον πρώτον πόλεμον και πρώτος τη τάξει εκ των εν ενεργεία αντιστρατήγων, τι περιμένει και δεν αναλαμβάνει από τώρα και εις το εξής την στρατιωτικὴν του αγώνος οργάνωσιν;»

Σε άρθρο του με τίτλο «η δυσπιστία των Ηπειρωτών», το ΕΜΠΡΟΣ στις 29/1/14 έγγραφε ότι «μετά τα λάθη δι' ὧν το Ηπειρωτικόν ζήτημα εχανδακώθη κατά μέγα μέρος υφ' ἡμῶν αὐτῶν, εἶναι φυσικόν να δυσπιστώσιν 140.000 Ἑλλήνων, περί της υπάρξεως των οποίων πρόκειται. Η κυβέρνησις λέγει σήμερον ὅτι ηναγκάσθη να θυσιάσῃ τους Ηπειρώτας διὰ να σώσῃ ἄλλα ζωτικὰ ζητήματα. Το να εξουδετερώσῃ ὅμως την Ηπειρωτικὴν ἄμυναν, θα ἦτο ἐγκλημα προδοσίας. Οἱ Ηπειρώται δικαιούνται να γνωρίζουν ποῖαι ἐγγυήσεις ἐδόθησαν διὰ την ἐκτέλεσιν των υποσχέσεων και να μην υποχωρήσουν, παρ' ὅταν πρώτον ἰδούν την πραγματοποιήσιν των υποσχέσεων τούτων».

Στα τέλη Ιανουαρίου (30/1/14), η ΗΠΕΙΡΟΣ, σημείωνε ὅτι «δεν πρέπει να χαρακτηρισθῶμεν κατήγοροι της ελληνικῆς κυβερνήσεως, διὰ την αστοργίαν την οποίαν αὐτὴ ἐπεδείξατο ἐν σχέσει προς το Ηπειρωτικόν ζήτημα. Ἀπλῶς ὅτι, γράφομεν, ὡς ἀπήχησις του πόνου ὃν αισθάνεται ἡ ηπειρωτικὴ ψυχὴ δύναται να χαρακτηρισθῇ. Το Ηπειρωτικόν εἶναι ὑπόθεσις, ἥτις δεν εἶναι δυνατόν να ἀπολέσῃ την πανελλήνιον μορφήν της»...

Σχολιάζοντας τὴ θέσιν ὅτι ἡ Ελλάδα δεν θα πρέπει να ἐνθαρρύνει τον αγώνα των Βορειοηπειρωτῶν, ἡ ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ τὴν 1η Φεβρουαρίου 1914, ἔλεγε ὅτι «ευτυχῶς δεν ζητεῖται το ἀποτρόπαιον να ἀναλάβῃ την κατα-

στολήν της ἀντιστάσεως των ἐνδιαφερομένων. Μένουν οὗτοι ἐλεύθεροι να κανονίσουν την ἐνέργειάν των, ἀσχέτως προς τας ἀποφάσεις του κράτους, καθ' οὐ ἐπιβάλλεται ἡ ἐξωθεν πίεσις. Θα τὴν κανονίσουν δε ὡς πρέπει εἰς Ἑλληνας, ὥστε οἰονδήποτε και ἀν εἶναι το ἀποτέλεσμα της τύχης αὐτῶν, ὁ ἐθνισμὸς των να μην τρέξῃ κίνδυνον μέχρις της οριστικῆς των ἀποκαταστάσεως».

Το ΕΜΠΡΟΣ τῆς επομένης (2/2/14) ἀνέφερε πως «ἡ μεγάλη ἐλπίς του κ. Βενιζέλου ὅτι θα πείσῃ τας Δυνάμεις να συγκρατήσουν τὴν Τουρκίαν ἀπὸ των ἐχθρικών της ἐκδηλώσεων κατά της Ελλάδος, ἐναυάγησεν οριστικῶς και ἀμετακλήτως. Οἱ Ηπειρώται παραδίδονται εἰς τους Ἀλβανούς ἀνευ ἐγγυήσεως τινός, ἡ δε Χίος και ἡ Μυτιλήνη ἐπιβάλλεται να μείνουν ἀνοχύρωτοι, δια να εἶναι ἐυκολωτέρα ἡ αἰφνιδία κατάληψις των ἀπὸ τους Τούρκους. Τα δύο κυριώτερα ζητήματα των οποίων ὁ κ. Βενιζέλος ἀνέλαβεν τὴν διακανόνισιν, ἀντὶ να προχωρήσουν προς τὴν λύσιν των, υπέστησαν ὠθήσιν προς τα οπίσω».

Τὴν «Νότα» των Δυνάμεων δημοσίευε ἡ ΗΠΕΙΡΟΣ τῆς 2/2/1914:

Η ΝΟΤΑ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΤΟ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΝ ΚΑΙ
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

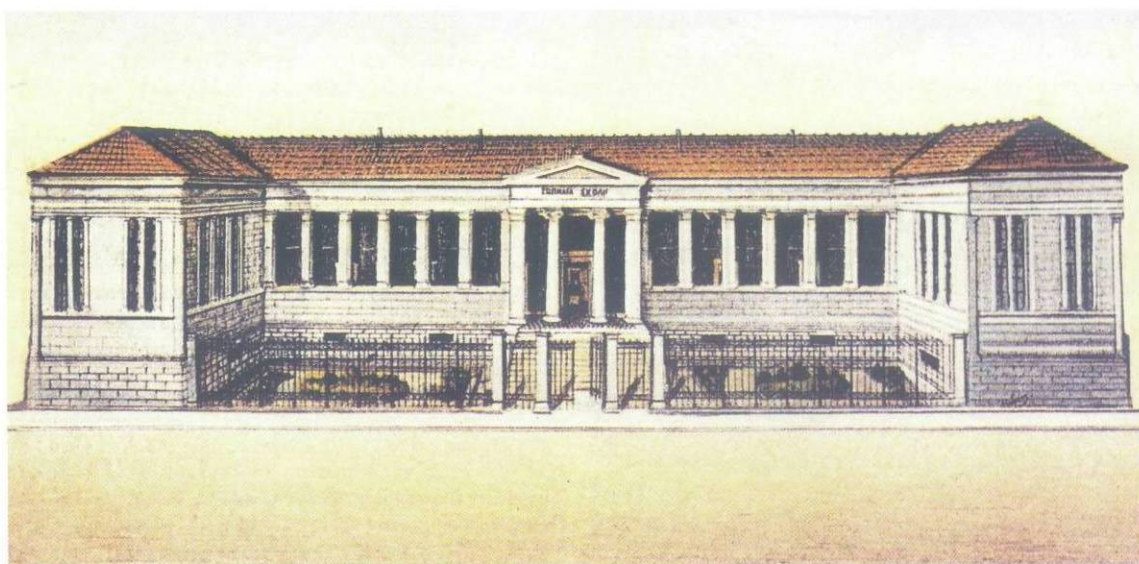
Ἀθήναι Φεβρουαριου 1 - Το πρεσβευτικόν σῶμα ἐπέδωσεν εἰς τον Ὑπουργόν των ἐξωτερικών κ. Στρέι, νότα δι' ἣς παραχωρῶνται εἰς τὴν Ελλάδα ὄλαι αἱ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενας νῆσοι πλην της Ἰμβρου, της Τενέδου και του Καστελλορίζου. Ἡ κυριαρχία της Ελλάδος θα ἀναγνωρισθῇ ἀφοῦ αὐτὴ ἐκκενώσῃ τὴν ἀμφισβητουμένην ζώνην της Ηπειροῦ.

Ο ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

Προσέτι δε ἡ Ελλάς υποχρεούται να μην υποστηρίξῃ οὔτε ἀμέσως οὔτε ἐμμέσως οὐδεμίαν ἐξέγερσιν των Ηπειρωτῶν εἰάν οὗτοι θα ἀντισταθῶσι κατά της ἀλβανοποιήσεως της χώρας των.

Ο Κρητικός στρατιωτικός και πολιτικός Γεώργιος Τσόντος (καπετάν Βάρδας) ανάμεσα σε συμπολεμιστές του κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα. Ο Τσόντος συμμετείχε, ως λοχαγός, στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913). Το 1914 παραιτήθηκε από το στράτευμα και προσέφυγε στη Βόρεια Ηπειρο, όπου τέθηκε στις διαταγές της Προσωρινής Κυβέρνησης της Αυτόνομης Ηπείρου αναλαμβάνοντας τον τομέα Κορυτσάς έως τον Οκτώβριο 1914

Η «Ζωσμαία» Σχολή Ιωαννίνων, βασικό κέντρο της ελληνικής παιδείας στην Ηπειρο

Την επομένη (3/2/1914) η εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ έγραφε: «Λέγουσι τώρα εις τους Ηπειρώτας, ότι όταν αιώνες διαρρεύσωσι θα απελευθερωθούν και αυτοί. Εάν οι Ηπειρώται εκήρυσσον εις τον κόσμον ολόκληρον ότι Ελληνισμός δεν σημαίνει βενιζελισμός και το υπέρ βωμών και εστιών αμύνεσθαι δεν είναι θέμα δωρεάς επ' ανταλλάγματι διαφημίσεων ενός ανθρώπου έχοντος την έμμονον ιδέαν του παγκοσμίως διαφημιζεσθαι, βεβαίως η τύχη της Ηπείρου δεν θα είχε τόσον τραγικόν τέρμα».

Στις 7/2/14 η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ σημείωνε: «ημείς ενδιαφερόμεθα αν θα επιτρέψη ένα Έθνος να γίνη ο σφαγιασμός 200.000 καθαρών Ελλήνων, αλλά και Ελληνοφρόνων Μωαμεθανών, αν θα υπάρξουν αξιωματικοί οίτινες θα αποπλίσουν –που να τους κοπή το χέρι– αμυνομένους Ηπειρώτας, αν θα αρνηθή το Έθνος εις τους αμυνομένους Ηπειρώτας γαλέταν και φυσίγγια. Θέλομεν να γνωρίσωμεν αν οι Έλληνες, δειξαντες ότι δύναμεθα να νικώμεν εχθρούς πολυαριθμοτέρους, θα φανώμεν τώρα ριψάσπιδες προς τους Ηπειρώτας, ζητούντας όχι να τους βοηθήσωμεν, αλλά να μην τους προδώσωμεν».

«Εάν διά την Τουρκίαν δεν υπάρχουν καταναναγκαστικά μέτρα της Ευρώπης όπως υποχωρήση εις το ζήτημα των νήσων, διατί άραγε υπάρχουν διά την Ελλάδα εν τω Ηπειρωτικώ ζητήματι;», αναρωτιόταν το ΕΜΠΡΟΣ στις 9/2/14. «Υπάρχει λέγουν, η κρυφή απειλή ότι η Ιταλία θα έφθανε μέχρι του πολέμου. Η δε Ελλάς έπρεπε να υποχωρήση μόνον εις την έμπρακτον απειλήν της βίας. Τούτο θα καθίστα την αυθαιρεσίαν της Ιταλίας μάλλον κατάφωρον, θα υπεχρέου δε τας άλλας Δυνάμεις να προβώσιν εις μέτρα προς την Τουρκίαν, διά το ζήτημα των νήσων.

Αλλ' ο κος Βενιζέλος ηθέλησε να αποδείξη διά μίαν ακόμη φοράν την φήμην ότι έχει πνεύμα καθ' ολοκληρίαν ευρωπαϊκόν. Ανώτερος δηλαδή των επιχωρίων προκαταλήψε-

ων του τόπου, εξετάζει τα ζητήματα από γενικωτέρας απόψεως».

Την ίδια μέρα (9/2/14) η ΗΠΕΙΡΟΣ, αναγγέλλοντας τη μεταφορά της έδρας της από τα Ιωάννινα στην «επίδικον ζώνην» του Αργυροκάστρου, διακήρυττε: «δίκαιος, ιερός, σταυροφορικός, θρησκευτικός ήρχισεν ο τετιμημένος ηπειρωτικός αγών. Εμπρός, Ηπειρώται σώσατε την κινδυνεύουσαν Ηπειρον μας! Ο Θεός είναι μαζί μας, ο Σταυρός μάς σκέπει και το όπλον μάς υπερασπίζει. Εις το όνομα όλων των ιερών και οσίων, θα νικήσωμεν!»

«Ελληνικέ λαέ, σε εγέλασαν ή εγέλασες την συνείδησί σου όταν παρεδέχθης, ότι το χάσιμο της μισής Ηπείρου είναι ζήτημα λυπηρό μεν δι' όλους μας, αλλά αφορά κυρίως τους Ηπειρώτας;» αναρωτιόταν η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ στις 11/2/14.

Η εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ στις 12/2/14 σημείωνε: «Η απόφασις των Ηπειρωτών, όπως ανακηρύξωσιν αυτόνομον πολιτείαν εις τα εκχωρούμενα τη Αλβανία μέρη, καίτοι ερχομένη αργά, είναι πάντοτε έγκαιρος. Αι “Αθήναι” από μηνών συνεβούλευον τους Ηπειρώτας των μερών εκείνων, όπως ζητήσωσι την απομάκρυνσιν της Ελληνικής κατοχής και ούτω ελεύθεροι αμυνθώσι τον υπέρ βωμών και εστιών αγώνα». Και προσέθετε: «τα προσχήματα διά την αποπλάνησιν της δημοσίας γνώμης είναι δύο: η κραυγή του θριάμβου “εμείς διά της πολιτικής μας επιπλασιάσαμε την Ελλάδα” και ο πένθιμος δήθεν ψίθυρος “τι ζητείτε, να τα βάλωμε με την Ευρώπη;” Διά τους Ηπειρώτας τα διπλά ταύτα προσχήματα δεν έχουσιν πλέον άλλην θέσιν, πλην της παραχωρουμένης εις την αποκαλυπτομένην χυδαίαν δημοκοπίαν».

Την ίδια ημέρα (12/2/1914) η ΗΠΕΙΡΟΣ αναφωνούσε: «Φρίκη! Όταν υπέγραψε τοιούτον συμβόλαιον και εβουλεύετο τοιαύτην παράδοσιν, όσον και αν εξηναγκάσθη, πώς ημπούρεσε η Κυβέρνησις και δεν εξήτησε τας εγγυήσεις ταύτας, τας οποίας έπρεπε να εξα-

ΕΜΠΡΟΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

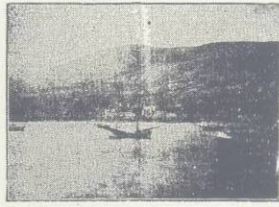
ΙΔΙΟΚΤΗΣΗΣ Δ. ΟΙΚ. ΚΑΛΑΠΟΓΑΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κ. ΑΥΤΕΡΗΣ

ΕΤΝΟΓΡΑΦΗ ΠΡΟΠΗΓΕΥΣΑ
ΕΣΤΕΡΙΚΟΥ ΕΣΤΕΡΙΚΟΥ
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10
ΕΙΣΙΤΑ 4x 10

ΕΤΟΣ 1914 ΑΡΙΘΜΟΣ 6225 Αριθμ. Τεύχος 138 ΓΡΑΦΕΙΑ, ΟΔΟΣ ΚΟΡΚΟΚΛΟΥΣ αριθμ. 5 'Εκ Δ'Αθήναι Τρίτη 18 Φεβρουαρίου 1914

ΤΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΑΙΔΕΙΣΟΝ

Τὸ νέο Βελόνιον τῆς Ἑλλάδος... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα...

Οὐ γὰρ τὸν Ἄγιον Πέτρον εἶναι ἀνεύρηθ' ἡ σημαία τῆς Ἑλλάδος...

Ἐπισημαίνεται ὡς ἀνεύρηθ' ἡ σημαία τῆς Ἑλλάδος... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα...

ΠENNIEΣ
Ἐπὶ τὴν ἀγοράν... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα...

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΜΕ ΤΟ ΣΥΡΑΦΙ

Ὁν ἠθροῦν... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα...

ΜΑΝΤΕΙΑ

Ἐπισημαίνεται ὡς ἀνεύρηθ' ἡ σημαία τῆς Ἑλλάδος... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα...

Η ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΝ ΠΡΟΒΟΣ ΜΙΑ ΕΠΙΣΧΕΣΗ ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΙΛΕΝΑΙ

Ἐπισημαίνεται ὡς ἀνεύρηθ' ἡ σημαία τῆς Ἑλλάδος... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα...

ΤΟΝ ΤΟΝ ΤΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Ἐπισημαίνεται ὡς ἀνεύρηθ' ἡ σημαία τῆς Ἑλλάδος... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα... ἡμεῖς ἀναρωτιώμεθα...

Οὐ γὰρ τὸν Ἄγιον Πέτρον εἶναι ἀνεύρηθ' ἡ σημαία τῆς Ἑλλάδος...

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Εμπρός» σχετικά με το «Ηπειρωτικόν αιδείσον». Στη φωτογραφία το λιμάνι των Αγίων Σαράντα, όπου ψυχθηκε η σημαία της Αυτόνομης Βορείου Ηπείρου, 18 Φεβρουαρίου 1914

σφαλίση βεβαίας, πριν αποφασίσει τοιούτον εθνικόν έγκλημα; Και πώς, έστω και αν επρόκειτο να πληρώσει η ίδια 10.000.000, δεν απήτησε δι' ιδίων της δαπανών, όπως καταρτισθή τουλάχιστον διεθνής δύναμις χωροφυλακής να παραλάβη τα μέρη;»

«Ο πρωθυπουργός έλαβε την στάσιν τής μη ενθαρρύνσεως της αμύνης» έγραφε η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ στις 13/2/14. «Από της μη ενθαρρύνσεως όμως μέχρι του διωγμού της αμύνης» συνέχιζε, «η απόστασις είναι μεγάλη. Η μία αποτελεί πολιτικήν. Η άλλη κακούργημα. Η πρώτη δύναται να στηριχθή επί εξηγήσεων, επιχειρημάτων, ελπίδων. Η δεύτερα ένα και μόνον λόγον υπάρξεως δύναται να έχη: την άρνησιν παντός ανθρωπισμού και εθνισμού, πάσης λογικής και δικαίου».

Την επομένη (13/2/14), η εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ σημειώνοντας πως οι Ηπειρώτες παραδίδονται στον Γερμανόν πρίγκηπα του Βηδ και τους μισέλληνες συνεργάτες του, τόνιζε: «Εκ του ελέους των ανθρώπων αυτών εξαρτάται του λοιπού η τύχη των 140.000 Ελλήνων, απελευθερωθέντων και διοικουμένων μέχρι τούδε υπό της Ελλάδος!»

Η Κυβέρνησις μας υπόσχεται διαπραγματεύσεις προς βελτίωσιν της τύχης αυτών. Δυνάμεθα όμως να θεωρήσωμεν από τούδε ως βεβαιότατον, εάν οι Ηπειρώται παραπειθόμενοι από μωράς ή επιπολαίας εξηγήσεις, διαπράξωσιν την απειρισκεψία να αποπλισθώσιν, άνευ της προηγουμένης πραγματοποιήσεως των αναγκαίων μέτρων προς διάσωσιν της ζωής των και της εθνικής των υποστάσεως, (αυτονομίας εκκλησιαστικής και σχολικής, τοπικής αυτοδιοικήσεως κ.λπ.), η Β. Ηπειρος δέον να θεωρηθή από τούδε ως χαμένη διά τον Ελληνισμόν».

«Η έλλειψις πάσης εγγυήσεως περί της θρησκευτικής και εκπαιδευτικής ανεξαρτησίας των Ελληνικών πληθυσμών της Ηπείρου προήλθεν εκ του ότι αι Δυνάμεις τας υποχρεώσεις ταύτας εθεώρησαν εσωτερικόν διά την

Αλβανίαν ζήτημα», ανέφερε το ΕΜΠΡΟΣ στις 15/2/14. «Και επεξηγήθη τούτο κατά τρόπον αφελέστατον, όταν εδόθη η διαβεβαίωσις, ότι ο πρίγκηψ του Βηδ, θα καταστήση σεβαστά τα δικαιώματα ταύτα. Εις ένα τόπον ένθα δεν υπάρχει ούτε νόμος, ούτε ασφάλεια, ούτε τάξις, ο ηγεμών παρέχει την διαβεβαίωσιν ότι θα εξασφαλίση τους άλλους, όταν δεν δύναται να εξασφαλίση τον εαυτόν του τον ίδιον. Πληροφορώντας δε τους αναγνώστες, ότι στον Αυλώνα κατεσχέθησαν προκηρύξεις, που απειλούσαν “σφαγάς εάν ανοιχθούν τα ελληνικά σχολεία εν Αλβανία”», αναρωτιόταν, «ποίος ηγεμών και ποία κυβέρνησις θα θελήσει να ανατιταχθή εις τας εκδηλώσεις ταύτας της ανθελληνικής εχθρότητος; Ο σεβασμός προς την θρησκευτικήν, εκπαιδευτικήν και εθνικήν αυτοτέλειαν των Ελλήνων, δεν πρέπει να απορρή μόνον εκ της διαθέσεως του ηγεμόνος, αλλά να έχη και τον χαρακτήρα διεθνούς πράξεως εγγυωμένης από την Ευρώπην. Διότι τότε μόνον η Ελλάς θα έχη το δικαίωμα να ζητή την τήρησιν των συνθηκών».

Και η ΗΠΕΙΡΟΣ στις 16/2/14 τόνιζε: «Ημείς έχωμεν επιτέλους την κυβέρνησίν μας, θα αγωνισθώμεν και παρά ταύτης μόνον θα λάβωμεν διαταγάς. Μας εξέθεσαν επί δέκα μήνας, μας υπεσχέθησαν, μας εξηπάτησαν. Εξελαρυγγίσθημεν φωνάζοντες “Ζήτω η ένωσις”, περιεφρονήσαμεν τους χθεσινούς τυράννους μας, τους απεδοκιμάσαμε διά συλλαλητηρίων».

«Πράγματι, εν τη αμφισβητουμένη Ηπείρω κατά την στιγμήν ταύτην, η Ελληνική Κυβέρνησις ουδέν εκπροσωπεί», έγραφε το ΕΜΠΡΟΣ στις 18/2/14 και συνέχιζε: «Ο αποχωρήσας Ελληνικός στρατός και αν ήθελεν έτι διατασσόμενος να επανέλθη, θα ευρίσκετο απέναντι ενόπλου αντιστάσεως των κατοίκων, αποφασισμένων να διεκδικήσωσι μόνον την ελευθερίαν των».

Την ίδια ημέρα η ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ (18/2/14)

Στελέχη της επιτροπής «Εθνικής Αμύνης» της περιφέρειας Πρεμετής στις 10 Μαΐου 1914. Διακρίνονται ο αντιστράτηγος Ν. Βαμβακόπουλος, ο λοχαγός του πυροβολικού Μαυροειδής, ο οπλαρχηγός Κοσσυφάκης και ο Απόστολος Παπαγεωργίου-Φιλώτας, γενικός αρχηγός των σωμάτων της περιοχής Πρεμετής. Εικονίζονται επίσης τα μέλη της επιτροπής αγώνα Πρεμετής, Κρίκης, Παπαδόπουλος, Σωτηριάδης και ο αρχιερατικός επίτροπος της περιοχής Πρεμετής (εφημερίδα «Εθνος», 1 Οκτωβρίου 1949)

Βορειοηπειρωτικό αντάρτικο σώμα

ανέφερε πως κύκλοι της Ρώμης «είναι λίαν ανήσυχoi διά την στάσιν των Ηπειρωτών, την οποίαν δεν επερίμεναν να ιδούν τόσον ανδρικώς εκφραζομένην και μεθοδικώς παρασκευασθείσαν. Ετριβον εκ χαράς τας χείρας των οι διπλωμάται της Κονσουλάτας διά την μεγάλην νίκην την οποίαν εκέρδισαν υποδουλώσαντες εις την Αλβανίαν Ελληνικήν γην, αλλ' ελογάριασαν χωρίς τους Μητροπολίτας της Βορείου Ηπείρου, τον κον Ζωγράφον, τον καπετάν Σπυρομήλιον και προπάντων τον Ηπειρωτικόν λαόν. Καθ' όλην την Ηπειρον, η σημαία της αυτονόμου αντικατέστησεν αυτήν του Ελληνικού Βασιλείου. Εν Ρώμη και Βιέννη ήρχισαν να εκδηλούνται σοβαρώτατοι φόβοι, ότι η Ηπειρωτική εξέγερσις γενικευομένη άνευ εντοπίου αντιστάσεως, θα μαρτυρήση πιστώσ ότι όλη η επιδικασθείσα εις την Αλβανίαν Ηπειρος, κατοικείται υπό Ελλήνων και ότι αν υπάρχουν και μη Έλληνες το θρήσκευμα και την γλώσσαν, είναι όμως Έλληνες την ψυχήν και προτιμούν να έχουν επ' αυτών την ανεξίκακον και αμερόληπτον ελληνικήν διοίκησιν, παρά να πέσουν εις τους όνυχας διοικήσεως, ήτις δεν θα έχει ουδένα εθνικόν χαρακτήρα, αφού υπό το Αλβανικόν κράτος Κυβέρνησις, χωροφυλακή και άλλαι εξουσίαι δεν θα έχουν αυτοβουλίαν και κοινότητα ενεργείας».

Την επομένη 19/2/14, το ΕΜΠΡΟΣ δημοσίευε την είδηση για την Αυτονομία της Β. Ηπείρου, γράφοντας ότι: «Τρεις χιλιάδες ένοπλοι συνεκεντρώθησαν έξωθι της πόλεως Αργυροκάστρου και εκήρυξαν την Αυτονομίαν της Βορείου Ηπείρου. Ο πρόεδρος της προσωρινής Κυβερνήσεως κ. Ζωγράφος, αποταθείς προς τον λαόν είπε: «Η Ελλάς εξαναγκάσθη να θυσιάση την Ηπειρον χάριν ανωτέρων συμφερόντων. Ο Ηπειρωτικός όμως λαός, δεν δύναται να υποκύψη εις τον ζυγόν βαρβάρου λαού, αι δε εγγυήσεις ας υπόσχονται, δεν είναι δυνατόν να τηρηθούν. Το προπεντακοσίων ετών όνειρον εκπληρούται σή-

μερον, εν τη αποφάσει τω Ηπειρωτών όπως ΑΠΟΘΑΝΟΥΣΙ υπέρ της ελευθερίας των. Αι κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων κατισχυμένοι εκ της εξεγέρσεως ενός λαού, ο οποίος ζητεί να εξασφαλίση την ελευθερίαν του, ανταλλάσσουν σκέψεις όπως αναγνωρίσουν τινάς των αξιώσεων αυτού. Αλλά πάσα τοιαύτη πράξις δεν θα αποτελή εσωτερικόν ζήτημα διά την Αλβανίαν, αλλά θα είναι διεθνώς εγγυημένη απέναντι αυτών και της Ελλάδος. Ανευ της εξασφαλίσεως ταύτης, οι Ηπειρώται θα εμμείνουν εις την αποφασίν των και αν οι Αλβανοί τολμούν, ας δοκιμάσουν να προχωρήσουν».

Την ίδια ημέρα (19/2/14), η μεν ΗΠΕΙΡΟΣ κατηγορούσε την εφημερίδα ΠΑΤΡΙΣ, ότι «με κακοπιστίαν ανίερων, προσπαθή να εμβάλη εις το Πανελλήνιον την εικόνα ότι ο αγών ο Ηπειρωτικός δεν είναι ευγενής φωνή λαού, αλλά τάσις προς αντιπολίτευσιν και εκμετάλλευσιν», η δε εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ τόνιζε πως «είναι τραγικώς αστειόν το λεγόμενον περί εγγυήσεων, διότι τας ζητούμεν, αφού υπεσχέθημεν την υποδούλωσιν και αφού ήρχισεν η υποδούλωσις αύτη».

«Ο Αυστριακός και Ιταλικός τύπος φρονούν», έγγραφε στις 20/2/14 το ΕΜΠΡΟΣ, «ότι αρκεί όπως ο κος Βενιζέλος να θελήση και οι Ηπειρώται θα καταθέσωσι τα όπλα. Αλλ' υπεράνω της θελήσεως του κου Βενιζέλου, υπάρχει η θέλησις των Ηπειρωτών, οίτινες κινδυνεύουν να επανέλθουν υπό ζυγόν μυριάκις χειρότερον αυτού, εκ του οποίου απηλευθερώθησαν. Ποία κυβέρνησις διατηρεί το κύρος της, όταν λέγη προς τους ομοφύλους της “υποταχθήτε εις τον ξένον ζυγόν, άνευ εγγυήσεων και δικαιωμάτων”, καθ' ην στιγμήν αύτη παρέσχε προνόμια ιδιαίτερα εις τους Μουσουλμάνους και τους Κουτσόβλαχους;»

Δύο ημέρες μετά (22/2/14) το ΕΜΠΡΟΣ σημειώνει: «Πώς δε ο κος Βενιζέλος, αφού διά νέας διακοινώσεως εξήτησεν από τας δυνάμεις την αναγνώρισιν των προνομίων, επι-

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΕΥΣΕΩΣ

Table with 2 columns: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ and ΕΣΟΤΕΡΙΚΟΙ. Lists names and amounts for various groups like 'ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΙ', 'ΕΣΟΤΕΡΙΚΟΙ', 'ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ', etc.

Από τους δημοφιλέστους και δημοτικότες θεατήριους

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΙ Δοκ. 15 -- ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ Δοκ. 10

Συνδρομή Άμεσώς

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΙ Δοκ. 15 -- ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ Δοκ. 10

ΑΓ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΡΑΣΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΣΤΡΩΜΕΝΗ

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ ΛΕΠΤΑ 5

ΕΤΟΣ 1919 ΑΡΙΘΜΟΣ 6.327

Αθήνα Τετάρτη 29

ΓΡΑΦΕΙΑ, ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 46

Τηλ Αθήνας 1919 20 Φεβρουαρίου 1914

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ Δ. ΟΙΚ. ΚΑΛΑΠΟΘΑΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κ. ΑΥΤΕΡΗΣ

ΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Η παλαιά του Ούλου Έκδοσις Τυποδότης Τυποδότης... Η παλαιά του Ούλου Έκδοσις Τυποδότης Τυποδότης... Η παλαιά του Ούλου Έκδοσις Τυποδότης Τυποδότης...

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ... Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ... Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ...

ΠΕΝΝΙΣ

ΠΕΝΝΙΣ... ΠΕΝΝΙΣ... ΠΕΝΝΙΣ... ΠΕΝΝΙΣ... ΠΕΝΝΙΣ... ΠΕΝΝΙΣ... ΠΕΝΝΙΣ... ΠΕΝΝΙΣ... ΠΕΝΝΙΣ... ΠΕΝΝΙΣ...

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩ ΜΑΡΤΙΟΥ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩ ΜΑΡΤΙΟΥ... ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩ ΜΑΡΤΙΟΥ... ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩ ΜΑΡΤΙΟΥ... ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩ ΜΑΡΤΙΟΥ... ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩ ΜΑΡΤΙΟΥ...

ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΗ

ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΗ... ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΗ... ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΗ... ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΗ... ΠΡΟΪΚΤΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΗ...

ΤΟ ΡΑΔΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

ΤΟ ΡΑΔΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ... ΤΟ ΡΑΔΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ... ΤΟ ΡΑΔΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ... ΤΟ ΡΑΔΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ... ΤΟ ΡΑΔΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ...

Φωτογραφία του ηγεμονικού ζεύγους της Αθηνάς, πρίγκιπα και πριγκίπισσας του Βιντ, στο «Εμπρός», 20 Φεβρουαρίου 1914

σπεύδει την εκκένωσιν της επιδικασθείσης εις την Αλβανίαν χώρας, πριν λάβη την απάντησίν των και κρίνη περί της επαρκείας των παραχωρήσεων τούτων; Ποία είναι τα ανταλλάγματα τα οποία έλαβε;»

Και την ίδια ημέρα (22/2/14) στην εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ έγραφαν προς τον πρωθυπουργό: «Διατί αφού είχες σκοπόν να παραδώσης την Ηπειρον, ενεθάρρυνες αυτήν εις άμυναν; Διατί ώπλιζες αυτήν και συνεκρότεις τους ιερούς της λόχους; Διατί δια των εφημερίδων σου, εκήρρυτες ότι: “Θα ήτο αντεθνική η κυβέρνησις, ήτις θα διέτασεν την εκκένωσιν της Ηπείρου». Και συνέχιζε αναφερόμενη στον Βενιζέλο, πως στην Κρήτη, «δεν εδίστασε και κατά των Ελληνικών αρχών να επαναστατήση και εσωτερικάς αδελφοκτονίας να προκαλέση. Διατί, άραγε, δεν επιτρέπει νυν εις τους Ηπειρώτας να αμυνθώσιν υπέρ διασώσεως της εθνικής αυτών συνειδήσεως, αλλά τους καλεί να υποδουλωθώσιν άνευ όρων;»

Το ΣΚΡΙΠ στις 23/2/14 αναφερόμενο στον αποκλεισμό των Αγ. Σαράντα από τον ελληνικό στόλο και τη σύλληψη του σεβασμιότατου Μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτσης και μέλους της προσωρινής κυβέρνησης από Έλληνα αξιωματικό, σχολίαζε ότι το γεγονός «εξηγγειρεν την κοινήν συνειδήσιν και προεκάλεσεν όχι εθνικήν αγανάκτησιν, αλλά εθνικήν βδελυγμίαν. Η ψυχή της Ηπειρωτικής αμύνης, η ενσάρκωσις της πατριωτικής ιδέας, ο νέος Γερμανός της Αγίας Λαύρας, η ιερά και επιβλητική μορφή του οποίου εμπνέει τον γενικόν σεβασμόν και εξεγγειρει τον κοινόν θαυμασμόν, συνελήφθη όχι υπό Αλβανών, Τούρκων ή Βουλγάρων, αλλά υπό των ελληνικών αρχών, κατά διαταγήν του Έλληνος πρωθυπουργού και κρατείται ως εγκληματίας, διότι υπεραμύνεται της ελευθερίας της Ηπείρου». Και συνέχιζε: «η ελληνική κυβέρνησις, ανέλαβεν να επικηρύξη ως ληστής Αλβανούς, τους ήρωας της ελληνικής ελευθερίας και ί-

σως εν περιπτώσει αντιστάσεως, να τουφεκίση και εξολοθρεύση όλους τους Έλληνας της Β. Ηπείρου, διά να παραδώση εις τους Αλβανούς Ηπειρον καθαρώς αλβανικήν».

«Ο κος Ζωγράφος θα πρέπει να έχει υπόψη του ότι ή θα φέρη το εθνικόν κίνημα εις πέρας ή θα πέση και αυτός με εκείνους που θα πέσουν», τόνιζε η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ στις 26/2/14. «Δεν υπάρχει δι' αυτόν μέση οδός».

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ στις 28/2/14 παρέθετε άρθρο του Γ. Μπουσίου³, στο οποίο εκείνος υποστήριζε: «Από τώρα και εις το εξής, αι λέξεις ΕΘΝΟΣ και ΠΑΤΡΙΣ θα συμπίπτουν παρ' ημίν με την έννοιαν του ΚΡΑΤΟΥΣ. Εκτός των ορίων του κράτους δεν θα υπάρχη ούτε πατρίς Ελληνική, ούτε Ελληνικόν Έθνος. Οι εις την Αλβανίαν, Σερβίαν και Βουλγαρίαν περιερχόμενοι ελληνικοί πληθυσμοί, οφείλουν να γίνουν καλοί Αλβανοί, Σέρβοι και Βούλγαροι πολίται, χωρίς να διασώζουν καν την προσωνυμίαν την Ελληνικήν, διότι το τοιούτον θα αντίκειται προς την εν τω οικείω κράτει αληθή θέσιν των. Δεν θα είναι Έλληνες οι εν Αλβανία, Σερβία, Βουλγαρία κ.λπ., όπως ήσαν πρότερον οι ίδιοι Έλληνες εν Τουρκία. Δι' αυτούς το αλβανικόν κράτος θα είναι συγχρόνως αλβανική πατρίς και θα ανήκουν εις το εν τω κράτει τούτω αλβανικόν έθνος».

Την 1η Μαρτίου 1914 η εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ έγραφε ότι ο «Έλλην πρωθυπουργός θέλων να ικανοποιήση την φιλαρέσκειάν του της διεθνούς εκτιμήσεως, μετεβλήθη εις Αρβανίτη χωροφύλακα, διατάσσοντα στρατιώτας Έλληνας να καταπνίξωσι το κίνημα τούτο. Δύναται έκαστος να πράττη κατά βούλησιν, αλλ' ουδείς έχει το δικαίωμα να ανταγωνίζεται ως εχθρός εναντίον αδελφών, αξιούτων όπως κανονίσωσι τα της ζωής αυτών».

Ο Βασιλεύς της Ρουμανίας σημείωνε η ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ στις 4/3/14, συνεβούλευε τον ανηψιόν του πρίγκιπα Βιντ, όπως «φανή ευμενέστατος προς τους Ηπειρώτας και μη παύση

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑΣ
ΕΣΤΕΡΙΚΟΙ ΕΚΑΤΕΡΙΚΟΙ
ΑΡ. 10 ΑΡ. 20
ΕΠΙΧΡΕΣΤΕΣ ΑΡ. 20
ΕΠΙΧΡΕΣΤΕΣ ΑΡ. 20

ΕΠΩΡΟ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

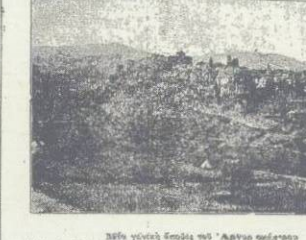
ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ Δ. ΟΙΚ. ΚΑΛΑΠΟΘΑΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κ. ΑΥΓΕΡΙΣ

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ ΔΕΠΤΑ Σ

ΕΤΟΣ ΙΒ΄ ΑΡΙΘΜΟΣ 5.220 'Αρ. 10167 εκδόσεις 1268 ΓΡΑΦΕΙΑ ΟΔΟΥ ΚΡΟΦΑΚΑΟΥΣ 48 αριθμ. 11 'Αθ. 'Αθήνας 3666000 2 Μάρτιου 1914

Η ΕΠΙΧΡΕΣΤΙΑ ΤΟΥ ΛΑΒΑΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Είδη άδωχά ή καυτώσα...
Από την άποψη της υγιεινής...
Από την άποψη της οικονομίας...
Από την άποψη της αειμηνίας...

Άδωχά γυναικεία εργαζομένης επί 'Αρ. 10167

Από την άποψη της υγιεινής...
Από την άποψη της οικονομίας...
Από την άποψη της αειμηνίας...

ΑΝΑΡΤΗΣΕΙΣ

Αναρτήσεις...
Αναρτήσεις...
Αναρτήσεις...

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΑ

Η ΑΝΟΧΗ

Η ανόχη είναι ένα είδος...
Από την άποψη της υγιεινής...
Από την άποψη της οικονομίας...

ΠΑΡΙΣΙΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Παρίσι...
Σημειώσεις...
Σημειώσεις...

ΑΙΟ ΤΗ ΣΕΜΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

ΑΙ ΟΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Αίο τη σεμή προπαγάνδα...
Αίο οι φήμεριδες...
Αίο οι φήμεριδες...

ΑΙΟ ΤΟ ΑΡΤΥΡΟΚΑΤΟΝ

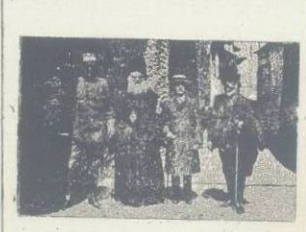
ΑΙ ΟΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Αίο το αρτύροκατον...
Αίο οι φήμεριδες...
Αίο οι φήμεριδες...

ΑΙΟ ΤΟ ΑΡΤΥΡΟΚΑΤΟΝ

ΑΙ ΟΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Αίο το αρτύροκατον...
Αίο οι φήμεριδες...
Αίο οι φήμεριδες...

Αίο το αρτύροκατον... Αίο οι φήμεριδες...

Αίο το αρτύροκατον... Αίο οι φήμεριδες...

Αίο το αρτύροκατον...
Αίο οι φήμεριδες...
Αίο οι φήμεριδες...

Αίο το αρτύροκατον... Αίο οι φήμεριδες...

Αίο το αρτύροκατον... Αίο οι φήμεριδες...

ποτέ να παρέχη ενεργόν υποστήριξιν και επι-
δαφιλεύη⁴ πάσα περιποίησιν εις τους υπό το
σκήπτρον του Ελληνας της Ηπείρου, διότι το
αρτισύστατον κράτος του, πρέπει πολύ να υ-
πολογίζη εαυτών, οίτινες κατέχουν όλα τα ε-
φόδια όπως αποτελέσουν τον σημαντικώτε-
ρον παράγοντα της προόδου και της αναπτύ-
ξεως της Αλβανίας ως κράτους». Συνέχιζε δε
λέγοντας ότι «αι δύο Αδριατικά δυνάμεις, ό-
ταν εξερράγη πλέον το αναμενόμενον κίνημα
εν Ηπείρω, διετύπωσαν κατηγορηματικώς
την αξίωσιν, όπως η ελληνική κυβέρνησις λά-
βη στρατιωτικά μέτρα προς καταστολήν της
αντιστάσεως των Ηπειρωτών, όπως συμμορ-
φωθούν προς την ομόφωνον απόφασιν των
Δυνάμεων. Ο κ. Βενιζέλος ευρέθη εις την θέ-
σιν να παρακούση εις την θέλησιν των Δυνά-
μεων ή να αναλάβη το τρομακτικόν έργον να
κτυπήσῃ τους Ηπειρώτας».

Η ΗΠΕΙΡΟΣ στις 5/3/14 τόνιζε πως «ο
στρατός της Αυτονόμου Ηπείρου, την κρατή
εις την αξιοσέβαστον ασφάλειαν, ώστε να α-
ναμένει οιασδήποτε προτάσεις. Αν αύται
συμφέρουσιν την ελευθερίαν, την ασφάλει-
αν, την τιμήν και τον εθνισμόν της χώρας, βε-
βαίως δεν θα είναι οι Ηπειρώται εκείνοι οί-
τινες δεν θα τας ακούσουν. Αν όμως υπάρ-
χουσιν ακόμα τινές φρονούντες, ότι γελοία
τινά ψιχία παροχών θα επαναφέρουσι την ε-
ξεγερθείσαν χώραν εις ειρήνην, πλανώνται».

«Η θέσις της κυβερνήσεως είναι ομολογου-
μένως δεινή», έγραφε την επομένη (6/3/14) η
ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ, «διότι εξετέθη εις μεγάλας υ-
ποχωρήσεις, ευρέθη προ μιας Ηπείρου ήτις
την υπερεφαλάγγισε και προ μιας Ευρώπης,
ήτις βλέπει ότι είναι προτιμώτερον να αρχίσῃ
διαπραγματεύσεις μετά της Αυτονόμου πολι-
τείας, παρά μετά της Ελλάδος».

Λίγο αργότερα στις 9/3/14, η εφημερίδα
ΑΘΗΝΑΙ σημείωνε ότι η κυβέρνηση «ουδέν
δικαίωμα είχε να απαγορεύση το κατ' εξοχήν
εθνικόν και ειρηνικόν συλλαλητήριον του λα-
ού, υπέρ αγωνιζομένων αδελφών, διά να α-

ποδείξη εις τη Ευρώπην, ότι εις την Ελλάδα
δεν υπάρχει δημοσία γνώμη και ότι μετά δύο
νικηφόρους πολέμους, Ελληνισμός σημαίνει
Βενιζελισμός. Η φιλαντία ενός Κυβερνή-
του», κατέληγε, «υπερνικά το δίκαιον και πα-
τάσσει το εθνικόν συμφέρον».

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ στις 16/3/14 δημοσίευε τη
συνέντευξιν του Γ. Ζωγράφου, όπου εκείνος
κατέκρινε την κυβέρνησιν πως «εξακολουθεί
παντοιοτρόπως με το πείσμα της ανεξηγήτου
και υστερικής επιμονής, τον στραγγαλισμόν
της ηπειρωτικής αμύνης, αποκλείασα τους
Αγ. Σαράντα, παρεμποδίζουσα την πώλησιν
όπλων προς εμάς, απαγορεύουσα την από της
Ελευθέρας Ελλάδος προς ημάς κάθοδον εν-
θουσιώντων υπέρ του αγώνος μας εθελοντι-
κών σωμάτων. Καθιερώσασα δε αναχρονι-
στικήν αυστηράν και τουρκοκρατικήν λογοκρι-
σίαν και κατακρατούσα όλα τα τηλεγραφή-
ματα, ηθέλησε να αποκόψη πάσα επικοινων-
νίαν των επαναστατησάντων πληθυσμών,
προς την δημοσίαν ελληνικήν γνώμην».

«Ουδείς ηργάσθη περισσότερον από τον
κον Βενιζέλον υπέρ της Αλβανίας», σημείωνε
το ΕΜΠΡΟΣ στις 17/3/14 και «ουδείς ηνυχήθη
εγκαρδιώτερον υπέρ της ειρήνης και ευημε-
ρίας αυτής. Ως δεινός διπλωμάτης και έξοχος
πολιτικός, ηθέλησεν να μας αποδείξη ότι συμ-
φέρει εις την Ελλάδα η γειτονία Αλβανίας με-
γάλης, από πάσαν άλλην προσέγγισιν της Αυσ-
τρίας και Ιταλίας. Και χωρίς να αποκαλύψη
τας υποχρεώσεις τας οποίας ανέλαβε, χάριν
άλλων προφανώς του ελληνισμού συμφερό-
ντων, έπραξε παν ό,τι ηδυνήθη δια να ματαιώ-
ση το κίνημα των Ηπειρωτών, μετά της αδια-
λαξίας των μεγάλων ανδρών, οίτινες αδιαφο-
ρούν προς το κοινόν αίσθημα της χώρας των».

Μερικές μέρες μετά (21/3/14), η ΑΚΡΟ-
ΠΟΛΙΣ σχολίαζε πως «κατά την φάσιν αυτήν
την υστάτην, η θέλησις του κου Ζωγράφου
βαρύνει ευτυχώς περισσότερον της θελήσε-
ως του κου Βενιζέλου. Επρεπε να έμενε επί
της σκηνης μόνον ο Ηπειρωτικός λαός με τον

ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ

ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ
Ήμερη Ιερών Τυποθ. Ε. 5-25 σελίδων.
Τυποθ. και Διακομιδή: 1000 Τυποθ. Ημερη.
Τυποθ. Λιθοθ. ΝΕΑΣ-ΑΘΗΝΑ, ΝΕΛΛΑΣ-Αθήνας.
Λιθοθ. Τυποθ. 1000.

Εκδόσει επί της Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς,
Αθήνας 1914.
ΥΠΟ ΕΠΙΘΕΣΗΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΑΤΗΝ
(Αποδοτική επί Συναλλάγ. και Τυποθ.)
Τ. Α. ΚΑΡΑΪΩΡΓΙ.

Διά παραγγελίας διαβίβου συνημμένη.
Από δημοτική αποστολή επί της Αποδοθ. επί
Νέας Ελλάς.
Τά στυφίον επί Συναλλάγ.
Εκδόσει επί της Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς.

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ ΠΡΟΚΑΘΙΣΤΑΙ
Το στυφίον
1000 Τυποθ. Ημερη.
1000 Τυποθ. Λιθοθ. Ημερη.
ΤΥΠΟΘ. ΚΑΡΑΪΩΡΓΙ.

Έτος Α'. ΑΦΘ. 170

ΑΘΗΝΑ

Έτος Β' Μάρτιος 1914

ΧΑΙΡΕ ΑΓΩΝΙΣΤΕ

ΜΕΝΗ ΗΠΕΙΡΟΣ

Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Α. Αποδοθ. Ημερησ.

Ή είδη σφραγίς της Κυβερνήσεως της Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας. Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Α. Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας.

Ή πρώτη επίσημη είδηση επί της Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας. Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Α. Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας.

ΣΧΙΣΑΤΕ ΤΟ ΜΕ ΤΟ ΕΙΦΟΣ ΣΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ

Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας. Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Α. Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας.

Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας.

Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας.

Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας.

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΡΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΑΠΕΙΡΑΜΜΕΝΟΥ ΣΥΝΤΑΚΤΗ ΤΟΥ ΜΑΙ

Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας. Ή σφραγίς της Κυβερνήσεως της Α. Αποδοθ. Ημερησ. Τυποθ. Νέα Ελλάς, Αθήνας.

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Νέα Ελλάς» αφιερωμένο στην «αγωνιζόμενη Βόρειο Ηπειρο», με πλούσιο εικονογραφικό υλικό, 8 Μαρτίου 1914

κ. Ζωγράφο επικεφαλής. Και η πλήρης Αυτονομία θα επεδικάζετο εις την Ηπειρον, ή θα κατελαμβάνετο από Αυστριακούς και Ιταλούς. Και αι δύο λύσεις θα ήσαν ευπρόσδεκτοι. Η μόνη λύσις δια την οποίαν τρέμομεν θα ήτο καμμία Βενιζελική λύσις».

Το ΣΚΡΙΠ στις 24/3/14 τόνιζε πως «εναντίον της ελληνικής κυβερνήσεως υψώθη συζητητική φωνή, η οποία ηναντιώθη εις την άμεσον εκκένωσιν της Ηπείρου, αφού δεν εδόθησαν οι εγγυήσεις, ας εξήτησεν διά της διακοινώσεώς της προς τας Δυνάμεις αυτή. Αλλά εις την φωνήν ταύτην εδόθη η απάντησις ότι δεν εξηρηθή η εκκένωσις της Ηπείρου εκ της παροχής των ζητηθεισών εγγυήσεων, αλλ' ταύτην εδέχθη η κυβέρνησις, περιορισθείσα μόνον να εκφράση ευχήν όπως παραχωρηθώσιν εις τους Ηπειρώτας αι ζητούμεναι παρ' αυτών εγγυήσεις. Κατόπιν τούτου η ελληνική κυβέρνησις ανέλαβεν την υποχρέωσιν, όπως εκκενώση την Ηπειρον, ως ήθελε απορριφθή υπό των Δυνάμεων η αίτησις της όπως παρατείνη την Κατοχήν. Ενώπιον της σκληράς ταύτης πραγματικότητος, το υπουργικόν συμβούλιον έκυψεν την κεφαλήν και έλαβεν την απόφασιν της εκκενώσεως».

«Θα ήτο εσχάτη ασυνειδησία διά το ελληνικόν έθνος να εγκαταλείψη τους Έλληνας της Ηπείρου εις την τύχην των», έγγραφε το ΕΜΠΡΟΣ της ίδιας μέρας (24/3/14). «Η εκστρατεία των Αλβανών θα αποφασίση και το μέλλον της όλης Ηπείρου. Εάν ο στρατός του Βηδ υπερισχύση, ουδεμία ανθρωπίνη δύναμις θα είναι ικανή να τον εμποδίση από του να αποπειραθή εισβολήν και εις την υπόλοιπην Ηπειρον».

Ενώ η ΗΠΕΙΡΟΣ στις 29/3/14 σχολίαζε: «Πιθανόν ο κος Βενιζέλος να θεωρη ή ως επιτυχίαν την σχεδιαζομένην απάντησιν των Δυνάμεων διά της οποίας παραχωρούνται προνόμια εις τους Ηπειρώτας. Δι' ημάς όμως, εφόσον δεν συμβιβάζεται με τους πόθους των Ηπειρωτών, δεν είναι παρά ασθενής πλεκτά-

νη, εις την οποίαν δεν θα υποπέσουν ποτέ οι Ηπειρώται».

«Και εις το παρελθόν υπήρξαν κυβερνήσεις, αίτινες πιεζόμεναι υπό των ισχυρών όπως υποκύβουν εις αποφάσεις ασυμφόρους διά το Έθνος, προέβαλον ως εμπόδια την εν Ελλάδα εξέγερσιν της κοινής γνώμης», τόνιζε το ΕΜΠΡΟΣ στις 31/3/14. «Αλλ' ο κος Βενιζέλος, αναλαμβάνων απέναντι της Ιταλίας την υποχρέωσιν να παραδώση τμήμα της Ηπείρου και της Μακεδονίας εις τους Αλβανούς, δεν αντέταξεν ούτε κατά προσποιήσιν την σκιάν τουλάχιστον αυτής. Η κοινή γνώμη εν Ελλάδα είναι αυτός. Η θέλησις του είναι ο νόμος, προ του οποίου κλίνουν ευπειθώς όλαι αι κεφαλαί. Και... έδωσε διαταγάς: σεις θα μείνετε Έλληνες Σεις από 1ης Μαρτίου, θα γίνετε Αλβανοί!»

Στις αρχές Απριλίου (2/4/14), το ΕΜΠΡΟΣ σημειώνει: «καθ' ήν στιγμήν ο ελληνικός στρατός αποχωρήση, σμήνη αλβανικών συμμοριών θα εξορμήσουν, αυτής δε της αλβανικής χωροφυλακής, ούσης ανεπαρκούς όπως διατηρήση την τάξιν, θα επέλθη αναποφεύκτως σύγκρουσις, της οποίας ουδείς δύναται να προΐδη την έκτασιν και τας συνεπειάς. Διότι αν δεν επικρατήσουν οι εθελονταί της αυτονόμου πολιτείας, ο ελληνικός στρατός συγκείμενος εξ Ηπειρωτών, ως επί το πλείστον εις τα μέρη ταύτα, θα λάβη μέρος εις τον αγώνα, αφού μέχρι τώρα ουκ ολίγοι ελιποτάκησαν εις τους επαναστάτας μετά του οπλισμού των, ολόκληρον δε το Ελληνικόν Έθνος θα θεωρήση το ζήτημα τούτο ως ζήτημα φιλοτιμίας. Είτε δε τα σώματα της αυτονόμου πολιτείας νικήσουν, είτε ηττηθούν, ο κος Βενιζέλος θα βρεθή αντιμετώπος αδιαλλάκτου δυσμενείας και θα θεωρηθή υπεύθυνος γεγονότων, διά τα οποία συνεισέφερον μόνον αγαθήν πίστιν προς τας Δυνάμεις και υπερβολικήν αισιοδοξίαν».

«Ενόμιζεν ο κος Βενιζέλος, ότι η απώλεια των 200.000 Ελλήνων, θα εχρησίμευεν ως ο ηθικός κρίκος εκείνος, ο οποίος θα εξησφά-

Το καφενείο της
«Νέας Ελλάδας»
στη Χιμάρα

Ενοπιλος κάτοικος
της Χιμάρας

Επιτροπή
Βορειοηπειρωτών
στο Λονδίνο,
Καθιστοί
εικονίζονται
οι Β. Τούσης
(Αργυρόκαστρο),
Ιωσ. Γ. Μπανιάς
(Πρεμετή),
Πετρ. Π. Ζάππας
(Τεπελένι). Ορθοί
οι Θεμ. Β. Μπαμίχας
(Δέλβινο), Αθαν.
Γ. Γκίκας και Νικ.
Μ. Βλάσης (Χιμάρα)

λιζε την ελληνοαλβανική φιλίαν», έγραφε η ΗΠΕΙΡΟΣ στις 4/4/14. «Δεν υπελόγισεν ότι κάθε έθνος όταν δημιουργείται δαπάναις άλλων, αποκαθιστά το εθνικόν του αίσθημα και βαυκαλίζεται με την πραγματοποίησιν των ονείρων του. Τις τώρα θα μας έπειθε ότι η Αλβανία δεν θα είχε βλέψεις επί της Ηπείρου και δεν θα έσπευδε να πραγματοποιήση ταύτας, εάν η Ελλάς ήθελε περιπλανή εις πόλεμον εναντίον άλλου κράτους;»

Το ΣΚΡΙΠ στις 8/4/14 παρέθετε τα αιτήματα των Ηπειρωτών:

ΤΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

BIENNH, πρωία Τρίτης. - Καθ' α τηλεγραφούν εκ Βουκουρεστίου το «Ουνιβέρσουλ» πληροφορείται ότι τα τελευταία αιτήματα των Ηπειρωτών είναι τα εξής:

1) Ο Γενικός Διοικητής θα είναι Χριστιανός Ορθόδοξος.

2) Οι διοικηταί και οι πρόεδροι δικαστηρίων της Κολωνίας, Κορυτσάς, Πρεμετής, Αργυροκάστρου και Δελβίνου θα ώσιν Ορθόδοξοι, ενώ θα είναι δυνατόν να ώσι και Μουσουλμάνοι μεταξύ των κατωτέρων υπαλλήλων.

3) Η επίσημος και η των δικαστηρίων γλώσσα θα είναι η ελληνική. Θα είναι δε επίσης και η των υπηρεσιών γλώσσα και εις αυτά τα ζητήματα τα ενδιαφέροντα τους Μουσουλμάνους.

4) Η Ελληνική γλώσσα είναι υποχρεωτική διά την εκπαίδευσιν εν τη Ηπείρω, ενώ η Αλβανική έσεται προαιρετική.

5) Η Ελληνική γλώσσα είναι υποχρεωτική διά τας εκκλησίας.

6) Θα ιδρυθή τοπική χωροφυλακή, της οποίας η μετάθεσις ή η αλλαγή δι' ετέρας αλβανικής φρουράς ή χωροφυλακής θα είναι αδύνατος.

7) Οι Ηπειρώται δεν θέλουσιν υποχρεωθή εις στρατιωτικήν υπηρεσίαν, ούτε καν εν καιρώ πολέμου.

8) Οι Μουσουλμάνοι της Ηπείρου θ' απολαύουν των αυτών δικαιωμάτων.

9) Η θρησκευτική ελευθερία ως και η σχολική τοιαύτη των Ελλήνων θέλει περιλαμβάνει επίσης τας πόλεις της Αυλώνας και του Δυρραχίου.

10) Οι λιμένες των Αγίων Σαράντα και της Χειμάρρας θέλουσι κηρυχθή ελεύθεροι.

Λίγο μετά (10/4/14) το ΕΜΠΡΟΣ αναρωτιόταν: «Διατί να εκκενώσωμεν την Β. Ηπειρον, αφού η αναγνώρισις της κυριαρχίας ημών επί των νήσων, δεν παρέχει ουδεμίαν εγγύησιν διαρκείας; Οι Τούρκοι δύνανται να λάβουν την Χίον και την Μυτιλήνην εάν είναι ισχυρότεροι από εμάς. Ημείς όμως δεν δυνάμεθα να λάβωμεν την παραχωρηθείσαν εις τους Αλβανούς γραμμήν, εάν αύριον αι πιέσεις των καθίστων αφόρητον τον βίον εις τους ομοφύλους. Παν ό,τι δίδομεν, χάνεται ανεκκλήτως. Παν ό,τι λαμβάνομεν, το διατηρούμεν εφόσον αι χείρες μας έχουν την δύναμιν να το κρατήσουν».

«Το Έθνος μετ' αληθούς εθνικής συμπαθείας και πλήρους συναισθήσεως της εθνικής αλληλεγγύης, οφείλει να παρακολουθήση τον ιερόν αγώνα των Ηπειρωτών», σημειώνει η ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ στις 9/4/14. «Καθίσταται δε επείγουσα και επιβεβλημένη η ενίσχυσις του έθνους προς τους σφαγιαζομένους αδελφούς Ηπειρώτας».

Για τον ελληνικό στρατό έγραφε η ΗΠΕΙΡΟΣ στις 13/4/14: «εφρόνουν μέχρι τούδε αι ενδιαφερόμενοι δυνάμεις, ότι στηριζόμενοι επί της δήθεν αρωγής του ελληνικού στρατού, θα κατωρθώναμεν να επιβληθώμεν επί των επιδρομέων. Ο ελληνικός στρατός δεν εχρησίμευεν παρά διά να δεσμεύη τας χείρας μας και να παραλύη την οργάνωσίν μας. Ηδη έχοντες ελευθέρας τας χείρας μας, θα καταδείξωμεν ότι η Ηπειρος είναι αντάρκης και δεν έχει ανάγκην προστασίας διά να επιβάλη τα δίκαιά της εις τους Αλβανούς».

ΕΤΟΣ 19' ΑΡΙΘ. 1021-1022

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ 3 ΔΕΛΤΑ

ΤΡΥΤΗ 20' Απριλίου 1916

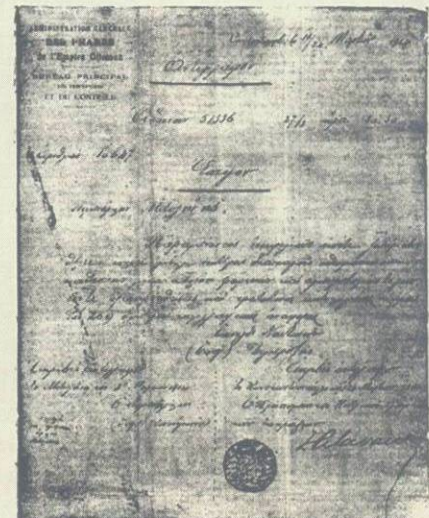
ΤΙΜΗ ΠΡΟΒΛΗΘΕΝΤΩΝ
ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ
Εκδοτική... 4 ε. 30
Αποδοτική... 1 ε. 30

ΤΙΜΗ ΚΑΤΑΧΡΕΩΣΕΩΝ
Εκδοτική... 4 ε. 30
Αποδοτική... 1 ε. 30

ΑΙ ΠΡΟΒΛΗΘΕΝΤΑ ΠΡΩΤΑΝ
ΕΓΓΡΩ ΤΗΣ ΔΕΛΤΟΣΕΛΗΣ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ
ΕΝ ΤΡΟΧΟΠΩΛΗΤΗ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙ ΤΗΣ Α. Θ. ΦΙΛΙΠΠΙ

ΜΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΗ ΠΡΟΚΑΤΗΘΕΩΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ
Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ

Τις πρώτες ημέρας Ιουνίου, κληρο...
Το Αιόλιον σφαιρικό ή σφαιρικό...
Το Αιόλιον σφαιρικό ή σφαιρικό...
Το Αιόλιον σφαιρικό ή σφαιρικό...

ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΕΝ ΑΤΙΝΩΝ ΣΚΑΝΔΑΛΩΝ
Οι πρώτοι...
Οι πρώτοι...
Οι πρώτοι...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΤΟ ΜΕΓΑΛΙΤΕΡΟΝ
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΓΕΓΟΝΟΣ

Μά ετις 4 Ιουνίου...
Μά ετις 4 Ιουνίου...
Μά ετις 4 Ιουνίου...

ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ
ΕΝ ΤΩ ΚΑΙΝΩ ΠΑΡΕΣΤΗΡΙΩ

ΟΙ ΔΥΟ ΠΟΛΕΜΟΙ

συμπεριφορά...
συμπεριφορά...
συμπεριφορά...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...
Εκδοτική... Αποδοτική...

Το ΕΜΠΡΟΣ της 14/4/14 σημείωνε πως «αι Δυνάμεις υποσχόμεναι την θρησκευτικήν και εκπαιδευτικήν ελευθερίαν των κατοίκων της Βορείου Ηπείρου, άνευ εγγυήσεως τινός και κανονισμού λεπτομερειών, δίδουν ελάχιστον αντάλλαγμα των προνομίων, άτινα παρέχονται από μέρος της Ελλάδος εις τας μουσουλμανικάς μειονότητες. Αλλά τίνα αποζημίωσιν προσφέρουν διά την εκκένωσιν της Ηπείρου εις το Νησιωτικόν ζήτημα; Και διατί άραγε η Ελλάς απέναντι της ρητής αρνήσεως της Τουρκίας, όπως συμμορφωθή προς την απόφασιν των Δυνάμεων περί της Χίου και της Μυτιλήνης, δεν ηδύνατο να αντιτάξη την αυτήν άρνησιν διά την Ηπειρον; Κατά τι η στάσις αυτής θα εθεωρείτο προκλητική ή παράδοξος, αφού ανάλογος στάσις της Πύλης δεν επροξένησεν εις την Ευρώπην δυσάρεστον εντύπωσιν; Και διατί αι Δυνάμεις, απέναντι δύο εξίσου κατηγορηματικών αρνήσεων, θα επροτίμουν να καταβάλουν την μίαν χωρίς να τιμωρήσουν την άλλην;

Η στοιχειώδης εντροπή θα υπηγόρευεν εις αυτάς να λάβουν τα αυτά μέτρα εναντίον της κοινής ταύτης παρακοής».

«Οι ορδές των Αλβανών», τόνιζε η εφημερίδα ΗΠΕΙΡΟΣ στις 16/4/14, «μόλις ήκουσαν ότι ο ελληνικός στρατός εκκενοί τα μέρη, μη ευρισκόμεναι εις ουδεμίαν συνάφειαν ή συμφωνίαν με τας εντίμους προθέσεις του πρίγκηπος Βηδ, ούτε των δι' αυτού διεξαγομένων διαπραγματεύσεων προς την αυτόνομον κυβέρνησιν γνώσιν ή συνείδησιν έχουσαι, προχωρούσιν επιθετικώς και εχθρικώς να καταλάβωσιν όσα εκκενοί ο ελληνικός στρατός. Αι αυτονομακαί δυνάμεις, δεν δύναται βεβαίως να μείνωσιν εν παθητική αμύνη. Οι Ηπειρώται ευρισκόμενοι εις καταναγκαστικόν πόλεμον, αναγκάζονται να δράσωσιν ως εν πολέμω».

Λίγες μέρες μετά στις 19 Απριλίου 1914, η εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ ανακοίνωνε πως, σύμφωνα με πληροφορίες της εφημερίδας, «το

κίνημα της Ηπείρου δύναται να θεωρηθή ως επιτυχόν πληρέστατα του σκοπού του, της αναγνωρίσεως δηλαδή αυτονομίας. Μάλιστα, ξένοι διπλωμάται εβεβαίουν ότι μεταξύ των δυνάμεων ανταλλάσσονται επειγόντως σκέψεις, περί αποδοχής των αιτημάτων της αυτόνομου Ηπείρου και υποδειξεως εις την αλβανικήν κυβέρνησιν, ότι ανάγκη είναι να υποκύψη εις τούτο, όπως εξασφάλιση την ησυχίαν του κράτους της».

Στις 20/4/14 η ΗΠΕΙΡΟΣ, σχολιάζοντας την παροχή των σχολικών ελευθεριών, έγγραφε: «δημιουργείται παράδοξος πιθανότης ότι διά τοιούτων διαπραγματεύσεων θα αποκατασταθούν τα πάντα και η ειρήνη θα διαδεχθή το σημερινόν άγριον μακελειόν. Αλλά αν υπετίθετο ότι εμωράνθησαν όλοι οι Ηπειρώται ώστε να αρκεσθούν εις τοιαύτα ψιχία ελευθεριών, δεν φαίνεται πουθενά ο έτερος των συμβαλλομένων εκείνων, του οποίου η έντιμος φερεγγυότης θα ηδύνατο να καταστήσει βεβαιότητα, ότι όντως κάτι πραγματικόν παρεσχέθη εις τους αγωνιζομένους κατοίκους της Β. Ηπείρου. Αι διαπραγματεύσεις θα επιβληθούν από τον προελαύνοντα στρατόν της αυτόνομου. Οι Αλβανοί της αυτονόμου πρέπει να εκκενώσουν την χώραν ανυπερθέτως. Βγάλτε τα γάντια σας και λάβετε το μαστίγιον!».

Την επομένη (21/4/14) η εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ σημείωνε: «μη έχων πεποιθήσιν εδραϊαν εις τας δυνάμεις του κράτους, ο πρωθυπουργός έσπευδεν προς την λύσιν, ωθούμενος εκ της επιθυμίας να συγκρατήσιν τα κτηθέντα και το εκ νικών ελληνικόν γόητρον, εναντι πάσης θυσίας. Διά αυτό ακούσθησαν από του βήματος της Βουλής αι περίφημοι δηλώσεις περί «σπονδυλικής στήλης και παραιτήσεως επί της Θράκης και ανατολικής Μακεδονίας αξιώσεων της Ελλάδος». Και πρόσθετε: «Ο στρατηλάτης Κωνσταντίνος δεν ηδυνήθη να επιδράση επί ουσιωδών σφαλμάτων της ελληνικής διπλωματίας, εκ των οποί-

Αριστερά, ο μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδων, μέλος της κυβέρνησης της Αυτόνομης Ηπείρου, σε νεότερη ηλικία. Δεξιά, ο Γεώργιος Σούλιος, οπλαρχηγός στην εξέγερση της Κορυτσάς στις 19 Μαρτίου 1914

Αριστερά ο Παντελής Καρασεβδός, έφεδρος λοχαγός από την Αρκαδία. Εδρασε στο Δέλβινο. Δεξιά, ο Ρεθυμνιώτης εθελοντής Αναστάσιος Χομπίτης, φοιτητής της Νομικής

ων είχεν ήδη επωφεληθή η ιταλο-αυστριακή πολιτική, διά να προβάλη εκείνη υπέρ της Αλβανίας δικαιώματα στραγγαλιστικά των ηπειρωτικών δικαιωμάτων».

«Ηπατήθημεν μέχρι τούδε», τόνιζε στις 23/4/14 η ΗΠΕΙΡΟΣ, «με την ματαιάν ελπίδα ότι αι Μ. Δυνάμεις ήθελον λύσει τον Ηπειρωτικόν Γόρδιον δεσμόν, επί τη Βάσει του Δικαίου και της Λογικής. Τόσον εις των Μ. Δυνάμεων συννεοήσεις, όσον και εις τας μεταξύ της Αυτονόμου Πολιτείας και της αλβανικής κυβερνήσεως διαπραγματεύσεις, αι δύο παραδριατικά δυνάμεις κατώρθωσαν να πείσουν τας Μ. Δυνάμεις και να πλαστογραφήσουν το δίκαιον, ενώ εν τη δευτέρα περιπτώσει εξήσκουν όλην την επιρροήν των εις τον πρόγικηπα Βηδ και την Αλβανικήν κυβέρνησιν, όπως διαταχθή ο εν Κερκύρα αντιπρόσωπος κ. Θόμψων και διακόψη τας περαιτέρω διαπραγματεύσεις. Εάν η Αλβανία δεν συνέλθη και αντιληφθή τον όλεθρον τον οποίον προητοίμασαν δι' αυτήν αι δύο Αδριατικά Δυνάμεις, άπασα η Β. Ηπειρος θα πνιγή εις το αίμα ενόχων τε και αθών».

«Ο θρίαμβος του Ηπειρωτικού αγώνος είναι πλήρης», διαπίστωνε στις 26/4/14 το ΕΜΠΡΟΣ. «Δεν αναγνωρίζει την ανάγκην της συνδιαλλαγής μόνον η κυβέρνησις της Αλβανίας και η Επιτροπή του έλεγχου, η εκπροσωπούσα την Ευρώπην, αλλά και αι Δυνάμεις, όσαι ενδιαφέρονται υπέρ του νέου κράτους. Είναι πλέον δυνατόν να χρησιμεύσωσιν ως βάσις των διαπραγματεύσεων, οι όροι της εξασφαλίσεως της θρησκευτικής και εκπαιδευτικής των Ηπειρωτών ανεξαρτησίας. Η Βόρειος Ηπειρος δύναται εφεξής ν' αποτελέση μέρος της Αλβανίας, υπό τον όρον να έχη ίδιον Στρατόν, Βουλήν και Διοίκησιν, κατά το υπόδειγμα της Ουγγαρίας».

Και συνέχιζε για τον κ. Ζωγράφο: «Ενώ ο κος Βενιζέλος συνεβούλευεν την υποταγήν, αυτός παρώτρυνεν εις αντίστασιν. Και ανεδείχθη νικητής, καθ' όλην την έκτασιν της δι-

πλωματικής και στρατιωτικής του ενεργείας. Ανευ όπλων, πολεμοφοδίων και χρημάτων, με φρικτήν έλλειψιν πάντων των χρειωδών, εναντίον στρατού πολυαριθμοτέρου, διοικουμένου υπό Ολλανδών, Αλβανών, Τούρκων αξιωματικών και την απεινή και ακατανόητον εχθρότητα όλων εκείνων, οίτινες έπρεπε να είναι συμπαθείς προς το έργον του, ο λαός αυτός των Ιερολοχιτών και των ατάκτων σωμάτων, κατώρθωσε να περιαγάγη την Αλβανίαν εις απόγνωσιν. Και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το έργον τούτο, όπερ εκπροσωπεί την θέλησιν και την ψυχήν του Ελληνικού Έθνους, θα θριαμβεύση μέχρι τέλους».

Οι διπλωματικές αποκαλύψεις για το χειρισμό του Ηπειρωτικού από την αρχή, έγραφε η εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ στις 27/4/14 και «αι φοβεραί πίεςεις ας ήσκησεν η κυβέρνησις, απαγορεύσασα και αυτήν ακόμη την συγκρότησιν συλλαλητηρίου των Συντεχνιών εν Ελλάδι, ώστε να έχη διπλωματικόν επιχείρημα την εξέγερσιν της δημοσίας γνώμης, τα ψηφίσματα του ηπειρωτικού συνδέσμου εναντίον της κυβερνητικής δράσεως, αι συλλήψεις και φυλακίσεις όλων εκείνων οι οποίοι εξήτουν να σπεύσουν προς μαχομένους αδελφούς, η άρνησις της αποστολής και ενός πενταλέπτου υπέρ των αγωνιζομένων, η μετ' αντιχριστιανικής και απανθρώπου προδοσίας συντέλεισις της αιματηράς τραγωδίας διά σφαγής των Ηπειρωτών ην προειδοποιούν τα κυβερνητικά όργανα, πάντα ταύτα αρκούσιν ν' αποδείξουν ότι αν διά τον ελληνισμόν ολόκληρον υπήρξε νίκη και τιμή ο ηπειρωτικός θρίαμβος, αντιθέτως διά τους κυβερνώντας την χώραν έρχεται ως εμπτυσμός κατασχύνης και αποδοκιμασίας».

Την ίδια μέρα (27/4/14), το ΕΜΠΡΟΣ έγραφε πως «ο κος Ζωγράφος αρκεΐται εις ότι εξασφαλίζει άνετον, ειρηνικήν και προπάτων αυτόνομον ύπαρξιν εις την Βόρειον Ηπειρον. Εννοείται δε ότι προτάσεις γενόμεναι εκ της Διεθνούς επιτροπής, καθιστούν α-

ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ
Πρωτότυπο Τεύχος 19 B 10-1850
Γραμμή και Τηλεγραμμή για μετακίνηση
Τύπος: Αθήναι: ΜΕΛΑΣ ΑΕΦΕΣ, ΗΕΛΛΑΣ ΑΕΦΕΣ
Αθήνη Τηλεγράμματα 884

Ψάλλεται επί της Μουσικής Γενικής της Ψάλλας
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΗ
Γενάρχου της Διοικήσεως και Τυποδότης
Γ. Α. ΒΕΛΕΚΗΣ & Σ.

Δι' υπαγομένης Μουσικής Γενικής
Δι' υπαγομένης Διοικήσεως επί της Διοικήσεως της
Μουσικής Γενικής
Υπεργραμμή της Διοικήσεως
Πολίταις επί του Κέντρου, Επιστολή της Διοικήσεως.

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΓΡΟΜΗΤΩΝ
Τηλ 414
Παρασκευή 10 Μαΐου 1914 - Τηλεγραμμή 42, 60
Αθήνη 10 Μαΐου 1914 - Τηλεγραμμή 42, 60
Την εκδόσιν ενοχλήσεται

"Ετος 240 ΑΠΡΙΛ 240 ΑΘΗΝΑΙ ΒΑΡΑΒΕΚΗ, 9 Μαΐου 1914

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΑΣΥΡΙΑ
Η ΕΘΝΟΙΚΗ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΑΚΗ ΣΥΜΒΑΣΙΣ

Επειδ' ούτως ή άλλως η σύμβασις εδέχθη
πρόσθετον εις τας διαπραγματεύσεις μεταξύ
Ελλάδος και Ασυρίας... Η Σύμβασις εδέχθη
πρόσθετον εις τας διαπραγματεύσεις μεταξύ
Ελλάδος και Ασυρίας... Η Σύμβασις εδέχθη
πρόσθετον εις τας διαπραγματεύσεις μεταξύ
Ελλάδος και Ασυρίας...

Ψάλλεται επί της Μουσικής Γενικής της Ψάλλας
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΗ
Γενάρχου της Διοικήσεως και Τυποδότης
Γ. Α. ΒΕΛΕΚΗΣ & Σ.

Δι' υπαγομένης Μουσικής Γενικής
Δι' υπαγομένης Διοικήσεως επί της Διοικήσεως της
Μουσικής Γενικής
Υπεργραμμή της Διοικήσεως
Πολίταις επί του Κέντρου, Επιστολή της Διοικήσεως.

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΓΡΟΜΗΤΩΝ
Τηλ 414
Παρασκευή 10 Μαΐου 1914 - Τηλεγραμμή 42, 60
Αθήνη 10 Μαΐου 1914 - Τηλεγραμμή 42, 60
Την εκδόσιν ενοχλήσεται

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΙΚΑΣ

Μία επί λέξει εικόνα του λαού της Ασίας
Οι ασχολημένοι είναι οι στρατοί της Ελλάδας και Ασίας...

Οι ασχολημένοι είναι οι στρατοί της Ελλάδας και Ασίας...

πών 'Ελλάδα, συμπεριφέρει νησί, αν βλν
έως μάλα ανεπίσημα επί τα κριτήρια, εις
τα όρια της μελέτης... Η Σύμβασις εδέχθη
πρόσθετον εις τας διαπραγματεύσεις μεταξύ
Ελλάδος και Ασυρίας...

—Τι συνέβαινε τότε, ηρώδη;
—Ανάθεμα το λαόν της Ασίας... Η Σύμβασις εδέχθη
πρόσθετον εις τας διαπραγματεύσεις μεταξύ
Ελλάδος και Ασυρίας...

—Τοις Αίγυπτιοις, Αίγυπτιοις... Η Σύμβασις εδέχθη
πρόσθετον εις τας διαπραγματεύσεις μεταξύ
Ελλάδος και Ασυρίας...

ΘΟΡΩΒΗΣ ΣΥΝΕΡΙΑΣ

Τροφής θορώβης επί της τροπήσεως... Η Σύμβασις εδέχθη
πρόσθετον εις τας διαπραγματεύσεις μεταξύ
Ελλάδος και Ασυρίας...

—Τις είνε οίς... Η Σύμβασις εδέχθη
πρόσθετον εις τας διαπραγματεύσεις μεταξύ
Ελλάδος και Ασυρίας...

—Εγώ, εγώ... Η Σύμβασις εδέχθη
πρόσθετον εις τας διαπραγματεύσεις μεταξύ
Ελλάδος και Ασυρίας...

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΝ ΤΩ ΑΚΑΙΩΝΙ
ΠΡΩΤΟΣΕΛΙΔΟ ΑΠΟ ΤΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ»
Ζωγράφος εικονίζεται καθήμενος στη δεύτερη σειρά άκρη δεξιά, 9 Μαΐου 1914

ναπόφευκτον την εγγύησιν της Ευρώπης εις τας ληφθείσας αποφάσεις. Αι αξιώσεις των Ηπειρωτών έπρεπε να γίνουν δεκταί εκ της πρώτης στιγμής. Και ένεκα της καταγωγής και του φρονήματός των, οι Ηπειρώται εδικαιούνται να διοικηθώσι, όπως αυτοί νομίζουνσιν καλύτερον. Αντιθέτως προς τας άλλας επαρχίας, όπου εξησφαλίσθησαν εις τους Μουσουλμάνους και τους Κουτσοβλάχους τοσαύτα προνόμια, αυτοί ερρίφθησαν εις την χοάνην της Αλβανίας, άνευ ουδεμιάς εγγυήσεως, με την πρόθεσιν να τους καταστήσουν διά της βίας Αλβανούς, καίτοι ο πολιτισμός των ασυγκρίτως ανώτερος και η θρησκεία των, ηύξανον τους λόγους διά τους οποίους έπρεπεν να τύχωσιν ευμενούς προσοχής υπό της Ευρώπης. Αλλ' ό,τι υπερέβαινεν παν όριον, ήτο ότι δεν κατεκτήθησαν από τους Αλβανούς, αλλ' ανήκοντες εις Εθνος νικήσαν, δίδονται παραδόξως ως λάφυρον χριστιανοί αυτοί, εις ηττημένους μουσουλμάνους!»

Αναφερόμενη στις διαβουλευσεις της Κέρκυρας, η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ανέφερε στις 29/4/14 πως «αι διαπραγματεύσεις παρουσίασαν πολύ μετριοπαθή τον κ. Ζωγράφον. Δεν ζητεί πλήρη αυτονομίαν, αλλά διατήρησιν της συναφείας με το αλβανικόν κράτος, μίαν ένωσιν παρεμφερή προς την της Αυστρίας και της Ουγγαρίας. Εν τούτοις ανθίστανται οι κύριοι της Διεθνούς Επιτροπής. Αλλά πέραν της υποχωρήσεως την οποίαν έκανεν ο κος Ζωγράφος, δεν επιτρέπεται να προβή εις άλλην. Και ας αναλάβη εκ νέου το πυροβόλον να πείση τους δυστροπούντας».

Μερικές μέρες μετά, το ΣΚΡΙΠ στις 3/5/14 σημειώνει: «υπάρχουν τίνες των Ευρωπαϊών ευρίσκοντες ότι ο κος Ζωγράφος επιδιώκει να εξασφάλιση δικαιώματα υπέρ του ελληνικού στοιχείου της Β. Ηπείρου, διά να κατορθωθή ούτως ολίγον κατ' ολίγον τα άλλα αλβανικά στοιχεία να εγκαταλείψουν την χώραν, οπότε η Ηπειρος θα παραμείνη απολύτως Ελληνική».

Όμως και η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ στις 3/5/14 αναρωτιόταν: «αλλ' οιαδήποτε παροχή και αν γίνει προς τους Ηπειρώτας, όταν ο διορισμός του Διοικητού εξαρτάται αποκλειστικώς εκ της αλβανικής κυβερνήσεως, δεν αρκεί τούτο να ματαιώση τα πάντα; Να καταστήση δώρον-άδωρον οιονδήποτε προνόμιον;».

«Συμφώνως προς τα υπογραφέντα πρωτόκολλα», τόνιζε το ΣΚΡΙΠ στις 6/5/14, «οι δύο Ηπειρωτικοί νομοί του Αργυροκάστρου και της Κορυτσάς, απολαύουν τοπικής αυτοδιοικήσεως, εξασφαλιζομένης διά δύο τοπικών Συμβουλίων, ων τα μέλη θα είναι κατά το πλείστον αιρετά, αντιπροσωπεύοντα εν αναλογία αριθμού τα διάφορα εν τη χώρα στοιχεία. Τα τοπικά συμβούλια θα λειτουργούν περί τους δύο χριστιανούς διοικητάς, τους οποίους θα διορίζει η αλβανική κυβέρνησις. Αναγνωρίζεται η ελευθέρα χρήσις της ελληνικής γλώσσης ενώπιον των αρχών και διδάσκεται υποχρεωτικώς εις τα σχολεία, ενώ η αλβανική διδάσκεται υποχρεωτικώς μόνον εις τας τρεις τάξεις της στοιχειώδους εκπαιδεύσεως. Η θρησκευτική ελευθερία αναγνωρίζεται απεριορίστως. Η χωροφυλακή αποτελείται εξ εντοπίων, χρησιμοποιουμένων ως πυρήνος των ήδη υπό τα όπλα Ηπειρωτών. Την οργάνωσιν και διοίκησιν αυτής θα έχη Ολλανδός αξιωματικός με αξιωματικούς εντοπίους εν αναλογία προς τα εις την χώραν θρησκευόμενα. Η μετάθεσις της ηπειρωτικής χωροφυλακής εκτός των δύο νομών, επιτρέπεται μόνον εν περιπτώσει υπερτέρας ανάγκης και τη εγκρίσει της Διεθνούς επιτροπής. Την οργάνωσιν και εφαρμογήν του νέου καθεστώτος, αναλαμβάνει η Διεθνής επιτροπή του Ελέγχου, μεταβαίνουσα επί τόπου. Την εκτέλεσιν δε και την τήρησιν των προνομίων της Ηπείρου, εγγυώνται αι Μεγάλαι Δυνάμεις».

Η εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ σημειώνει στις 6/5/14 ότι «εν αι Κερκύρα διαπραγματεύσεις έληξαν αισίως, τους αγώνας δε του κος Ζωγράφου και των συμπραττόντων μετ' αυτού,

Το λιμάνι των Αγίων Σαράντα

Αριστερά, απόψη της πόλης του Αργυροκάστρου. Δεξιά, η ελληνική συνοικία στο Δέλβινο. Σύμφωνα με τον Πιο, οι 4.000 κάτοικοι της πόλης ήταν μοιρασμένοι ανά δύο χιλιάδες σε Έλληνες και Αλβανούς

έστεψεν η νίκη. Παρά τας προβλέψεις της ελληνικής κυβερνήσεως, ήτις διά του προέδρου αυτής προέλεγεν ότι η αναπτυχθείσα αντίδρασις κατά των ευρωπαϊκών αποφάσεων εν τη Βορείω Ηπειρώ, έμελλε να καταλήξῃ εἰς ανεπανορθώτους καταστροφάς, ο αγών εστέφθη υπό πλήρους επιτυχίας. Το αποτέλεσμα της ηπειρωτικής ταύτης ιστορίας, είναι ότι ε-

νώ παρεδίδοντο εἰς τὴν αλβανοποίησιν καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν υποστάσεως, ολίγοι ἄνδρες ἔχοντες ευρυτάτην ἀντίληψιν τῶν ἐθνικῶν υποχρεώσεων καὶ ἐμπνευσμένοι ὑπὸ ἀληθῶς φιλελευθέρων ἰδεῶν, κατώρθωσαν νὰ ἀποσπᾶσωσιν ἀπὸ τοὺς αλβανικοὺς ὄνυχας τὰς χιλιάδας ταύτας τῶν ὁμοφύλων μας καὶ ἐπιβάλωσι τὰς προτάσεις

αυτών, δι' ὧν και μόνον καθιερούται η αυτοδιοίκησις και εξασφαλίζονται τα δικαιώματα της θρησκείας, γλώσσης και της ελληνικής συνειδησεως εις την ατυχή ταύτην χώραν».

«Χαιρετίζομεν ειλικρινώς την αισίαν λήξιν των διαπραγματευσέων», έγραφε εφημερίδα ΗΠΕΙΡΟΣ στις 7/5/14, «τοσοῦτω μάλλον, καθόσον διά του τερματισμοῦ ενός απεχθούς αγώνος, απεσοβήθη ο όλεθρος και η καταστροφή, ἥτις μοιραίως θα επήρχετο αγρία και αχαλίνωτος εν περιπτώσει αποτυχίας του έργου των διαπραγματευομένων την ειρήνην. Διά του τερματισμοῦ του Ηπειρωτικού αγώνος, καθ' ὃν πολλαπλούς θριάμβους ἔσχον κατά το τετράμηνον αυτό τα ηπειρωτικά ὄπλα, ὥστε να εξαναγκάσουν αὐτήν την Διεθνή Επιτροπήν του Ελέγχου να ζητήση απευθείας την ανακωχήν και την ἑναρξιν των διαπραγματευσέων, απεδείχθη περιτράνως κατά πόσον η Αλβανία ἐξετίμησε τας πολλαπλὰς επιτυχίας των ηπειρωτικών ὄπλων, τα οποία ἐπέβαλον τα δίκαια του ηπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ».

Τέλος, ὅταν πλέον οι ἐξελιξέις λόγω της ἑναρξῆς του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ἔτρεχαν, η εφημερίδα ΗΠΕΙΡΟΣ της 14/7/14, σημείωνε: «η παραίτησις του πρίγκηπος Βηδ μετά την κατίσχυσιν των ηπειρωτικών ὄπλων, εἶναι το οριστικόν ναυάγιον της ευρωπαϊκῆς διπλωματίας, του οποίου ὅμοιον θα εὔρισκεν μόνον κανεῖς εις την διπλωματικὴν αποτυχίαν του κου Βενιζέλου, εις το ηπειρωτικόν. Τόσον η Ευρώπη ὅσον και ο κοσ Βενιζέλος, ηπατήθησαν οικτρῶς εις την ἐλπίδα της δημιουργίας μιας Αλβανίας, η σπουδή δε αμφοτέρων να πιστεύουσι το αντίθετον, τους ἀπέδειξεν ηττηθέντας κατά τον χειρότερον τρόπον.

Τι ὑπάρχει σήμερον ἐξ' ὧσων η Ευρώπη κατεσκευάσεν, ἢ παρεδέχθη διά την Αλβανίαν;

Η ἀποψις αὐτή φέρει εις το προσκήνιον την εἶδησιν, ὅτι εις τους ευρωπαϊκούς κύκλους

ἤρχισεν ἤδη ανταλλασομένη η σκέψις, ὅπως ζητηθῆ ἀπὸ την Ελλάδα διά της επεμβάσεώς της, να φέρη την παθολογικὴν αὐτήν κατάστασιν εις μόνην την φυσιολογικὴν της οδόν, καταλαμβάνουσα τα μέρη αὐθις, πρὶν οι διάφοροι νεότουρκοι και εμβερμπέδες τα καταλάβωσιν αὐτοί».

Επίλογος

Τη διετία 1913-14 στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο συμβαίνουν κοσμοϊστορικά γεγονότα, που συνδέονται ἄρρηκτα με τη μετέπειτα ὑπαρξὴ και ἐξέλιξη του ελληνικοῦ κράτους.

Το ομολογουμένως ακανθῶδες βορειοηπειρωτικὸ ζήτημα φωτίζεται σε ὅλες του τις πτυχές ἀπὸ τις εφημερίδες της εποχῆς: αθηναϊκά και ηπειρωτικά φύλλα δίνουν ανταποκρίσεις, εκφράζουν καθημερινὰ ἀπόψεις και οδηγούνται σε ψυχραιμίες ἢ μη κρίσεις των πολιτικών χειρισμῶν.

Ανεξάρτητα ἀπὸ τις πολιτικές τους επιλογές και την τοποθέτησή τους στο πλευρὸ του πρωθυπουργοῦ Ελ. Βενιζέλου ἢ στο ἀντίθετο στρατόπεδο, φαίνεται εν τέλει σχεδόν ὅλες να συμφωνοῦν στο σημείο αιχμῆς, που ἦταν το δικαίωμα για την αυτοδιάθεση του λαοῦ της Ηπείρου για την πολυπόθητη αυτονομία.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αποδεικνύομαι ολοφάνερα δράστης αξιόμειπτης πράξης.
2. Παραπλανώ, δίνω ψεύτικες ἐλπίδες.
3. Βουλευτὴς του νομοῦ Κοζάνης. Διέπρεψε σαν δημοσιογράφος υποστηρίζοντας τα δίκαια του Ελληνισμοῦ και συνδιοργάνωσε με τον Γεώργιο Χρηστάκη Ζωγράφο τον Βορειοηπειρωτικὸ Αγῶνα το 1914.
4. Χορηγῶ πλουσιοπάροχα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Σπ. Μαρκεζίνη: Πολιτικὴ Ἱστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, τόμος τρίτος, ἐκδόσεις Πάπυρος.
- Βιβλιοθήκη της Βουλῆς: Συλλογὴ Εφημερίδων

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ Β. ΗΠΕΙΡΟΥ ΤΟ 1914

Του ΑΠΟΣΤΟΥΛΟΥ ΔΙΑΜΑΝΤΗ
διδάσκοντος στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

«Εκείνο πάντως το οποίο οφείλουν όλοι οι Ελληνικαί Κυβερνήσεις να γνωρίζουν είναι ότι το θέμα (της Βορείου Ηπείρου) υφίσταται. Και εκείνον το οποίον απαγορεύεται εις τον αιώνα, είναι δι' οιονδήποτε λόγον η απάρνησις του ιερού αιτήματος... Καθ' όσον αφορά την Βόρειο Ηπειρο... η διεκδικήσις είναι ιερά και απαράγραπτος».

Γεώργιος Παπανδρέου. Από ομιλία του στη Βουλή των Ελλήνων στις 12/6/1960.

Η 17η Φεβρουαρίου 1914, ημέρα Ανακήρυξης της Αυτονομίας της Βορείου Ηπείρου, είναι ασφαλώς ορόσημο στην ιστορική πορεία του Βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού. Η μαχητικότητα των Βορειοηπειρωτών, η αταλάντευτη προσήλωσή τους στην αίσθηση της εθνικής τους καταγωγής,

αλλά και ο πόθος τους για ελευθερία είχαν ως αποτέλεσμα την υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας (17 Μαΐου 1914) –το οποίο σημειωτέον είναι ένα κείμενο νομικά ισχυρό μέχρι σήμερα– με το οποίο παρεχόταν πλήρης αυτονομία στην Βόρειο Ηπειρο.

Διαρκούντος του Α' Βαλκανικού Πολέμου 1912-1913, ο ελληνικός στρατός κατέλαβε τη Βόρειο Ηπειρο. Τον Μάιο του 1913 υπογράφηκε η Συνθήκη του Λονδίνου, με την οποία τεραματίστηκε ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος και με την οποία προτάθηκαν στην Τουρκία οι όροι της ειρήνης από τα νικηφόρα βαλκανικά κράτη της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, της Σερβίας και του Μαυροβουνίου και από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Οι τελευταίες παρενέβησαν στις βαλκανικές διενέξεις, ουσιαστικά όμως προσπάθησαν να εξασφαλίσουν τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους στην περιοχή.

Αν και η Τουρκία συγκατατέθηκε να εκχωρήσει στους Βαλκάνιους συμμάχους ολόκληρα τα δυτικά της γραμμής Αίνου-Μηδείας τουρκικά εδάφη, δηλαδή από τον Μέλανα Κόλπο μέχρι τον Εύξεινο Πόντο, οι Μεγάλες Δυνάμεις επέβαλαν την εξαίρεση των εδαφών που προόριζαν για την ανύπαρκτη ακόμα Αλβανία, τα όρια της οποίας θα καθορίζονταν αργότερα από μια διεθνή επιτροπή. Το σχετικό άρθρο 3 της υπογραφείσης Συνθήκης του Λονδίνου, τον Μάιο του 1913, έχει ως εξής:

«Η Α.Μ. ο αυτοκράτωρ των Οθωμανών και αι Α.Μ. οι σύμμαχοι ηγεμόνες δηλούσιν ότι αναθέτουσιν εις την Α. Μεγαλειότητα τον αυτοκράτορα της Αυστρίας, βασιλέα της Βοημίας και Αποστολικόν Βασιλέα της Ουγγαρίας, εις τον κ. Πρόεδρον της Γαλλικής Δημοκρατίας, εις την Α. Μεγαλειότητα τον Βασιλέα της Μ. Βρετανίας και Ιρλανδίας και των βρετανικών εδαφικών εκτάσεων των πέρα των θαλασσών αυτοκράτορα των Ινδιών, εις την Α. Μεγαλειότητα τον βασιλέα της Ιταλίας και εις την Α. Μεγαλειότητα τον αυτοκράτορα πασών των Ρωσσιών, την φροντίδα του διακανονισμού των συνόρων της Αλβανίας και πάντων των αφορώντων εις την Αλβανίαν ζητημάτων».

Με τα άρθρα 2 και 3 λοιπόν της συνθήκης αυτής η Τουρκία παραχωρούσε στους ηγεμόνες της Βαλκανικής Χερσονήσου σχεδόν όλα τα ευρωπαϊκά εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εκτός από την Αλβανία, τη φροντίδα της οποίας ανέλαμβάναν συλλογικά οι έξι Μεγάλες Δυνάμεις (Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία, Γερμανία, Αυστροουγγαρία και Ιταλία).

Με το άρθρο 5 της ίδιας συνθήκης την ευθύνη για τον καθορισμό των νησιών του ανατολικού Αιγαίου είχαν οι έξι Δυνάμεις. Λίγο αργότερα, τον Ιούλιο του 1913, οι Μεγάλες Δυνάμεις έθεταν «υπό την εγγύησή τους» την Αλβανία, η οποία γινόταν ηγεμονία κληρονομική, κυρίαρχη και ουδέτερη, ενώ τον Δε-

κέμβριο του 1913, με το «Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας», η Βόρειος Ηπειρος επιδικαζόταν στο νεοσύστατο αλβανικό κράτος.

Τι μεσολάβησε ώστε τα πολιτικά πράγματα πήραν τέτοια αρνητική τροπή; Ποιες ήταν οι στάσεις τόσο των Μεγάλων Δυνάμεων όσο και της ελληνικής κυβέρνησης; Οι απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα πρέπει να αναζητηθούν στα συμφέροντα που ικανοποιήθηκαν από τη διαμόρφωση των βόρειων και ανατολικών συνόρων του υπό εκκόλαση κράτους, αλλά και από τους πολιτικούς υπολογισμούς της ελληνικής κυβέρνησης. Είναι φανερό ότι η Βόρειος Ηπειρος θυσιάστηκε για να αποζημιωθεί η γειτονική χώρα και να γίνει βιώσιμο κράτος και για να αποφύγει η Ελλάδα ένα πιθανόν μεγαλύτερο κόστος.

Τίθεται λοιπόν το αναπόφευκτο ερώτημα: Γιατί έγινε η εξαίρεση αυτή υπέρ της μελλοντικής Αλβανίας; Η απάντηση είναι ότι η μοναρχία της Αυστροουγγαρίας και η Ιταλία διεκδικούσαν σημαντικές θέσεις σ' αυτή την περιοχή. Η Αυστροουγγαρία, δυνάμει μιας μυστικής συνθήκης με την τότε σύμμαχο Ιταλία, στη λεγόμενη Τριπλή Συμμαχία, τρίτο μέλος της οποίας ήταν η Γερμανία, είχε επιφυλάξει για τον εαυτό της δικαιώματα προτεραιότητας στην Αλβανία και σκόπευε φυσικά, διαμέσου της δημιουργίας ενός εξαρτημένου κράτους, να ασκήσει ευρύτερη επιρροή στη Νότια Βαλκανική. Τα σχέδια αυτά ήταν μέρος του ευρύτερου γερμανικού σχεδίου Drang nach Osten - Προέλαση προς Ανατολάς.

Σε αντάλλαγμα της ικανοποίησης αυτών των συμφερόντων της Τριπλής Συμμαχίας, οι άλλες Δυνάμεις θα πετύχαιναν παραχωρήσεις σε άλλα εκκρεμή ζητήματα στον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο χώρο. Ενώ λοιπόν οι Βαλκάνιοι σύμμαχοι, και κυρίως η Ελλάδα, είχαν υποστεί σοβαρές θυσίες από τον συνεχιζόμενο πόλεμο, οι Αλβανοί, χωρίς καμία σοβαρή εθνική δράση, θα κέρδιζαν την εθνι-

Αριστερά, Έλληνες στρατιώτες στους Αγίους Σαράντα μετά την είσοδο του ελληνικού στρατού στις 3 Μαρτίου 1913. Πρέβεζα, Συλλογή Ν. Καράμπελα (Στο *Ηπειρος, 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών 1997). Δεξιά, η είσοδος του ελληνικού στρατού στα Ιωάννινα, μία ημέρα ύστερα από την απελευθέρωση της πόλης στις 21 Φεβρουαρίου 1913. Τα Ιωάννινα αποτέλεσαν τη βάση για την εκκαθάριση όλης της Ηπείρου

κή τους υπόσταση, σε εδάφη μάλιστα με συμπαγή ελληνικό πληθυσμό. Ήδη από την πρώτη φάση των Βαλκανικών Πολέμων, η διάσκεψη των πρεσβευτών στο Λονδίνο συζητούσε το ζήτημα των συνόρων της Αλβανίας. Στις συζητήσεις αυτές η Ιταλία αντιδρούσε με πείσμα σε κάθε πιθανή επέκταση της Ελλάδας στη Βόρειο Ηπειρο, υποστηρίζοντας ότι για καθαρά στρατηγικούς λόγους, το στενό της Κέρκυρας θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως βάση εχθρικού στόλου από την πλευρά της Ελλάδας.

Απέναντι σ' αυτούς τους ισχυρισμούς των Ιταλών, αντέδρασε αρχικά η Αγγλία, με δηλώσεις του πρεσβευτή της στη Ρώμη σερ Ρένελ Ροντ, ο οποίος πρότεινε μια συμβιβαστική λύση που θα ικανοποιούσε τις ιταλικές ανησυχίες: να ζητηθεί από την Ελλάδα η ουδετεροποίηση του στενού της Κέρκυρας, μια απαίτηση που θα ήταν δυνατόν να δεχθεί η ελληνική κυβέρνηση. Ωστόσο οι Ιταλοί παρέμειναν ανένδοτοι στο ζήτημα αυτό και μάλιστα δήλωσαν, προφανώς σε συνεννόηση με τη Γερμανία και την Αυστρία, πως οποιαδή-

ποτε παράκαμψη του θα ήταν για την Ιταλία αιτία πολέμου.

Στην Αθήνα, η στάση της ελληνικής κυβέρνησης ήταν αρχικά προσεκτική. Ο πρωθυπουργός Ελ. Βενιζέλος πρότεινε τη διενέργεια δημοψηφίσματος στη Βόρειο Ηπειρο, ώστε να γίνει γνωστή η επιθυμία των κατοίκων της, διαμέσου της πρεσβευτικής συνδιάσκεψης στο Λονδίνο, πρόταση η οποία υποβλήθηκε από τον Αγγλο υπουργό Εξωτερικών σερ Εντουαρντ Γκρέι, αλλά αμέσως απορρίφθηκε χωρίς περιστροφές από την Ιταλία. Την ίδια τύχη είχε και μια δεύτερη πρόταση Βενιζέλου, αντί για δημοψήφισμα να αποσταλεί μια διεθνής επιτροπή στη Βόρειο Ηπειρο και να εξετάσει επιτόπου τις διαθέσεις του λαού της.

Στο σημείο αυτό η αγγλική διπλωματία, προκειμένου να επιλύσει αυτή τη διεθνή περιπλοκή, έθεσε παρασκηνιακά στην ελληνική κυβέρνηση το ζήτημα της παραχώρησης των νησιών του Αιγαίου, τα οποία όμως ο ελληνικός στρατός ήδη κατείχε, και επιπλέον το ζήτημα των Δωδεκανήσων, τα οποία κατείχε η Ιταλία από το 1911, αλλά θα μπορούσε να τα διαπραγματευθεί, με αντάλλαγμα τη Βόρειο Ηπειρο. Η Ιταλία φαινόταν διατεθειμένη να συμφωνήσει, καθώς απέδιδε ιδιαίτερη σημασία στην υπόθεση του κράτους της Αλβανίας. Η Ιταλία ανησυχούσε περισσότερο από μια πιθανή επέκταση της Ελλάδας στη Βόρειο Ηπειρο και ήταν διατεθειμένη να θυσιάσει γι' αυτόν τον κίνδυνο την κυριαρχία της στα Δωδεκάνησα. Σχετική δήλωση της ιταλικής κυβέρνησης υπάρχει στα πρακτικά της συνδιάσκεψης του Λονδίνου στη συνεδρίαση της 30ής Μαΐου 1913, ενώ ο Αγγλος πρέσβης στην Αθήνα ενημέρωσε σχετικά και την ελληνική κυβέρνηση.

Μάλιστα η Ιταλία διαβεβαίωσε πως θα επέστρεφε στην Τουρκία τα Δωδεκάνησα και το Καστελόριζο, αμέσως μόλις τα τουρκικά στρατεύματα αποχωρούσαν από τη Λιβύη. Η

ιταλική δήλωση προς τον Εντουαρντ Γκρέι, ότι θα αποδοθούν στην Τουρκία τα Δωδεκάνησα, εξελίχθη επισήμως από τους Αγγλους ως σιωπηρή συγκατάθεση της Ιταλίας για παραχώρηση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα, καθώς η Τουρκία θα δεχόταν αναγκαστικά αυτήν τη διπλωματική καραμπόλα. Αρκεί βεβαίως και η Ελλάδα να συμφωνούσε με την απόφαση για τον καθορισμό των νότιων συνόρων της Αλβανίας, τα οποία θα περιλάμβαναν και τη Βόρειο Ηπειρο.

Ετσι, στις 8 Σεπτεμβρίου του 1913, διακοινώθηκε επίσημα προς την ελληνική κυβέρνηση η απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων να συσταθεί Διεθνής Επιτροπή για τα σύνορα της Αλβανίας, η οποία υποτίθεται ότι θα λάμβανε υπόψη της τα εθνολογικά στοιχεία της περιοχής. Η απόφαση αυτή έλεγε μεταξύ άλλων:

«Από τούδε καθορίζεται ότι αποτελούν ολοκλήρως μέρη της Αλβανίας η μέχρι Φτελιάς παράλιος έκτασις, συμπεριλαμβανομένης της νήσου Σασώνος, η βορείως της ελληνικής γραμμής κειμένη έκτασις, ως ο πρώην οθωμανικός καζάς της Κορυντσάς μετά της δυτικής και της νοτίου όχθης της λίμνης Οχρίδος, εκτεινομένης από του χωρίου Διν μέχρι του μοναστηρίου Σβεκ Ναούμ (Οσίου Ναούμ). Η οροθεσία γενήσεται επί βάσεων εθνογραφικών και γεωγραφικών. Προς εξακριβώσιν των εθνοτήτων, θα πιστοποιηθεί η του πληθυσμού μητρική γλώσσα, ήτοι η εν τοις οικογενείαις λαλουμένη. Η Επιτροπή ουδόλως θα λάβη υπόψιν αποπειράς δημοψηφισμάτων ή άλλων πολιτικών διαδηλώσεων. Ως προς το υπό Κουτσοβλάχων οικούμενον διαμέρισμα, η Επιτροπή οφείλει να πιστοποιήσει την εθνότητα αυτών, η δε, είτε τη Αλβανία είτε τη Ελλάδα, επιδίκασις αυτών αποφασισθήσεται υπό των Δυνάμεων, αφού αυτά μελετήσωσι την της Διεθνούς Επιτροπής έκθεσιν. Οσον αφορά τας εις τους Κουτσοβλαχικούς πληθυσμούς παρασχεθείσας εγγυήσεις, θα συνεν-

Ενθύμιον από το Τεπελένι κατά την είσοδο του ελληνικού στρατού στις 4 Ιουλίου 1913

Λαϊκή εικόνα: «Η μεγάλη μάχη της Κορυτσάς και η κατάληψη αυτής». Οι ελληνικές δυνάμεις εισήλθαν στην Κορυτσά στις 7 Δεκεμβρίου 1912 (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

νοηθώσιν απευθείας η Ελλάς και η Ρουμανία. Το βραδύτερον ένα μήνα μετά την λήξιν των της Επιτροπής έργων, εκκενωθήσονται υπό των ελληνικών στρατευμάτων τα εις την Αλβανίαν επιδικασθησόμενα εδάφη».

Το ερώτημα γιατί τέθηκε στη σύσκεψη του Λονδίνου κουτσοβλαχικό ζήτημα μπορεί να απαντηθεί από τη διπλωματική πίεση της Ρουμανίας, η οποία διά του πρεσβευτή της ζήτησε τον Μάρτιο του 1913, όλες οι περιοχές μεταξύ Ιωαννίνων, Μετσόβου και Γρεβενών στο όρος Γράμμος και στην Κορυτσά, οι οποίες όπως ισχυριζόταν η Ρουμανία περιλάμβαναν 36 χωριά με 80 χιλιάδες ρουμανικό πληθυσμό, να ενσωματωθούν στην Αλβανία και να αποκτήσουν πολιτική και κοινοτική αυτονομία. Αυτές τις κινήσεις της Ρουμανίας στήριζε και η Βουλγαρία, η οποία σκόπευε να ανακινήσει και δικά της μειονοτικά ζητήματα, ενώ οι Μεγάλες Δυνάμεις χρησιμοποιούσαν αυτές τις διεκδικήσεις ώστε να πιέσουν αποτελεσματικότερα την ελληνική πλευρά στο βορειοηπειρωτικό ζήτημα.

Πράγματι, στη Συνθήκη Ειρήνης του Βουκουρεστίου, στις 5 Αυγούστου του 1913, η Ρουμανία πέτυχε τη συμφωνία της Ελλάδας στο ζήτημα αυτό, μέσω επιστολών που αντάλλαξαν οι δύο κυβερνήσεις περί «*αυτονομίας εις τας σχολάς και εκκλησίας των κουτσοβλάχων και συστάσεως επιτροπής για τους κουτσοβλάχους τούτους*», πλην όμως αυτές οι συζητήσεις εκ των υστέρων απόνησαν και ανακινήθηκαν εκ νέου από τις δυνάμεις της ιταλογερμανικής κατοχής κατά την περίοδο 1941-1944, όταν οι Ιταλοί φασίστες δημιούργησαν μια νέα κουτσοβλαχική κίνηση, η οποία όμως απέτυχε.

Έτσι, το έργο της Διεθνούς Επιτροπής για τα σύνορα της Αλβανίας, υπό την πίεση της Ιταλίας και της Αυστρίας, ενώ υποτίθεται θα στηρίζονταν σε εκθέσεις εθνολογικού χαρακτήρα, εν τούτοις προκαθόριζε ταυτόχρονα τα σύνορα αυτά, αφήνοντας εκτός ελληνικής

κυριαρχίας περιοχές με εθνολογικά αμιγή ελληνικό πληθυσμό. Επομένως δεν θα διαπιστωνόταν πραγματικά η εθνική συνείδηση των κατοίκων της Βορείου Ηπείρου, αλλά θα επιβάλλονταν προκαθορισμένες συμφωνίες, οι οποίες βασιζόνταν προφανώς όχι πάνω σε εθνολογικά στοιχεία, αλλά πάνω σε πολιτικά συμφέροντα. Χαρακτηριστική είναι εδώ η κυνική δήλωση του Βρετανού υπουργού Εξωτερικών Εντουαρντ Γκρέι, ενώπιον της Βουλής των Κοινοτήτων, στις 12 Αυγούστου 1913: «*Αντιλαμβάνομαι πληρέστατα ότι, όταν το όλον ζήτημα εξετασθεί, θα δύναται να γίνει αντικείμενον πλείστων όσων επικρίσεων εκ μέρους παντός γνωρίζοντος την επιτόπιον κατάστασιν και ο οποίος θα εξήταζε τούτο βασιζόμενος μόνον επί ταύτης. Δέον να μη λησμονεί κανείς ότι, προβαίνουσαι εις την συμφωνίαν ταύτην, αι Μεγάλαι Δυνάμεις είχαν υπ' όψιν ότι το ουσιώδες είναι η εξασφάλις της συμπνοίας μεταξύ των Δυνάμεων. Αν δε η περί Αλβανίας συμφωνία εξησφάλισε τούτο, επετελέσθη έργον, το οποίον είναι ουσιωδέστατον προς το συμφέρον της ειρήνης της Ευρώπης*».

Από όλες αυτές τις διπλωματικές πηγές συνάγεται ευθέως ότι από τις συνδιασκέψεις του Λονδίνου το ζήτημα της Βορείου Ηπείρου είχε συνδυαστεί με την υπόθεση των νησιών του Αιγαίου, τα οποία για να παραχωρηθούν στην Ελλάδα, έπρεπε ως αντάλλαγμα η ελληνική κυβέρνηση να δεχθεί τις απαιτήσεις της Ιταλίας και της Αυστρίας για τα σύνορα της Αλβανίας και να παραχωρήσει σ' αυτήν τη Βόρειο Ηπειρο. Η ελληνική κυβέρνηση πράγματι αποδέχθηκε αυτές τις απαιτήσεις, αποφασίζοντας να δεχθεί τις γαλικές παροτρύνσεις και να δείξει διαλλακτικότητα, παρότι είχε τον έλεγχο και των νησιών του Αιγαίου και της Βορείου Ηπείρου και παρότι αυτές οι περιοχές ήταν από κάθε άποψη ελληνικές. Ωστόσο αυτή η υποχώρηση της Ελλάδας έγινε υπό τον όρο να ικανο-

Λαϊκή εικόνα: «Η νέα Ελλάς». Λιθογραφία χάρτη της Ελλάδας της Συνθήκης του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου 1913) μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους

Λαϊκή εικόνα για την κατάληψη της Κορυτσάς από τον ελληνικό στρατό, στις 7 Δεκεμβρίου 1912, ύστερα από την εγκατάλειψή της από τις τουρκικές δυνάμεις

ποιηθεί από την Ιταλία στο ζήτημα των Δωδεκανήσων. Επομένως η υποχώρηση της Ελλάδας γινόταν με την επιφύλαξη να κρατήσει όλο το Αιγαίο, πλην της Ιμβρου και της Τενέδου, αλλά και την κοιλάδα του Δρίνου, την Πρεμετή και την Κορυσά.

Το έργο της Διεθνούς Επιτροπής, για τη διερεύνηση της εθνολογικής καταστάσεως στη Βόρειο Ηπειρο, στη βάση γλωσσικών κριτηρίων και μόνον, και όχι στη βάση της πραγματικά δηλωμένης εθνικής συνειδήσεως, εξυπηρετούσε κυρίως την Ιταλία, διότι υπήρχαν αρκετά χωριά όπου οι κάτοικοι, παρότι ελληνικής καταγωγής, ήταν δίγλωσσοι, χρησιμοποιούσαν δηλαδή προφορικά εκτός από τα ελληνικά και την αλβανική διάλεκτο, χωρίς όμως και να την γράφουν. Η ελληνική κυβέρνηση πρότεινε τότε να αφεθεί ελεύθερη η Επιτροπή να εξετάσει το εθνικό φρόνημα των κατοίκων και τις πραγματικές τους διαθέσεις.

Ωστόσο η Ιταλία ήταν ανυποχώρητη στο γλωσσικό κριτήριο και επομένως το έργο της Επιτροπής ήταν εκ των προτέρων καταδικασμένο. Μέλη της επισκέφθηκαν διάφορα χωριά, αλλά βρέθηκαν μπροστά σε παράδοξες καταστάσεις, όπου κάποια μέλη μιας οικογένειας μιλούσαν αλβανικά και άλλα μιλούσαν και έγραφαν ελληνικά, κυρίως οι νέοι. Οι εκπρόσωποι της Αυστρίας και της Ιταλίας επέμεναν να εξετάζονται μόνον ηλικιωμένα άτομα, ενώ στο τέλος, μετά από έρευνα δύο μηνών, εξετάστηκαν μόνον 14 άτομα, κατά το πλείστον ηλικιωμένες γυναίκες.

Η τραγελαφική αυτή κατάσταση ήταν λογικό να εξαργιώσει τους πληθυσμούς των χωριών της Βορείου Ηπείρου. Ο Αγγλος αντιπρόσωπος στην Επιτροπή τηλεγράφησε στην κυβέρνησή του πως έπρεπε να χρησιμοποιηθούν και άλλα κριτήρια και όχι μόνον η γλώσσα, όπως ήταν κριτήρια γεωγραφικά, οικονομικά και κριτήρια αυτοδιαθέσεως. Από την άλλη πλευρά οι ίδιοι οι κάτοικοι ε-

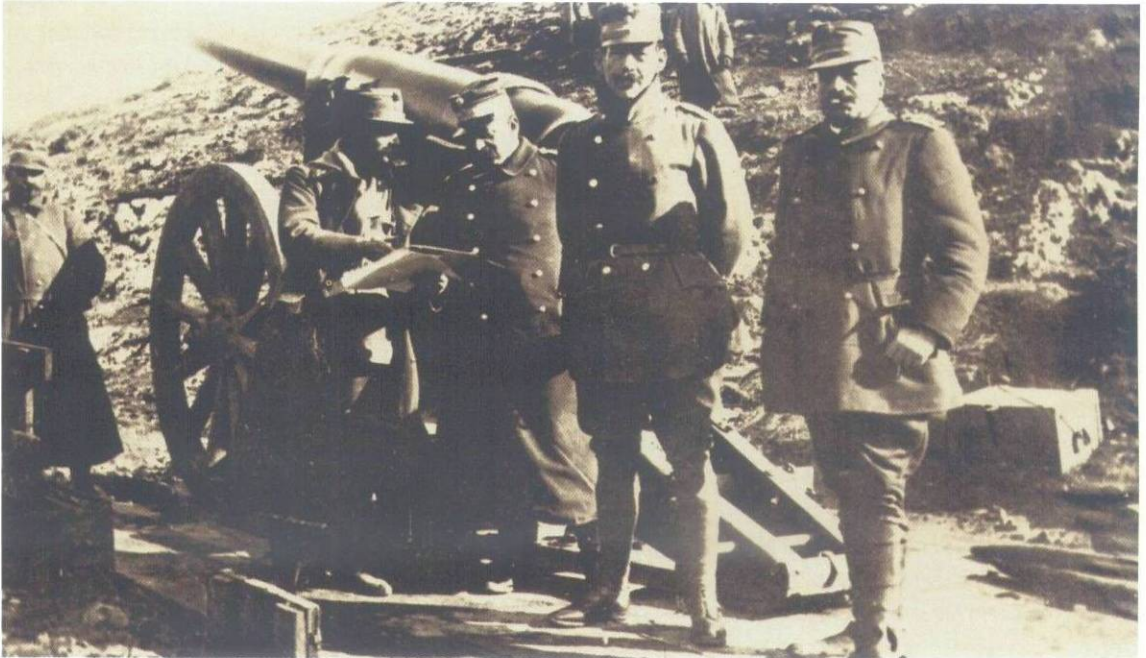
πέμεναν να ληφθούν υπόψη τα δεδομένα της πραγματικής εθνικής συνειδήσεως των κατοίκων και η Επιτροπή να κάνει ευρεία και πλήρη έρευνα. Ο κίνδυνος λαϊκής εξέγερσης ήταν όσο ποτέ άλλοτε ορατός.

Η Ιταλία ωστόσο συνέχιζε να ασκεί πιέσεις στις Μεγάλες Δυνάμεις, για να επιβάλει λύση σύμφωνη με τα συμφέροντά της. Η Γερμανία και η Αυστρία υποστήριζαν τις ιταλικές θέσεις, ενώ η Γαλλία και η Ρωσία είχαν ουδέτερη στάση στο ζήτημα των αλβανικών συνόρων. Τέλος, η Αγγλία είχε διακριτικά λάβει θέση υπέρ των ιταλικών θέσεων. Ενόψει αυτών των διπλωματικών δεδομένων, η θέση της Ελλάδας ήταν δυσχερής. Η Ιταλία κλιμάκωσε μάλιστα τις πιέσεις της, βλέποντας τον ευνοϊκό συσχετισμό, και απαίτησε να ασκηθούν μονομερείς πιέσεις προς την Ελλάδα εκ μέρους των Μεγάλων Δυνάμεων, ώστε να υποχωρήσει πλήρως. Ετσι, η Αυστρία και η Ιταλία, στις 3 Οκτωβρίου 1913, επέδωσαν διακοίνωση προς την ελληνική κυβέρνηση, η οποία περιείχε απειλητικές φράσεις και καθιστούσε την Ελλάδα υπεύθυνη για παρεμπόδιση του έργου της Επιτροπής. Η άστοχη αυτή κίνηση της ιταλικής και αυστριακής διπλωματίας μάλλον ενόχλησε τους Αγγλους, διότι εμπόδιζε την εξεύρεση συμβιβαστικής λύσης με την Ελλάδα. Μάλιστα η κυβέρνηση Βενιζέλου απάντησε στην Ιταλία ότι αναμένει τις αποφάσεις της Συνδιάσκεψης του Λονδίνου και όχι τις αποφάσεις της Ιταλίας και της Αυστρίας.

Ωστόσο οι πιέσεις προς την Ελλάδα να αποχωρήσει στρατιωτικά από τη Βόρειο Ηπειρο εντός μηνός συνεχίζονταν. Ετσι, η πίεση αυτή συνδυάστηκε εκ νέου με την παραχώρηση των Δωδεκανήσων και ασφαλώς μια τέτοια κίνηση της Ελλάδας θα δημιουργούσε τετελεσμένα στη Βόρειο Ηπειρο, τα οποία δεν γίνονταν αποδεκτά από τις Μεγάλες Δυνάμεις και επιπλέον έθεταν σε κίνδυνο τα ελληνικά συμφέροντα στο Αιγαίο. Ως

Αριστερά, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος σε φωτογραφία του 1914. Δεξιά, ο στρατηγός Παναγιώτης Δαγκλής, αρχηγός του Γενικού Επιτελείου κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο

Σκηνή από τις πολεμικές επιχειρήσεις στην Ηπειρο κατά τη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου

αντάλλαγμα, οι Άγγλοι διαβεβαίωναν τον Βενιζέλο ότι η Ελλάδα θα κρατούσε και την Κορυτσά. Η απάντηση της ελληνικής κυβέρνησης ήταν πως εάν υιοθετούνταν μια τέτοια λύση, θα παραδίδονταν περίπου 150 χιλιάδες Έλληνες στην Αλβανία.

Εν τέλει η Διεθνής Επιτροπή παρέδωσε την εισήγησή της για το θέμα στις 17 Δεκεμβρίου 1913, σύμφωνα με την οποία παραχωρούνταν στην Αλβανία όλη η Βόρειος Ηπειρος, περιλαμβανομένης και της Κορυτσάς. Το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας, διά του οποίου αποφασίστηκαν τα σύνορα της Αλβανίας, παραχωρούσε έτσι στην Αλβανία ελληνικές περιοχές, τις οποίες μάλιστα είχε καταλάβει και κρατούσε ο ελληνικός στρατός, ενώ οι κάτοικοί τους είχαν εκδηλώσει με κάθε τρόπο την άρνησή τους να ενταχθούν στην αλβανική επικράτεια. Η απόφαση αυτή ήταν φυσικό να συνταράξει τους Έλληνες της Βορείου Ηπείρου και να ξεγεγρθεί επίσης εν γένει ο Ελληνισμός. Οι Μεγάλες Δυνάμεις ανακοίνωσαν στην ελληνική κυβέρνηση την απόφαση στις 13 Φεβρουαρίου 1914:

«Οι υπογεγραμμένοι πρέσβεις της Γερμανίας, Αυστρίας, Γαλλίας, Μεγάλης Βρετανίας, Ιταλίας και Ρωσίας, έχουν την τιμήν να ποιήσωσι τη Ελληνική Βασιλική Κυβέρνησει, εκ μέρους των κυβερνήσεών των, την εξής δήλωσιν: Κατά το άρθρον 5 της Λονδίνου συνθήκης μεταξύ Τουρκίας και συμμάχων βαλκανικών κρατών, η ελληνική κυβέρνηση ανέλαβε την υποχρέωσιν να επαφήσιν εις τας εξ κυβερνήσεις την φροντίδα όπως αποφασίσωσι περί της τύχης των του Αιγαίου νήσων. Συνεπώς αι εξ κυβερνήσεις απεφάσισαν να παράδωσωσι τη Ελλάδι πάσας τας νήσους του Αιγαίου, τας υπ' αυτήν τυχόν κατεχομένας, εξαιρέσει της Τενέδου, Ιμβρου και Καστελλορίζου, αίτινες οφείλουσι να επιστραφώσι εις την Τουρκίαν. Αι Δυνάμεις απεφάσισαν προσέτι, όπως ως προς τας τη Ελλάδι παραχωρουμένας νήσους, δοθώσιν αυταίς ως και τη

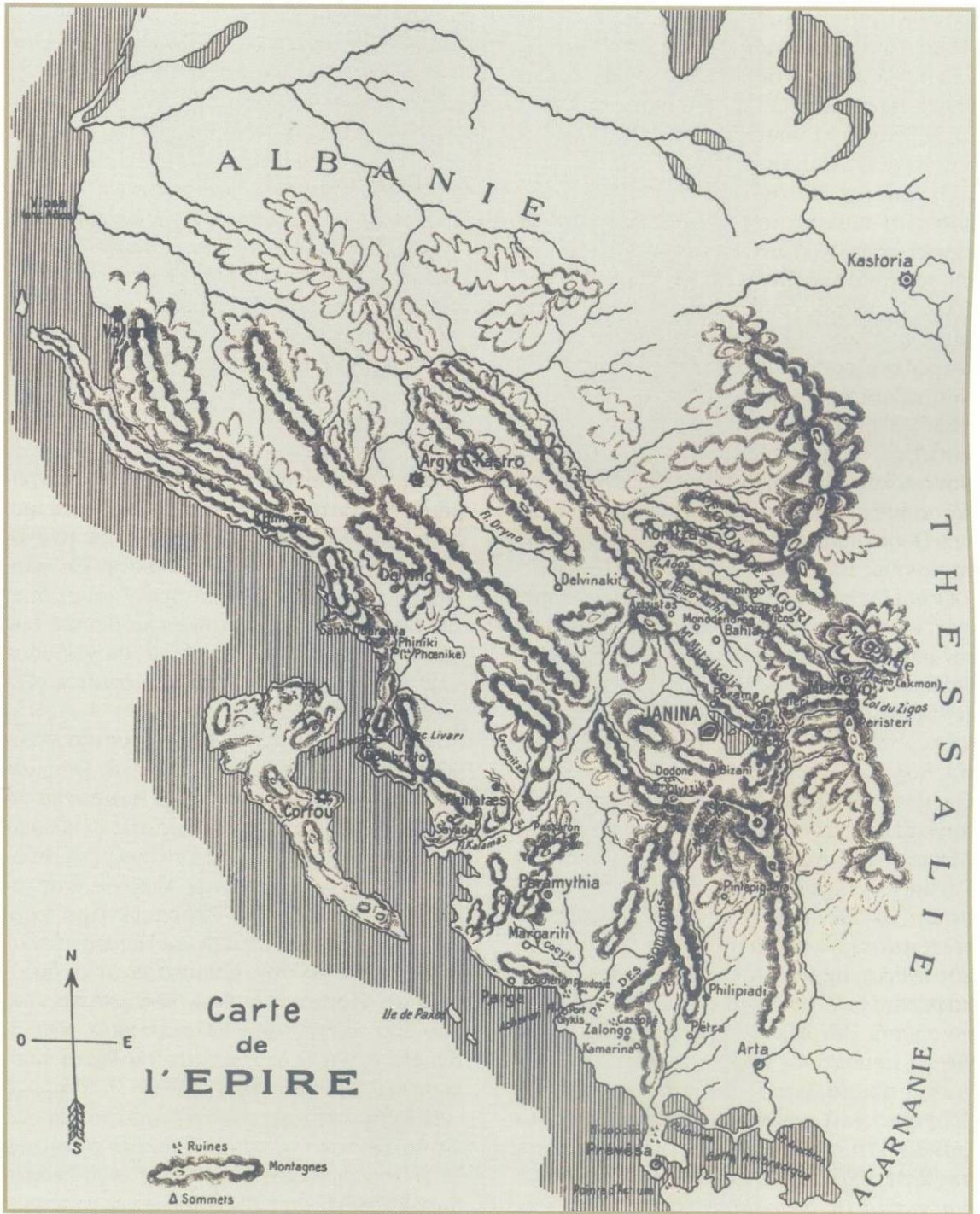
Τουρκία επαρκείς εγγυήσεις ότι αι νήσοι αύται ούτε θα οχυρωθώσιν ούτε θα χρησιμοποιηθώσι προς ναυτικόν σκοπόν και ότι θα ληφθώσιν αποτελεσματικά μέτρα προς πρόληψιν του μεταξύ των νήσων και της οθωμανικής ηπείρου λαθρεμπορίου.

Αι εξ Δυνάμεις ανέλαβον την υποχρέωσιν να μεταχειρισθώσι την επί της ελληνικής κυβερνήσεως επιρροήν των, όπως εξασφαλίσουν την ειλικρινή εκτέλεσιν και την τήρησιν των όρων τούτων. Ζητούσιν επίσης παρά της ελληνικής κυβερνήσεως να παράσχη επαρκείς εγγυήσεις περί προστασίας των μουσουλμανικών μειονοτήτων των εν ταις νήσοις ας αποκτά δυνάμει της αποφάσεως των άνω μνημονευομένων Δυνάμεων.

Η οριστική τη Ελλάδι παραχώρησις των νήσων, ας αι εξ Δυνάμεις απεφάσισαν να επαφήσωσιν εις την κατοχήν της δεν θα καταστεί πραγματική, ειμή όταν τα ελληνικά στρατεύματα εκκενώσωσι τα τη Αλβανία παραχωρηθέντα εδάφη, δυνάμει του της Φλωρεντίας πρωτοκόλλου της 17ης Δεκεμβρίου 1913. Η εκκένωσις άρξεται τη 1η Μαρτίου διά της αποχωρήσεως των ελληνικών στρατευμάτων από του Καζά της Κορυτσάς και της νήσου Σασώνος, θα προβή δε διαδοχικώς μέχρι της 31ης Μαρτίου, ότε οφείλει να περατωθή διά της εκ του Καζά του Δελβίνου αποχωρήσεως των ελληνικών στρατευμάτων.

Αι εξ Δυνάμεις πεποιθήσιν ότι τας άνω αποφάσεις ειλικρινώς θα σεβασθή η ελληνική κυβέρνησις. Οι υπογεγραμμένοι Κόνατ, Σέλαου, Δεβίλ, Έλλιοτ, Μπόσδαρι, Νεμίντωφ».

Ήταν προφανώς μια εντελώς άδικη για την Ελλάδα απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οι Ηπειρώτες της Αθήνας διόρισαν τότε επιτροπή για να εμποδίσει την προσάρτηση της Βορείου Ηπείρου στην Αλβανία και μάλιστα χωρίς καμία απολύτως εγγύηση για την τύχη του Ελληνισμού της περιοχής. Ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος αναχώρησε από την Αθήνα στις 23 Δεκεμβρίου 1913,

Χάρτης της Ηπείρου

ώστε να διαπραγματευθεί το ζήτημα, επισκεπτόμενος τόσο τις πρωτεύουσες των Μεγάλων Δυνάμεων όσο και το Βουκουρέστι και το Βελιγράδι. Ο Βενιζέλος διαβεβαίωσε τις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων ότι θα εγγυηθεί τις αποφάσεις αυτές, αλλά ζήτησε από την Ιταλία, ως αντάλλαγμα, να αποδεχθεί τουλάχιστον την εξαίρεση των ελληνικότατων χωριών της περιοχής Πωγωνίου, τα οποία έπρεπε να παραχωρηθούν στην Ελλάδα, έναντι αποζημίωσης 5 εκατομμυρίων φράγκων. Ο Βενιζέλος τόνισε επίσης στις Μεγάλες Δυνάμεις ότι η Ελλάδα αισθάνεται βαθιά οδύνη που αποχωρίζεται από τους ελληνικούς πληθυσμούς της Βορείου Ηπείρου, αλλά η κυβέρνησή του ωστόσο είναι απόλυτα ισχυρή ώστε να επιβάλει αυτές τις αποφάσεις πάνω στα συναισθήματα τόσο των Βορειοηπειρωτών όσο και των κατοίκων της κυρίως Ελλάδας.

Ο πρωθυπουργός επέστρεψε στην Αθήνα στις 14 Φεβρουαρίου 1914, μια μέρα μετά την επίσημη διακοίνωση των Μεγάλων Δυνάμεων, η οποία δεν έκανε αποδεκτή την τελευταία συμβιβαστική του πρόταση για την περιοχή Πωγωνίου. Ουσιαστικά το ζήτημα της Βορείου Ηπείρου είχε οριστικά κλείσει. Ο αγώνας όμως των Βορειοηπειρωτών μόλις άρχιζε. Στις 24 Φεβρουαρίου συνήλθε στο Μέγαρο της Λέσχης Εμποροϋπαλλήλων η Γενική Συνέλευση των Ηπειρωτών και ζήτησε από τον Βενιζέλο ενημέρωση για τα αποτελέσματα του ταξιδιού του στην Ευρώπη και τη θέση της κυβέρνησης απέναντι στις αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων. Η απάντηση του Βενιζέλου ήταν χαρακτηριστική για τις προοπτικές του ζητήματος, αλλά και για την οριστική απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης να ξεγράψει ουσιαστικά αυτό το ζήτημα: *«Η σύμφωνος απόφασις της Ευρώπης καταδικάζει το ελληνικότατον της Ηπείρου τμήμα εις αποκοπήν από της Μεγάλης Πατρίδος. Αντιλαμβάνεσθε σαφώς, κύριοι,*

τα εννοούμενα. Εν τούτοις ας μην λιποψυχήσωμεν. Το τμήμα εκείνο της Ηπείρου εγκλείει τόσην εθνικὴν δύναμιν, ὥστε να μη ἀπολεσθῆ και υπό την Ἀλβανίαν ἀκόμη. Θεωρῶ περιττόν να σας δηλώσω ὅτι οιαδήποτε ἀντίστασις θα εἶχε κακὰς συνεπείας και διὰ την Ελλάδα και διὰ την Ηπειρον».

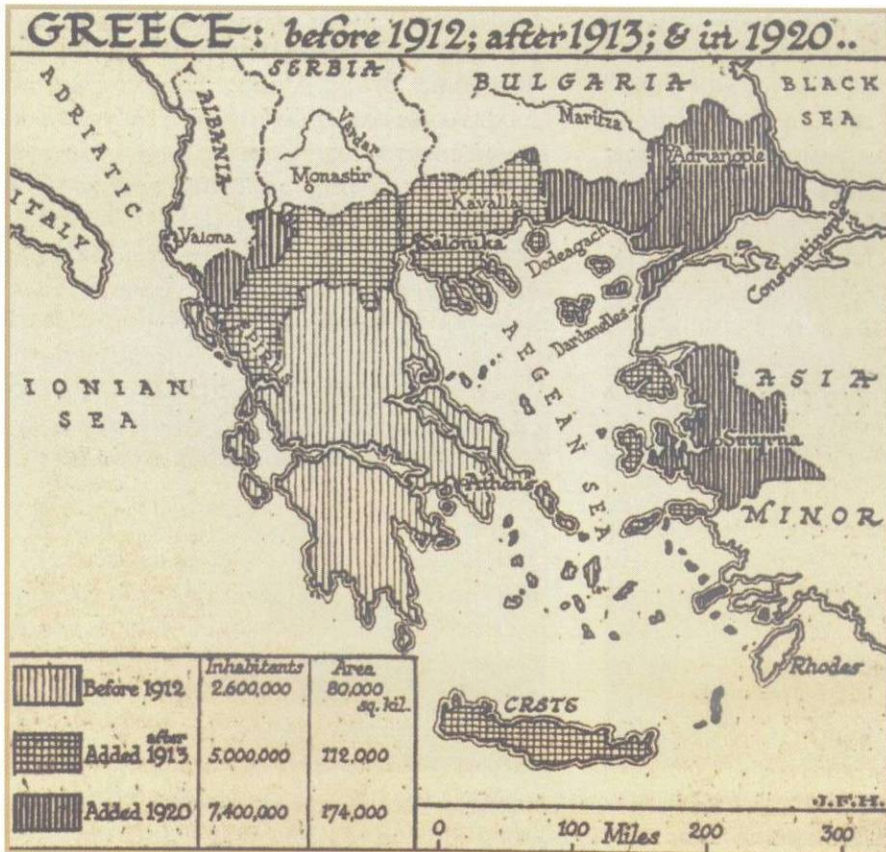
Οι Βορειοηπειρώτες αντέδρασαν στην αψύσικη αυτή τροπή. Ήδη, μετά τη δυσμενή διαμόρφωση της κατάστασης, σχηματίστηκαν σε πόλεις και χωριά «Επιτροπές Εθνικής Αμύνης» και συγκρότησαν «Ιερούς Λόχους» και «Επιμελητείες». Στις 31 Ιανουαρίου 1914 επιδόθηκε, όπως είδαμε, στην ελληνική κυβέρνηση διακοίνωση των Μεγάλων Δυνάμεων, με την οποία διατυπωνόταν η αξίωση, μέσα σε τακτή προθεσμία, να αποχωρήσει ο στρατός μας από τη Βόρειο Ηπειρο. Σε αντίθετη περίπτωση τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου δεν θα δίνονταν στην Ελλάδα. Η Αθήνα συμμορφώθηκε λοιπόν και με δική της διακοίνωση προς τους πρεσβευτές των Μεγάλων Δυνάμεων ο στρατός αποχωρούσε από τη Βόρειο Ηπειρο. Τότε άρχισε η εξέγερση των Βορειοηπειρωτών.

Ποιος ήταν λοιπόν ο λόγος ο οποίος εξανάγκασε τους Βορειοηπειρώτες να ξεσηκωθούν και να πάρουν τα όπλα; Εφόσον με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας στις 17 Δεκεμβρίου 1913 οι Μεγάλες Δυνάμεις δημιούργησαν ένα νέο κράτος, την Αλβανία, στην οποία παραχώρησαν τη Βόρειο Ηπειρο, παρ' όλο που η τελευταία είχε απελευθερωθεί από τα ελληνικά στρατεύματα κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, και παρόλο που είχε αμιγή ελληνικό πληθυσμό, τότε ήταν φανερό πως δεν γινόταν αποδεκτή η θέληση του ίδιου του πληθυσμού.

Η ελληνική κυβέρνηση διαμαρτυρήθηκε φυσικά έντονα για την απόφαση αυτή των Μεγάλων Δυνάμεων, αλλά αναγκάστηκε να δεχτεί τη θυσία της Β. Ηπείρου για να μην αντιμετωπίσει τη δυσμενεία τους στο θέμα της

Από τη Σύνοδο του Βουκουρεστίου (7 Αυγούστου 1913) στην οποία καθορίστηκαν τα σύνορα των βαλκανικών κρατών μετά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Διακρίνεται τέταρτος από αριστερά ο Ελ. Βενιζέλος

Χάρτης της Ελλάδας με τα σύνορα πριν από το 1912 και μετά το 1913 και το 1920. Δημοσιεύτηκε στον Observer στις 21 Νοεμβρίου 1920

παραχώρησης των νησιών του Αιγαίου. Εκτός του ότι αποδοκίμασε δημόσια τον Αυτονομιακό Αγώνα των Βορειοηπειρωτών, έστειλε μάλιστα και μια μοίρα του στόλου για να καταστείλει το ελληνικό κίνημα στο λιμάνι των Αγίων Σαράντα!

Πρώτη ξεσηκώθηκε η Χιμάρα (9 Φεβρουαρίου) με τον Σπυρομήλιο, ο οποίος κήρυξε την αυτονομία της Ηπείρου. Ταυτόχρονα στην Αθήνα, στο Πανηπειρωτικό Συνέδριο, αποφασίστηκε η αντίσταση και ορίστηκε επικεφαλής του Αγώνα ο Γεώργιος Ζωγράφος, γιος του μεγάλου ευεργέτη Χρηστάκη Ζωγράφου, από το Κεστοράτι Αργυροκάστρου. Ο Γεώργιος Ζωγράφος είχε σπουδάσει στο Παρίσι και στο Μόναχο. Το 1905 εκλέχτηκε βουλευτής Καρδίτσας. Το 1909 ανέλαβε το υπουργείο Εξωτερικών. Μετά την απελευθέρωση της Ηπείρου ο Βενιζέλος τον τοποθέτησε γενικό διοικητή της. Όταν του ανατέθηκε η αρχηγία του αυτονομιακού αγώνα, παραιτήθηκε από τη θέση του και στις 12 Φεβρουαρίου 1914 ανέβηκε στο Αργυρόκαστρο. Αμέσως σχημάτισε την Προσωρινή Κυβέρνηση της Αυτονόμου Ηπείρου. Πρόεδρος ανέλαβε ο ίδιος, υπουργός Εξωτερικών ο Αλέξ. Καραπάνος, Οικονομικών ο Ιωάν. Παρμενίδης, Στρατιωτικών ο Δημήτριος Δούλης, Παιδείας και Θρησκείας ο Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος και μέλη της κυβέρνησης ο Μητροπολίτης Κορυτσάς κ. Γερμανός και ο Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης κ. Σπυριδών.

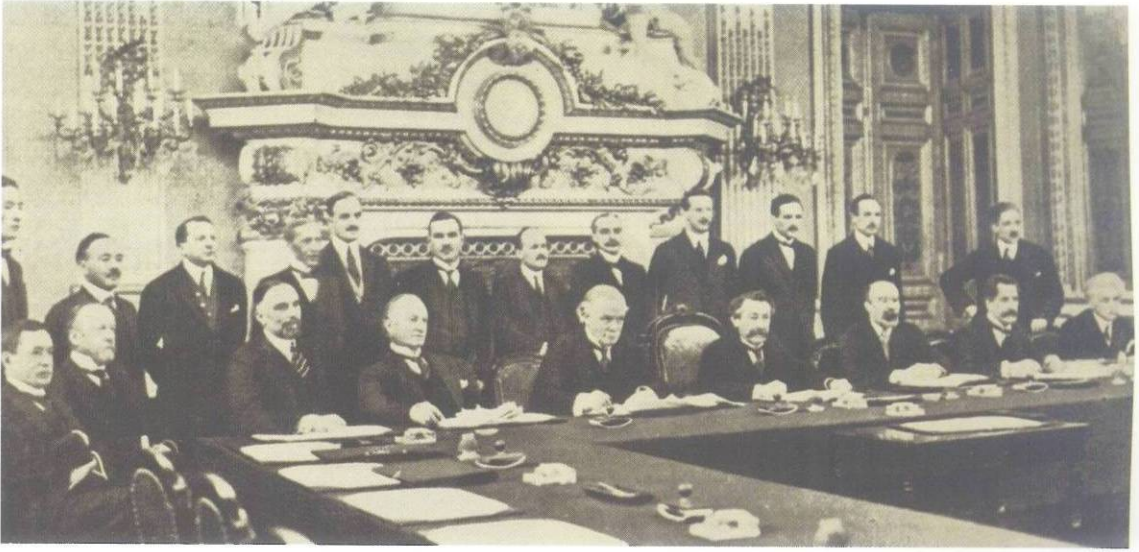
Το γεγονός της εκ νέου υποδούλωσης της Β. Ηπείρου προκάλεσε διεθνείς αντιδράσεις. Χαρακτηριστικά ο Γάλλος Κλεμανσό έγραψε: *«Ιδού 350.000 αληθινοί Έλληνες, διανεμόμενοι εις χωρία των οποίων και μόνο τα ονόματα δηλούν την ελληνική καταγωγή, κατόρθωσαν να κρατήσουν την εθνικότητά των εναντίον των Τούρκων, και όταν έφθασαν τα ελληνικά στρατεύματα προς απελευθέρωσίν των εκ του οθωμανικού ζυγού, τους*

είπον και τους επανέλαβον ότι τώρα ήταν οριστική η αποκατάστασίς των στην πατρίδα. Και ξαφνικά χωρίς καμία προπαρασκευήν, χωρίς να λάβουν διά τους δυστυχείς αυτούς πληθυσμούς καμίαν εγγύησιν... καληνύχτας, αγαπητοί συμπατριώται και καλήν τύχη με τους ληστές Αλβανούς...».

Η ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ

«Το πάτριον ημών έδαφος κείται λεία, δυνάμει αδίκου και ακύρου βουλήσεως, πάντων των ισχυρών της γης. Αλλ' ακλόνητον έμεινε το ημέτερον δίκαιον, το δίκαιον του Ηπειρωτικού Λαού, να ρυθμίση τα της ιδικής του τύχης». Μ' αυτά τα λόγια η προσωρινή κυβέρνηση υπό τον Γεώργιο Χρ. Ζωγράφο κήρυσσε την Αυτονομία της Βορείου Ηπείρου στο Αργυρόκαστρο τον Φεβρουάριο του 1914. Μετά το σχηματισμό της Προσωρινής Κυβέρνησης, τα γεγονότα εξελίχτηκαν ραγδαία. Στις 16 Φεβρουαρίου κηρύχτηκε η αυτονομία στους Αγίους Σαράντα και το Δέλβινο και όλα έδειχναν ότι η εξέγερση θα γενικευόταν σε ολόκληρη τη Βόρειο Ηπειρο. Το μεγάλο ερώτημα που ανέκυψε ήταν η στάση του ελληνικού στρατού. Ο Βενιζέλος κατηγορηματικά διαβεβαίωσε τις Μεγάλες Δυνάμεις ότι τα ελληνικά στρατεύματα θα αποχωρούσαν από τη Βόρειο Ηπειρο και *«δεν θα προέβαλλαν αντίσταση, ούτε θα υποστήριζαν, ούτε θα ενεθάρρυναν, άμεσα ή έμμεσα, καμιά αντίσταση κατά της "στάσης πραγμάτων" που είχαν διαμορφώσει οι Μεγάλες Δυνάμεις».*

Στον επαναστατικό στρατό που δημιουργήθηκε κατατάχθηκε πλήθος εθελοντών απ' όλη την Ελλάδα, που βοήθησαν αποφασιστικά στην τελική έκβαση του αγώνα. Το πρόβλημα είχε επικεντρωθεί στις δύο μεγάλες πόλεις, το Αργυρόκαστρο και την Κορυτσά. Διοικητής της Κορυτσάς ήταν ο συνταγματάρχης Αλέξ. Κοντούλης, άτομο ιδιόρρυθμο, με δικές του απόψεις όσον αφορά στην προσέγγιση Ελλήνων και Τουρκαλβανών. Ο Κο-

Διασυμμαχική διάσκεψη στις 24-29 Ιανουαρίου 1920. Προεδρεύει ο Γάλλος πρωθυπουργός Αριστείδης Μπριάν. Από αριστερά προς τα δεξιά εικονίζονται οι: κόμης Σφόρτσα, πρέσβης της Ιταλίας στο Παρίσι, ο Αγγλος υπουργός Εξωτερικών, λόρδος Κόρζον, ο Αγγλος πρωθυπουργός, Λόνιτ Τζορτζ, ο Λουί Μπαρτού, υπουργός Στρατιωτικών της Γαλλίας, ο Φίλιππος Μπερτελό, γενικός γραμματέας του γαλλικού υπουργείου Εξωτερικών και ο Ερρίκος Jaspard, υπουργός Εξωτερικών του Βελγίου

Αριστερά, ο Εσάτ Πασάς, αρχιστράτηγος των τουρκικών δυνάμεων της Ηπείρου κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, σε σκίτσο της Θάλειας Φλωρά - Καραβία. Δεξιά, ο Σπύρος Σπυρομήλιος

ντούλης παρέδωσε την πόλη στους Αλβανούς. Μετά την εκκένωση της Κορυτσάς από τον ελληνικό στρατό, με ενέργειες πάλι του Κοντούλη, παραδόθηκαν στους Αλβανούς οι περιοχές Μοσχόπολης και Κολωνίας.

Στο Αργυρόκαστρο τα πράγματα εξελίχθηκαν διαφορετικά. Εκεί διοικητής ήταν ο υποστράτηγος Αναστ. Παπούλας, ο οποίος, όταν διέγινωσε ότι οι κάτοικοι δεν επρόκειτο να παραδώσουν την πόλη στους Αλβανούς, δεν επέμεινε. Πανηγυρικά στις 17 Φεβρουαρίου 1914 ανακηρύχτηκε στο Αργυρόκαστρο η αυτονομία και υψώθηκε η σημαία με το σταυρό και το δικέφαλο αετό. Στο μεταξύ, στις 20 Φεβρουαρίου, η αυτονομία κηρύχτηκε στο Λεσκοβίκι και στις 23 του ίδιου μήνα στην Πρεμετή. Στην περιοχή της Πρεμετής έγιναν οι πρώτες σοβαρές μάχες με τους Αλβανούς. Η νίκη των αυτονομιακών στην Πρεμετή προκάλεσε έκπληξη στη διεθνή κοινή γνώμη και κατέδειξε ότι η επαναστατική κίνηση δεν ήταν τυχαία.

Το ηπειρωτικό ζήτημα συζητήθηκε στην ελληνική Βουλή την επομένη αυτών των γεγονότων, στις 25 Φεβρουαρίου. Κατά τη συζήτηση ο Βενιζέλος δικαιολόγησε την αναστολή της προέλασης του ελληνικού στρατού προς τον Αυλώνα, τονίζοντας ότι επέρχεται πόλεμος με τη Βουλγαρία και επομένως η Ελλάδα δεν είχε κανένα συμφέρον να εμπλακεί σε έναν τέτοιο πόλεμο έχοντας απέναντί της εχθρική την Ιταλία.

Ωστόσο οι συγκρούσεις μεταξύ Αλβανών και Ελλήνων Βορειοηπειρωτών ήταν καθημερινές. Στην Αθήνα οι εφημερίδες έγραφαν πως η ελληνική κυβέρνηση δήλωσε προς τις Μεγάλες Δυνάμεις ότι λόγω της εξέγερσης στη Βόρειο Ηπειρο ο ελληνικός στρατός εμποδίζεται να αποχωρήσει από την περιοχή και ότι ευρίσκεται στη δυσάρεστη θέση να έρθει σε σύγκρουση με τους Έλληνες της Βορείου Ηπείρου και ότι επίσης είναι πιθανόν ο στρατός να προσχωρήσει στις δυνάμεις της

Αυτόνομης Βορείου Ηπείρου, συμπαραστεκόμενος στον αγώνα τους και επιδιώκοντας την ασφάλειά του. Σε κάθε περίπτωση πάντως, τόνιζε ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Γεώργιος Στρέιτ, η Ελλάδα θα παρέμενε πιστή στις αναληφθείσες υποχρεώσεις περί εκκένωσης.

Η τελική έκβαση του αγώνα κρίθηκε στο Αργυρόκαστρο και την Κορυτσά. Στην Κορυτσά από τις 19 Μαρτίου του 1914 άρχισε ένοπλη εξέγερση των Ελλήνων κατοίκων κατά των Αλβανών και των Ολλανδών αξιωματικών τους. Η εξέγερση αυτή τελικά απέτυχε από έλλειψη εφοδίων. Σ' αυτή την εξέγερση σκοτώθηκαν 114 Έλληνες, ανάμεσά τους και 7 γυναίκες και ο διάκονος της Μητρόπολης Βασίλειος Γκιώνης. Λίγο αργότερα έφτασε στην Κορυτσά ο γνωστός Μακεδονομάχος Γεώργιος Τσόντος-Βάρδας, ταγματάρχης του πυροβολικού. Με την άφιξή του αναθερμάνθηκε ο αγώνας και ύστερα από επιτυχείς μάχες με τους Αλβανούς, κατά το τελευταίο δεκαήμερο του Απριλίου, πολιορκήσε στενά την Κορυτσά.

Η απάντηση των Μεγάλων Δυνάμεων σ' αυτές τις αιτιάσεις της ελληνικής κυβέρνησης δόθηκε επισήμως στις 24 Απριλίου και απαιτούσε από την Ελλάδα: *«Όπως προβή εις την εκκένωσιν των υπό των στρατευμάτων αυτής κατεχομένων εδαφών των προσκυρωθέντων εις την Αλβανίαν. Όπως μη υποβοηθήση ούτε αμέσως ούτε εμμέσως ουδεμίαν αντίστασιν εις το υπό των Δυνάμεων ιδρυθέν καθεστώς εν τη Νοτίω Αλβανία. Όπως αποδώση εις την Τουρκίαν τας νήσους Ιμβρον, Τένεδον και Καστελλόριζον. Έχει ήδη αποφασισθή υπό της Επιτροπής του Διεθνούς Ελέγχου της Αλβανίας ότι πλήρης ισότης θέλει εξασφαλισθή εις τους πληθυσμούς καθ' όλην την έκτασιν του κράτους τούτου ως προς τα δικαιώματα των διαφόρων θρησκειμάτων και την χρήσιν των γλωσσών. Οι Μεγάλοι Δυνάμεις είναι διατεθειμένοι να συστήσουν εις*

Αριστερά, ο οπλαρχηγός Ιωάννης Πουτέπης. Δεξιά, ο στρατιωτικός και πολιτικός διοικητής Χιμάρας, Σπ. Σπυρομήλιος, ταγματάρχης της Χωροφυλακής

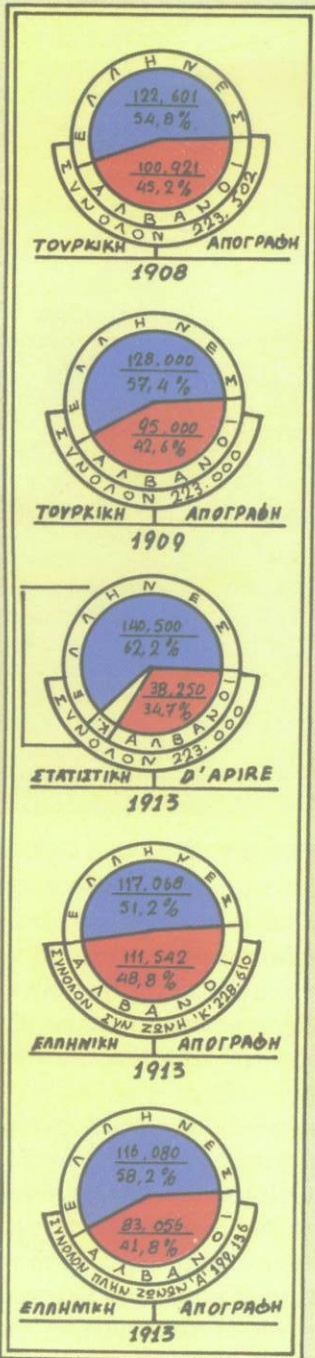
την Αλβανικήν κυβέρνησιν να λάβη αυτή υπ' όψιν την υπό της ελληνικής κυβερνήσεως υποβληθείσαν γνώμην ως προς την εν τη χωροφυλακή της Νοτίου Αλβανίας κατάταξιν εντοπίων στοιχείων».

Επιδίδοντας αυτό το έγγραφο, έκαστος από τους πρεσβευτές των Μεγάλων Δυνάμεων στην Αθήνα συνιστούσε και προφορικά προς την ελληνική κυβέρνηση την πλήρη αποχώρηση του ελληνικού στρατού από τη Βόρειο Ηπειρο. Την εκκένωση αυτή διέταξε αυθημερόν η ελληνική κυβέρνηση και έτσι από τις 25 Απριλίου 1914 κανένας Έλληνας

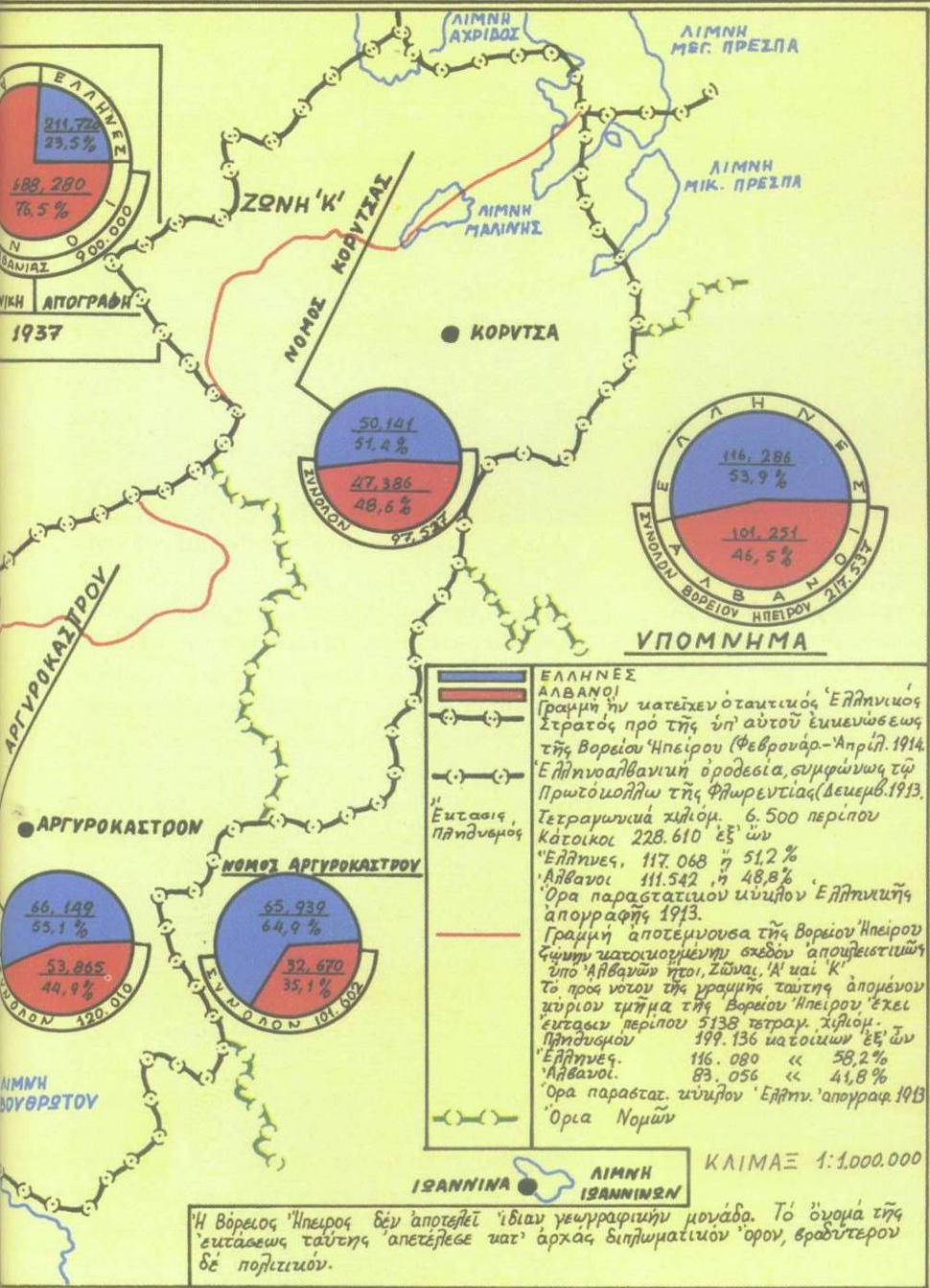
στρατιώτης δεν παρέμενε στη Βόρειο Ηπειρο. Αυτές τις κινήσεις της η ελληνική κυβέρνηση τις έκανε γνωστές στις Μεγάλες Δυνάμεις, καθώς επίσης και το τέλος του αποκλεισμού των Αγίων Σαράντα, ο οποίος είχε επιβληθεί μετά την έκρηξη του βορειοηπειρωτικού κινήματος.

Όταν όμως εκκενώθηκε η περιοχή του Τεπελενίου, οι Αλβανοί κατέλαβαν επίκαιρες θέσεις και η αυτόνομη κυβέρνηση της Βορείου Ηπείρου εξέδωσε ανακοίνωση, διατυπώνοντας απεγνωσμένο αίτημα βοήθειας, λέγοντας: «Στρατιώται της αγωνιζομένης Ηπεί-

ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ

ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ
ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

Η Βόρειος Ήπειρος δέν αποτελεί ἴδιαν γεωγραφικὴν μονάδα. Τό ὄνομα τῆς εἰτασεως ταυτης ἀπετέθηκε παρ' ἀρχαίς διπλωματικῶν ὄρον, βροδύτερον δέ πολιτικῶν.

Χάρτης με συγκεντρωτικά στοιχεία για την εθνολογική σύσταση της Βορείου Ήπειρου (στο Εκθεσις της πολεμικής ιστορίας των Ελλήνων, τόμος Β', Αθήνα - Ζάππειον Μέγαρον, 1968)

ρον! Προς υμάς στρέφονται τα βλέμματα του έθνους μας. Ολοι ας φανώμεν αντάξιοι του μεγαλείου αυτού».

Στον τομέα Αργυρόκαστρο η ισχυρή αλβανική πίεση είχε ως αποτέλεσμα τη μετακίνηση της Προσωρινής Κυβέρνησης στους Γεωργουτσάτες. Στη σκληρή μάχη που έγινε από τις 20 έως τις 23 Απριλίου στη Μονή Τσέπου, υπερίσχυσαν οι αυτονομιστοί, με συνέπεια τα αλβανικά στρατεύματα να υποχωρήσουν προς Βορρά. Από τις εξελίξεις αυτές φάνηκε καθαρά ότι οι Αλβανοί δεν ήταν σε θέση να ελέγξουν ούτε την περιοχή της Κορυτσάς και ούτε να καταλάβουν το Αργυρόκαστρο. Η αλβανική κυβέρνηση, υπό τον κίνδυνο οριστικής συντριβής, ζήτησε την παρέμβαση της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου για σύναψη ανακωχής.

Η Προσωρινή Κυβέρνηση ανταποκρίθηκε θετικά στο αίτημα. Τα μέλη της Διεθνούς Επιτροπής, εκπρόσωπος της αλβανικής κυβέρνησης και οι Γ. Ζωγράφος και Αλέξ. Καραπάνος, εκπρόσωποι της Αυτονόμου Ηπείρου, συναντήθηκαν στους Αγίους Σαράντα. Από κει πέρασαν στην Κέρκυρα, όπου στις 17 Μαΐου (νέο ημερολόγιο) υπέγραψαν Πρωτόκολλο, με το οποίο δικαιωνόταν ο αγώνας των Βορειοηπειρωτών. Οι Βορειοηπειρώτες νίκησαν λοιπόν και υποχρέωσαν τις Μεγάλες Δυνάμεις και την Αλβανία να υπογράψουν στις 17 Μαΐου 1914 το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας, το οποίο κατοχύρωνε την αυτονομία της Βορείου Ηπείρου. Σύμφωνα μ' αυτό διασφαλιζόνταν πλήρως τα δικαιώματα της ελεύθερης έκφρασης, της παιδείας, της θρησκείας, καθώς και ο εθνικός - ελληνικός χαρακτήρας της Βορείου Ηπείρου.

Με το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας, όπως καθιερώθηκε να λέγεται, εξασφαλιζόταν ειδική ελευθερία και η συγκρότηση ειδικού σώματος Χωροφυλακής. Κατοχυρωνόταν η χρήση και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και απαγορευόταν η είσοδος και η

στάθμευση στις δύο επαρχίες «στρατιωτικών μονάδων μη αυτοχθόνων». Η Βόρειος Ηπειρος με τις διατάξεις αυτού του Πρωτοκόλλου αποκτούσε ευρεία αυτονομία μέσα στα όρια της αλβανικής επικράτειας.

«Η Διεθνής Επιτροπή του Ελέγχου, όπως αποφύγει την επανάληψη των εχθροπραξιών, έκρινε πρόπον να συμβιβαστεί κατά το δυνατόν τας ιδέας των ηπειρωτικών πληθυσμών περί των ειδικών διατάξεων, ας απήτουν προς τας ιδέας της αλβανικής κυβερνήσεως. Συμφώνως προς τα ανωτέρω συγκατανεύουν όπως υποβάλει η Επιτροπή προς τας Δυνάμεις, τας οποίας αντιπροσωπεύει, ως και εις την αλβανικήν κυβέρνησιν, το συνημμένον σχέδιον, όπερ είναι το αποτέλεσμα των μεταξύ των μελών της Επιτροπής και των Ηπειρωτικών Επιτροπών συζητήσεων. Εν Κερκύρα, 17 Μαΐου 1914».

Αλλά, ποιο ήταν αυτό το συνημμένον σχέδιον; Εν συντομία, το σχέδιο αυτό προέβλεπε για τη Βόρειο Ηπειρο. 1) Η Διεθνής Επιτροπή θα οργανώσει τη διοίκηση και τα οικονομικά αυτών των επαρχιών. Η αλβανική κυβέρνηση θα διορίζει και θα απολύει τους διοικητές και τους υπαλλήλους. Προς τήρηση της τάξης, θα σχηματιστεί χωροφυλακή από στοιχεία όλων των θρησκειμάτων και των εθνοτήτων, αναλογικά με την πληθυσμιακή τους δύναμη. Και συνέχιζε το σχέδιο: «Συνιστάται όπως τα χρησιμοποιούμενα αποσπάσματα αποτελούνται εκ χωροφυλάκων πρεσβυόντων το θρησκευμα των κατοίκων τής εν η θα υπηρετούν περιοχής. Αι ορθόδοξοι κοινότητες αναγνωρίζονται ως νομικά πρόσωπα, διατηρούν την περιουσία τους και θα διαθέτουν αυτήν ελευθέρως. Αι μετά των πνευματικών αρχηγών σχέσεις των θα είναι ως και εις το παρελθόν. Δεν θα θιγούν τα αιώνων ανεγνωρισμένα δικαιώματα και ο ιεραρχικός οργανισμός των άνευ συμφωνίας μεταξύ της αλβανικής κυβερνήσεως και του Εν Κωνσταντινουπόλει Οικουμενικού Πα-

Πανηγυρική ανακήρυξη της αυτονομίας της Βορείου Ηπείρου στο Αργυρόκαστρο την 1η Μαρτίου 1914. Διακρίνονται ο Γ. Ζωγράφος, οι μητροπολίτες Βασίλειος Δρυϊνουπόλεως και Σπυρίδων Βελάς και Κονίτσης με κατοίκους του Αργυρόκαστρου. Τη σημαία κρατάει ο διευθυντής της εφημερίδας «Ηπειρος» Γεώργιος Χατζής - Πελερέν. (Αθήνα, Ιστορικό Μουσείο)

Αριστερά, ο ταγματάρχης Ι. Βελισσαρίου με τον αρχηγό Στρατού Ηπείρου Κ. Σαπουντζάκη. Δεξιά, ο Γεώργιος Ζωγράφος, πρόεδρος της Προσωρινής Κυβέρνησης της Αυτόνομης Βορείου Ηπείρου

τριαρχείου. Η εκπαίδευσις είναι ελευθέρα. Εις τας σχολάς των ορθοδόξων κοινοτήτων η διδασκαλία γίνεται ελληνιστί. Εις τας τρεις στοιχειώδεις τάξεις η αλβανική θα διδάσκεται μαζί με την ελληνική. Η θρησκευτική όμως διδασκαλία θα γίνεται αποκλειστικώς εις την ελληνικήν. Θα εξασφαλισθεί η χρήσις της αλβανικής και της ελληνικής ενώπιον όλων των αρχών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων και των αιρετών συμβουλίων. Η Διεθνής Επιτροπή του Ελέγχου θα λάβη κατοχήν του εν λόγω εδάφους εν ονόματι της αλβανικής κυβερνήσεως μεταβαίνουσα επί τόπου. Η αλβανική κυβέρνησις θα λάβη όλα τα αναγκαία μέτρα όπως συνδράμη τους πληθυσμούς οίτινες εδοκιμάσθησαν κατά τα γεγονότα των τελευταίων ετών. Χορηγείται αμνηστία εις τους Ηπειρώτας δι' όλας τας πράξεις. Και τέλος αι Δυνάμεις διά της Λονδίνου συνδιασκέψεως εξησφάλισαν την ίδρυσιν της Αλβανίας και εγκατέστησαν την Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου και εγγυώνται την εκπέλευση και τήρησιν των ανωτέρω διατάξεων».

Αυτό ήταν το περίφημο Πρωτόκολλο της Κέρκυρας, το οποίο εξαρχής παραβίαζε η αλβανική κυβέρνηση, αναγκάζοντας την Ελλάδα να προσφεύγει συνεχώς στην Κοινωνία των Εθνών και στο Δικαστήριο της Χάγης. Το Πρωτόκολλο συνυπογράφηκε από όλες τις πλευρές. Από την πλευρά των Βορειοηπειρωτών η κύρωση επιτεύχθηκε στο Πανηπειρωτικό Συνέδριο που συνήλθε στο Δέλβινο. Στο Συνέδριο αυτό συμμετείχαν αντιπρόσωποι από τις περιοχές Χιμάρας, Αγίων Σαράντα, Αργυροκάστρου, Πρεμετής, Πωγωνίου, Λεσκοβικίου, Ερσέκας και Κορυτσάς. Οι αντιπρόσωποι της Χιμάρας αρνήθηκαν να προσυπογράψουν τις συμφωνίες. Εφυγαν από τη Συνέλευση ζητωκραυγάζοντας το σύνθημα που είχε συνυφανθεί με τους αγώνες και την καθημερινή τους ζωή: Ένωσις ή Θάνατος.

Με κοινή τους νέα διακοίνωση την 1η Ιου-

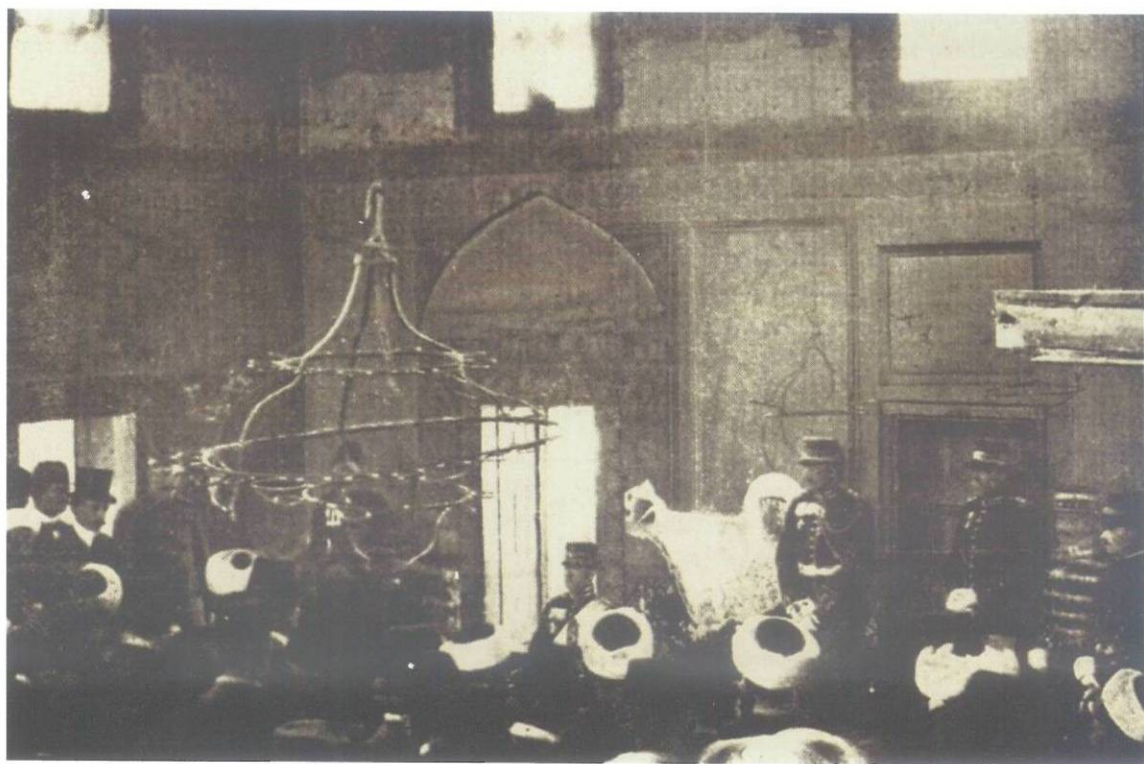
λίου 1914, οι πρέσβεις των Μεγάλων Δυνάμεων στην Αθήνα ανακοίνωσαν τη συμφωνία των κυβερνήσεών τους με το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας. Μ' αυτήν τη συμφωνία επιτεύχθηκαν, σύμφωνα με τις Μεγάλες Δυνάμεις, υπέρ της Βορείου Ηπείρου σημαντικά προνόμια, τα οποία ισοδυναμούσαν με μερική αυτονομία της περιοχής και μάλιστα είχαν και την έγκριση των Μεγάλων Δυνάμεων.

Ωστόσο, είναι γεγονός πως αυτό το διπλωματικό αποτέλεσμα δεν είχε επιτευχθεί χωρίς τον αγώνα των ίδιων των Βορειοηπειρωτών. Συντετέλεσε όμως επίσης και το γεγονός ότι η μεν Τριπλή Συνεννόηση τότε, μεταξύ Γαλλίας, Αγγλίας και Ρωσίας, ήταν ευνοϊκή απέναντι στα αιτήματα των Βορειοηπειρωτών, η δε Γερμανία, σύμμαχος εξάλλου της Ιταλίας και της Αυστρίας, μεσολαβούσε φιλικά ώστε αυτές οι δυνάμεις να μην είναι αδιάλλακτες απέναντι σ' αυτά τα αιτήματα. Η πολιτική αυτή της Γερμανίας, που ευνοούσε εν μέρει τη σχετική αυτονομία της Βορείου Ηπείρου, εξηγείται από το γεγονός ότι ο Γερμανός αυτοκράτορας, ο οποίος είχε επισκεφθεί την Κέρκυρα τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 1914, αλλά και ο καγκελάριος Μπέτμαν Χόλβεγκ που τον συνόδευε στην Κέρκυρα, είχαν σχηματίσει προσωπική γνώμη, μετά τις αναλυτικές πληροφορίες που τους δόθηκαν τόσο από το βασιλιά της Ελλάδας Κωνσταντίνο όσο και από τον πρωθυπουργό Ε. Βενιζέλο και τον υπουργό των Εξωτερικών Γ. Στρέιτ.

Μετά τον θριαμβευτικό αγώνα των Βορειοηπειρωτών και την επιτευχθείσα αυτονομία, οι Δυνάμεις της Εγκάρδιας Συνεννόησης (Βρετανία, Γαλλία και Ρωσία) συγκατατέθηκαν στην κατάληψη των Επαρχιών Αργυροκάστρου και Κορυτσάς από τον ελληνικό στρατό. Διότι μετά την αποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων, οι δυνάμεις των αυτονομιστών είχαν απομείνει χωρίς προστασία και η αφορμή για την επανακα-

Η υποδοχή του διαδόχου του ελληνικού θρόνου, Αλεξάνδρου Α', στην Πρεμετή της Βορείου Ηπείρου στις 17 Μαΐου 1913

Ο διάδοχος στο τζαμί της Κοριτσάς

τάληψη της περιοχής από τον ελληνικό στρατό δόθηκε αφότου επικράτησε και πάλι χάος στην Αλβανία. Επωφελούμενοι του γεγονότος ότι είχε εκδηλωθεί στάση εναντίον του ηγεμόνα της Αλβανίας Γουλιέλμου, αλβανικά ένοπλα σώματα είχαν στασιάσει και επομένως οι προβλέψεις του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας δεν τηρούνταν, καθώς το ελληνικό στοιχείο αλλά και γενικώς ο πληθυσμός της Βορείου Ηπείρου ήταν και πάλι σε κίνδυνο. Έτσι ο Βενιζέλος αποφάσισε την εκ νέου προέλαση του ελληνικού στρατού. Στις 24 Οκτωβρίου 1914 παραδόθηκε όλη η περιοχή στα ελληνικά στρατεύματα. Ο Βενιζέλος δήλωνε στη Βουλή την ίδια μέρα:

«Λαμβάνω την τιμήν να γνωρίσω εις την Βουλήν ότι όντως κατόπιν διαταγής της κυβερνήσεως ο εν Ηπείρω ελληνικός στρατός προελάσας κατέλαβεν το Αργυρόκαστρον και την Πρεμετήν. Σπεύδω να διακηρύξω ότι η προέλασις αύτη του στρατού ημών εις την Βόρειον Ηπειρον δεν έχει σκοπόν κατακτητικόν. Ο χαρακτήρ της προελάσεως είναι καθαρώς αστυνομικός, υπαγορεύσαν δε ταύτην λόγοι φιλανθρωπίας και ασφαλείας των προς την Αλβανίαν συνόρων ημών. Τω όντι, η Ελλάς εξακολουθεί αναγνωρίζουσα την περί Αλβανίας απόφασιν της πρεσβευτικής διασκέψεως του Λονδίνου και εμμένει εις την εκτέλεσιν των υποχρεώσεων ας ανέλαβεν. Ατυχώς η εν Αλβανία κρατούσα μέχρι τούδε κατάστασις κατέστησεν αδύνατον την έγκαιρον εφαρμογήν της Συμφωνίας της Κέρκυρας. Αλλά αι μεταξύ Ηπειρωτών και Αλβανών ένοπλοι συγκρούσεις αίτινες πολλάκις δυστυχώς υπεδύθησαν την αγρίαν μορφήν εμφυλίου πολέμου προεκάλεσαν αθρόαν πολλαχού έξοδον πληθυσμού εκ της Βορείου Ηπείρου. Εκ των ούτω μεταναστευσάντων πάντες μεν οι χριστιανοί κατέφυγον εντός του ελληνικού εδάφους, ως και το μικρότερον μέρος των μουσουλμάνων, διά την συντήρησιν των οποίων το ελληνικόν δημόσιον υπεβάλλε-

το εις σημαντικά βάρη. Αι αμεσώτερον ενδιαφερόμεναι εις Αλβανίαν Δυνάμεις εξήτησαν προ δύο μηνών την παρέμβασιν ημών παρά τη κυβερνήσει της Αυτονομου Ηπείρου, όπως εξασφαλισθή η ταχεία παλιννόστησις των εν Αυλώνι χιλιάδων προσφύγων. Υπό τοιούτους όρους η ελληνική κυβέρνησις έκρινεν ότι δεν τη ήτο επιτετραμμένον να κωφεύση επιπλέον εις τας επιμόνους επικλήσεις των εν Βορείω Ηπείρω μουσουλμάνων εξ ίσου όσον και χριστιανών και να παρίσταται απαθής θεατής της αναρχίας, ήτις από της Αλβανίας έτεινε να επεκταθή και εις την Βόρειον Ηπειρον. Η προέλασις του στρατού ημών τούτου έχει τον σκοπόν να αποκαταστήση την τάξιν εις την Βόρειον Ηπειρον, να εγυνηθή την ασφάλειαν πάντων των εν αυτή βιούντων ανεξαρτήτως φυλής και θρησκευματος, να καταστήση δυνατήν την άμεσον παλιννόστησιν των εκ της Βορείου Ηπείρου είτε εις το ημέτερον έδαφος είτε εις Αυλώνα καταφυγόντων προσφύγων».

Μετά τον Βενιζέλο τον λόγο έλαβε ο Γ. Χρ. Ζωγράφος, ως βουλευτής Αττικοβοιωτίας, ο οποίος είπε πως μολονότι η κυβέρνηση ανέλαβε υποχρεώσεις υπό όρους, που κατά την κρίση του δεν μπορούν πλέον να πραγματοποιηθούν, ο ίδιος προβλέπει τον κίνδυνο μιας νέας αποχώρησης και ότι οι Ηπειρώτες πιστεύουν σθεναρά πως δεν θα χρειαστεί και νέος αγώνας και πως η απελευθέρωσή τους είναι οριστική.

Ομως, ταυτόχρονα με τις κινήσεις αυτές του ελληνικού στρατού στη Βόρειο Ηπειρο κατέπλευσαν στον Αυλώνα ιταλικά πολεμικά και αποβίβασαν δικές τους δυνάμεις. Στην Αλβανία ουσιαστικά δεν υπήρχε κυβέρνηση. Η ηγεμόνας Γουλιέλμος αποχώρησε από την Αλβανία στις 6 Σεπτεμβρίου, μετά την εξέγερση εναντίον του του Εσάτ πασά, πρώην αξιωματικού του οθωμανικού στρατού, ενώ το διπλωματικό σώμα είχε σχεδόν διαλυθεί. Μόνον η εκλογή μιας αλβανι-

Επίσκεψη του διαδόχου στο Λεσκοβίκι στις 19 Μαΐου 1913. Αριστερά του διαδόχου, ο στρατηγός Δαγκλής και δεξιά του, ο στρατηγός Σούτσος

ΕΘΝΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, ΣΙΣΠΕΡΑ ΣΑΒΒΑΤΟΥ

1

ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1949

ΕΤΟΣ 2ου ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 10980

ΓΡΑΦΕΙΑ: Καλλιμασιάς 3 (ΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ: ΚΑΡΥΣΤΙ 3)
 *Αδελφός τηλ. 20-547 20-548 ΓΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ 50x 300

Η ΖΩΗ

ΤΑ ΗΘΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ

Διότι η Κυβέρνησις επιβραβεύει τσών τών δημοσίων τών κομμοβημάτων, τών ασούτων τών ήθικών αϊτήματων τών δημοσίων, υπαλλήλων; Η άου εδύνασ λόγου βραδύτης προσέλασ τών δικαίων εξέλασ τών ενδυσταστών, αβύσσων και μέχρη τής απείλης νέας άπερλασ, ή όποια ετυχός άπερλάττ, κατόπιν τής υβερλασ ύποσέλασ τού κ. Πρωθυπουργού όττ θα έπιστευσή ή δημοσίουσ, και όμασ ή ίκανοποίηση τών αϊτήματων άούτων άέν συμπαύσται κομμοβίαν έπιδουκασ τού πρωτολογισμού — άντίθετος τών άνακενφίσει — άστε να δικαιολογείται ή σμειωβίσα βραδύτης, Είνε δέ πράγματι ήθικώτατα

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1914 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

Ο ΑΓΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΑΝΔΕΛΜΑΝΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ — Ο ΚΑΝ ΝΟΑΗ ΜΕΤΑΦΡΑΖΕΙ ΑΛΒΑΝΙΚΑ ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΝΕΙ ΤΟΝ ΚΛΗΡΟΝ ΝΑ ΙΕΡΟΥΡΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΚΗΝ — ΛΑΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΕΙΣ ΑΝΤΙΔΡΩΝ — ΠΡΟΤΙΘΕΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΦΥΛΑΚΑΣ ΔΙΟΤΙ ΕΠΙΜΕΛΗΝ ΝΑ ΠΡΩΤΑΙΝΟΥΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ — ΚΑΤΑΡΧΕΙΣ ΤΩΝ ΕΦΟΡΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΚΕΚΑΡΑΣ — ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΑΛΒΑΝΩΝ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΩΝ ΚΑΙ ΘΝΑΣΙΚΗ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ — ΑΙ ΑΚΑΡΡΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΝ ΕΣΤΑΛΒΑΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΣΑΡΑΝΤΑ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΦΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ κ ΗΛΙΑ ΜΟΥΖΙΝΑ

Βουκελασ Διότι, ο τιν τής Βουλασ τού 1915 και Έκτασ πηλοσίσασ είν τής άβελίνας Έθνοσύνελουσ τού 1924.

‘Ο κ. Ηλιασ Μουζίνας άσπεύεται από νέας τούσ δικωμοσ τού έλληνικού στωίχου, μετά τίν, αϊτωγώρσιν τής Άλβανίασ ώσ άνεξαρτήτου Κράτουσ από τας Δυνάμεις τής Άντάντ, τίν εϊσόχον τής είν τίν Κοινωνίαν τών Έθών και τίν άποχώρσιν τών Ιταλώ.

ΜΟΝΟΝ ΟΙ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΕΣ ΗΚΟΥΣΑΝ ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΑΛΒΑΝΙΚΑ...

κωμείν σέ μωκωλά γαριά ίπτο χωρσώσαν κέ σποκωμων είν τας πίεςεσ τών τρωσνικώων τής περσερέασ.

κωμων και πόλλω από τούσ προκωμωσ τής περσερέασ έλκωσώσαν είν τας εδύνασ όθ να έσπαρκασώ ή πηλοσίσασ κέ έπανέβη είν τας εκκλήσεσ. Αυτή ή έκκλήσεσ δέ έκκλήσεσ τού. Και είν τή είν συμπαύσται μου έσπινούσαν από τούσ και είν έπ-

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Εθνος» με αφήγηση του βουλευτή Δελβένων στη Βουλή του 1915 και Έλληνα πληρεξούσιου στην αλβανική Εθνοσυνέλευση του 1924, Ηλία Μουζινά (1 Οκτωβρίου 1949)

-141-

κής γερούσιας υπήρχε, χωρίς όμως πραγματική εξουσία. Έτσι η εξουσία φαινόταν να ελέγχεται από τον Εσάτ πασά, αλλά σύντομα εκδηλώθηκε νέα στάση, αυτή τη φορά εναντίον του.

Μέσα σ' αυτό το χαώδες καθεστώς στην Αλβανία, ο ελληνικός στρατός κατέλαβε ολόκληρη τη Βόρειο Ηπειρο και ο αυτονομιακός στρατός ενώθηκε με τον ελληνικό. Από την άλλη πλευρά, Ιταλία και Αυστρία, με δικές τους δυνάμεις, κατέλαβαν ολόκληρη την Αλβανία, μέχρι τα σύνορα της Βορείου Ηπείρου. Οι ελληνοϊταλικές συγκρούσεις ήταν συνεχόμενες και μέσα σ' αυτές τις συνθήκες η Βόρειος Ηπειρος θα εισερχόταν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η Βόρειος Ηπειρος κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο

Λίγο αργότερα ξέσπασε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και στην Αλβανία επικράτησε φοβερή αναρχία. Τότε οι Δυνάμεις της Αντάντ ζήτησαν από την Ελλάδα να καταλάβει τη Βόρειο Ηπειρο και ν' αποκαταστήσει την τάξη.

Η προσωρινή κυβέρνηση του Αυτονομιακού Αγώνα παρέδωσε τη Β. Ηπειρο στον ελληνικό στρατό (Οκτώβριος 1914) αφού θεώρησε ότι τελείωσε η αποστολή της. Τόνιζε δε στην τελευταία προκήρυξή της: *«Ο Αγών ημών έληξε διά θριάμβον. Οι πόθοι μας εκπληρώθηκαν όλοι... Συν τη απελευθερωτική ανακαταλήψει της Βορείου Ηπείρου ακραδάντως πιστεύομεν ότι οριστικώς λήγει η ημετέρα αποστολή. Καταθέτοντες την εξουσίαν ημών, δεόμεθα τω Υψίστω, όστις ευλόγησε τον Αγώνα ημών, να τηρήσει υπό την Αγίαν του Σκέπην την Ηπειρόν μας, την προσφιλήν εν τοις κόλποις της Ελλάδος, της Μητρός Ελλάδος...»*

Οι Βορειοηπειρώτες έστειλαν αντιπροσώπους στην ελληνική Βουλή (Δεκέμβριος 1915) και η ελληνική κυβέρνηση κήρυξε επίσημα την ένωση της Βορείου Ηπείρου με την

Ελλάδα (Μάρτιος 1916). Η χαρά όμως των Βορειοηπειρωτών δεν έμελλε να κρατήσει για πολύ. Τον Αύγουστο του 1916 η Ιταλία κατέλαβε με τη βία τη Β. Ηπειρο, ύστερα από συμφωνία των Μεγάλων Δυνάμεων, και μετά τον πόλεμο περιέρχεται ξανά στην κυριαρχία της Αλβανίας. Για ακόμη μία φορά η ψυχρή διπλωματία πρόδωσε τα όνειρα και τις προσδοκίες ενός λαού αγωνιζόμενου για την ελευθερία του και το δικαίωμα αυτοκαθορισμού του.

Αλλά ας δούμε αυτά τα γεγονότα πιο αναλυτικά. Από τις πρώτες κιόλας μέρες του πολέμου, η Ιταλία, επωφελούμενη της ουδετερότητας που τηρούσε έναντι των εμπολέμων, προσπάθησε να ενισχύσει τις θέσεις της στην Αλβανία. Αφενός πίεζε την Αυστρία να την ενισχύσει ως σύμμαχο και αφετέρου έκανε μυστικές συνεννοήσεις με την Τριπλή Συμμαχία Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας, υποσχόμενη αποχώρηση από τη συμμαχία με τη Γερμανία και την Αυστρία και ένταξή της στο πλευρό τους εναντίον των πρώην συμμάχων της. Με πρόσχημα τη χαώδη κατάσταση στην Αλβανία, εμφανίστηκε ως η πλέον κατάλληλη να λάβει στρατιωτικά μέτρα, καθότι ουδέτερη.

Ο Αγγλος όμως υπουργός των Εξωτερικών, Εντουαρντ Γκρέι, τόνισε ότι εξαιτίας των ταραχών στην Αλβανία η Βόρειος Ηπειρος έχει καταστεί μία περιοχή που έχει παραδοθεί στην ανομία και στις επιδρομές εναντίον των χριστιανών, έτσι ώστε να παρατηρείται ρεύμα προσφύγων προς την Ελλάδα και πως επομένως ο ελληνικός στρατός θα μπορούσε να δράσει προληπτικά διασφαλίζοντας την τάξη. Έτσι, οι Αγγλοι έβλεπαν θετικά την πιθανότητα να εξουσιοδοτηθεί η ελληνική κυβέρνηση να ενεργήσει στρατιωτικά στην περιοχή του Αργυροκάστρου.

Στις 31 Οκτωβρίου 1914 οι Ιταλοί κατέλαβαν τη Σάσωνα και αργότερα τον Αυλώνα και οι ελληνικές δυνάμεις τους Αγίους Σα-

Ελληνικός εθνολογικός χάρτης του 1918. Σχεδιάστηκε υπό την επίβλεψη του καθηγητή Γ. Σωτηριάδη και εκδόθηκε από τον αγγλικό εκδοτικό οίκο χαρτών E. Stanford Ltd.

ράντα, την Πρεμετή και το Αργυρόκαστρο. Οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες. Οι Σύμμαχοι, προκειμένου να βγάλουν την Ελλάδα από την ουδετερότητά της στο πλευρό των Συμμάχων, προσέφεραν στην Ελλάδα τη Βόρειο Ηπειρο, πλην του Αυλώνα. Αλλά οι διαπραγματεύσεις δεν ολοκληρώθηκαν, καθώς η Ελλάδα ζητούσε εγγυήσεις έναντι του κινδύνου βουλγαρικής επιθέσεως.

Οι διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν για τη διευθέτηση του ζητήματος μεταξύ Ιταλίας, Ελλάδας και Συμμάχων κατέληξαν στη μυστική σύσκεψη του Λονδίνου στις 26 Απριλίου 1915. Σύμφωνα με αυτήν, η Ιταλία έπαιρνε τον Αυλώνα και σημαντική ενδοχώρα, δημιουργώντας έτσι ένα ιταλικό προτεκτοράτο στην Αλβανία, και σε αντάλλαγμα δεχόταν να μη φέρει αντιρρήσεις στο ζήτημα της Βορείου Ηπείρου. Έτσι η Ελλάδα έβγαине διπλωματικά ενισχυμένη μετά από αυτή τη μυστική σύσκεψη του Λονδίνου.

Μάλιστα, στην ελληνική Βουλή που εξελέγη τον Δεκέμβριο του 1915, απέστειλαν και οι Βορειοηπειρώτες βουλευτές, οι οποίοι κατέλαβαν τις θέσεις τους τον Ιανουάριο του 1916. Εκείνες τις μέρες οι αντιπρόσωποι της Βορείου Ηπείρου έλαβαν μέρος στις εργασίες της Α' Συνόδου της ΚΑ' Περιόδου της Βουλής των Ελλήνων. Να μνημονεύσουμε εδώ το από 3 Μαρτίου 1916 σημαντικό Βασιλικό Διάταγμα «*Περί επεκτάσεως ισχύος του 258 νόμου εις την Βόρειον Ηπειρον*» (εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, Α', 17 Μαρτίου 1916, αρ. 54).

Δυστυχώς, όμως, η Ελλάδα του 1916 δεν ήταν η Ελλάδα του 1914. Είχε διαβρωθεί και καταστραφεί από το διχασμό. Και έτσι, αυτή η εξέλιξη δεν έγινε δεκτή από την Ιταλία, η οποία διαμαρτυρήθηκε έντονα, ενώ και οι Σύμμαχοι ανάγκασαν την Ελλάδα να υποχωρήσει, εμποδίζοντας τη συμμετοχή Βορειοηπειρωτών βουλευτών στην ελληνική Βουλή.

Στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1916, η Ιτα-

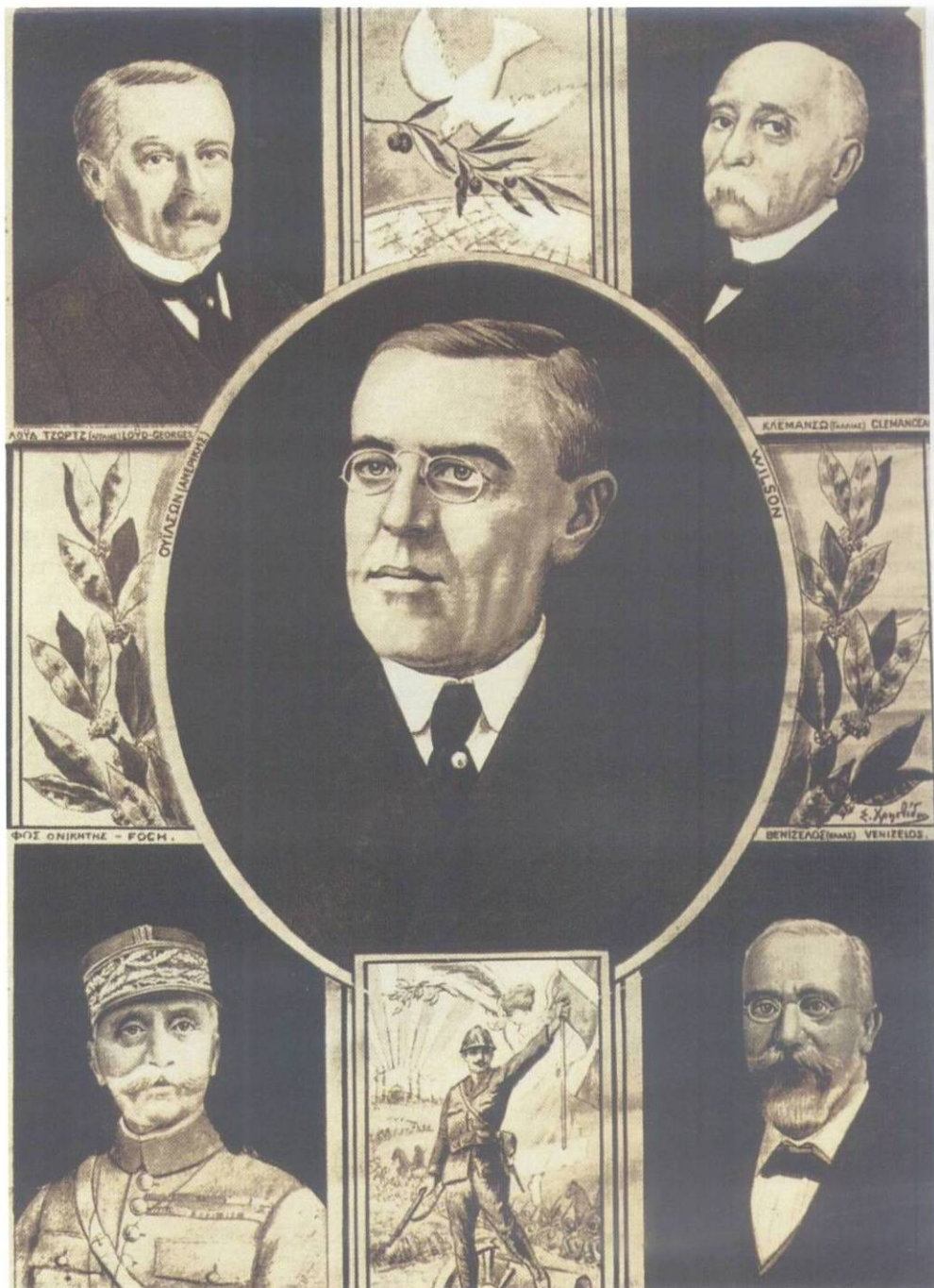
λία, έχοντας τη συγκατάθεση των Δυνάμεων της Συνεννόησης, κατέλαβε το Αργυρόκαστρο. Το ίδιο έκαναν ένα μήνα αργότερα και οι Γάλλοι στην Κορυτσά. Το 1917 οι Ιταλοί επέβαλαν κατοχικό καθεστώς και στα Ιωάννινα, από όπου τελικά αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν. Η Βόρειος Ηπειρος είχε χαθεί.

Μια προσπάθεια να δοθεί τέλος στην τραγωδία των Βορειοηπειρωτών έγινε από τον Ελευθέριο Βενιζέλο το 1919. Τότε ήρθε σε συμφωνία με τον υπουργό των Εξωτερικών της Ιταλίας Tommaso Tittoni, ώστε οι επαρχίες Αργυρόκαστρου και Κορυτσάς να ενωθούν με την Ελλάδα, αλλά η Ρώμη την αθέτησε.

Η πολιτική κρίση που ακολούθησε στην Ελλάδα, συνεπεία του διχασμού μεταξύ πρωθυπουργού και βασιλιά, επέτρεψε στην Ιταλία να υλοποιήσει τα επεκτατικά της σχέδια στην Αλβανία. Οι Σύμμαχοι, δυσαρεστημένοι από τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα, ανάγκασαν την ελληνική κυβέρνηση να δώσει εντολή αποχώρησης του ελληνικού στρατού από τη Βόρειο Ηπειρο, η οποία κατελήφθη αμέσως από τα ιταλικά στρατεύματα.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων, η Ιταλία, στις αρχές του 1917, επεξέτεινε την κατοχή της προς τα ηπειρωτικά εδάφη, τα οποία μάλιστα αποτελούσαν και μέρος του κυρίως ελληνικού βασιλείου, η δε ελληνική κυβέρνηση, τελείως απομονωμένη, αναγκάστηκε να αποχωρήσει από τα εδάφη αυτά, καταγγέλλοντας βεβαίως την Ιταλία. Μάλιστα, η κατάσταση ήταν ακόμη χειρότερη στην πράξη, καθώς οι Ιταλοί έκλειναν τα ελληνικά σχολεία και κατέβαζαν την ελληνική σημαία, αναρτώντας την ιταλική, ακόμη και σε καθαρά ελληνικές περιοχές της Ηπείρου.

Τον Ιούνιο του 1917 η Ιταλία ανακήρυξε την ανεξαρτησία της Αλβανίας, υπό την προστασία της Ιταλίας, ενώ στην Αθήνα επερχόταν πολιτική μεταβολή, καθώς είχαμε την παραίτηση του βασιλιά Κωνσταντίνου και

Λαϊκή εικόνα με τον Αμερικανό πρόεδρο Γ. Ουίλσον περιστοιχίζόμενο από προσωπογραφίες του Αγγλου πρωθυπουργού Λόιντι Τζορτζ, του Γάλλου πρωθυπουργού Κλεμανσό, του Γάλλου στρατάρχη Φος και του Έλληνα πρωθυπουργού Ελ. Βενιζέλου

την επάνοδο του Ελ. Βενιζέλου. Ο πρωθυπουργός απευθύνθηκε στους Συμμάχους και μετά από διαπραγματεύσεις με την Ιταλία η Βόρειος Ηπειρος εκκενώθηκε από τα ιταλικά στρατεύματα και συμφωνήθηκε να τοποθετηθεί Έλληνας επίτροπος στη Βόρειο Ηπειρο.

Το τέλος του πολέμου στις 11 Νοεμβρίου του 1918 βρήκε τη Βόρειο Ηπειρο σε εντελώς ασταθές περιβάλλον και συμφωνήθηκε από όλους ότι όλα τα κατεχόμενα εδάφη θα παρέμεναν προσωρινά στην κυβέρνηση η οποία είχε τον έλεγχο των περιοχών αυτών.

Τον Δεκέμβριο του 1920 η Αλβανία έγινε μέλος της Κοινωνίας των Εθνών και τον Νοέμβριο του 1921 η Βόρειος Ηπειρος επιδικάστηκε και πάλι στην Αλβανία. Βέβαια η σημαία του σταυρού υψώθηκε για άλλη μια φορά στην Κορυτσά και το Αργυρόκαστρο κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940, αλλά, δυστυχώς, οι τότε Μεγάλες Δυνάμεις και πάλι αντέδρασαν και απέτρεψαν την ενσωμάτωση της Βορείου Ηπείρου στην Ελλάδα.

Το Βορειοηπειρωτικό παραμένει εκκρεμές στο συμβούλιο των υπουργών των Εξωτερικών των τεσσάρων νικητριών Δυνάμεων (Ηνωμένες Πολιτείες, Σοβιετική Ένωση, Βρετανία και Γαλλία). Όπως είναι γνωστό, στο Παρίσι το 1946 πραγματοποιήθηκε η διάσκεψη των τεσσάρων νικητριών Δυνάμεων. Στο συμβούλιο των υπουργών των Εξωτερικών και πάλι δεν ικανοποιήθηκε το αίτημα της Ελλάδας και η Βόρειος Ηπειρος (αντέδρασε ο υπουργός των Εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης Μολότοφ) παρέμεινε στην αλβανική επικράτεια. Δεν υπάρχει καμιά άλλη μεταπολεμική διεθνής πράξη που να κατοχυρώνει νομικά το γεγονός ότι η Βόρειος Ηπειρος παραμένει τμήμα της Αλβανίας. Η μεθοριακή γραμμή μεταξύ Ελλάδος και Αλβανίας πρόσφατα μετατράπηκε από *de facto* σε *de jure*.

Το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας εξακολου-

θεί να ισχύει μέχρι σήμερα, αλλά οι Αλβανοί δεν τήρησαν ποτέ τους όρους του. Οι διώξεις σε βάρος των Βορειοηπειρωτών συνεχίζονται όπως και η προσπάθεια αφελληνισμού του ελληνικού στοιχείου της Αλβανίας. Η κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος το 1989 δημιούργησε ελπίδες στους Βορειοηπειρώτες, οι οποίες γρήγορα διαψεύστηκαν. Η φυλάκιση των ηγετών του μειονοτικού κόμματος «Ομόνοια» και η άρνηση διορισμού του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου αποτελούν τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα γραφής του αλβανικού κράτους. Η επίσημη Ελλάδα τόσα χρόνια όχι μόνο δεν μπόρεσε να απαιτήσει την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας αλλά προέβη σε πολλές μονομερείς υποχωρήσεις έναντι της Αλβανίας, χωρίς προφανή ανταλλάγματα για την ελληνική μειονότητα.

Αλλά τι απέγινε με τη μνήμη του Αυτονομιακού Αγώνα; Ο Μητροπολίτης Σεβαστιανός (†12 Δεκεμβρίου 1994), γνωστός για τους αγώνες του υπέρ της Β. Ηπείρου, καθιέρωσε τον εορτασμό της επετείου της Αυτονομίας, κάθε χρόνο τον Φεβρουάριο, στο ακριτικό Δελβινάκι. Εκεί, κάθε χρόνο, συρρέει πλήθος κόσμου, ανταποκρινόμενο στο κάλεσμα του Μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως, Παγωνιανής και Κονίτσης, για να παραστεί στο μνημόσυνο των γενναίων του Αυτονομιακού Αγώνα. Παραθέτουμε ενδεικτικά το ακόλουθο ψήφισμα του εορτασμού της Αυτονομίας στο Δελβινάκι (Κυριακή 18 Φεβρουαρίου 1996):

ΨΗΦΙΣΜΑ

Οι συνεορταστές της επετείου του Αυτονομιακού Αγώνα της Βορείου Ηπείρου, λαμβάνοντας υπ' όψιν την κρίσιμη καμπή του εθνικού αυτού ζητήματος, απευθυνόμεστε στην κυβέρνηση, σ' όλο τον πολιτικό μας κόσμο, στους φοιτητικούς συλλόγους, στα εργατικά συνδικάτα, στους Έλληνες πνευματι-

Η ολομέλεια των αντιπροσώπων στο Συνέδριο της Ειρήνης που συνήλθε στο Παρίσι στις 5-18 Ιανουαρίου 1919 μετά τη λήξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπογράφει τη Συνθήκη των Σεβρών στις 10 Αυγούστου 1920

κούς ανθρώπους, στην ομογένεια του εξωτερικού και σ' όλους τους τίμιους ανθρώπους της Γης, και ζητούμε:

1. Την εκ μέρους όλων των κομμάτων χάραξη κοινής εξωτερικής πολιτικής και για το βορειοηπειρωτικό ζήτημα.

2. Την επίλυση του ακανθώδους εκπαιδευτικού προβλήματος της Βορείου Ηπείρου.

3. Την τακτοποίηση των τριών εψηφισμένων από το σεπτό Οικουμενικό Πατριαρχείο Μητροπολιτών, το συντομότερο δυνατόν.

4. Την προσφυγή της Ελλάδος στους υπουργούς Εξωτερικών των 4 Μεγάλων Δυνά-

μεων, ήτοι Αμερικής, Ρωσίας, Αγγλίας και Γαλλίας, όπου το Βορειοηπειρωτικό εκκρεμεί από το 1946.

1. Εφημ. ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΒΗΜΑ - Ιανουάριος - Μάρτιος 1996
2. Πρακτικά Α' συνεδρίου «Βόρειος Ηπειρος - Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός», Κόνιτσα 1987, σμ. Απ. Παπαθεοδώρου, «Ο Αυτονομαχός Αγώνας».
3. Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, Ιστορία του Βορείου Ελληνισμού. Ηπειρος. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1992.
4. Σπύρου Μαρχεζίνη, Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, Πάπυρος, Αθήνα 1966, τ.9.

Η ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ (ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1914 - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1916)

Της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Κ. ΜΑΝΤΑ
Λέκτορα Νεότερης Ιστορίας ΑΠΘ

Η έκρηξη του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, το καλοκαίρι του 1914, έμελλε να αλλάξει για ακόμη μία φορά τα δεδομένα στην περιοχή, όχι μόνο σε ό,τι αφορούσε τις διευθετήσεις μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας, αλλά και ολόκληρης της νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί, πάντως, είναι ότι η έκρηξη του πολέμου συνέπεσε με τις κινητοποιήσεις στην κεντρική Αλβανία, εντείνοντάς τες ακόμη περισσότερο. Αυτές οι δραστηριότητες των Αλβανών επαναστατών, που αποδείχθηκαν έτοιμες να εκμεταλλευθούν τη γενική αναταραχή, ανησύχησαν τον Βενιζέλο, καθώς εγκυμονούσαν κινδύνους για το χριστιανικό πληθυσμό της Αυτόνομης Ηπείρου. Η ανησυχία αυτή τον οδήγησε να διεκδικήσει ανακατάληψη της Βόρει-

ας Ηπείρου από τον ελληνικό στρατό προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν ακρότητες. Το ελληνικό αίτημα, όμως, ήταν αναμενόμενο ότι θα συναντούσε δυσκολίες, αφού θα ερχόταν σε αντίθεση με τα συμφέροντα της Ιταλίας στην Αλβανία, που όπως ήταν γνωστό ήταν ιδιαίτερα ισχυρά την εποχή εκείνη. Η ιταλική κυβέρνηση, από την αρχή ακόμη του πολέμου, είχε προσπαθήσει να εκμεταλλευθεί την ουδετερότητά της και διαπραγματευόταν τη συμμετοχή της στον πόλεμο στο πλευρό ενός εκ των δύο συνασπισμών δυνάμεων, στη βάση των ανταλλαγμάτων που θα λάμβανε για την απόφαση αυτή. Συγκεκριμένα, από την Αλβανία η Ιταλία επιθυμούσε να αποκτήσει τον έλεγχο του λιμανιού του Αυλώνα.

Ακριβώς το στοιχείο αυτό επιχείρησε να εκμεταλλευθεί ο Βενιζέλος, όταν πρότεινε

στη βρετανική κυβέρνηση ανακατάληψη της Βόρειας Ηπείρου από τον ελληνικό στρατό με παράλληλη κατάληψη του Αυλώνα από τις ιταλικές δυνάμεις. Ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών, Εντουαρντ Γκρέι, δεν φάνηκε να είχε ουσιαστικές αντιρρήσεις για το σχέδιο και, ύστερα από παρέμβασή του στην ιταλική πλευρά, συμφωνήθηκε τελικά: Η Ελλάδα θα καταλάμβανε τη Βόρεια Ηπειρο υπό τον όρο ότι η κατοχή θα ήταν προσωρινή, θα απέσυρε τις δυνάμεις της όταν θα της το ζητούσαν οι Μεγάλες Δυνάμεις και θα συναινούσε υπέρ της κατάληψης του Αυλώνα από την Ιταλία.

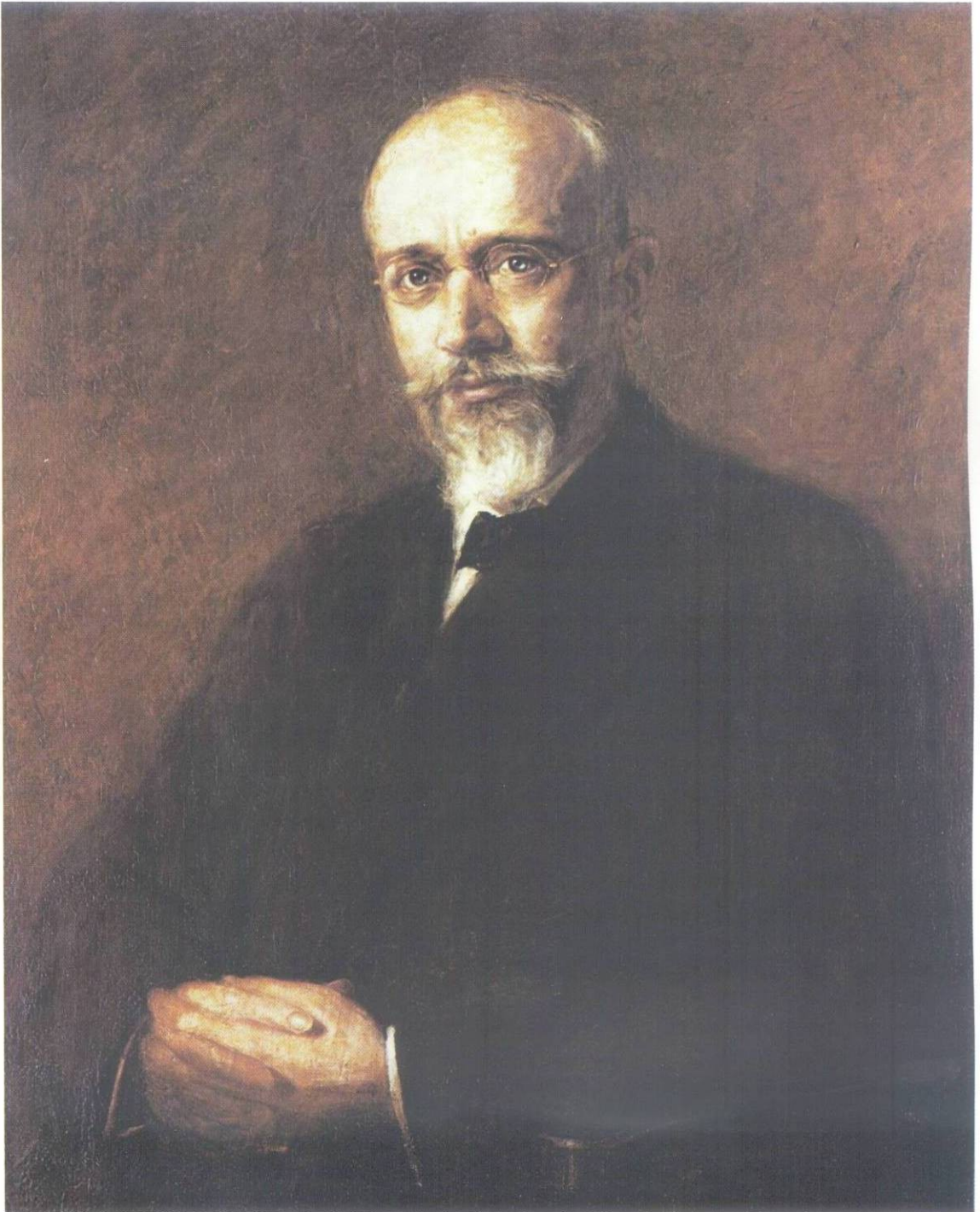
Υπ' αυτές τις συνθήκες, ο ελληνικός στρατός, με επικεφαλής τους στρατηγούς Ιωάννου και Παπούλα και τον συνταγματάρχη Κοντούλη, εισήλθε εκ νέου στις περιοχές της Βόρειας Ηπείρου (Πρεμετή, Αργυροκάστρο και Κορυτσά) τον Οκτώβριο του 1914, θέτοντάς τες υπό ελληνική διοίκηση. Η προέλαση έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από τους Έλληνες κατοίκους. Ο Κωνσταντίνος Σκενδέρης μάς αφηγείται σχετικά: «Ο λαός εν εξάλλω χαρά δέχεται τους μόλις προ οκταμήνου απελθόντας αδελφούς των. Εν Κορυτσά προς υποδοχήν αυτών είχε εξέλθει έξω της Κορυτσάς όλος ο λαός πόλεως και περιχώρων. (...) Το γεγονός της ανακαταλήψεως τόνον ενταύθα όσον και αλλαγού της Βορείου Ηπείρου, δι' εορτών και δοξολογιών εωρτάσθη».

Τότε παραιτήθηκε και η Προσωρινή Κυβέρνηση της Αυτονόμου Ηπείρου και παρέδωσε την εξουσία στις ελληνικές στρατιωτικές αρχές, απευθύνοντας σχετική προκήρυξη προς τον ηπειρωτικό λαό: «Ο Αγών ημών έληξεν διά θριάμβου. Οι πόθοι μας εξεπληρώθησαν όλοι. Τας επαγγελίας μας τας ετηρήσαμεν πάσας. Δεν υπεκύψαμεν εις την άδικον καταδίκην. Δεν υπηκούσαμεν εις την εξευτελιστικήν προσταγήν. (...) Εν ονόματι του Λαού της Β. Ηπείρου απευθύνομεν προς τους αξιωματικούς και στρατιώτας, οίτινες

πανταχόθεν του Ελληνισμού έδραμον προς την Ηπειρωτικήν Σημαίαν και ηρωικώς ηγωνίσθησαν υπέρ ημών, τας ολοψύχους ευχαριστίας και την αιωνίαν ευγνωμοσύνην της απελευθερωθείσης Ηπείρου. Γεώργιος Χρ. Ζωγράφος, Αργυροκάστρο 24/10/1914».

Η παρουσία του ελληνικού στρατού στον νότο συνέπεσε με μια περίοδο έντονων εσωτερικών αναταραχών για την Αλβανία, αφού στα κεντρικά της χώρας είχε εκδηλωθεί νέα εξέγερση, αυτή τη φορά κατά του Εσάντ πασά Τοπτάνι που έλεγχε το Δυρράχιο. Σε δύσκολη θέση όπως βρισκόταν, περικυκλωμένος, ο Εσάντ ζήτησε βοήθεια από την Ιταλία, την Ελλάδα και τη Σερβία, σε όπλα και εφόδια, προκειμένου να αντιμετωπίσει την επίθεση. Η ιταλική κυβέρνηση πράγματι ανταποκρίθηκε, παρέχοντάς του οπλισμό, όχι όμως επαρκή ώστε να του χαρίσει τη νίκη. Περισσότερο ενεργή ήταν η ανταπόκριση του Βενιζέλου, ο οποίος έστειλε τουφέκια και εφόδια στον Εσάντ με το πολεμικό πλοίο «Ελλη», το οποίο έκανε την εμφάνισή του στο λιμάνι του Δυρραχίου επισήμως με το πρόσχημα της προστασίας του ελληνικού πληθυσμού. Ο Βενιζέλος ήλπιζε με την ενέργεια αυτή να κερδίσει ως αντάλλαγμα την υποστήριξη του Εσάντ υπέρ των ελληνικών διεκδικήσεων επί της Βόρειας Ηπείρου. Ελπίδες που διαψεύστηκαν όμως, λόγω των ιταλικών αντιδράσεων, που εξανάγκασαν τον Έλληνα πρωθυπουργό να ανακαλέσει τελικά και το ελληνικό πολεμικό.

Ταυτόχρονα σχεδόν, οι δυνάμεις της Αντάντ επιχείρησαν να προσελκύσουν την Ελλάδα στο πλευρό τους, προσφέροντας ως αντάλλαγμα για την έξοδο της στον πόλεμο ολόκληρη τη Βόρεια Ηπειρο εκτός από τον Αυλώνα. Παρά το γεγονός ότι οι σχετικές συζητήσεις δεν κατέληξαν σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα εκείνο το διάστημα, καθώς ο Ελευθέριος Βενιζέλος ζητούσε επιπλέον εγγυήσεις από τυχόν επίθεση εκ μέρους της

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

Βουλγαρίας και ρύθμιση του ζητήματος της Δωδεκανήσου, ωστόσο φαίνεται πως ήταν πεπεισμένοι ότι το τέλος του πολέμου θα έφερε και επίλυση του θέματος της Βόρειας Ηπείρου θετική για την ελληνική πλευρά.

Αυτή η πεποίθηση ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο στις 26 Απριλίου 1915, με την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου, που προέβλεπε σειρά εδαφικών και άλλων παραχωρήσεων από τις δυνάμεις της Αντάντ προς την Ιταλία προκειμένου να συμμετάσχει στον πόλεμο. Το άρθρο 6 της Συνθήκης παραχωρούσε στην Ιταλία πλήρη κυριαρχία επί του νησιού Σάσων, του λιμανιού του Αυλώνα και ενός ικανοποιητικού τμήματος της ενδοχώρας (οριζόμενο από τον Αώ στα βόρεια και ανατολικά και τα βόρεια σύνορα της περιφέρειας Χιμάρας στο νότο), ώστε να εξασφαλίζεται η άμυνα των δύο αυτών σημείων. Με το άρθρο 7 η Ιταλία δεσμευόταν, αν αποκτούσε την Ιστρία, το Τρεντίνο και τη Δαλματία κι αν το κεντρικό τμήμα της Αλβανίας παραχωρούνταν για την ίδρυση αυτόνομου ουδέτερου αλβανικού κράτους, να μην προβάλλει αντιρρήσεις για την παραχώρηση της Βόρειας Ηπείρου στην Ελλάδα, ούτε για το διαμελισμό της βόρειας Αλβανίας μεταξύ Σερβίας και Μαυροβουνίου. Το τμήμα της ακτής από τα νότια σύνορα της ιταλικής κτήσης στον Αυλώνα ως το ελληνικό σύνορο στο ακρωτήριο Στύλος θα μετατρέποταν σε ουδέτερη ζώνη. Για τους Ιταλούς, το ουδέτερο αλβανικό κράτος στο κέντρο θα αποτελούσε πεδίο ανοιχτής επιρροής και θα προστάτευε τον Αυλώνα από τις βλέψεις Ελλήνων και Σέρβων.

Το περιεχόμενο της συνθήκης γρήγορα έγινε γνωστό στους Αλβανούς εθνικιστές, που αποφάσισαν να δραστηριοποιηθούν, σχηματίζοντας τοπικές επιτροπές, προκειμένου να αποτρέψουν το διαμελισμό της χώρας τους. Αντιδράσεις εκδηλώθηκαν και από τη σερβική πλευρά, που ένιωσε τα συμφέροντά της

να απειλούνται. Έτσι, στις αρχές Ιουνίου 1915 οι Σέρβοι πέρασαν τα σύνορα και κατέλαβαν το μεγαλύτερο μέρος των περιοχών της κεντρικής Αλβανίας, μαζί με τις πόλεις Πόγραδετς, Ελμπασάν και Τίρανα, εκτός από το Δυρράχιο που παρέμενε υπό τον έλεγχο του Εσάντ πασά. Εκείνο το καλοκαίρι η πραγματική κατάσταση στην Αλβανία ελάχιστα απείχε από όσα προβλέπονταν από τη Συνθήκη του Λονδίνου.

Η ιταλική ηγεσία αντιτάχθηκε σε κάθε ενέργεια που θεωρούσε ότι ενίσχυε τα δικαιώματα των Ελλήνων στη Βόρεια Ηπειρο, προσπάθησε δε να αποτρέψει τη διενέργεια εκλογών στην περιοχή ταυτόχρονα με το ελληνικό κράτος (31 Μαΐου 1915, π.η.), ως πρώτο βήμα για τη μελλοντική μόνιμη ενσωμάτωση της περιοχής στην Ελλάδα. Από τη στιγμή όμως που δεν μπόρεσε να τις εμποδίσει, εργάστηκε υπέρ της αποχής των Ηπειρωτών από την εκλογική διαδικασία ώστε να μην εκληφθεί η συμμετοχή ως απόδειξη της ελληνικής εθνικότητας. Όπως τόνιζαν οι Ιταλοί προς κάθε κατεύθυνση, για το ζήτημα της Ηπείρου θα έπρεπε να αποφασίσει η Ευρώπη μετά το τέλος του πολέμου.

Στο μεσοδιάστημα, όμως, η ελληνική κυβέρνηση είχε ενισχύσει αρκετά τη θέση της στην περιοχή, αποκατέστησε την τάξη και την ασφάλεια με τη συνεργασία των κατοίκων, προχώρησε σε διοικητικές παρεμβάσεις και ανέθεσε το ελληνικό υπουργείο Στρατιωτικών στο βουλευτή Ιωαννίνων Παναγιώτη Δαγκλή, πρόσωπο συνδεδεμένο με την απελευθέρωση της Ηπείρου κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους. Και παρά τις ιταλικές αντιδράσεις, οι ελληνικές εκλογές διεξήχθησαν την προκαθορισμένη ημερομηνία, προσφέροντας τη νίκη για το κόμμα των Φιλελευθέρων και εννέα έδρες για ισάριθμους βουλευτές προερχόμενους από τις επαρχίες του Αργυροκάστρου και της Κορυτσάς. Πιστός, ωστόσο, στην ανάγκη του να παραμέ-

Αριστερά, ο αρχηγός του Στρατού Ηπείρου, Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης. Δεξιά, ο αντιστράτηγος Νικόλαος Τρικούπης

Ο Αναστ. Παπούλας και ο Α. Κοντούλης σε μεταγενέστερη φωτογραφίας τους στο μικρασιατικό μέτωπο με τον τότε πρωθυπουργό Δ. Γούναρη και τον υπουργό Στρατιωτικών Ν. Θεοτόκη

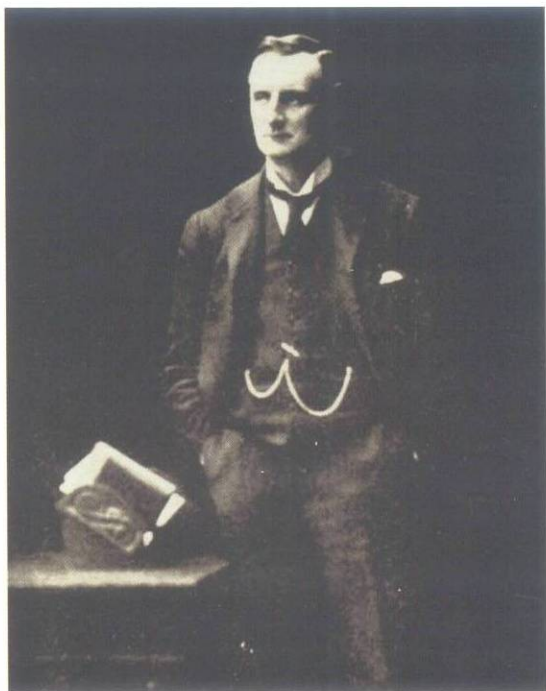
νει εντός των πλαισίων των διεθνών συμφωνιών και να μην ανατρέψει τις προηγούμενες διαβεβαιώσεις του περί του προσωρινού χαρακτήρα της ελληνικής στρατιωτικής παρουσίας εκεί, ο Βενιζέλος δεν επέτρεψε τελικά τη συμμετοχή των εννέα βουλευτών στις εργασίες του ελληνικού Κοινοβουλίου. Αυτό δεν τον εμπόδισε όμως να δηλώσει στη Βουλή, τον Αύγουστο, πως μόνο αν γίνονταν κολοσσιαία λάθη η Ελλάδα θα έχανε τελικά τη Βόρεια Ηπειρο.

Η αισιόδοξη εικόνα, όμως, δεν άργησε να αλλάξει: Η κυβέρνηση Βενιζέλου γρήγορα παραιτήθηκε και το κόμμα των Φιλελευθέρων απείχε από τις εκλογές του Δεκεμβρίου 1915, κατά τις οποίες εκλέχθηκαν τελικά δεκαέξι βουλευτές από τις περιοχές της Βόρειας Ηπείρου: από το νομό Αργυροκάστρου οι Δ. Δούλης, Σπ. Σπυρομίλιος, Π. Ζάππας, Κ. Κυρίτης, Χρ. Γιόσκας, Δ. Παπούλας, Θ. Αδαμίδης, Β. Σωτηριάδης, Θ. Μπαμίχας, Β. Πουτέτης και από το νομό Κορυτσάς οι Ι. Αδαμίδης, Κ. Πολένας, Σ. Χαρισιάδης, Κ. Σκενδέρης, Ευκ. Σώμος, Δ. Ζήκος. Η νέα κυβέρνηση Σκουλούδη που σχηματίστηκε ανέτρεψε τις προηγούμενες υποσχέσεις για προσωρινή στρατιωτική παρουσία των Ελλήνων στη Βόρεια Ηπειρο και δέχθηκε, τον Ιανουάριο του 1916, τη συμμετοχή των Βορειοηπειρωτών στην ελληνική Βουλή. Λίγο αργότερα, με βασιλικό διάταγμα του Μαρτίου 1916, κηρύχθηκε επίσημα η ένωση της Βόρειας Ηπείρου με την Ελλάδα. Η Ιταλία διαμαρτυρήθηκε έντονα για τις ενέργειες αυτές που αποσκοπούσαν στη δημιουργία τετελεσμένων και προκάλεσε έντονες παραστάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, που εξανάγκασαν τελικά την ελληνική κυβέρνηση να συμμορφωθεί και να αποπέμψει τους Βορειοηπειρώτες αντιπροσώπους από τη Βουλή, για δεύτερη φορά, προς μεγάλη βέβαια απογοήτευση των κατοίκων.

Η ελληνική κυβέρνηση προφανώς δεν είχε

«διαβάσει» σωστά τα δεδομένα της εποχής: τον αναβαθμισμένο ρόλο της Ιταλίας στο πλευρό των δυνάμεων της Αντάντ και την αποφασιστικότητά της να διατηρήσει ή/και να επεκτείνει τα κεκτημένα στην Αλβανία, τον απώτερο στόχο της απόβασης ιταλικών δυνάμεων σε περιοχές πέρα από τον Αυλώνα, που σίγουρα δεν ήταν απλώς η ενίσχυση της άμυνάς της, όπως διαβεβαίωναν οι ιταλικές διπλωματικές αρχές. Επιδεικνύοντας πολιτική «αφέλεια», η ελληνική πλευρά ήταν πεπεισμένη ότι δεν υπήρχε πρόθεση των Ιταλών για προέλαση στη Βόρεια Ηπειρο, η οποία θα έμενε οριστικά στην Ελλάδα.

Η εξέλιξη των πραγμάτων πολύ γρήγορα έμελλε να βγάλει την ελληνική πολιτική από την πλάνη της. Για την Ιταλία, η παρουσία των Ελλήνων στη νότια Αλβανία έπρεπε να αντιμετωπίζεται ως εχθρική, αυτό που αναζητούσε ήταν απλώς το πρόσχημα ώστε να επεκτείνει τη στρατιωτική κατάληψη των περιοχών αυτών με το μικρότερο δυνατό κόστος και περιορισμένες αντιδράσεις. Ο διχασμός που μάστιζε την ελληνική πολιτική σκηνή μάλλον δημιούργησε τις απαραίτητες προϋποθέσεις και διευκόλυνε τους ιταλικούς σχεδιασμούς. Η ελληνική διστακτικότητα και η επαμφοτερίζουσα στάση της κυβέρνησης και του βασιλιά απέναντι στις Κεντρικές Αυτοκρατορίες κατέστησαν ιδιαίτερα επιφυλακτικές τις χώρες της Αντάντ, ενώ η παράδοση του Ρούπελ στους Βούλγαρους, στις 28 Μαΐου 1916, τις έπεισε πια ότι υπήρχε μυστική ελληνογερμανική συμφωνία και τους επέτρεψε να παρέμβουν στα ελληνικά πράγματα απαιτώντας, μεταξύ άλλων, αποστράτευση του ελληνικού στρατού. Η Ιταλία, με χωριστή διακοίνωσή της, απαίτησε η αποστράτευση να εφαρμοστεί και στη Βόρεια Ηπειρο. Το ερώτημα γι' αυτήν πια δεν ήταν αν θα προχωρούσε σε κατάληψη της περιοχής, αλλά αν αυτή θα ήταν καθολική ή θα περιοριζόταν σε μερικά στρατηγικά σημεία.

Αριστερά, ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών, Εντουαρντ Γκρέι. Δεξιά, ο στρατηγός Δαγκλής, επιτελάρχης του Γενικού Στρατηγείου κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο και επικεφαλής του στρατού Ηπείρου κατά το Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο

Η ελληνική αντιπροσωπεία στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου για την υπογραφή της ομώνυμης συνθήκης στις 17 Μαΐου 1913. Στην πρώτη σειρά εικονίζονται καθιστοί από τα αριστερά προς τα δεξιά οι Γεώργιος Στρέιτ, Στέφανος Σκουλούδης και Παναγιώτης Δαγκλής. Στη δεύτερη σειρά όρθιοι, οι Νικόλαος Πολίτης, Πέτρος Μεταξάς, Ιωάννης Μεταξάς, Ι. Καρατζάς, Ν. Δημαράς και Α. Βούρος. Κατά την υπογραφή της συνθήκης, η ελληνική αντιπροσωπεία αποχώρησε στις αποφάσεις για τα σύνορα της Αλβανίας

Η αδυναμία των Ελλήνων να συγκρατήσουν τις βουλγαρικές επιθέσεις στη Μακεδονία και με το επιχείρημα ότι δεν θα μπορούσαν να αναχαιτίσουν ούτε τυχόν προέλαση του βουλγαρικού και αυστριακού στρατού στην Αλβανία, έδωσε τη δυνατότητα στις ιταλικές στρατιωτικές δυνάμεις να βαδίσουν προς νότο καταλαμβάνοντας τους Αγίους Σαράντα, τη Χιμάρα, το Αργυρόκαστρο, το Δέλβινο και την Πρεμετή και να καταργήσουν τις εκεί ελληνικές στρατιωτικές και πολιτικές αρχές που, ούτως ή άλλως, δεν πρόβαλαν αντίσταση, σύμφωνα με τις οδηγίες που έλαβαν από την Αθήνα. Η ελληνική κυβέρνηση, αποκομμένη από την Αντάντ, δεν μπορούσε παρά να συμφωνήσει στην αποχώρηση των αρχών της, αν κι αυτό δεν έγινε χωρίς διαμαρτυρίες τουλάχιστον από τη βενιζελική πλευρά. Σύμφωνα με τον Ιταλό πρόξενο στα Ιωάννινα Νουβολάρι, η αντίδραση του μουσουλμανικού στοιχείου της νότιας Αλβανίας, που ήλπιζε σε ιταλική κατάληψη των περιοχών, ήταν θετική απέναντι στην αλλαγή αυτή.

Η Βόρεια Ηπειρος υπό ιταλική κατοχή

Στη Βόρεια Ηπειρο το αίσθημα των Ελλήνων ήταν έντονα φιλοβενιζελικό και αντιιταλικό, διάχυτη ήταν η πεποίθηση ότι η ιταλική κατοχή δεν θα ήταν προσωρινή, όπως διατείνονταν οι Ιταλοί, αλλά μόνιμη. Μάλιστα δεν έλειψαν και οι περιπτώσεις προσώπων που καλούσαν τον πληθυσμό να αντισταθεί με τα όπλα. Γι' αυτό και υπήρχε έντονη η επιθυμία η ιταλική κατοχή να μετατραπεί σε συμμαχική, καθώς έτσι θα διασφαλιζόταν ο προσωρινός χαρακτήρας της.

Η κατάσταση επιβαρύνθηκε περαιτέρω από τη στιγμή που οι ιταλικές αρχές προχώρησαν σε κλείσιμο των ελληνικών σχολείων και αντικατάστασή τους από ιταλο-αλβανικά, απομάκρυνση της ελληνικής σημαίας και αντικατάστασή της από αλβανική μαζί με

την ιταλική. Επίσης, προχώρησαν σε πιέσεις και φυλακίσεις ιερέων, αρπαγές κειμηλίων από τις εκκλησίες, εγκατέστησαν μεταξύ των Ελλήνων αρκετούς μουσουλμάνους από τα βορειότερα τμήματα της χώρας, τοποθετήθηκε μικτό τοπικό διοικητικό και δικαστικό συμβούλιο και επιτράπηκε στους Αλβανούς να υποβάλλουν μηνύσεις για πράξεις που είχαν γίνει ακόμη και πριν από την κατοχή, δίνοντάς τους της δυνατότητα να αποσπάσουν χρηματικά ποσά από εύπορους Έλληνες ως πρόστιμα και αποζημιώσεις. Πιέσεις υπέστησαν και όσοι Ηπειρώτες είχαν συμμετάσχει στον αγώνα του 1914 ή είχαν εκδηλώσει με άλλους τρόπους την ελληνική τους συνείδηση.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα μπορούν να ερμηνευτούν τα γεγονότα που ακολούθησαν στην περιοχή της Κορυτσάς, τη μόνη επαρχία που δεν είχε περιέλθει υπό ιταλικό έλεγχο. Ενθαρρημένοι από την άφιξη ενός γαλλικού αποσπάσματος στα τέλη Σεπτεμβρίου 1916 και την εγκαθίδρυση της προσωρινής κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη, οι Έλληνες της πόλης εξεγέρθηκαν στις 9 Οκτωβρίου. Μικρός αριθμός στρατιωτών και χωροφυλάκων, με τη βοήθεια και λιγοστών Κορυτσαίων βενιζελικών, αναγνώρισαν το βενιζελικό κίνημα και εξανάγκασαν σε αποχώρηση από την πόλη τις βασιλικές στρατιωτικές δυνάμεις και τις πολιτικές αρχές.

Η εσωτερική αναταραχή έδωσε την ευκαιρία να εισέλθουν στην επαρχία αλβανικά σώματα ατάκτων υπό την αρχηγία του Σαλί Μπούτκα, με αυστριακή υποστήριξη, τα οποία κατέστρεψαν τη Μοσχόπολη στις 16 του μήνα. Την πόλη υπερασπίστηκε σώμα 90 ανδρών από την Καστοριά, υπό τις διαταγές του ανθυπομοίραρχου Σταυριανουδάκη. Από την καταστροφή πλήγηκαν μερικά από τα σημαντικότερα μνημεία της πόλης, ενώ οι περισσότεροι κάτοικοι αναζήτησαν καταφύγιο στην Κορυτσά. Κι αυτή όμως δέχθηκε α-

πειλές από τα σώματα του Μπούτκα πως, αν δεν ύψωνε την αλβανική σημαία στη δημαρχία και το διοικητήριο, θα την έκαιγαν. Οι κάτοικοι πληροφορήθηκαν τα νέα της Μοσχόπολης σε κατάσταση πανικού.

Η τύχη της Κορυτσάς απασχολούσε έντονα τον Βενιζέλο, που φοβόταν για την κατάληψή της είτε από τους Ιταλούς που πλησίαζαν από το νότο είτε από τους Αλβανούς ατάκτους που βρίσκονταν ολόγυρά της. Στόχος του ήταν να σώσει την πόλη από ξένη κατοχή, γι' αυτό και έστειλε εκεί τον Περικλή Αργυρόπουλο ως εκπρόσωπο της προσωρινής κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης, προκειμένου να επιβλέψει την αναδιοργάνωση της διοίκησης και να προετοιμάσει την άμυνα της πόλης.

Η απειλή εκ μέρους των ατάκτων θορύβησε τον Αργυρόπουλο, που ζήτησε από τον Βενιζέλο να στείλει στρατιωτικές δυνάμεις προς ενίσχυσή του, ενέργεια όμως που ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί, αφού ο στρατηγός Σαράιγ, διοικητής των συμμαχικών δυνάμεων της Στρατιάς Ανατολής, υπό το στρατιωτικό έλεγχο του οποίου βρισκόταν η περιοχή, όχι μόνο ήταν αντίθετος με την αποστολή ελληνικού στρατού αλλά, για λόγους καθαρά στρατιωτικούς, απαιτούσε από τον Αργυρόπουλο να εγκαταλείψει την πόλη και να παραδώσει τη διοίκηση σε Γάλλο αξιωματικό.

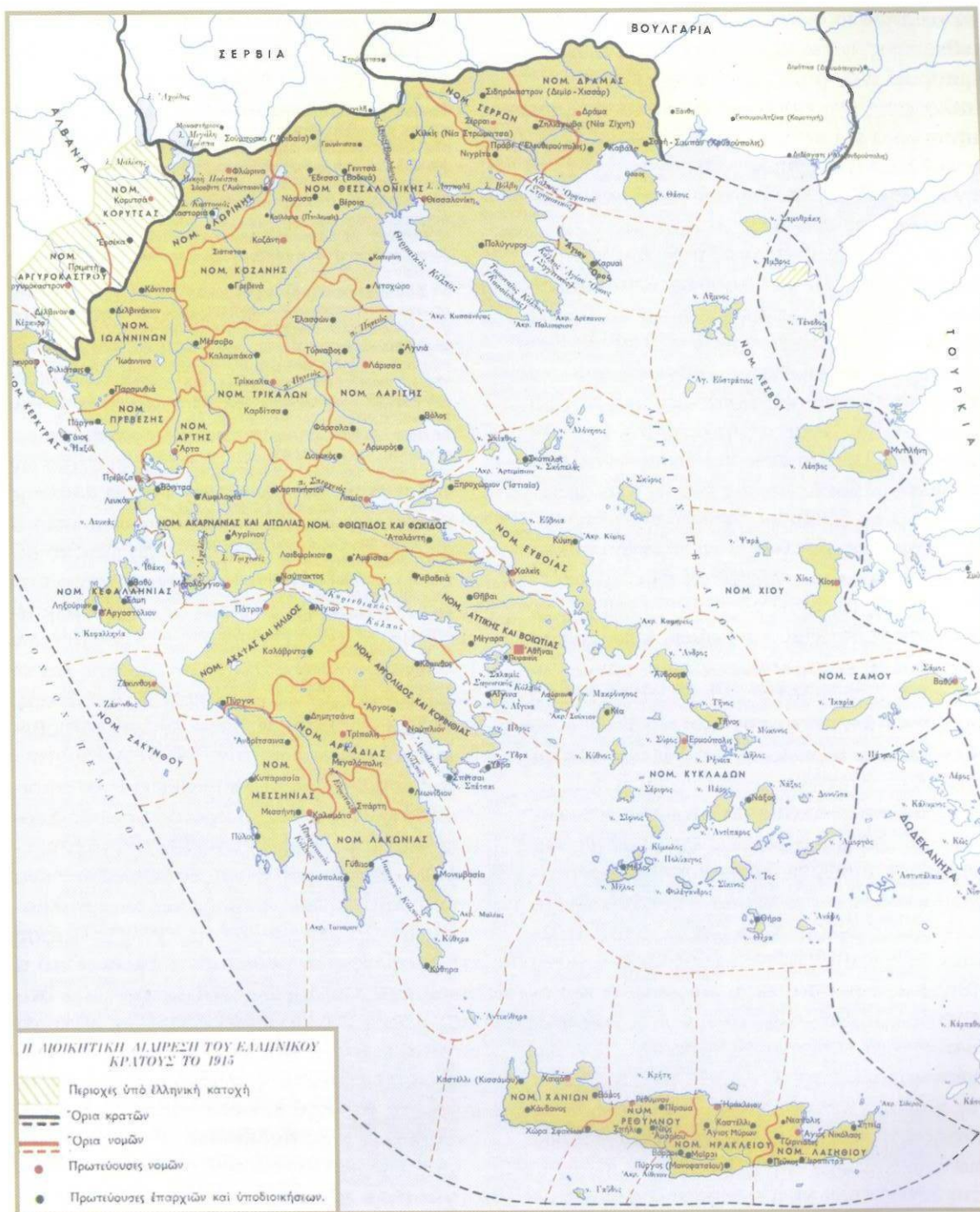
Ο Βενιζέλος την εποχή αυτή δεν είχε πολλές εναλλακτικές λύσεις, έπρεπε να συμμορφωθεί με την απαίτηση του Σαράιγ και να παραδώσει την Κορυτσά στους Γάλλους. Αλλωστε, χρειαζόταν οπωσδήποτε τη γαλλική υποστήριξη προκειμένου να αντιμετωπίσει τα ολοένα και δυσκολότερα προβλήματα που είχαν προκύψει στις σχέσεις με την Ιταλία. Η εξέλιξη αυτή, πέρα από τις δυσάρεστες για το ελληνικό στοιχείο συνέπειες, εξόργισε και την ιταλική πλευρά, επιβεβαιώνοντας ως ένα βαθμό τις υποψίες της για τις

γενικότερες προθέσεις των Γάλλων επί της Αλβανίας, που μπορούσαν να φτάσουν ακόμη και μέχρι τους Αγίους Σαράντα.

Η παράδοση της Κορυτσάς στους Γάλλους είχε τελικά απρόβλεπτες πολιτικές συνέπειες: Στις 10 Δεκεμβρίου 1916 ο διοικητής της γαλλικής φρουράς, συνταγματάρχης Ανρί Ντεσκουάν, με τη συγκατάθεση και του Σαράιγ, ανακήρυξε την «Αλβανική Δημοκρατία της Κορυτσάς» και διόρισε ένα δωδεκαμελές συμβούλιο από έξι μουσουλμάνους και έξι χριστιανούς, που ανέλαβε την πολιτική διοίκηση της πόλης. Εκτοτε διάφορα πιεστικά μέτρα σε βάρος των Ελλήνων εφαρμόστηκαν: κλείσιμο των ελληνικών σχολείων, όπως είχε συμβεί παλιότερα και αλλού, υποχρεωτική αντικατάσταση των ελληνικών πινακίδων των οδών και των καταστημάτων από αλβανικές, καταστροφή του τυπογραφείου της εφημερίδας «Πελασγός» κ.ά.

Το ερώτημα που τίθεται βέβαια είναι γιατί ο Γάλλος στρατηγός ενέκρινε αυτές τις ενέργειες. Προφανώς ήθελε να αποφύγει τις συγκρούσεις με τα σώματα των Αλβανών ατάκτων που βρίσκονταν γύρω από την πόλη και συνεργάζονταν με τους Αυστριακούς του Πόγραδετς. Μ' αυτό τον τρόπο εξασφάλιζε τη δυτική πλευρά της Στρατιάς Ανατολής από αντιπερισπασμούς, τις παραμονές των επιχειρήσεων στην περιοχή Κορυτσάς-Μοναστηρίου. Τυχόν παραχώρηση του τομέα ασφάλειας στον ελληνικό στρατό θα δημιουργούσε για τον Σαράιγ προβλήματα, αφού ήταν φανερό ότι η ελληνική παρουσία δεν ήταν επιθυμητή και θα αντιμετώπιζε αντιδράσεις από τους Αλβανούς.

Παρά το δυσμενές κλίμα, ο Βενιζέλος επιδίωξε να φανεί διαλλακτικός και να επιτύχει προσέγγιση με την Ιταλία. Στις αρχές του 1917, ο απεσταλμένος του Απόστολος Αλεξανδρής παρουσίασε στη Ρώμη τις προτάσεις του για την Ηπειρο και την Αδριατική: εκτός από την ιταλική κυριαρχία στην Αυλώ-

Χάρτης που απεικονίζει τη διοικητική διαίρεση του ελληνικού κράτους το 1915 (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών 1980)

να και την ενδοχώρα, ο Βενιζέλος ήταν διατεθειμένος να παραχωρήσει εκπαιδευτικά, εμπορικά και τραπεζικά προνόμια για τους Ιταλούς στη Βόρεια Ηπειρο· δεσμευόταν να μην οχυρώσει τα σύνορα μεταξύ των ελεγχόμενων από τις δύο χώρες περιοχών, ούτε και την Κέρκυρα μαζί με την απέναντι ηπειρωτική ακτή ως την Πρέβεζα.

Ωστόσο, όχι μόνο αυτή η συμφωνία δεν προχώρησε, αλλά η ιταλική προέλαση συνεχίστηκε προς νότο με πρόθεση να φτάσει ως τον ποταμό Καλαμά εντός του ελληνικού εδάφους. Η κίνηση αυτή σήμαινε έλεγχο των στενών της Κέρκυρας, ασφαλέστερα σύνορα για την Αλβανία και αποτελεσματικότερη επιρροή στη Βόρεια Ηπειρο. Όπως ήταν αναμενόμενο, προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις όχι μόνο του Βενιζέλου αλλά και της κυβέρνησης της Αθήνας, αφού θεωρήθηκε προδοσία, ως αποφασιστικό βήμα για την επέκταση της ιταλικής κυριαρχίας και σε ελληνικό έδαφος. Εξόργισε αναλόγως και την κοινή γνώμη και προκάλεσε εκστρατεία του Τύπου τόσο στην Ηπειρο όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Ο Ιταλός πρέσβης στην Αθήνα Μποσοντάρι είχε πια πειστεί πως αν η κατάληψη συνέχιζε μέχρι τα Ιωάννινα, θα έσπρωχνε τη φιλοβασιλική Ελλάδα στα χέρια της Γαλλίας και πιθανώς σε συμβιβασμό με τη βενιζελική παράταξη, η οποία θα δικαιωνόταν, αφού είχε από νωρίς προβλέψει την επέλαση του ιταλικού κινδύνου.

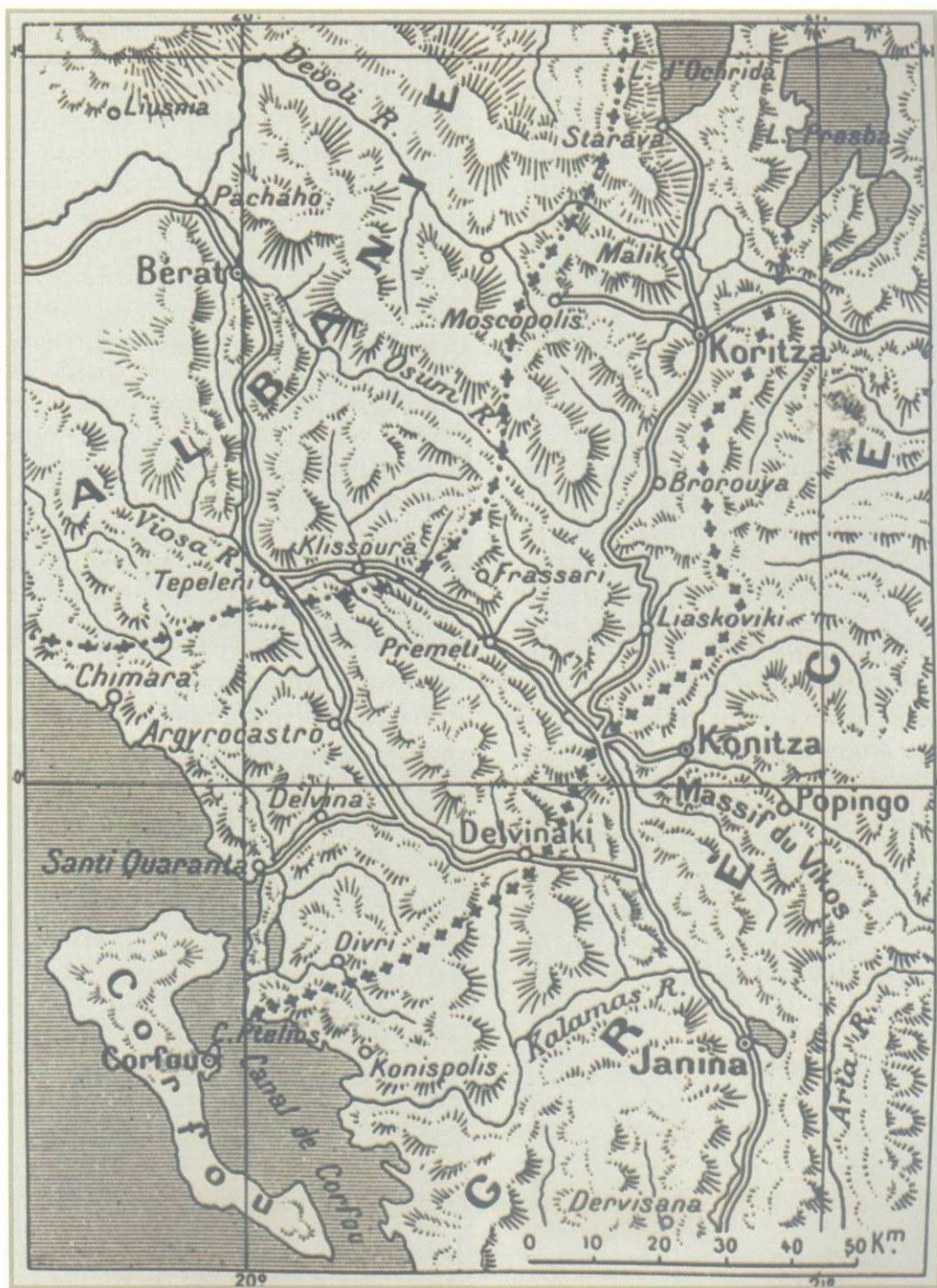
Στις ελληνικές διαμαρτυρίες η ιταλική κυβέρνηση απαντούσε με τον γνωστό καθησυχαστικό της τόνο, ότι δηλαδή οι στρατιωτικές ενέργειες προς τον Καλαμά ήταν προσωρινές και απέβλεπαν στην ασφάλεια και τη διατήρηση της τάξης, ακόμη και από επεισόδια υποκινούμενα από τη βενιζελική πλευρά. Στη συνέχεια όμως προχώρησε, δρώντας ανεξάρτητα από τους συμμάχους, στην επέκταση της κατοχής της σε όλη την παράκτια

ζώνη της Θεσπρωτίας με την Ηγουμενίτσα, την Παραμυθιά, το Μαργαρίτι και την Πάργα, περιοχές που κατοικούνταν από πολυάριθμους αλβανικούς πληθυσμούς.

Ως πρόσχημα για την επέκταση επικαλέστηκε τη δράση της βενιζελικής προπαγάνδας και την αντίστοιχη λαϊκή κινητοποίηση, τη σταδιακή εξάπλωση της φιλοβενιζελικής κίνησης στα Επτάνησα και περιοχές της Ηπείρου. Σύμφωνα με μαρτυρία του Ιταλού πρέσβη Μποσοντάρι, ακόμη και ο Ζαΐμης από την Αθήνα, ανήσυχος για τις μοιραίες συνέπειες τυχόν προέλασης γαλλοβενιζελικών στρατευμάτων προς τη Θεσσαλία και την Ηπειρο, ενθάρρυνε τις ιταλικές κινήσεις.

Αποκορύφωμα των ιταλικών μεθοδεύσεων υπήρξε η κήρυξη της ανεξαρτησίας της Αλβανίας, υπό ιταλική προστασία, στις 3 Ιουνίου 1917 στο Αργυρόκαστρο, από το διοικητή των ιταλικών δυνάμεων στη χώρα Φερέρο. Η επιλογή της συγκεκριμένης πόλης αναμφίβολα είχε να κάνει με την πρόθεση των Ιταλών να συμπεριλάβουν στο κράτος και τη Βόρεια Ηπειρο. Η ενέργεια αυτή, πάντως, καταδείκνυε μια σαφή αλλαγή στις προθέσεις των Ιταλών: ενώ με τη Συνθήκη του Λονδίνου του 1915 είχαν συμφωνήσει να «μοιραστούν» το αλβανικό κράτος με τους Σέρβους και τους Έλληνες, το 1917 αυτό που επιδίωκαν πλέον ήταν να εξασφαλίσουν ένα όσο το δυνατόν μεγαλύτερο τμήμα της αλβανικής ακτής, ώστε να αποκοπεί η επέκταση της Σερβίας προς τη θάλασσα. Ειδικά σε ό,τι αφορούσε την Ελλάδα, συμφέρον της Ιταλίας ήταν να παραμείνει ουδέτερη ώστε να μην πάρει μέρος στις μεταπολεμικές εδαφικές διευθετήσεις δημιουργώντας προσκόμματα στις ιταλικές βλέψεις τόσο στα Βαλκάνια όσο και στη Μικρά Ασία.

Οι κινήσεις των Ιταλών προκάλεσαν ανησυχία στην Ελλάδα, καθώς θεωρήθηκε ότι εκμεταλλεύονταν τον εσωτερικό ελληνικό διχασμό με σκοπό να πετύχουν τις παλιές

Χάρτης με τα σύνορα που ζήτησε η Ελλάδα στη Διάσκεψη του Λονδίνου, τον Μάρτιο του 1913, και με τα σύνορα που συμφώνησε η Διεθνής Συνοριακή Επιτροπή

τους φιλοδοξίες επί της Ηπείρου. Ο Βενιζέλος από τη Θεσσαλονίκη, εκφράζοντας τη διαμαρτυρία του προς τις Δυνάμεις της Αντάντ, έκανε λόγο για κατάφωρη παραβίαση των συμφωνιών εκ μέρους της Ιταλίας, ενώ ο Έλληνας πρέσβης στη Ρώμη Λάμπρος Κορομηλάς πρόβαλε τις δυσμενείς επιπτώσεις που είχαν αυτές οι ενέργειες για το βασιλιά Κωνσταντίνο και την κυβέρνηση των Αθηνών.

Πάντως, καθώς οι συμμαχικές δυνάμεις δεν είχαν εκ των προτέρων ερωτηθεί σχετικά, δεν αναγνώρισαν ούτε πρόσφεραν οποιαδήποτε υποστήριξη στο ιταλικό προτεκτοράτο. Σε ανεπίσημο διάβημα της βρετανικής κυβέρνησης, ο Ιταλός υπουργός Εξωτερικών Σονίνο απάντησε ότι η διακήρυξη της ανεξαρτησίας θα έπρεπε να θεωρηθεί στρατιωτικό επεισόδιο και ότι δεν υπήρχε θέμα προτεκτοράτου με τη διπλωματική έννοια του όρου, αλλά μόνο με την έννοια της προστασίας και εγγύησης της αλβανικής ανεξαρτησίας.

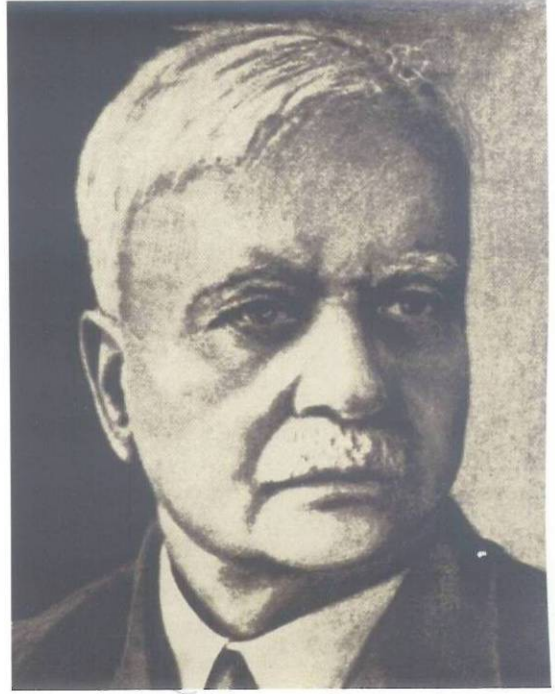
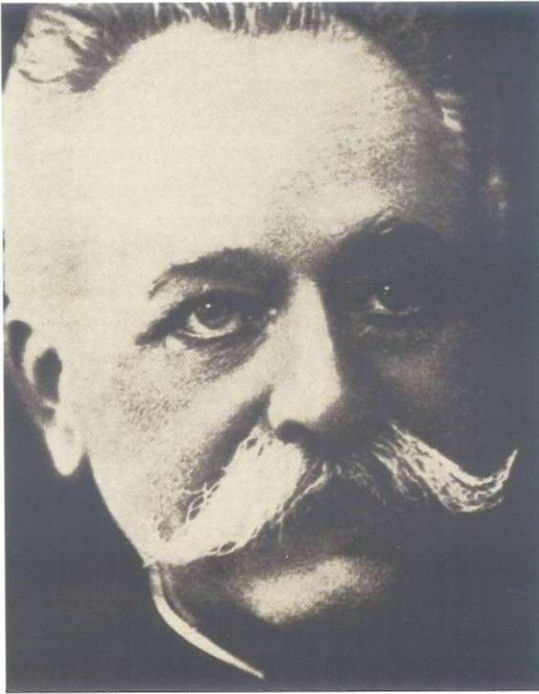
Σύμφωνα πάντως με τις ιταλικές αντιλήψεις, η συγκεκριμένη ενέργεια δεν θα έπρεπε να ξαφνιάσει ούτε να ανησυχήσει τους Έλληνες, αφού αποτελούσε υλοποίηση προηγούμενων αποφάσεων των δυνάμεων, οι οποίες είχαν ορίσει και τα σύνορα του κράτους. Αντιθέτως, η Ελλάδα ήταν εκείνη που, επωφελούμενη από τον ευρωπαϊκό πόλεμο, πρόβαλλε διεκδικήσεις επί αμιγώς αλβανικών εδαφών και κατοικημένων από τους αλβανικούς πληθυσμούς. Γι' αυτό η Ιταλία παρενέβη, προκειμένου να διασφαλίσει τα συμφέροντα της Αλβανίας, χωρίς βέβαια να αρνείται ότι επιθυμούσε να προασπίσει και τα δικά της, που ταυτιζόνταν με την κατοχή των ανατολικών ακτών της Αδριατικής. Η ιταλική πλευρά τόνιζε ότι η πολιτική της στο βορειοηπειρωτικό ζήτημα είχε τεθεί πάνω σε νόμιμες βάσεις και θα παρέμενε αμετάβλητη. Κατηγόρησε τέλος τον ελληνικό Τύπο ότι σκόπιμα δημιουργούσε στην Ευρώ-

πη την εντύπωση ότι είχε βλέψεις επί ελληνικών εδαφών.

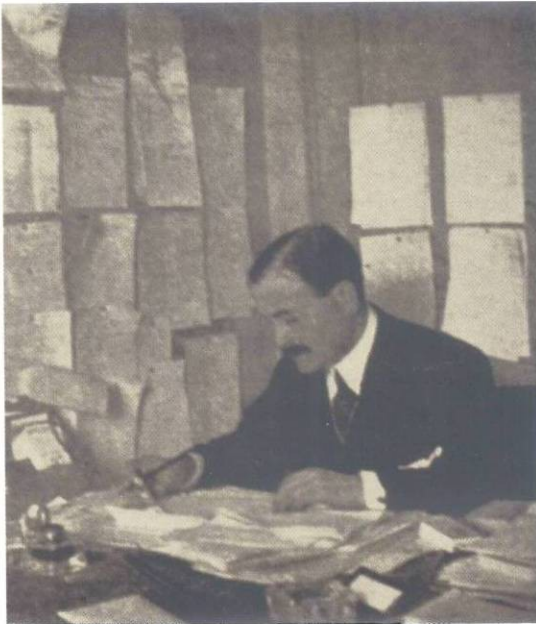
Για τον έμπειρο και διορατικό Βενιζέλο, οι ιταλικές διαβεβαιώσεις δεν ήταν ικανοποιητικές, και μάλιστα η κρίση έφτασε σε οξύτατο σημείο εξαιτίας της σχεδόν αποκάλυπτης έκφρασης του Ιταλού υπουργού Σονίνο υπέρ του βασιλιά Κωνσταντίνου. Η κατάσταση όμως έμελλε να αλλάξει μία φορά ακόμη μετά την αποκατάσταση της ομαλότητας στην Ελλάδα και την επιστροφή του Βενιζέλου στην Αθήνα. Οι μετριοπαθείς της ιταλικής πλευράς σύστηναν υποχώρηση υπέρ των Ελλήνων, ειδικά αν υποβαλλόταν αίτημα από τους συμμάχους για επιστροφή των ελληνικών αρχών στη Βόρεια Ηπειρο. Από την Αλβανία όμως ο στρατιωτικός διοικητής Φερέρο ήταν κατηγορηματικά αντίθετος σ' αυτή την ιδέα, γιατί θεωρούσε την επιστροφή εντελώς ασυμβίβαστη με τους ιταλικούς στόχους και, προπαντός, με την κήρυξη της αλβανικής ανεξαρτησίας.

Η ανυποχώρητη στάση των Ιταλών προκάλεσε μεγάλη ανησυχία στους βουλευτές που προέρχονταν από τη Βόρεια Ηπειρο, οι οποίοι ζήτησαν από την ελληνική κυβέρνηση να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία του ελληνικού πληθυσμού, που εξακολουθούσε να βιώνει δύσκολες συνθήκες. Στις 31 Ιουλίου 1917 ζήτησαν από τον Βενιζέλο να επανέλθουν στις θέσεις τους στο ελληνικό Κοινοβούλιο, τονίζοντας σε σχετικό υπόμνημά τους:

«Ενώ όλα τα έθνη του κόσμου μάχονται στο πλευρό των ισχυρών κρατών που εκπροσωπούν την ανεξαρτησία και την ελευθερία των εθνών· ενώ η Ελλάδα έθεσε τον εαυτό της στο πλευρό των Προστάτιδων Δυνάμεων, των φυσικών συμμάχων της, η Βόρεια Ηπειρος βρίσκεται σε κίνδυνο. Ο ελληνικός της χαρακτήρας τίθεται υπό αμφισβήτηση, καθώς επίσης και η αυθεντικότητα των αντιπροσώπων της».

Αριστερά, ο Γάλλος στρατηγός Σαράιγ, αρχηγός των συμμαχικών δυνάμεων της Αντάντ, στο μέτωπο της Μακεδονίας, από τον Σεπτέμβριο του 1915 έως τον Δεκέμβριο του 1917. Δεξιά, ο Αλέξανδρος Ζαΐμης

Αριστερά, ο Περικλής Αργυρόπουλος. Δεξιά, ο Αγγλος υπουργός Εξωτερικών, λόρδος Κόρζον

Το υπόμνημα συνέχιζε με αναφορά στις διπλωματικές ανάγκες που προκάλεσαν τη δημιουργία του αλβανικού κράτους σε βάρος των κατοίκων της Βόρειας Ηπείρου, οι οποίοι ανέκαθεν είχαν διατηρήσει τον ελληνικό χαρακτήρα τους. Επομένως, δεν ήταν δίκαιος ο αποκλεισμός τους από το Κοινοβούλιο, τη στιγμή μάλιστα που τον Ιανουάριο του 1916 είχαν γίνει δεκτοί σ' αυτό. Διαβεβαίωναν την κυβέρνηση ότι θα υπάκουαν στη φωνή της πατρίδας, εφόσον τους ζητούσε να παραιτηθούν προσωρινά από τις θέσεις τους, ποτέ όμως δεν θα αναγνώριζαν οποιονδήποτε αρχηγό ή κατακτητή στην περιοχή τους και ήταν έτοιμοι να καλέσουν τον πληθυσμό σε νέο αγώνα.

Το υπόμνημα έκανε βαθιά εντύπωση στον ελληνικό πληθυσμό, ο Βενιζέλος όμως θεωρούσε ότι οι συνθήκες τον υποχρέωναν να απορρίψει το αίτημα των βουλευτών για επιστροφή στη Βουλή. Ο ίδιος ήταν αισιόδοξος για την τελική έκβαση του θέματος, γι' αυτό και αρχικά τουλάχιστον ζήτησε μόνο την αποχώρηση των Ιταλών από την ελληνική Ηπειρο, μέχρι τα σύνορα που είχαν οριστεί από το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας, και την αποκατάσταση των ελληνικών αρχών. Είχε δε την επιθυμία να διαπραγματευθεί το θέμα απευθείας με τη Ρώμη, προειδοποιώντας ότι σε περίπτωση αποτυχίας θα απευθυνόταν στις εγγυήτριες δυνάμεις και τις ΗΠΑ. Προς την ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η Βρετανία, η οποία επιθυμούσε αποχώρηση τόσο των γαλλικών όσο και των ιταλικών δυνάμεων από την Ηπειρο.

Η πρόταση του Βενιζέλου για απευθείας διαπραγματεύσεις θεωρήθηκε από τον Ιταλό υπουργό Σονίνο ως ευκαιρία όχι μόνο για την ακύρωση του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας (που είχε επιτρέψει την αυτονομία της Βόρειας Ηπείρου), αλλά και για την αναθεώρηση των συνόρων που οριζόνταν από το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας, προς όφελος

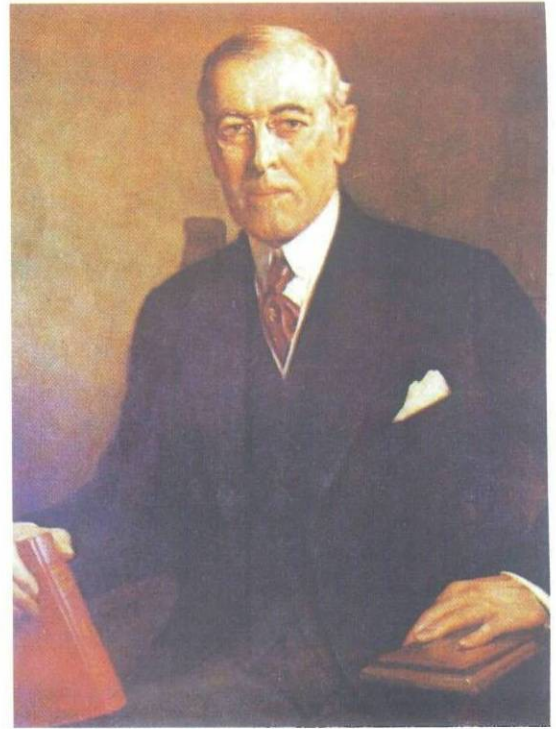
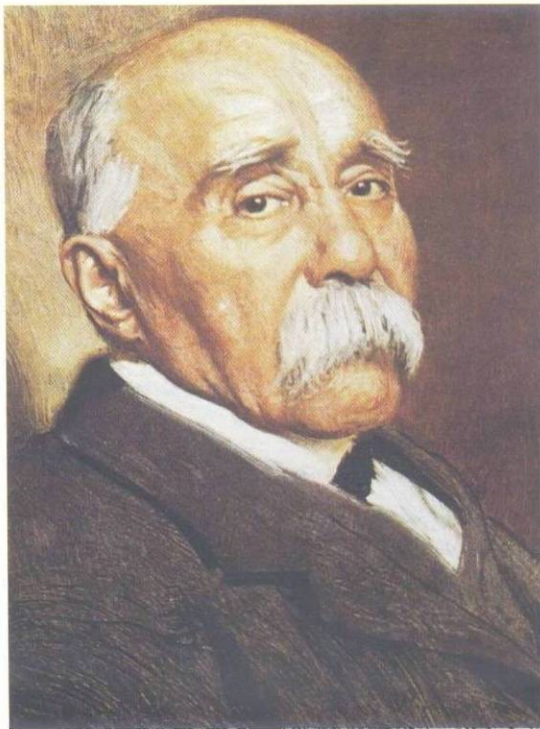
της αλβανικής πλευράς. Με το αιτιολογικό της συνέχισης των διαπραγματεύσεων, οι Ιταλοί πέτυχαν τη συνέχιση της κατοχής επί των εδαφών της Ηπείρου τόσο της διαφιλονικούμενης περιοχής όσο και του επονομαζόμενου «τριγώνου του Πωγωνίου» (Αρίνιστα-Καλυβάκια-Μελισσόπετρα), που περιλάμβανε και τμήμα ελληνικών εδαφών και θεωρούνταν από την ιταλική πλευρά ως μειονέκτημα της χάραξης των συνόρων στη Φλωρεντία. Καθώς δε η κατοχή του ήταν ζωτική για την ασφάλεια του δρόμου Αγίων Σαράντα-Κορυτσάς, ο ιταλικός έλεγχος έπρεπε να διατηρηθεί για την εξυπηρέτηση δήθεν των συμμαχικών αναγκών στο μέτωπο της Μακεδονίας· στην πραγματικότητα καθίστατο σημαντική για τους Ιταλούς και την επιρροή τους επί του αλβανικού κράτους, αφού έλεγχε επιπλέον και το δρόμο Αγίων Σαράντα-Ιωαννίνων.

Ετσι, η εξέλιξη των γεγονότων δεν φάνηκε να επιβεβαιώνει την αρχική αισιοδοξία του Έλληνα πρωθυπουργού, αντιθέτως οι Ιταλοί εδραίωναν τη θέση τους. Η αντίδρασή του κατά συνέπεια, ειδικά για το τρίγωνο του Πωγωνίου, υπήρξε έντονη, αφού ήταν εξαιρετικά δύσκολο για τον ίδιο να υποστηρίξει ότι, ενώ έβαζε τη χώρα στο Μεγάλο Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, ωστόσο ένα από τα μέλη της έδειχνε κακή πίστη απέναντι στην Ελλάδα εξακολουθώντας να κατέχει τμήμα του εδάφους που είχε αναγνωριστεί ελληνικό μέσα από διεθνείς συνθήκες. Η μόνη λύση θα ήταν να προσφύγει σε διεθνή διαιτησία.

Στην ουσία, η πρόταση του Βενιζέλου για απευθείας συνεννόηση αξιοποιήθηκε από την ιταλική πλευρά χωρίς να προσδίδει στον ίδιο ιδιαίτερα πλεονεκτήματα· αντιθέτως έδινε στην Ιταλία το δικαίωμα να έχει λόγο για την τύχη πληθυσμών εντός της ελληνικής επικράτειας και να διαπραγματεύεται ακόμη και την αυτονομία υποχρέωση εκκένωσης των εδαφών της ελληνικής Ηπείρου.

Βορειοηπειρώτες βουλευτές της ελληνικής Βουλής (1915-1916) με το μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως Βασίλειο

Αριστερά, ο Γάλλος πρόεδρος, Ζορζ Κλεμανσό (1841-1929). Δεξιά, ο 28ος πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Γουίντροου Ουίλσον (1856-1924), ο οποίος αποφάσισε την έξοδο των ΗΠΑ στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ

Τελικά, η ιταλική αποχώρηση από τα νοτιότερα τμήματα της Ηπείρου, με εξαίρεση το τρίγωνο του Πωγωνίου, δεν συντελέστηκε παρά μόνο ύστερα από ισχυρές πιέσεις των συμμάχων, στα μέσα Σεπτεμβρίου 1917 και αφού η Ελλάδα είχε μπει πια στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ, αποσπώντας τη συμμαχική δέσμευση ότι όλα τα κατεχόμενα εδάφη της Αλβανίας θα παρέμεναν κάτω από τη διοίκηση των χωρών που τα έλεγχαν, ώσπου η Συνδιάσκεψη της Ειρήνης να αποφασίσει για την οριστική τύχη τους. Θα χρειαστούν, πάντως, περισσότερο από δύο χρόνια για να ολοκληρωθεί η παράδοση και του τριγώνου του Πωγωνίου στις ελληνικές αρχές, το Νοέμβριο 1919.

Εκτοτε οι ιταλικές βλέψεις επικεντρώθηκαν στη Βόρεια Ηπειρο: πάγια τακτική του Ιταλού υπουργού Εξωτερικών ήταν η επιμονή στην αποφυγή δεσμεύσεων για την επιστροφή της περιοχής στην Ελλάδα. Γνωρίζοντας όμως το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Βενιζέλου, ήταν διατεθειμένος να υπερασπιστεί την κατοχή ακόμη και με τα όπλα. Γι' αυτό συνιστούσε στη στρατιωτική ηγεσία των ιταλικών δυνάμεων να διατηρεί σε ετοιμότητα επαρκείς δυνάμεις σε γειτονικά τμήματα, ώστε να υπερισχύουν των αντίστοιχων ελληνικών, που είχαν στο μεταξύ αρχίσει να ενισχύονται με την ανάπτυξη της 8ης μεραρχίας Ηπείρου στα Ιωάννινα. Για τους Ιταλούς, προορισμός της δεν ήταν άλλος από την ανακατάληψη των εδαφών της Βόρειας Ηπείρου.

Η διάσταση απόψεων και επιδιώξεων, πάντως, μεταξύ της ελληνικής και της ιταλικής πλευράς διατηρήθηκε ως το τέλος του πολέμου, όταν ήρθε πια η στιγμή για την οριστική διευθέτηση του αλβανικού ζητήματος.

Η συμφωνία Βενιζέλου-Τιτόνι

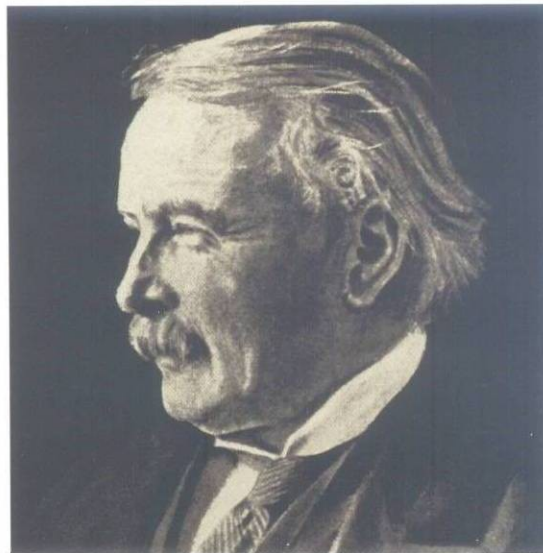
Αρμόδιο για τη συζήτηση και την επίλυση των προβλημάτων που προέκυψαν από τον Μεγάλο Πόλεμο ήταν το Συνέδριο της Ειρή-

νης, στο Παρίσι. Στην πραγματικότητα, ε-πρόκειτο για μια διαδικασία διαπραγματεύσεων που διεξάχθηκαν σε διάφορες πόλεις της Γαλλίας και κατέληξαν σε ομόνυμες συνθήκες. Εκείνες που είχαν ελληνικό ενδιαφέρον υπογράφηκαν τελικά στο Νεϊγί, στις 27 Νοεμβρίου 1919, και στις Σέβρες, στις 10 Αυγούστου 1920.

Στο Συνέδριο συμμετείχαν τριάντα συνολικά αντιπροσωπείες. Της ελληνικής ηγούνταν ο Βενιζέλος και μέλη της ήταν οι: Λάμπρος Κορομηλάς, Νικόλαος Πολίτης, Αθως Ρωμάνος και Ανδρέας Μιχαλακόπουλος. Ενόψει της συγκρότησης του Συνεδρίου, ο Βενιζέλος είχε ήδη προετοιμάσει από τις 30 Δεκεμβρίου 1918 ένα εκτενές μνημόνιο με τις ελληνικές εδαφικές διεκδικήσεις, οι οποίες βασίζονταν, εκτός από τα ιστορικά, και σε δικαιώματα που είχαν προκύψει από τη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο. Οι αξιώσεις αυτές είχαν γίνει γνωστές, ήδη από το Σεπτέμβριο του 1918, και στο Φόρεϊν Οφίς. Στο πλαίσιο του Συνεδρίου της Ειρήνης λειτούργησε η Επιτροπή για τα Ελληνικά Ζητήματα, η οποία εξέτασε σε σειρά συνεδριάσεων τις εδαφικές διεκδικήσεις του ελληνικού κράτους, όπως αναλύονταν στο εν λόγω υπόμνημα. Οι τρεις πρώτες συνεδριάσεις της ήταν αφιερωμένες στη Βόρεια Ηπειρο.

Το κείμενο του υπομνήματος ξεκινούσε με αναφορά στη διασπορά του ελληνικού έθνους ανά τον κόσμο και κατέληγε στο συμπέρασμα ότι μόλις το 55% των Ελλήνων ζούσαν εντός του ελληνικού κράτους, ενώ το υπόλοιπο 45% παρέμενε εκτός των συνόρων.

Στο πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνονταν οι διεκδικήσεις αναφορικά με τη Βόρεια Ηπειρο. Συγκεκριμένα, ο Βενιζέλος διεκδικούσε την απόδοση του τμήματος που οριζόταν στα νότια μιας ευθείας που κατευθυνόταν βόρεια της Πρεμετής, βόρεια της Μοσχόπολης και της λίμνης Πρέσπας, συμπεριλαμβανομένης της Κορυτσάς. Το τμήμα αυτό κατοι-

Αριστερά, ο Γάλλος πρωθυπουργός κατά την περίοδο της υπογραφής της Συνθήκης των Σεβρών, Αλέξανδρος Μιλεράν (1859-1943) Δεξιά, ο Βρετανός πρωθυπουργός Λόιντ Τζορτζ

Ο Ε. Βενιζέλος και οι συνεργάτες του την εποχή της υπογραφής της Συνθήκης των Σεβρών (1920). Δεξιά του Βενιζέλου ο Νικόλαος Πολίτης, τότε υπουργός των Εξωτερικών. Αριστερά του ο Αθως Ρωμάνος, πρεσβευτής τότε στο Παρίσι, παραπλεύρως του οποίου κάθεται ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος, τότε υπουργός Γεωργίας. Δεξιά του Ν. Πολίτη κάθεται ο Λάμπρος Κορομηλάς

κούνταν από 200.000 κατοίκους, οι 120.000 των οποίων ήταν Έλληνες. Στην Αλβανία θα έμενε η περιφέρεια Κουρβελεσίου, τα βόρεια του Αώου τμήματα των καζάδων Τεπελενίου και Πρεμετής και ο καζάς Σταρόβου, των οποίων ο πληθυσμός ήταν σχεδόν αποκλειστικά αλβανικός. Οι διεκδικήσεις ουσιαστικά συνέπιπταν με τη γραμμή της Αυτόνομης Ηπείρου, του 1914.

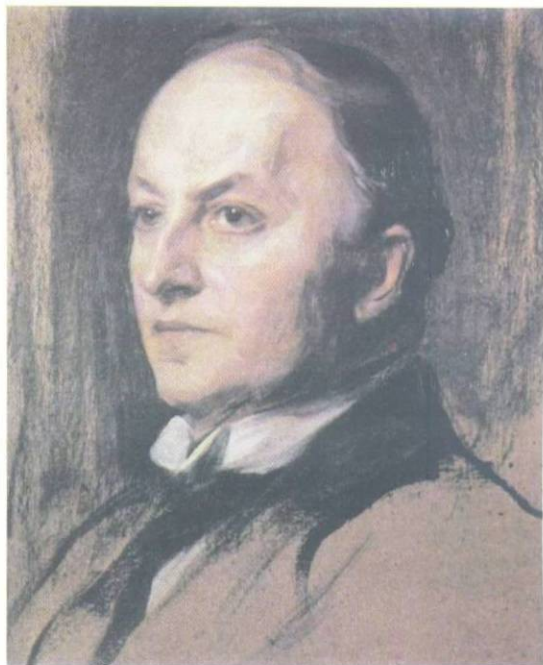
Στα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε για τη στήριξη των αξιώσεων αυτών, ο Βενιζέλος δεν έδωσε βαρύτητα στο κριτήριο της γλώσσας των πληθυσμών, αλλά περισσότερο στον ελληνικό χαρακτήρα των περιοχών αυτών, που συνάγετο από την παιδεία, την εκπαίδευση, την επανειλημμένη έκφραση της θέλησης των κατοίκων να αποτελέσουν κομμάτι της Ελλάδας. Ισχυρίστηκε δε ότι θα «ήταν αντίθετος προς πάσαν δικαιοσύνην η υπαγωγή μιας πλειονότητας με ανώτερον πολιτισμόν εις μίαν μειονότητα με πολιτισμόν κατώτερον. Δεδομένου ότι η “Αλβανία” δεν θα ηδύνατο να ζησει ως κράτος ανεξάρτητον, άνευ ξένης κηδεμονίας, δεν βλέπει και διά ποίον λόγον ο μικρός ούτος πληθυσμός θα ώφειλεν να συμπεριληφθεί εις το “Αλβανικόν” κράτος, ανίκανον, τουλάχιστον προς το παρόν να έχει Κυβέρνησιν εντελώς αυτόνομον, και ουχί εις το Ελληνικόν κράτος, το οποίον έχει ήδη ανεξάρτητον πολιτικήν ζωήν».

Οι ελληνικές θέσεις για τη Βόρεια Ηπειρο παρουσιάστηκαν και επίσημα από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, στις 3 και 4 Φεβρουαρίου 1919, στο Ανώτατο Συμμαχικό Συμβούλιο. Οι Βρετανοί και οι Γάλλοι δεν είχαν ουσιαστικές αντιρρήσεις, συμφωνούσαν με την ελληνική πρόταση που προέβλεπε την αφετηρία της συνοριακής γραμμής από τον κόλπο των Γραμμάτων, περίπου 25 χλμ. βόρεια της Χιμάρας. Αποδέχονταν ότι ο ποταμός Αώος αποτελούσε διαχωριστική γραμμή και ότι η περιοχή προς νότο είχε ελληνικό χαρακτήρα, επομένως έπρεπε να συμπεριληφθεί

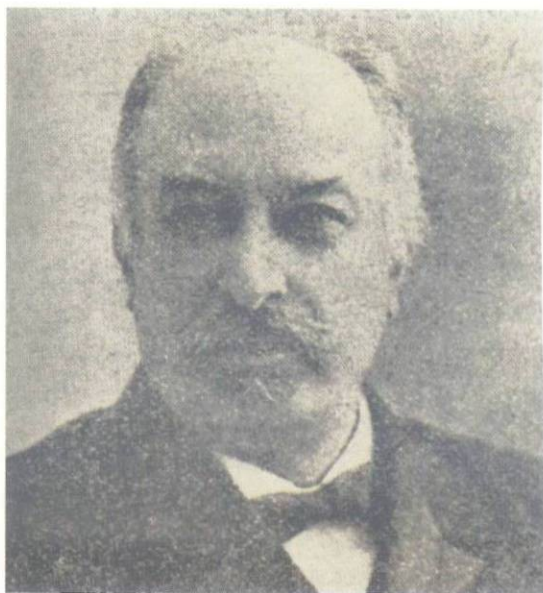
στην ελληνική επικράτεια. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, με τη σειρά τους, διαφωνούσαν περισσότερο ως προς την έκταση της γεωγραφικής ζώνης που θα παραχωρούνταν στην Ελλάδα: ήταν έτοιμοι να παραχωρήσουν τη Χιμάρα, το Αργυροκάστρο, το Δέλβινο και τους Αγίους Σαράντα, αλλά όχι την Πρεμετή, το Λεσκοβίκι, την Ερσέκα και την Κορυσά, που θα έπρεπε να παραμείνουν τμήματα του αλβανικού κράτους. Πρότειναν δηλαδή παραχώρηση των 2/3 της γεωγραφικής ζώνης που η Ελλάδα διεκδικούσε, συμφωνώντας κατά τα άλλα ότι η ζώνη βόρεια του Αώου ήταν αλβανική.

Αν, ωστόσο, οι αγγλογαλλικές και αμερικανικές θέσεις συνέπιπταν περισσότερο ή λιγότερο με τις ελληνικές, εκείνη που πρόβαλλε σοβαρές και επίμονες αντιρρήσεις ήταν η Ιταλία, η οποία συνέδεε το Βορειοηπειρωτικό με το ζήτημα του καθορισμού του ελέγχου επί της Αδριατικής και γενικότερα της ανατολικής Μεσογείου. Τα στενά της Κέρκυρας είχαν γι' αυτήν κεφαλαιώδη στρατηγική σημασία, η ελληνική παρουσία στο νότο συνιστούσε επομένως μείζον θέμα. Μόνη αποδεκτή λύση θα ήταν η αποδοχή του Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας, του 1913. Η Ιταλία παρακολουθούσε ταυτόχρονα με ανησυχία τις κινήσεις των Βορειοηπειρωτών και τα συνέδριά τους, στα οποία διατυπώνονταν έντονα αντιταλικές θέσεις. Ανησυχία της προκαλούσε και η εκστρατεία που αναλήφθηκε από ελληνικής πλευράς για την προώθηση των ελληνικών δικαίων στο εξωτερικό, καθώς και ο κίνδυνος επηρεασμού της κοινής γνώμης υπέρ της Ελλάδας και σε βάρος των ιταλικών συμφερόντων.

Όταν στις 24-27 Φεβρουαρίου 1919 οι Έλληνες και οι Αλβανοί αντιπρόσωποι ανέπτυξαν τις θέσεις τους ενώπιον της Επιτροπής για τα Ελληνικά Ζητήματα, φάνηκε καθαρά η πλήρης διάσταση απόψεων μεταξύ τους. Ο Βενιζέλος εξιστόρησε όλη την πο-

Αριστερά, ο Γάλλος βουλευτής Φρανκλέν Μπουγιόν (1870-1939). Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν πρόεδρος της γαλλικής Επιτροπής Εξωτερικών. Δεξιά, ο Άγγλος υπουργός Εξωτερικών λόρδος Κόρζον σε υδατογραφία του Λάζλο το 1913

Αριστερά, ο Γεώργιος Στρέιτ, υπουργός Εξωτερικών στην κυβέρνηση Βενιζέλου από τον Δεκέμβριο του 1913. Δεξιά, ο διατελέσας πέντε φορές πρωθυπουργός της Ιταλίας, Τζιοβάνι Τζολίτι (1842-1928)

ρεία του βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού, αλλά δέχθηκε την παραχώρηση μικρής λωρίδας από τη διεκδικούμενη ζώνη. Επέμεινε ότι ο ελληνικός στρατός είχε εισέλθει στη Βόρεια Ηπειρο το 1914 με τη συμφωνία και της Ιταλίας και επέστησε την προσοχή όλων στο άρθρο 6 της Συνθήκης του Λονδίνου του 1915, που προέβλεπε ότι, στην περίπτωση που η Ιταλία καταλάμβανε τον Σάσωνα και την Αυλώνα, η Βόρεια Ηπειρος θα παραχωρούνταν στην Ελλάδα. Υπογράμμισε, τέλος, τη στρατηγική και οικονομική σημασία της οδού Ιωαννίνων-Πρέβεζας-Αγίων Σαράντα, που συνδεόταν με την Κορυτσά και τη Μακεδονία και πρόσθεσε ότι, εφόσον τα παράλια της Χιμάρας βρίσκονταν στο Ιόνιο και όχι στην Αδριατική, δεν υπήρχε κίνδυνος για τα ιταλικά ζωτικά συμφέροντα.

Η αλβανική αντιπροσωπεία, με επικεφαλής τον Τουρχάν πασά, αντέκρουσε τις ελληνικές θέσεις υποστηρίζοντας ότι οι Έλληνες απέβλεπαν στη διεκδίκηση αλβανικών εδαφών μόνο για να τρομοκρατήσουν τον αλβανικό πληθυσμό, ο οποίος σύμφωνα με τους δικούς της υπολογισμούς ανερχόταν σε 212.000, τη στιγμή που οι Έλληνες έφθαναν μόλις τους 16.500. Σε μια προσπάθεια να αντικρούσει τα λεγόμενα, ο Βενιζέλος δεν δίστασε να ζητήσει τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος στην περιοχή, την εποπτεία του οποίου θα είχε διεθνής επιτροπή. Στην πρόταση αυτή ισχυρή αντίσταση πρόβαλαν οι Ιταλοί αντιπρόσωποι.

Ο Βενιζέλος, προκειμένου να ξεπεράσει τις ιταλικές αντιρρήσεις, στράφηκε για ακόμη μία φορά στη λύση των απευθείας διαπραγματεύσεων με την καινούργια ιταλική κυβέρνηση του πρωθυπουργού Φραντσέσκο Νίτι, η εκλογή του οποίου σήμανε σημαντική αλλαγή στα ιταλικά πολιτικά πράγματα. Ο Νίτι ήταν αποφασισμένος να κλείσει τον πόλεμο με τρόπο που η Ιταλία να βγει από την απομόνωση στην οποία είχε περιέλθει. Ο νέ-

ος υπουργός των Εξωτερικών, Τομάζο Τιτόνι, μάλιστα δεν δίστασε, σε ανεπίσημη συζήτηση στο Συμβούλιο των Τεσσάρων, να επικρίνει αυστηρά τη διπλωματική κληρονομιά του προκατόχου του, ο οποίος τους «είχε ρίξει σε κάποια βράχια της Αδριατικής λησμονώντας τις αποικίες, τις εντολές, τις πρώτες ύλες, τα πολεμικά χρέη». Στο πλαίσιο αυτό, η νέα ιταλική ηγεσία παρουσιάστηκε περισσότερο διατεθειμένη να αξιοποιήσει την ελληνική πρωτοβουλία.

Οι συζητήσεις ανάμεσα στον Βενιζέλο και τον Ιταλό υπουργό Εξωτερικών Τιτόνι κατέληξαν σε μια κατ' αρχήν μυστική συμφωνία που υπογράφηκε στο Παρίσι, στις 29 Ιουλίου 1919. Μ' αυτήν η Ιταλία αναλάμβανε να υποστηρίξει τις ελληνικές διεκδικήσεις στη Βόρεια Ηπειρο, στην Ανατολική και Δυτική Θράκη, στα Δωδεκάνησα εκτός από τη Ρόδο και στη Μικρά Ασία, ενώ η Ελλάδα θα στήριζε την οριστική προσάρτηση της Αυλώνας στην Ιταλία, την παροχή «εντολής» επί της Αλβανίας και θα παραιτούνταν υπέρ της Ιταλίας από τις βλέψεις της στην κοιλάδα του Μαιάνδρου στη Μικρά Ασία. Επιπλέον, ο Βενιζέλος δέχθηκε ουδετεροποίηση των στενών της Κέρκυρας, αφοπλισμό και κατεδάφιση των οχυρωματικών έργων στην απέναντι ηπειρωτική ακτή σε βάθος 25 χλμ.

Υπήρχε, ωστόσο, ένας βασικός όρος για την εκτέλεση των υπόλοιπων: σε περίπτωση που δεν ικανοποιούνταν οι σχετικές με τη Μικρά Ασία επιδιώξεις της, η Ρώμη ήταν ελεύθερη να ενεργήσει κατά βούληση. Η συγκεκριμένη διάταξη καθιστούσε την υλοποίηση της συμφωνίας υποθετική, παρ' όλα αυτά στην Ελλάδα έγινε δεκτή με ενθουσιασμό αφού θεωρήθηκε ότι ξεπερνούσε τις ιταλικές αντιρρήσεις και έλυνε σε μεγάλο βαθμό το αλβανικό ζήτημα. Για την ιταλική πλευρά, ήταν περισσότερο μια κίνηση που αποσκοπούσε στην εξομάλυνση των σχέσεων με την Ελλάδα, με την οποία ήταν προορισμένη να

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος σε πίνακα του Λάζλο το 1914

συνυπάρξει στο χώρο της Μεσογείου.

Επισημώς, πάντως, το ζήτημα του καθορισμού των ελληνοαλβανικών συνόρων παρέμενε στις αρμοδιότητες του Συνεδρίου της Ειρήνης και της Επιτροπής που είχε συσταθεί και η συμφωνία Βενιζέλου-Τιτόνι δεν θα είχε καμία αξία, αν δεν συμπεριλαμβανόταν στο τελικό κείμενο της ειρήνης. Στη συζήτηση που πραγματοποιήθηκε στις 13 Ιανουαρίου 1920 ενώπιον των αντιπροσώπων ΗΠΑ, Βρετανίας, Γαλλίας και Ιταλίας, ο Βενιζέλος γνωστοποίησε τη συμφωνία του με τον Τιτόνι, την ύπαρξη της οποίας ο πρωθυπουργός Νίτι αναγκάστηκε να παραδεχθεί. Η Επιτροπή κατέληξε ότι η προτεινόμενη διευθέτηση θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή ως βάση για τον προσδιορισμό των ελληνοαλβανικών συνόρων, επιδικάζοντας το Αργυρόκαστρο και την Κορυτσά στην Ελλάδα. Η πλήρης αποδοχή της όμως σκόνταψε τελικά στις έντονες αντιρρήσεις του Αμερικανού προέδρου Ουίλσον.

Φαινομενικά, η συμφωνία θα άνοιγε το δρόμο για την επιστροφή του ελληνικού στρατού στα εδάφη των δύο νομών, Αργυροκάστρου και Κορυτσάς. Η 8η μεραρχία Ηπείρου μάλιστα είχε έτοιμο σχέδιο για την πραγματοποίησή της: θα εισχωρούσαν δύο φάλαγγες, η δεξιά μέσω της κοιλάδας του Αώου προς την Πρεμετή και η αριστερή μέσω της κοιλάδας του Δρίνου προς το Αργυρόκαστρο.

Ταυτόχρονα θα λάμβανε χώρα απόβαση χιλίων ανδρών και μιας ορεινής πυροβολαρχίας στους Αγίους Σαράντα, με στόχο την κατάληψη του Δελβίνου με την περιφέρειά του· στη συνέχεια θα προωθούνταν προς το Αργυρόκαστρο, αφού θα ενωνόταν με την αριστερή φάλαγγα. Τέλος, μία φάλαγγα της 14ης μεραρχίας Φλώρινας θα προωθούνταν προκειμένου να εισέλθει στην περιοχή της Κορυτσάς. Πεποίθηση ήταν ότι οι συντονισμένες ενέργειες θα εκμηδένιζαν κάθε αλ-

βανική αντίσταση. Ο Βενιζέλος, όμως, γνωρίζοντας τις αντιρρήσεις του προέδρου Ουίλσον δίσταζε να διατάξει την προέλαση χωρίς την εξουσιοδότηση της Συμμαχικής Συνδιάσκεψης:

«...καίπερ βαθύτατα θλιβόμενος διά συμφράς ομογενών Βορείου Ηπείρου επί ουδενί λόγω δύναμαι εγκρίνω προέλασιν ημετέρου στρατού εφ' όσον ζήτημα Β. Ηπείρου δεν λύεται οριστικώς ή δεν εξουσιοδοτούμεθα προς τούτο υπό Συνδιασκέψεως».

Στο μεταξύ, το περιεχόμενο της συμφωνίας Βενιζέλου-Τιτόνι έγινε γνωστό στους Αλβανούς, οι οποίοι απάντησαν με τη σύγκληση ενός παναλβανικού συνεδρίου στη Λούσνια, στις 28 έως 31 Ιανουαρίου 1920, όπου αποφασίστηκε ομόφωνα η ένοπλη αντίσταση στην ξένη κυριαρχία και η ίδρυση ανεξάρτητου αλβανικού κράτους, ελεύθερου από τον ιταλικό έλεγχο. Η νέα κυβέρνηση που ορίστηκε από το συνέδριο, υπό τον Σουλεϊμάν Ντελβίνα, εγκαταστάθηκε στα Τίρανα. Πρωταρχικός της στόχος, να ματαιώσει τη συμφωνία Βενιζέλου-Τιτόνι και ένα μέσο για να τον πετύχει ήταν η απόσπαση ομολογίας από τους Έλληνες του νότου ότι από κάθε άλλη κυριαρχία προτιμούσαν την αλβανική. Η προσπάθεια αυτή οδήγησε στην άσκηση ποικίλων πιέσεων σε βάρος των Ελλήνων, αρκετοί από τους οποίους οδηγήθηκαν στη φυγή προς χωριά της ελληνικής μεθορίου. Οι δε Ιταλοί, που έλεγχαν ακόμη στρατιωτικά την περιοχή, φαίνεται ότι έμεναν αδρανείς μπροστά σ' αυτές τις ενέργειες. Από διάφορες πλευρές, ακόμη και από το μέραρχο της 8ης μεραρχίας Ηπείρου Ορφανίδη, ακούγονταν εκκλήσεις για επέμβαση του ελληνικού στρατού προς διάσωση των κατοίκων, αυτές όμως δεν στάθηκαν ικανές να μεταπείσουν τον Βενιζέλο.

Δεύτερο μέσο των Αλβανών ήταν η προσέγγιση με τους Ιταλούς ώστε να επιτευχθεί κάποιου είδους συμφωνία. Την αλλαγή της ι-

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΛΗΘΡΩΤΕΑ ΕΣΠΕΡΙΚΟΥ ΕΣΠΕΡΙΚΟΥ
ΕΠΙΧΡΗΜΑ 4ε-10
ΕΠΙΧΡΗΜΑ 4ε-10
ΕΠΙΧΡΗΜΑ 4ε-10
ΕΠΙΧΡΗΜΑ 4ε-10

ΕΜΠΡΟΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ Δ. ΟΙΚ. ΚΑΛΑΠΟΘΑΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κ. ΑΥΓΕΡΙΣ

ΕΤΟΣ 18ο ΑΡΙΘΜΟΣ 4501 Αρ. 18 Αθήνας 6 Μαΐου 1914

ΑΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ

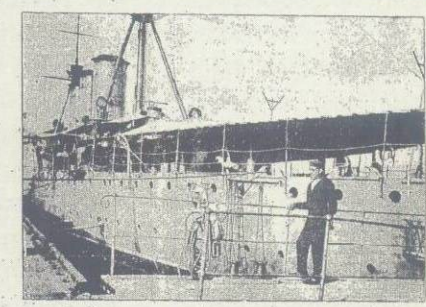
Οι όροι υπό διαπραγματεύσει... Η Σύμβαση... Η Σύμβαση... Η Σύμβαση...

Η ΣΥΝΤΗΞΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΕΡΥΣΘΟΥ

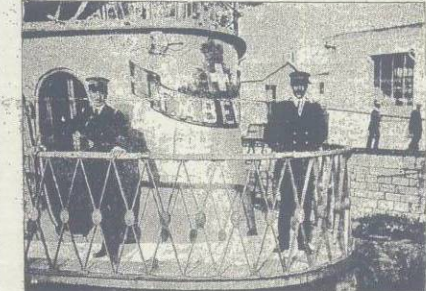
Το ζήτημα της υπερύσθου... Η Σύμβαση... Η Σύμβαση...

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΑΙΓΥΠΤΕΙΣ

Από τον Πόλεμον... Η Σύμβαση... Η Σύμβαση... Η Σύμβαση...

Η Κόκκη του Ελληνικού ναυτικού... Η Σύμβαση...

Οι νέες κυβερνήσεις του... Η Σύμβαση...

Οι αξιωματικοί του... Η Σύμβαση...

Κατά την επίσημη... Η Σύμβαση... Η Σύμβαση...

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΟΙ ΑΡΜΑΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Από τον Πόλεμον... Η Σύμβαση... Η Σύμβαση...

Η ΧΘΕΣΙΝΗ ΒΟΥΛΗ ΑΝΑΦΟΡΑΙ ΚΑΙ ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΧΝΗΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΕΡΥΣΘΟΥ

Οι αναφορές... Η Σύμβαση... Η Σύμβαση...

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Εμπρός» στις 6 Μαΐου 1914, σχετικά με τις λεπτομέρειες της υπογραφής του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας

ταλικής στάσης διευκόλυναν τα εσωτερικά οικονομικά προβλήματα και η αντίδραση που συναντούσε η αλβανική πολιτική της από την πλευρά των σοσιαλιστών. Έτσι, τον Απρίλιο 1920 οι Ιταλοί δέχθηκαν να αποσύρουν το στρατό τους από τις περιοχές Αργυροκάστρου, Πρεμετής και Λεσκοβικίου, αλλά όχι από την Αυλώνα και τους Αγίους Σαράντα.

Τις περιοχές που εγκατέλειπαν καταλάμβαναν αμέσως αλβανικές δυνάμεις. Η ελληνική κυβέρνηση διαμαρτυρήθηκε για την αποχώρηση των Ιταλών, αφού με βάση όσα προβλέπονταν στη συμφωνία Βενιζέλου-Τιτόνι αυτοί όφειλαν να παραμείνουν μέχρι να παραδώσουν τις περιοχές στους Έλληνες. Η στάση τους ήταν ακατανόητη: ενώ διατεινόταν επίσημα ότι είχαν διατάξει την σύμπτυξη του στρατού τους γύρω από τους Αγίους Σαράντα για λόγους ασφάλειας και για την αποτροπή του κινδύνου γενικής αναστάτωσης, ταυτόχρονα παρέδιδαν κατά την αποχώρησή τους μεγάλο μέρος του οπλισμού και των εφοδίων τους στους Αλβανούς.

Ο Ιταλός διπλωματικός αντιπρόσωπος στην Κορυτσά πληροφόρησε τους Έλληνες ότι η Ιταλία δεν μπορούσε να παραδώσει τη Βόρεια Ηπειρο στον ελληνικό στρατό, γιατί κάτι τέτοιο θα όξυνε την αντίδραση των Αλβανών. Αλλωστε, μόνη αρμόδια να αποφασίσει οριστικά για το θέμα των συνόρων παρέμενε η Συμμαχική Συνδιάσκεψη. Οι Έλληνες θα έπρεπε, αν ήθελαν, να καταλάβουν τις εκκενούμενες περιοχές από μόνοι τους.

Αν, λοιπόν, στην πράξη η συμφωνία Βενιζέλου-Τιτόνι δεν εφαρμόστηκε ποτέ, η εξέλιξη των γεγονότων τόσο στο εσωτερικό της Αλβανίας όσο και στην ιταλική πολιτική σκηνή έφεραν την επίσημη καταγγελία της έναν περίπου χρόνο μετά την υπογραφή της, στις 22 Ιουλίου 1920.

Ήδη από τις αρχές του καλοκαιριού του 1920, με αφορμή τα γεγονότα γύρω από το ζήτημα κατάληψης της Κορυτσάς και την υ-

πογραφή του ελληνοαλβανικού πρωτοκόλλου της Καπεσιτίσας, το κλίμα στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας μεταβλήθηκε ριζικά χάρη στην επιμονή του Βενιζέλου για την καλλιέργεια σχέσεων καλής γειτονίας μεταξύ των δύο χωρών, που θα λειτουργούσε προς όφελος των Ελλήνων στη Βόρεια Ηπειρο. Η διευθέτηση αυτή έδινε τη δυνατότητα στους Αλβανούς να στρέψουν πλέον την προσοχή τους στην εκδίωξη των Ιταλών από τον Αυλώνα. Πράγματι, στις αρχές Ιουνίου 1920 ξεκίνησαν τον αγώνα, ο οποίος στέφθηκε με ανέλπιστα γρήγορες επιτυχίες και προκάλεσε την παράδοση της πόλης δύο μήνες αργότερα.

Η θέση του νέου, από 15 Ιουνίου, Ιταλού πρωθυπουργού Τζοβάνι Τζολίτι μπορεί να συνοψιστεί στο εξής: η Αλβανία, μετά τη διάλυση της Αυστροουγγαρίας, δεν αποτελούσε από μόνη της απειλή, επομένως η καλύτερη και βιώσιμη λύση ήταν η υποστήριξη ενός ανεξάρτητου κράτους που θα περιλάμβανε και τον Αυλώνα. Στο πλαίσιο αυτό καταγγέλθηκε η συμφωνία Βενιζέλου-Τιτόνι. Εκθέτοντας ο Ιταλός υπουργός Εξωτερικών, κόμης Σφόρτσα, στη Βουλή, στις 6 Αυγούστου, τα αίτια της καταγγελίας επικαλέστηκε, εκτός από τις αποφάσεις των συμμάχων για τη μη ικανοποίηση των ιταλικών βλέψεων στη Μικρά Ασία, και λόγους ηθικής τάξης. Υποστήριξε, δηλαδή, ότι οι διακηρύξεις της ιταλικής κυβέρνησης υπέρ της αλβανικής ανεξαρτησίας δεν συμβιβάζονταν με τη συμφωνία για απόκτηση ενός τμήματος της Αλβανίας από την Ελλάδα.

Αλλωστε, «περισσότερο από ένα πραγματικό και αληθινό σύμφωνο, αποτελούσε, για να είμαστε ακριβείς, μια κοινή γραμμή συμπεριφοράς ενώπιον της Συνδιάσκεψης». Επρόκειτο για μια άχρηστη συμφωνία που αποτελούσε βάρος για τη χώρα χωρίς ανάλογο αντιστάθμισμα. Προφητικά δε εξέφρασε την εκτίμηση ότι οι Αλβανοί, απαλλαγμέ-

νοι από υποψίες για εδαφικές βλέψεις σε βάρος εδαφών τους, θα ζητούσαν στο μέλλον την ιταλική βοήθεια και συνεργασία.

Απάντηση εκ μέρους της ιταλικής κυβέρνησης δόθηκε και στον Βενιζέλο, ο οποίος δίκαια διαμαρτυρόταν για ασυνέπεια εκ μέρους των Ιταλών, τη στιγμή μάλιστα που εκείνος, πιστός στη συμφωνία, είχε υποστηρίξει τις ιταλικές διεκδικήσεις. Ο Σφόρτσα δεν δίστασε να χαρακτηρίσει την πολιτική του λανθασμένη και ασύμφορη για την ειρήνη και το καλό της ίδιας της Ελλάδας. Η απύπνιση του αλβανικού εθνικισμού ήταν ένα δεδομένο που έπρεπε να λαμβάνεται πλέον σοβαρά υπόψη. Όπως έγραψε αργότερα ο ίδιος, δεν έβλεπε το λόγο για τον οποίο μια μεγάλη δύναμη όπως η Ιταλία έπρεπε να εξαρτά την υποστήριξη των ζωτικών συμφερόντων της από γραπτές συμφωνίες με την Ελλάδα.

Το σύμφωνο της Καπεστίτσας και ο καθορισμός των ελληνοαλβανικών συνόρων

Το καλοκαίρι του 1920, εκτός από το θέμα της αποχώρησης των Ιταλών, υπήρχε σε εξέλιξη και ένα δεύτερο ζήτημα εξαιρετικού ελληνικού ενδιαφέροντος, που σχετιζόταν με την τύχη της περιοχής Κορυτσάς καθώς πλησίαζε η ημερομηνία αποχώρησης των γαλλικών στρατευμάτων.

Επιδίωξη της ελληνικής πλευράς, ασφαλώς, ήταν ο ελληνικός στρατός να αντικαταστήσει τα γαλλικά στρατεύματα όταν αυτά θα αποχωρούσαν, όπως ακριβώς επιθυμούσε να αντικαταστήσει τα ιταλικά στην επαρχία του Αργυροκάστρου. Η δυνατότητα αντικατάστασης των Γάλλων από τους Έλληνες είχε προταθεί και παλιότερα, τον Σεπτέμβριο του 1919 στη Διάσκεψη της Ειρήνης στο Παρίσι, αλλά είχε συναντήσει την αντίδραση των Ιταλών για ευνόητους λόγους. Καθώς όμως δεν είχε ακόμη οριστεί η ημερομηνία της

αποχώρησης, αποφασίστηκε τότε ότι η σχετική συζήτηση μπορούσε πρόσκαιρα να αναβληθεί. Αργότερα, στο Συνέδριο του Σαν Ρέμο (18-26 Απριλίου 1920), αποφασίστηκε να δοθεί η Θράκη στην Ελλάδα, πράγμα που σήμαινε ότι τα γαλλικά στρατεύματα που έλεγχαν την περιοχή θε έπρεπε να αποσυρθούν υπέρ των Ελλήνων. Με δεδομένο ότι και οι γαλλικές δυνάμεις στην Κορυτσά υπάγονταν στην ίδια διοίκηση, τέθηκε το θέμα της αποχώρησής τους και από εκεί.

Την ίδια περίπου εποχή, στις αρχές Απριλίου 1920, η γαλλική κυβέρνηση πρότεινε στο Βρετανό υπουργό Εξωτερικών, λόρδο Κόρζον, να καταληφθεί η Κορυτσά από τον ελληνικό στρατό. Η πρόταση συνάντησε αντιδράσεις από αξιωματούχους του Φόρεϊν Οφίς, οι οποίοι θεωρούσαν ότι η απόπειρα θα ήταν ατυχεστάτη από κάθε άποψη γιατί θα μετατρέπόταν σε αιτία πολέμου για τους Αλβανούς και θα έσβηγε κάθε ελπίδα για ειρηνική διευθέτηση του αλβανικού ζητήματος. Αλλωστε, κανένα τμήμα της απόφασης της 13ης Ιανουαρίου 1920 δεν είχε επικριθεί περισσότερο και δεν είχε συναντήσει μεγαλύτερες αντιδράσεις από τον αγγλικό Τύπο και από τον Αμερικανό πρόεδρο Ουίλσον όσο εκείνο που αφορούσε την παραχώρηση της επαρχίας Κορυτσάς στην Ελλάδα.

Σε μια προσπάθεια να συμβιβαστούν οι υποσχέσεις που είχαν δοθεί στην Ελλάδα με τις φιλοδοξίες των Αλβανών, η βρετανική πλευρά πρότεινε στις 5 Απριλίου τη λύση ενός τριπλού σχεδίου εντολής: ο Αυλώνας θα έμενε στην πλήρη κυριαρχία της Ιταλίας και το Αργυροκάστρο της Ελλάδας, ενώ η υπόλοιπη Αλβανία θα έβρισκε στην Κοινωνία των Εθνών (που συγκροτήθηκε ακριβώς μετά το τέλος του Μεγάλου Πολέμου) τον εγγυητή της μελλοντικής ανεξαρτησίας της. Για ένα διάστημα που θα καθόριζε η Κοινωνία των Εθνών μαζί με τις τρεις δυνάμεις, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Γιουγκοσλαβία θα ενεργούσαν

ως εντολοδόχοι του διεθνούς οργανισμού, η καθεμιά στη συγκεκριμένη περιοχή που της παραχωρούνταν: η Ελλάδα στην Κορυτσά, η Γιουγκοσλαβία στη βόρεια Αλβανία και η Ιταλία στην υπόλοιπη Αλβανία.

Οι Αλβανοί αντιπρόσωποι που βρίσκονταν στο Παρίσι για τις διαπραγματεύσεις της ειρήνης, όταν ενημερώθηκαν ανεπίσημα για το σχέδιο, εξέφρασαν την άποψη ότι, σε περίπτωση που δεν ικανοποιούνταν το αίτημά τους για πλήρη ανεξαρτησία, τότε αυτό θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό· σε καμία περίπτωση όμως δεν θα δέχονταν απευθείας προσάρτηση της Κορυτσάς στην Ελλάδα ή της Σκόδρας στη Γιουγκοσλαβία. Στην πράξη, πάντως, το σχέδιο αυτό δεν έλαβε επίσημη μορφή ούτε δόθηκε συνέχεια.

Στις αρχές Μαΐου η γαλλική κυβέρνηση πληροφόρησε την ελληνική ότι ο γαλλικός στρατός επρόκειτο σύντομα να αποχωρήσει από την Κορυτσά. Αν η Ελλάδα ερχόταν σε απευθείας συνεννόηση με τη Ρώμη, ώστε ο γαλλικός στρατός να αντικατασταθεί από τον ελληνικό χωρίς αυτή να προβάλει αντιρρήσεις, τότε και η γαλλική πλευρά θα ενέκρινε την αλλαγή.

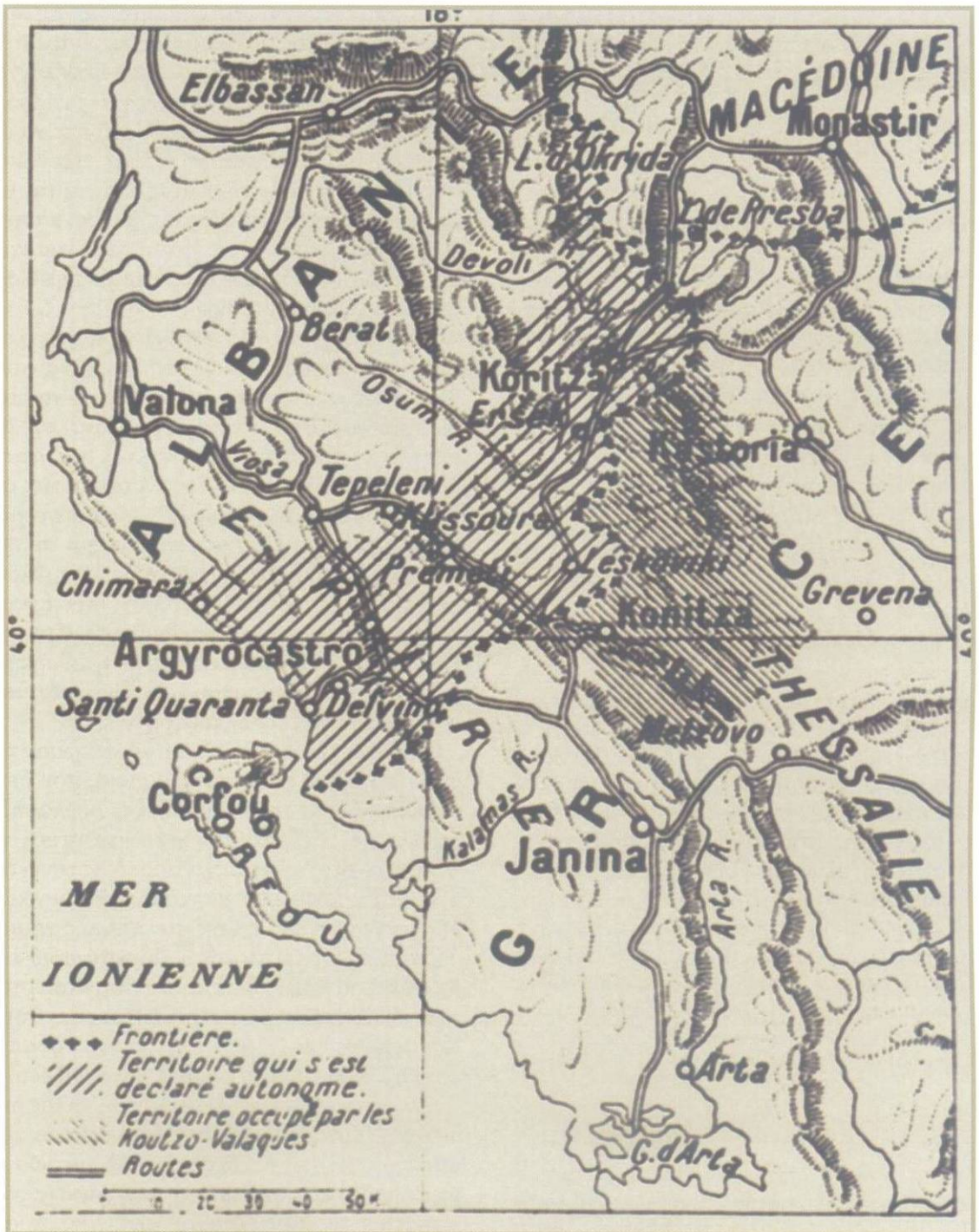
Ο Βενιζέλος ήταν υπέρ της εισόδου του ελληνικού στρατού στην επαρχία, γι' αυτό και, ακολουθώντας την παραίνεση των Γάλλων, ζήτησε να πληροφορηθεί τις απόψεις της Ρώμης. Ταυτόχρονα, ζήτησε και από τη γαλλική κυβέρνηση να αναβάλει για κάποιο διάστημα την αναχώρηση προκειμένου να δοθεί ο απαραίτητος χρόνος στους Έλληνες να προετοιμαστούν. Παρά το γεγονός ότι στο παρελθόν οι Γάλλοι είχαν αναβάλει την εκκένωση της περιοχής πολλές φορές, στην περίπτωση αυτή ο Γάλλος πρωθυπουργός Μιλεράν δέχθηκε να παρατείνει την παραμονή τους εκεί μόνο για μία εβδομάδα.

Παρά το επείγον της κατάστασης, μια κυβερνητική κρίση στην Ιταλία δεν της επέτρεψε να απαντήσει άμεσα στο ελληνικό αίτη-

μα. Στις 7 Μαΐου η ιταλική κυβέρνηση διαμήνυσε στον Έλληνα πρεσβευτή στη Ρώμη Λάμπρο Κορομηλά πως, όπως και στην περίπτωση των περιοχών Αργυροκάστρου, Πρεμετής και Λεσκοβικίου, επίσημα δεν θα μπορούσαν να συμφωνήσουν με την κατάληψη της Κορυτσάς από τους Έλληνες, αλλά ανεπίσημα δεν είχαν αντίρρηση για την ενέργεια αυτή.

Και ενώ οι ελληνικές προετοιμασίες συνεχίζονταν, ο Έλληνας πρεσβευτής στο Παρίσι Ρωμάνος έλαβε μια προειδοποίηση από το στρατηγό Ντ' Εσπερέ ότι αδυνατούσε να κρατήσει το στρατό στην Κορυτσά για περισσότερες από δύο ή τρεις ημέρες ακόμη, είδηση που προκάλεσε έντονη ανησυχία στην Αθήνα, η οποία έκρινε ότι χρειαζόνταν τουλάχιστον οκτώ έως δέκα ακόμη ημέρες προτού μπορέσει να στείλει δύναμη κατάλληλη για την αποκατάσταση του ελέγχου. Γι' αυτό και ο Βενιζέλος υπέβαλε νέο αίτημα για παράταση, το οποίο για ακόμη μία φορά έγινε δεκτό από τον Γάλλο πρωθυπουργό. Η παράταση αυτή έδωσε τη δυνατότητα στην ελληνική κυβέρνηση να συγκροτήσει μια μικτή ταξιαρχία από δύο συντάγματα πεζικού και μια ορεινή πυροβολαρχία υπό τη διοίκηση του υποστράτηγου Ν. Τρικουπή, η οποία προοριζόταν να συγκεντρωθεί στη Φλώρινα. Η κατάληψη των περιοχών της Κορυτσάς έπρεπε να ολοκληρωθεί πριν από την οριστική αποχώρηση των Γάλλων, δηλαδή το αργότερο ως τις 28 Μαΐου 1920. Πολιτικός αντιπρόσωπος της κυβέρνησης στην Κορυτσά ορίστηκε ο γενικός διοικητής Δυτικής Μακεδονίας Ι. Ηλιάκης.

Αυτό που κατεξοχήν ενδιέφερε τον Βενιζέλο και επιθυμούσε να επιδειχθεί ιδιαίτερα μέριμα από τις ελληνικές αρχές ήταν η ανάγκη να δηλωθεί ανοιχτά προς όλους πως ο ελληνικός στρατός εισερχόταν στην Κορυτσά προς αντικατάσταση του γαλλικού και σε καμία περίπτωση ως κατακτητής. Για το

Χάρτης που απεικονίζει τα εδάφη της Αυτόνομης Ηπείρου

ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΗΣ Α.Μ. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Περί διοικητικής διαιρέσεως της Βορείου Ηπείρου

Έχοντες υπ' όψιν τα άρθρα 1, 2 και 6 του νόμου 524 του 1914 «περί διοικητικής διαιρέσεως και διοικήσεως των Νέων Χωρών» και το από 5 Απριλίου ε.ε. Ημέτερον Διάταγμα «περί επεκτάσεως των διατάξεων αυτού και εις την Βόρειαν Ηπειρον κ.λπ.» προτάσει του Ημετέρου Υπουργικού Συμβουλίου, απεφασίσασμεν και διατάσσομεν.

Η Βόρειος Ηπειρος διαιρείται εις δύο Νομούς 1) Εις τον Νομόν Αργυροκάστρου με έδραν το Αργυροκάστρον, περιλαμβάνοντα και τον τέως Καζάν Χειμάρρας 2) εις τον Νομόν Κορυτσάς με έδραν την Κορυτσάν.

Η περιφέρεια εκατέρου των νομών τούτων παραμένει οποία υφίσταται σήμερον.

Εις τον Νομόν Αργυροκάστρου περιλαμβάνονται αι υποδιοικήσεις α) Πρεμετής, έχουσα περιφέρειαν τους τέως Καζάδες Πρεμετής, Τεπελενίου και Λεσκοβικίου με έδραν την Πρεμετήν και β) Δελβίνου έχουσα περιφέρειαν τον τέως Καζάν Δελβίνου με έδραν το Δέλβινον.

Εις τον Νομόν Κορυτσάς περιλαμβάνεται η υποδιοίκησις Κολώνιας με έδραν την Ερσέκαν.

Ο Πρόεδρος του Ημετέρου Υπουργικού Συμβουλίου, επί των Εξωτερικών Υπουργός, δημοσιεύσει και εκτελέσει το Διάταγμα τούτο.

Εν Αθήναις τη 8η Απριλίου 1916

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Το Υπουργικόν Συμβούλιον

Ο Πρόεδρος

ΣΤ. ΣΚΟΥΛΟΥΔΗΣ

Δ. ΡΑΛΛΗΣ, Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΙΤΣΑΣ,

Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ, Α. ΜΙΧΕΛΙΔΑΚΙΣ, Μ.

ΧΑΤΖΑΚΟΣ

Τα μέλη

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ,

Δ. ΡΑΛΛΗΣ, Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΙΤΣΑΣ,

Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ, Α. ΜΙΧΕΛΙΔΑΚΙΣ, Μ.

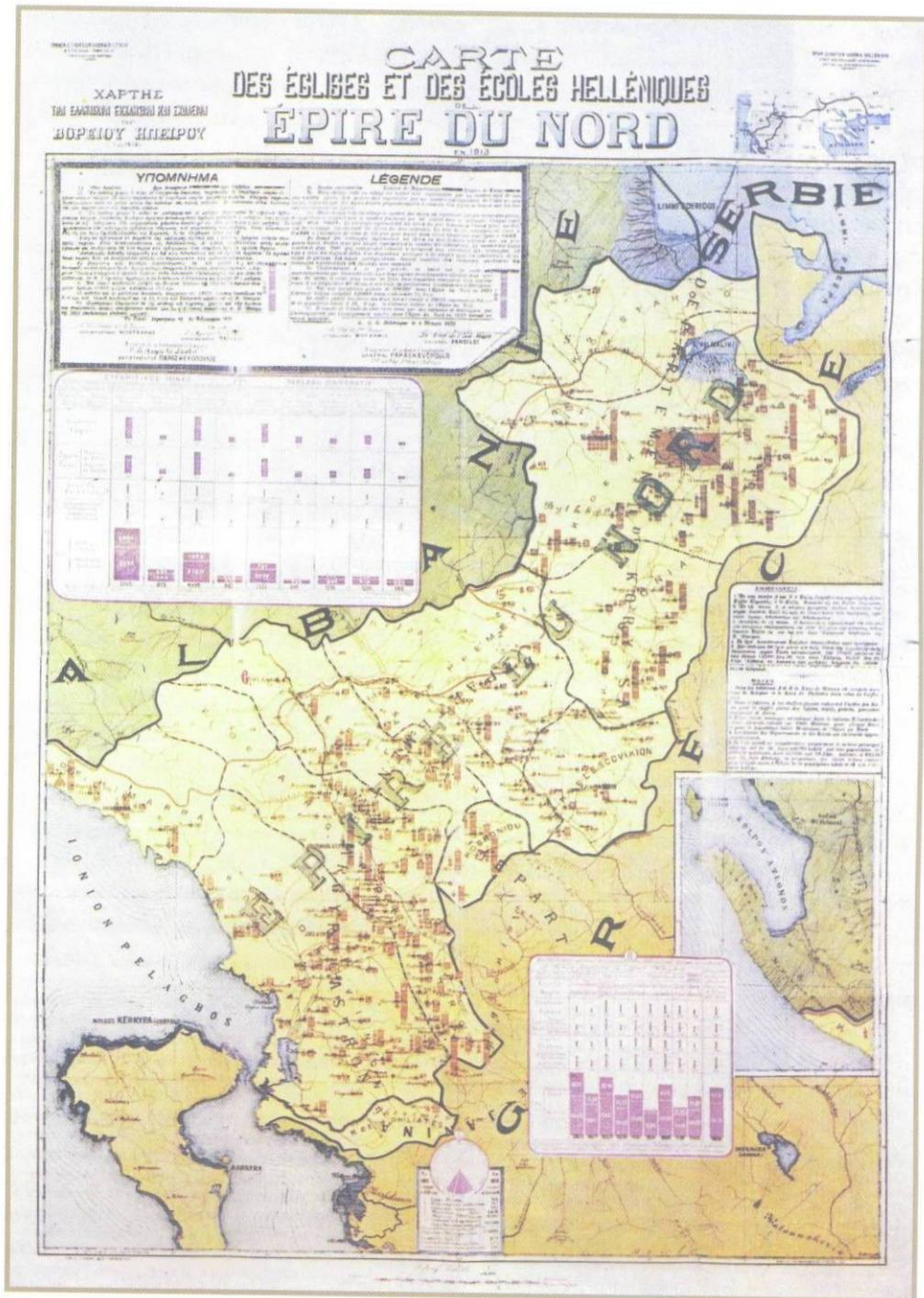
ΧΑΤΖΑΚΟΣ

λόγο αυτόν δεν θα αντικαθιστούσαν τις πολιτικές αρχές της πόλης, αλλά θα επέτρεπαν τη λειτουργία τους ως είχε, υπό τον έλεγχο του Ηλιάκη. Προκλητικές ενέργειες έπρεπε να αποφεύγονται, επιπλέον θα έπρεπε να επιδεικνύεται διαλλακτική στάση απέναντι στους αντιφρονούντες. Και τέλος, για την οριστική λύση του θέματος θα έπρεπε να περιμένουν τη σχετική απόφαση της Συμμαχικής Συνδιάσκεψης, προς την οποία όφειλαν να συμμορφωθούν πλήρως.

Τα συντάγματα της μικτής ταξιαρχίας έφτασαν σιδηροδρομικώς στη Φλώρινα στις 25 Μαΐου, με στόχο το επόμενο πρωί να βαδίσουν προς τα αλβανικά σύνορα και στις 28 του μήνα να εισέλθουν στην Κορυτσά, όταν θα αποχωρούσαν οι Γάλλοι. Οι τελευταίες οδηγίες του Βενιζέλου, όμως, έκαναν λόγο για προέλαση της ταξιαρχίας μόνο μέχρι τη συνοριακή γραμμή του Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας· για τυχόν υπέρβασή της θα έπρεπε να περιμένει τις δικές του διαταγές. Στο τηλεγράφημα καθίστατο σαφές ότι η ελληνική κυβέρνηση θα μπορούσε να λάβει οριστική απόφαση μόνο στις 27 του μήνα.

Οι οδηγίες του Βενιζέλου αναστάτωσαν το διοικητή της μεραρχίας Τρικούπη, που δεν συμφωνούσε με την αναβολή της προέλασης, άποψη με την οποία συμφωνούσε και ο Ηλιάκης. Παρ' όλες τις αντιρρήσεις τους, όμως, ήταν υποχρεωμένοι να τις τηρήσουν και παρέμειναν εντεύθεν της συνοριακής γραμμής τοποθετώντας προφυλακές στα υψώματα ανάμεσα στη Βίγλιστα και την Καπεσιτσα. Το στρατηγείο στρατοπέδευσε στην Κρυσταλλοπηγή (Σμάρδεσι), όπου ο Τρικούπης θα ανέμενε νεότερα από τον Βενιζέλο.

Στο μεταξύ, από τις 24 Μαΐου ο Γάλλος διοικητής των δυνάμεων της Κορυτσάς, αντισυνταγματάρχης Κρετιέν, είχε ενημερώσει τους Αλβανούς σχετικά με την επικείμενη κατάληψη της πόλης από τον ελληνικό στρατό, είδηση που προκάλεσε μεγάλο αναβρα-

Χάρτης των ελληνικών εκκλησιών και σχολείων της Βορείου Ηπείρου το 1913. Είναι στα γαλλικά, φέρει ημερομηνία 4 Φεβρουαρίου 1920 και η εκτύπωσή του διατάχθηκε από το γενικό αρχηγό του Στρατού, αντιστράτηγο Λ. Παρασκευόπουλο

σινό. Αμέσως συγκλήθηκε συμβούλιο των προκριτών της πόλης, που αποφάσισε να καλέσει επειγόντως αντιπροσώπους από τα γύρω χωριά ώστε να συναποφασίσουν για το πώς θα οργάνωναν την αντίστασή τους. Στις 26 του μήνα ύψωσαν την αλβανική σημαία στην πόλη και έθεσαν την κυβέρνηση της περιφέρειας Κορυτσάς στην πλήρη διάθεση της κυβέρνησης των Τιράνων. Ήδη από τον Απρίλιο του 1920 βρισκόταν, άλλωστε, στην Κορυτσά ο Εσρέφ Φράσερι, ως αντιπρόσωπος της κυβέρνησης των Τιράνων, με στόχο να βοηθήσει στην ενοποίηση και την οργάνωση του εθνικού αλβανικού κινήματος.

Σ' αυτόν ανέθεσε το συμβούλιο των προκριτών τη διακυβέρνηση της περιοχής κι αυτός ζήτησε από τον Κρετιέν να του παραδώσει την πόλη. Ο Φράσερι, σύμφωνα με τις οδηγίες που είχε, κάλεσε επίσης το λαό της πόλης να παραμείνει ήσυχος και πειθήνιος στις αποφάσεις της κυβέρνησης, διακηρύσσοντας ταυτόχρονα ότι η ζωή, η περιουσία και η τιμή όλων, ανεξαρτήτως θρησκευμάτων, ήταν εξασφαλισμένες.

Ο Γάλλος διοικητής Κρετιέν αρνήθηκε να αναγνωρίσει τη νομιμότητα των εξελίξεων και της νέας αρχής που είχε συγκροτηθεί, απειλώντας μάλιστα να λάβει και στρατιωτικά μέτρα εναντίον τους. Η γενική εντύπωση ήταν ότι ο ελληνικός στρατός τελικά θα προχωρούσε εντός της Κορυτσάς, ενδεχόμενο που ενθουσίαζε τους Έλληνες και ανησυχούσε τους Αλβανούς. Ο ίδιος ο Κρετιέν είχε έτοιμο και το πρωτόκολλο της παράδοσης και ετοιμαζόταν να συνατήσει τους Έλληνες.

Το απόγευμα της 27ης Μαΐου, όμως, το νέο τηλεγράφημα του Βενιζέλου επαναλάμβανε ότι «άνευ ειδικής εξουσιοδότησεως στρατός ημών δεν πρέπει να προελάσει εις κατάληψιν Κορυτσάς, αλλά να φθάση μόνον εις τα όρια, άτινα κατείχομεν μετά πρωτοκόλλου Φλωρεντίας και άτινα σας εγνωστοποίησα δι' ετέρου τηλεγραφήματος». Το ερώτημα που τί-

θεται, βέβαια, είναι ποια δύναμη, ποια ανάγκη εμπόδιζε την εκμετάλλευση της ευκαιρίας που παρουσιαζόταν για την άμεση κατάληψη της Κορυτσάς. Το μόνο σίγουρο είναι πως η αλβανική αντίσταση που οργανωνόταν, όσο ισχυρή και αν ήταν, δεν ήταν αυτή που φόβισε τον Βενιζέλο, όπως τουλάχιστον προβλήθηκε συχνά από την αλβανική ιστοριογραφία.

Φαίνεται ότι ισχυρό ρόλο στην απόφαση αυτή έπαιξε η βρετανική πολιτική. Στις 25 Μαΐου, την ίδια δηλαδή ημέρα που ο Βενιζέλος έστειλε τις πρώτες οδηγίες προς τον υποστράτηγο Τρικούπη να μην υπερβεί τη συνοριακή γραμμή, έκρινε σκόπιμο να ζητήσει και τη γνώμη της βρετανικής κυβέρνησης, αν είχε δηλαδή αντίρρηση για την αντικατάσταση των αποχωρούντων Γάλλων από τον ελληνικό στρατό, επισημαίνοντας το κατεπείγον της κατάστασης. Οι Βρετανοί όμως δεν απάντησαν αμέσως.

Ο διευθυντής του ελληνικού τμήματος του Φόρεϊν Οφίς, λόρδος Χάρντιγκ, εκτιμούσε ότι δεν θα υπήρχε αντίρρηση, ωστόσο δεν μπορούσε να δώσει καμία απάντηση προτού συμβουλευτεί τον υπουργό Εξωτερικών. Την επόμενη ημέρα, στις 27 του μήνα πια, η βρετανική κυβέρνηση απάντησε ότι δεν συμβούλευε την κατάληψη της Κορυτσάς από τον ελληνικό στρατό, γιατί αυτό θα ερέθιζε τους Αλβανούς και θα δημιουργούσε πολλά προβλήματα στους Έλληνες.

Η απλή σύσταση της βρετανικής κυβέρνησης στάθηκε αρκετή να αποτρέψει τον Βενιζέλο από οποιαδήποτε αντίθετη ενέργεια. Στη σχετική απάντησή του προς τον Βρετανό υπουργό Εξωτερικών, λόρδο Κόρζον, ανέφερε: «Εξ ευλαβείας προς γενομένην υπ' αυτού [Κόρζον] σύστασιν ανεστειλαμεν περαιτέρω προέλασιν στρατού μας όστις είχε φθάσει εις απόστασιν εικοσιτεσσάρων ωρών από Κορυτσάς όπου έμελλε να εισέλθη αύριον ότε αποχωρούν εκείθεν Γάλλοι». Η πραγματικό-

Ο αρχηγός της κυβέρνησης της αυτόνομης Β. Ηπείρου Γ. Ζωγράφος, με τους μητροπολίτες Αργυροκάστρου και Κονίτσης και τους υπουργούς Δικαιοσύνης και Εσωτερικών

Ο Ελληνικός στρατός σε εξόρμηση προς τη Βόρεια Ηπειρο μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

**Προς τον Γενικόν
Διοικητήν Ηπείρου
Αρ. 6446,
Αθήναι 28 Μαΐου 1920**

Εν σχέσει προς ζήτημα Κορυτσάς γνωρίζομεν ἡμῖν ὅτι κατόπιν αποφάσεως αποχωρήσεως Γαλλ. Στρατευμάτων Ἑλληνική Κυβέρνησις εἶχεν αποφασίσει κατάληψιν αὐτῆς ἀφ' οὗ προηγουμένως Γαλλικὴ καὶ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἐρωτηθεῖσαι ἀπήντησαν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀντίρρησιν πρὸς τούτο. Μετὰ ταῦτα ὅμως κριθέντος σκοπίμου ἐρωτηθῆ καὶ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις αὐτὴ ἀπήντησεν ὅτι δὲν συμβουλεύει ἡμῖν κατάληψιν Κορυτσάς φρονούσα ὅτι τούτο θα ἐξήγειρεν Ἀλβανούς καὶ θα δημιουργήσῃ ἡμῖν δυσχερείας. Κατόπιν τοιαύτης γνώμης Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε ἀπόσχη καταλήψεως Κορυτσάς περιοριζομένη καταλήβῃ γραμμὴν υποδειχθησομένην ὑπ' αὐτῆς συνεπεΐα πρωτοκόλλου Φλωρεντίας.

BENIZEΛΟΣ

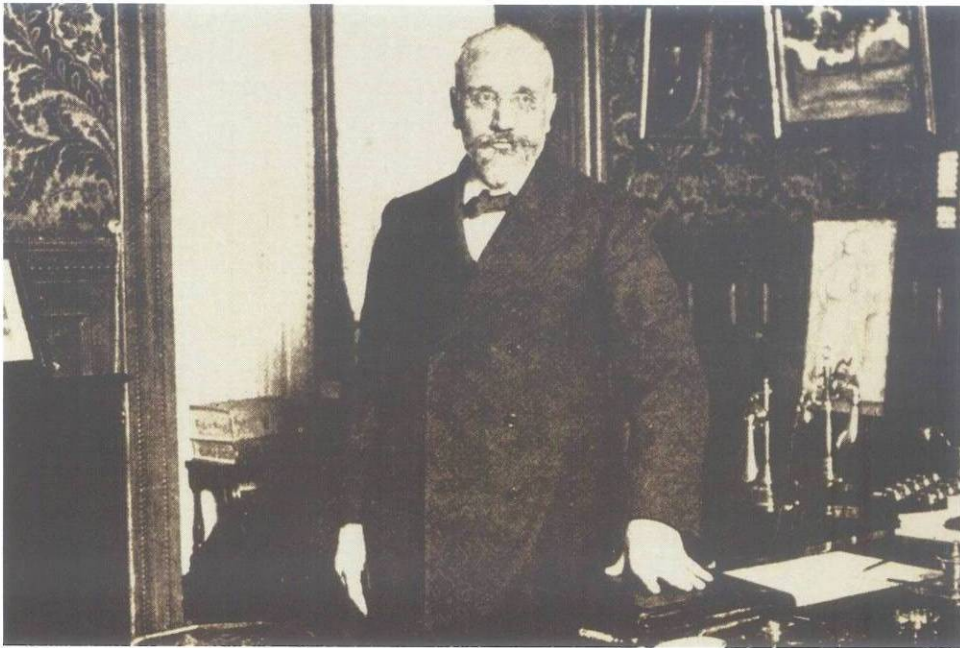
**Προς τον Γενικόν Διοικητήν Ηπείρου
Αρ. 6415, Αθήναι 28 Μαΐου 1920**

Ἐγκρίνομεν καθ' ὁλοκληρίαν δοθείσαν παρ' ὑμῶν ἀπάντησιν εἰς ἀπεσταλμένον Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως. Εἶναι παρ' ἡμῖν βαθεΐα ἡ συναίσθησις ὅτι Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ συνδέονται στενότερα ὄχι μόνον ὡς οἱ ἀρχαιότατοι τῶν κατοίκων τῆς Βαλκανικῆς ἀλλὰ καὶ διὰ κοινῶν αἰσθημάτων ἀκόμη δε καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἑκατοντάδες χιλιάδων πολιτῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἶνε καταγωγῆς Ἀλβανικῆς, διατηροῦντες ἀκόμη τὴν μητρικὴν τῶν γλώσσων καὶ κατέχοντες τὰς ἀνωτάτας θέσεις ἐν τῇ Πολιτείᾳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Στρατῷ. Οἱ χωρίζει τοὺς δύο λαοὺς σήμερον εἶνε τὸ ζήτημα ὅπερ ἡμεῖς μὲν ὀνομάζομεν τῆς Β. Ἠπείρου οἱ δὲ Ἀλβανοὶ ζήτημα Νότιας Ἀλβανίας. Εἰλικρινεστάτῃ εὐχῇ μας εἶνε ὅπως ἡ Ἀλβανία δυνηθῇ νὰ ὀργανωθῇ εἰς ἀνεξάρτητον καὶ βιώσιμον συνταγματικόν κράτος. Θὰ εἴμεθα δε εὐτυχεῖς ἀν κατὰ τὰ πρῶτα βήματά τῆς εἰς ἀνεξάρτητον βίον δυνηθῶμεν νὰ τῇ παράσχωμεν τὴν ἠθικὴν καὶ υλικὴν ἀκόμη συνδρομὴν μας ἣν οφείλει πρεσβύτερος εἰς νεώτερον ἀδελφόν. Ἀλλ' ἡ εὐθύτης ἐπιβάλλει νὰ δηλώσωμεν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ μετέλθωμεν ἀντιιταλικὴν πολιτικὴν. Ἐπιθυμοῦμεν καὶ μετὰ τῆς Ἰταλίας νὰ διατηρήσωμεν σχέσεις ἀγαθῆς γειτονίας, πιστεύομεν δε ἄλλως ὅτι κοινόν συμφέρον Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας εἶνε ἡ διατήρησις φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς γείτονος Μ. Δυνάμεως. Περιττόν νὰ προσθέσω ὅτι εὐχαρίστως θα δεχθῶμεν τοὺς ἀποσταλησομένους τυχόν ἀντιπροσώπους Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως πρὸς περαιτέρω συνεννόησιν.

BENIZEΛΟΣ

τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε δημιουργηθεῖ ἐντὸς τῆς βρετανικῆς πολιτικῆς σκηνῆς, τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῆς κυβερνήσεως ἓνα ἰσχυρὸν ρεῦμα ὑπὲρ τῆς δημιουργίας ἐνός ἀνεξάρτητου ἀλβανικοῦ κράτους, ρεῦμα ποὺ οφειλόταν κυρίως στὸ γεγονός ὅτι στὴ χώρα εἶχαν ἐντοπισθεῖ κοιτάσματα πετρελαίου, γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσή των ὁποίων ἐνδιαφέρονταν βρετανικὲς πετρελαϊκὲς ἐταιρεῖες. Ὁ

Βενιζέλος, γνωρίζοντας τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τῶν Βρετανῶν γιὰ τὴν Ἀλβανία, προτίμησε νὰ συμμορφωθεῖ με τὴν ὑπόδειξή τους καὶ νὰ μὴν καταλάβῃ τὴν Κορυτσά, καθὼς ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀπέχει ἀπὸ κάθε ἐνέργεια ποὺ θα μποροῦσε νὰ θέσει σὲ κίνδυνο τὶς διαπραγματεύσεις ποὺ διεξάγονταν τὸ ἴδιο διάστημα στὶς Σέβρες, γιὰ τὴν υπογραφή τῆς ὁμώνυμης συνθήκης μετὰ τῶν συμμάχων καὶ

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος εικονίζεται στο πρωθυπουργικό του γραφείο σε φωτογραφία του Ιουνίου 1917. Κάτω, χάρτης του 1918 που απεικονίζει το μακεδονικό μέτωπο λίγο πριν από τη συμμαχική επίθεση. Εικονίζεται και η ηπειρωτική μεθόρις μεταξύ Γράμμουσας και Χιμάρας

της Οθωμανικής Αυτοκρατίας. Τα μεγάλα ελληνικά συμφέροντα στη Θράκη και τη Μικρά Ασία είχαν σαφή προτεραιότητα έναντι εκείνων στη Βόρεια Ηπειρο.

Η απόφαση του Βενιζέλου να ματαιώσει την προέλαση προς την Κορυτσά κατέστησε επιτακτική την ανάγκη συνεννόησης με τους Αλβανούς –σε διαφορετική περίπτωση, θα μπορούσε να εκληφθεί ως δειλία ή απροθυμία, με απρόβλεπτες συνέπειες για τον ελληνικό πληθυσμό που ετίθετο πλέον υπό αλβανική διοίκηση. Ενώ η ελληνική πλευρά αναζητούσε τρόπο διεξόδου από τη δύσκολη θέση, την πρωτοβουλία της προσέγγισης ανέλαβε τελικά επιτροπή του Αλβανικού Συμβουλίου της Κορυτσάς, αποτελούμενη από τους Νικόλαο Ζώη, Κιανί βέη Ντισνίτσα και Παντελή Τσάλη, συνοδευόμενη από αντιπρόσωπο του μητροπολίτη Δυρραχίου Ιακώβου και το Γάλλο αξιωματικό Βοτ.

Στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε με τον υποστράτηγο Τρικούπη στην Κρυσταλλοπηγή (Σμάρδεσι), στις 27 Μαΐου, ζήτησαν μεσολάβηση προκειμένου να σταματήσει η προέλαση του ελληνικού στρατού και κατέστησαν σαφές ότι επιθυμούσαν να αποφευχθεί οποιαδήποτε σύγκρουση με το ελληνικό στοιχείο. Ήταν προφανές πως δεν γνώριζαν την τελευταία απόφαση του Έλληνα πρωθυπουργού.

Την άγνοιά τους επιχείρησε να εκμεταλλευθεί ο Τρικούπης, δηλώνοντας πως είχε βέβαια ρητές διαταγές να καταλάβει την Κορυτσά, ωστόσο εάν επέμεναν στην έκκλησή τους θα έπρεπε να μεταβούν στη Φλώρινα και να συνεννοηθούν με τον Ηλιάκη, τον πολιτικό αντιπρόσωπο της ελληνικής κυβέρνησης.

Πράγματι η επιτροπή αναχώρησε αμέσως και έφτασε στη Φλώρινα το βράδυ της ίδιας ημέρας, ενώ στο μεταξύ ο Ηλιάκης, ενημερωμένος τηλεφωνικά από τον Τρικούπη για την άφιξη της επιτροπής, είχε ήδη ζητήσει να μιλήσει με τον Βενιζέλο προσωπικά. Ο

Έλληνας πρωθυπουργός συνέστησε να εκμεταλλευθούν την περίσταση προκειμένου να πετύχουν καλή μεταχείριση των Ελλήνων και σεβασμό των ελληνικών ιδρυμάτων της Κορυτσάς. Στον Ηλιάκη προσωπικά έγραφε:

«Εξουσιοδοτώ υμάς να δηλώσετε ότι θέλουμε να αποδείξωμεν την επιθυμίαν ημών, όπως αποφευχθή ματαία αιματοχυσία και όπως αι μέλλουσαι σχέσεις ημών είναι καλής γειτονίας ενεργήσετε υπό το πνεύμα τούτο προς συνεννόησιν υπό τους εξής όρους.

1. Όπως η Αλβανική Κυβέρνησις υποσχεθή, ότι ουδείς των επί του εδάφους της κατοικούντων ημετέρων πάθη τι, τα δε σχολεία και αι εκκλησΐαι λειτουργούν ελευθέρως.

2. Όπως αμφοτέροι υποσχεθώμεν να συμμορφωθώμεν προς την υπό της Συνδιασκέψεως χαραχθησομένην γραμμήν των ορίων μας και

3. Όπως μηδεμία γίνεται υπέρβασις της προσωρινής γραμμής της κατοχής μας, ήτις πρέπει να είνε η διά του πρωινού τηλεγραφήματός μου καθορισθείσα. Επιστώ την υμετέραν προσοχήν ότι η γραμμή αύτη δεν είνε η του πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας. Προς βορράν του όρους Γράμμου ακολουθεί το σύνορον της μεθορίου του Καζά Κορυτσάς. (...) Ταύτα αναφέρω διά να μη μνημονεύετε γραμμήν Φλωρεντίας, αλλά την γραμμήν ην κατείχομεν προ του πολέμου.

(...) Εις τους Αλβανούς θα δηλώσετε, ότι ευχαρίστως θα δεχθώμεν εις Αθήνας τους αντιπροσώπους, ους η Αλβανική Κυβέρνησις θα έστελλε, όπως αποπειραθώμεν την λύσιν του βορειοηπειρωτικού ζητήματος.

Ενεργήσατε κατά κρίσιν σας. Αλλως τε αφού σχεδόν βέβαιον είνε, ότι δεν θα προελάσωμεν εις Κορυτσάν θα εύρετε τρόπον ούτως ή άλλως να φθάσετε εις συνεννόησιν και προς τούτο έχετε μεθ' Υποστρατήγου πλήρη ελευθερίαν ενεργείας».

Με τις διαταγές υπ' όψιν του, ο Ηλιάκης ανακοίνωσε στην αλβανική επιτροπή ότι ο

Προπαγανδιστική αφίσα της «Πατριωτικής Εταιρείας» για την επιστράτευση του 1918 (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

πρωθυπουργός δεχόταν τη συνεννόηση και την επομένη θα πήγαινε, μαζί με τον Τρικούπη, στην Καπεστίτσα για την υπογραφή οριστικής συμφωνίας. Αυτό που ζήτησε από τους Αλβανούς ήταν να παρίσταται κατά την υπογραφή και ο μητροπολίτης Δυρραχίου, ο οποίος είχε μεσολαβήσει για την επιτυχία της προσέγγισης. Φαίνεται ότι τα μέλη της επιτροπής ενθουσιάστηκαν με τη γρήγορη, άκοπη και ανέλπιστη ευόδωση της αποστολής τους. Ήταν τα ίδια πρόσωπα, μαζί με τρεις ακόμη αντιπροσώπους, τους Εσρέφ Φράσερι, Γεώργιο Ράτζη και Σελαχεντίν Ντόσμε, που απέστειλε το Αλβανικό Συμβούλιο της Κορυτσάς την επόμενη ημέρα, 28 Μαΐου στην Καπεστίτσα.

Το κείμενο της συμφωνίας ήταν συνταγμένο στα ελληνικά, στα χέρια του Ηλιάκη, μεταφράστηκε επιτόπου στην αλβανική από το νομάρχη Φλώρινας Γρηγορίου και υπογράφηκε πάραυτα. Αμέσως ο Ηλιάκης τους ζήτησε να δεχθούν και μια σειρά άλλους όρους, που αφορούσαν εσωτερικά ζητήματα: να μην περιφέρονται ένοπλοι στην πόλη εκτός της χωροφυλακής, στην οποία θα προστίθεντο και πρόσωπα εμπιστοσύνης· να απαγορευτούν οι προκλητικές συγκεντρώσεις· να παραδοθούν στην κοινότητα τα εγκαταλειφθέντα από τους Γάλλους κτίρια.

Ήταν φανερό πλέον ότι οι Αλβανοί ήταν διατεθειμένοι να αποδεχθούν όλους τους όρους της ελληνικής πλευράς προκειμένου να σταματήσει η προέλαση του ελληνικού στρατού, ενώ οι Έλληνες συμπεριφέρονταν ως ήδη νικητές που ενδιαφέρονταν για τη συμφιλίωση.

Το γεγονός της μη προέλασης του ελληνικού στρατού έγινε δεκτό με διαφορετικό τρόπο από Έλληνες και Αλβανούς: με απελπισία και φόβο για το μέλλον από τους πρώτους, με ενθουσιασμό από τους δεύτερους. Στην πράξη όμως η υπογραφή της συμφωνίας της Καπεστίτσας αποτέλεσε την αφετη-

ρία μιας θεαματικής, έστω και πρόσκαιρης, βελτίωσης στις ελληνοαλβανικές σχέσεις, παρά το γεγονός ότι δεν αποτελούσε κατά κανένα τρόπο απειμπόληση των ελληνικών διεκδικήσεων επί των εδαφών της Βόρειας Ηπείρου.

Κι αυτό κατέστη απόλυτα σαφές λίγους μήνες αργότερα, το Μάρτιο του 1921, όταν διαδόθηκε με ευθύνη της αλβανικής κυβέρνησης η φήμη ότι η Ελλάδα, με δήλωσή της στην Κοινωνία των Εθνών, παραιτήθηκε από τις αξιώσεις της επί των επαρχιών Αργυροκάστρου και Κορυτσάς και ζητούσε μόνο διασφάλιση των δικαιωμάτων των μειονοψηφιών. Το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών έσπευσε να δηλώσει ρητά ότι «... Ουδεμία εννοείται εγένετο νύξιν διά τας εν Κορυτσά και Αργυροκάστρω Ελληνικάς αξιώσεις και πολύ ολιγώτερον διά παραίτησιν επ' αυτών. Παρακαλούμεν επομένως όπως προβήτε καταλλήλως εις έντονον διάψευσιν ισχυρισμών Αλβανικής Κυβερνήσεως».

Η Ελλάδα θεωρούσε ότι η μόνη πολιτική που μπορούσε να ακολουθήσει στο πλαίσιο των νέων δεδομένων που είχαν προκύψει από τη μεταπολεμική ισορροπία δυνάμεων ήταν η καλλιέργεια σχέσεων καλής γειτονίας με τους Αλβανούς και αμοιβαίας εμπιστοσύνης με τους Ιταλούς. Γι' αυτό, όταν οι Αλβανοί, απελευθερωμένοι πλέον από την ελληνική απειλή στην Κορυτσά, στράφηκαν προς την προετοιμασία νέου αγώνα εναντίον των Ιταλών, που εξακολουθούσαν να βρίσκονται στην Αυλώνα, η Ελλάδα διαμήνυσε ότι δεν ήταν δυνατό να τους στηρίξει. Για ακόμη μία φορά ο Βενιζέλος ήταν κατηγορηματικός στις οδηγίες του να αποφευχθεί οποιαδήποτε ανάμιξη στην ιταλο-αλβανική διένεξη. Ευχή της ελληνικής κυβέρνησης ήταν να οργανωθεί η Αλβανία σε ανεξάρτητο και συνταγματικό κράτος.

Η τελική κατίσχυση των Αλβανών και η υπογραφή πρωτοκόλλου παράδοσης του Αυ-

Ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Μπεράτι. Κατασκευάστηκε το 18ο αιώνα

Ο ναός του Αγίου Αθανασίου στη Μοσχόπολη. Χτίστηκε το 1724

ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ ΚΑΠΕΣΤΙΤΣΑΣ

Οι υπογεγραμμένοι,

Αφ' ενός μεν ο Γενικός Διοικητής της Α. Μακεδονίας Μ. Ηλιάσκος και ο Στρ. κ. Ν. Τρικούπης ως αντιπρόσωπος της Ελληνικής Κυβερνήσεως.

Αφ' ετέρου δε Εσρέφ, Γενικός Δ/ντής των Δημοσίων Έργων της Κυβερνήσεως Τιράνων, Γ. Ρατζί, πρόεδρος του Συμβουλίου Προυχόντων, Π. Τσάλης, τέως Υπουργός Αλβανός, Ι. Ντίσνικα, μέλος του Συμβουλίου, Ν. Ζών, Δ/ντής Οικονομικών και λοχαγός Σελ. Ντόσμε, αντιπρόσωπος της Αλβανικής Κυβερνήσεως.

Συγκεντρωθέντες σήμερα την 15ην Μαΐου 1920 [π.η.] εις Καπεστίτσαν συνεφωνήσαμεν τα κάτωθι:

Προκειμένου ο Ελληνικός Στρατός να βαδίση διά την κατάληψιν της Κορυτσάς εις αντικατάστασιν των αποχωρούντων γαλλικών στρατευμάτων, κατόπιν παρακλήσεως του δευτέρου μέρους, το πρώτον μέρος αναλαμβάνει την ευθύνην να σταματήσει την προχώρησιν ίνα διευκολυνθή η συνεννόησις μεταξύ των Κυβερνήσεων Ελλάδος και Αλβανίας επί των σκοπών όπως διαφυλαχθούν αι καλαί σχέσεις γειτονίας μεταξύ των δύο αδελφών λαών και αποφευχθή η αιματοχυσία.

Κατόπιν τούτου και μέχρις ότου το ζήτημα τακτοποιηθή είτε υπό της Διασκέψεως Ειρήνης είτε δι' άμέσου συμφωνίας μεταξύ των δύο Κυβερνήσεων, το δεύτερον μέρος αναλαμβάνει τας κάτωθι υποχρεώσεις:

1ον. Ουδείς των Ελλήνων οι οποίοι κατοικούν εις το έδαφος όπερ δεν θα καταληφθή υπό του Ελληνικού στρατού έχει να υποστή τι λόγω των αισθημάτων του.

2ον. Το ελληνικόν σχολείον και αι εκκλησίαι θα λειτουργήσουν ελευθέρως.

3ον. Ουδεμία προέλασις θα γίνη πέραν της γραμμής της κατεχομένης υπό του Ελληνικού Στρατού προ του τελευταίου πολέμου και ή-

τις αρχίζει από το χωρίον Σλιμέρικα επί του Γράμμου, ακολουθεί την γραμμήν διαχωρισμού των υδάτων Ντεβόλι (Ανω) και Αλιάκμονος (Βιστίτσα) – Ανω και διερχομένη δυτικώς του χωρίου Καπέσπιτσα διευθύνεται προς Β. διερχομένη δυτικώς του χωρίου Βερνίκ. Εκ του σημείου τούτου διεθύνεται προς Δ., διέρχεται διά των κορυφών 858, 1309 και 1090, εκείθεν κατευθύνεται δεξιά προς Β. ακολουθεί την κορυφήν του όρους Μελίτσα και καταλήγει εις την λίμνην της Πρέσπας. Αι προκεχωρημένοι γραμμάι δεν επιτρέπεται να εγκατασταθούν επί της ως ανωτέρω καθοριζομένης γραμμής.

Οι Αλβανοί χωροφύλακες οι οποίοι τυχόν ευρίσκονται εκείθεν της γραμμής ταύτης προς την κατεύθυνσιν του ελληνικού εδάφους δέον ν' αποσυρθώσι εντός προθεσμίας τριών ημερών από της σήμερα.

Τα δύο συμβαλλόμενα μέρη υπόσχονται ομοίως ότι θα συμμορφωθώσι με την απόφασιν της Διασκέψεως ήτις θα καθορίση οριστικώς την γραμμήν των συνόρων.

Το παρόν υπογράφεται εις διπλούν και υπογράφεται υπό των συμβαλλομένων μερών και υπό των παρισταμένων κατά την συμφωνίαν ταύτην Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δυρραχίου όστις επεδείξατο θαυμάσιον ζήλον διά την συμφιλίωσιν και καλήν συνεννόησιν των δύο αδελφών λαών και του κ. Ριζά Μπέη Χ. Χουρσίτ όστις εγκαρδίως εργάζεται διά την σύσφιγκξιν των ελληνοαλβανικών σχέσεων.

Τα συμβαλλόμενα μέρη

Ηλιάσκος

Τρικούπης

Εσρέφ Φράσαρι

Γ. Ράτζι

Π. Τσάλης

Οι παρευρεθέντες
Δυρραχίου Ιάκωβος
Ριζά Χουρσίτ

Ο Αλβανός βασιλιάς Βιντ σε φωτογραφία της ολλανδικής στρατιωτικής αποστολής

Ο Γεώργιος Γάγαρης, δημοσιογράφος και λόγιος από την Ηπειρο, εκδότης της εφημερίδας «Φωνή της Ηπείρου». Εικονίζεται με συναδέλφους του το 1915 (Ριζάρειο Ιδρυμα)

λώνα άλλαξε για ακόμη μια φορά τα δεδομένα του ζητήματος. Στις αρχές Αυγούστου 1920 η Ιταλία αναγνώρισε πλήρως την ανεξαρτησία της Αλβανίας και η αλβανική κυβέρνηση εξέδωσε εγκύκλιο για μετριασμό των αντιιταλικών ενεργειών. Υπ' αυτές τις συνθήκες, το αλβανικό ενδιαφέρον για βελτίωση του κλίματος στις σχέσεις με την Ελλάδα άρχισε και πάλι να φθίνει.

Με τις νέες εξελίξεις η Ιταλία παραιτήθηκε αναγκαστικά από τις αρχές της Συνθήκης του Λονδίνου του 1915. Μολονότι δεν είχε καταφέρει να προωθήσει τις εδαφικές βλέψεις της επί της Αλβανίας, φάνηκε ωστόσο διατεθειμένη να την υποστηρίξει στην προσπάθειά της για οριστική διευθέτηση των συνόρων της στη γραμμή του Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας του 1913, συμπεριλαμβάνοντας εδάφη που στο μεταξύ είχαν συμφωνηθεί να παραχωρηθούν στην Ελλάδα και τη Σερβία. Εξάλλου, μετά την ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές του Νοεμβρίου 1920 και την κυβερνητική αλλαγή, η Ελλάδα δεν ήταν σε θέση να υποστηρίξει δυναμικά τις διεκδικήσεις της. Ούτε οι ευρωπαϊκές δυνάμεις φαίνονταν να έχουν διάθεση για κάτι τέτοιο.

Τελικά, στις 9 Νοεμβρίου 1921 οι Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία και Ιαπωνία αποφάσισαν οριστικά την παραχώρηση των επαρχιών Αργυροκάστρου και Κορυτσάς στην Αλβανία, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο

της Φλωρεντίας και χωρίς κανέναν περιοριστικό όρο.

Στο μεταξύ, η χώρα είχε γίνει δεκτή στην Κοινωνία των Εθνών, κατά τη διάρκεια της 28ης Συνόδου της Γενικής Συνέλευσης του οργανισμού, στις 17 Δεκεμβρίου 1920, συνέπεια και συνέχεια της οποίας υπήρξε η αναγνώριση ως μειονότητας, με δήλωση της Αλβανίας στις 2 Οκτωβρίου 1921, των Ελλήνων που κατοικούσαν στις περιφέρειες Αργυροκάστρου και Αγίων Σαράντα και σε τρία από τα χωριά της Χιμάρας (Χιμάρα, Δρυμάδες και Παλάσσα). Από το προστατευτικό πλαίσιο της μειονότητας αποκλείστηκαν όσοι κατοικούσαν στην περιοχή της Κορυτσάς και στα υπόλοιπα τέσσερα χωριά της Χιμάρας Βούνο, Πήλιουρι, Κηπαρό και Κούδεσι, και όσοι κατοικούσαν στα μεγάλα αστικά κέντρα, το Αργυρόκαστρο, τους Αγίους Σαράντα και την Πρεμετή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βακαλόπουλου Κ. Α., Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού. Ηπειρος, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992.
- Κόντης Β., Ευαίσθητες ισορροπίες. Ελλάδα και Αλβανία στον 20ό αιώνα, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1994.
- Κόντης Β., Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου και ελληνοαλβανικές σχέσεις, Εστία, Αθήνα 1995.
- Σφήκα-Θεοδοσίου Αγγ., Η Ιταλία στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι σχέσεις της με τις Μεγάλες Δυνάμεις και την Ελλάδα, Παπαζήσης, Αθήνα 2004.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

1914

Η ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

ISBN 978-960-9487-83-2

E ΙΣΤΟΡΙΚΑ